

VIATA ROMÎNEASCĂ

1 9 6 1
NOIEMBRIE
ANUL XIV

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

CUPRINSUL

	Pag.
TOVARĂȘUL GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ A ÎMPLINIT 60 DE ANI	5
•	
V. R. : Exemplul viu al marxismului creator	
POEȚII NOȘTRI	
VERONICA PORUMBACU : Pro domo	16
Ciclu de versuri inedite	16
•	
MIHAIL SADOVEANO : Cîntecul Mioarei (roman) (I)	
IN MEMORIAM MIHAIL SADOVEANU	
Acad. MIHAIL RALEA : Mihail Sadoveanu	60
• VASILE SADOVEANU : Judecata asuprașilor	61
DEMOSTENE BOTEZ : Mărturisiri	64
D. I. SUCHIANU : Sadoveanu	66
M. SEVASTOS : Din copilăria și adolescența lui M. Sadoveanu	68
MIHAI NOVICOV : Măreția și fericirea împlinirii	71
SAVIN BRATU : Publicistica antifascistă a lui M. Sadoveanu	73
•	
DIMOS RENDIS : Căderea lui Icar (poem)	
•	
CONSTANTIN ȚOIU : Portul Roșu (reportaj)	
•	
GEORGE IVAȘCU : Dimensiunile și perspectiva păcii	
CRONICA ECONOMICA	
T CRISTUREANU : Productivitatea muncii la negrii din Africa	105
CRONICA LITERARĂ	
OV. S. CROHMALNICEANU : „Gablonz”, magazin universal (roman de Ury Benador)	109
TEORIE ȘI CRITICĂ	
ION VITNER : Tineri prozatori : Constantin ChirLă	118
FIORIN TORNEA : Probleme ale dramaturgiei actuale	129
ION JANOSI : Panorama dinamică a deceniilor („VUf I». Khm Samghin”) (II)	148

**TOVARĂȘUL GHEORGHE GHEORGHIU - DEJ
A ÎMPLINIT 60 DE ANI**

MESAJUL ADRESAT TOVARĂȘULUI GHEORGHE GHEORGHU-DEJ
DE CĂTRE COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI MUNCITORESC
ROMÂN, CONSILIUL DE STAT AL REPUBLICII POPULARE ROMTNE
ȘI CONSILIUL DE MINIȘTRI AL REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

Scumpe tovarășe Gheorghiu-Dej,

Cu prilejul celei de-a 60-a aniversări a zilei tale de naștere, te felicităm călduros, urîndu-ți din toată inima mulți ani de sănătate și putere de muncă în slujba partidului și a patriei noastre socialiste.

Întreaga ta activitate revoluționară ca fiu devotat al clasei muncitoare din România, al poporului român, este înalt exemplu de fidelitate neșrămutată față de marxism-leninism, de luptă perseverentă și plină de pasiune pentru cauza socialismului și comunismului.

Intrat din fragedă tinerețe în rîndurile mișcării muncitorești, te-ai călit ca revoluționar proletar în mari bătălii de clasă. Însușirile tale de organizator al maselor muncitoare, capacitatea de a înfăptui cu voință neînfrîntă politica partidului s-au manifestat din plin în eroicele lupte ale cefeștiștilor și petroliștilor din februarie 1933, care au marcat o cotitură în istoria partidului și a întregii noastre mișcări muncitorești. La procesul intentat de burghezie ca urmare a acestor lupte a răsunat cu putere glasul tău de acuzare și demascare a politicii claselor stăpînitoare, chemarea la luptă împotriva exploatării și asupririi burghezo-moșierești, împotriva fascismului și războiului

În anii lungi de temniță și lagăr, prin abnegația și combativitatea ta, prin încrederea neclintită în victoria cauzei celor ce muncesc, ai însuflețit și îmbărbătat pe tovarășii tăi de luptă. Sub conducerea ta deținuții politici au transformat închisorile și lagărele într-o școală de călire și educare a luptătorilor revoluționari, în universitate comunistă.

Partidul și poporul dau o înaltă apreciere meritelor tale în elaborarea, în anii celui de-al doilea război mondial, a liniei strategice și tactice a partidului, în înfăptuirea măsurilor care au făcut cu putință ca partidul să-și îndeplinească cu cinste rolul de organizator și conducător al luptei unite a tuturor forțelor patriotice ale poporului pentru răsturnarea dictaturii fasciste și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste.

După victoria insurecției armate, în desfășurarea revoluției populare, în munca de întărire a rîndurilor partidului și în înfăptuirea unității politice și organizatorice a clasei muncitoare, în lupta pentru democratizarea țării, refacerea economiei, cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea și trecerea la construirea socialismului s-au vădit deosebitele tale însușiri de eminent conducător de partid și de stat.

Victoriile reputate de poporul nostru în industrializarea socialistă, în transformarea socialistă a agriculturii, în ridicarea nivelului de trai

ai poporului și înfăptuirea revoluției culturale, în consolidarea continuă a orinduirii democrat-populare sînt strîns legate de activitatea pe care o desfășori cu energie inepuizabilă în fruntea partidului, de marea contribuție pe care o aduci la rezolvarea problemelor complexe ale construcției socialiste, la răspîndirea și aplicarea creatoare a învățaturii marxist-leniniste.

Întreaga ta activitate este străbătută de preocuparea permanentă pentru unitatea de monolit a partidului și întărirea rolului său conducător, pentru aplicarea neabătută a normelor leniniste, a principiului muncii colective în viața partidului, de grijă frățească pentru membrii și cadrele de partid, pentru creșterea și educarea lor, de intransigență față de orice manifestări antipartinice și abateri oportuniste, revizioniste, dogmatice.

Principialitatea ta partinică, caracteristică activistului de tip leninist, înaltul simț de răspundere și de exigență, începînd cu tine însuși, patriotismul fierbinte, legătura strînsă cu masele constituie un nesecat izvor de învățăminte pentru toți activiștii și lucrătorii de partid și de stat, pentru întregul nostru partid.

Exponent al spiritului internaționalist, de care este pătrunsă întreaga activitate a partidului nostru, militant de seamă al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, depui o muncă neobosită pentru întărirea continuă a prieteniei frățești cu Uniunea Sovietică, cu celelalte țări socialiste, pentru întărirea unității lagărului socialist, a unității și coeziunii indisolubile a partidelor marxist-leniniste din întreaga lume, pentru prietenie și colaborare între toate popoarele, pentru triumful cauzei păcii.

Tovarășii tăi de muncă și de luptă, toți membrii partidului, muncitorii", țărani, intelectualii, care nutresc față de tine sentimente de stimă, prețuire și dragoste, îți doresc, iubite tovarășe Gheorghiu-Dej, fericire și viață lungă, exprimîndu-și convingerea că sub conducerea partidului, a Comitetului său Central în frunte cu tine, poporul și țara noastră vor obține noi victorii în înfăptuirea mărețului program trasat de Congresul al II-lea, în vederea idesăvîrșirii construcției socialiste și înfloririi patriei noastre dragi.

COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI MUNCITORESC ROMÎN
CONSILIUL DE STAT AL REPUBLICII POPULARE ROMINE
CONSILIUL DE MINIȘTRI AL REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

TELEGRAMA
ADRESATA TOVARĂȘULUI GHEORGHE GHEORGHIU DEJ,
DE CĂTRE COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST
AL UNIUNII SOVIETICE ȘI PREZIDIUL SOVIETULUI SUPREM
AL U.R.S.S.

Scumpe tovarășe Gheorghiu-Dej,

Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S., vă felicită călduros cu prilejul celei de-a 60-a aniversări și vă trimit dv., unul din conducătorii încercați

ai Republicii Populare Romine, eminent militant al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, salutul lor cordial și frățesc.

Poporul sovietic vă cunoaște și vă stimează profund pentru fidelitatea dv. nemărginită față de marea cauză a luptei pentru interesele clasei muncitoare și ale tuturor oamenilor muncii, pentru victoria socialismului în România.

Noi dăm o înaltă prețuire aportului dv. la întărirea și dezvoltarea colaborării strinse și frățești dintre partidele și țările noastre, la întărirea unității mișcării comuniste mondiale, în spiritul principiilor marxism-leninismului și al internaționalismului socialist.

Vă dorim scumpe tovarășe Gheorghiu-Dej, multă sănătate și ani mulți de viață și activitate rodnică pentru binele României socialiste, în lupta pentru întărirea păcii în întreaga lume, pentru victoria socialismului și comunismului.

COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST AL UNIUNII SOVIETICE
PREZIDIUL SOVIETULUI SUPREM AL U.R.S.S.

SCRISOAREA DE FELICITARE ADRESATA TOVARĂȘULUI
GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ DE CĂTRE UNIUNEA SCRITORILOR
ȘI ORGANIZAȚIA DE PARTID A SCRITORILOR

Iubite tovarășe Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Permiteți-ne ca, alături de întregul nostru popor, să venim și noi, cei ce căutăm cuvântul artistic care să exprime adevărul noilor realități socialiste și înfăptuirile mărețe din patria noastră, și să vă urăm o viață lungă și fericită, succese tot mai strălucite în fruntea comuniștilor din țara noastră, pentru «binele nostru și al urmașilor noștri, cu prilejul a 60 de ani de viață pe care-i împliniți.

În jurul Partidului Muncitoresc Român, prin truda îndelungată și zilnică a comuniștilor, întreg poporul nostru, desășurându-și larg forțele sale creatoare, s-a încheșat unitar, ca un bloc de granit. Plină de jertfe, dar și de glorie, este viața partidului comunist, încă din anii crunți și întunecați ai ilegalității, care au pregătit eliberarea țării de sub fascism, îmbinând lupta partidului cu victoriile Armatei Sovietice asupra cotropitorilor hitleriști; mărețe și uriașe sînt realizările poporului după Eliberare, sub steagul biruitor al partidului. Iar în adîncul inimii poporului nostru muncitor și harnic este înscris numele dumneavoastră, cum este filonul de metal prețios în inima stîncii din mină. Acesta este un semn al dragostei mari față de partidul nostru, pe care cu cinste-l reprezentați și-l conduceți cu fermitate și pricepere pe drumul desăvîșirii socialismului, către comunism.

De la partid, prin glasul și îndemnurile dumneavoastră personale, învățăm și noi, scriitorii, cum să ne angajm forța creatoare, sub glorioasele flamuri leniniste ale epocii noastre, în slujba poporului și a umanității progresiste, a păcii în lume. Noi știm că timpul nostru nu este al răsfațului și alintului, ci al trudei fără preget, rodnice și conștiente, îndreptată către idealurile socialismului, spre culmea comunismului

mondial, ce se străvede prin anii care vin. Timpul nostru este al nețărmuritei bucurii de a învinge prin muncă creatoare și știință, al fericirii de a înfăptui o viață nouă, pentru noi și urmașii noștri, mai bună decît oricînd în trecutul istoric pe planeta noastră. Mulțumim cu adîncă recunoștință partidului că ne-a învățat să ne pătrundem de această minunată viziune despre lume, de ideologia lui Marx, Engels și Lenin, cea mai umană din cîte au fost.

Sîntem conștienți că nu totdeauna cuvîntul nostru de scriitori vibrează la înălțimea faptelor oamenilor muncii și că poporul are dreptul să ceară de la noi tot mai mult, îndeosebi în privința cunoașterii vieții, a lumii oamenilor muncii, a viitorilor noștri eroi, cum v-ați exprimat dumneavoastră. Trebuie să tindem din răspuțeri să ridicăm operele noastre la nivelul exigenței mereu sporite a cititorilor. Exemplul strălucit al eforturilor încununute de succesele obținute de clasa muncitoare, grija și îndrumarea partidului ne vor însufleți și ne vor ajuta tot mai mult să întruçhipăm în realizări literare durabile, bogate în idei și artistic concepute, transformările istorice din patria noastră, din sufletul poporului.

înțelepciunea și experiența de viață exprimate în documentele Congresului al III-lea al Partidului Muncitoresc Român, și, ca întotdeauna, sfaturile dumneavoastră, ne vor ajuta să descoperim cele mai potrivite mijloace pentru a întruçhipa în cărți minunile înfăptuite sub călăuzirea încercată în lupte a celor mai buni fii ai clasei muncitoare. Printre ei, la loc de frunte — îngăduiți s-o spunem acum, cînd împliniți 60 de ani de viață — sînteți și dumneavoastră, spre mîndria noastră a tuturor.

Știm că sînteți omul faptelor, că nu vă plac cuvintele mari și că nu ascultați cu mulțumire laudele, oricît de bine meritate ar fi ele.

De aceea, în această zi de sărbătoare pentru noi și pentru poporul nostru muncitor, la luminoșii ani 60 pe care i-ați atins, dați-ne voie să venim nu cu un cuvînt proslăvitor, ci cu făgăduiala solemnă că noi, ca scriitori și cetățeni, vom înmuia pana în apa vie a timpului nostru și vom face să strălucească, în vîrfurile ei, ca un diamant, cuvîntul partidului. Sîntem convinși că nu vom putea dovedi mai bine devotamentul nostru față de popor, față de partid și de Comitetul său Central, în frunte cu dumneavoastră, decît făcînd să grăiască din operele noastre, cu toată puterea sa îndrumătoare, cuvîntul partidului, cuvînt care cheamă poporul la muncă și la luptă, cuvînt care unește și cristalizează eforturile creatoare ale milioanele de oameni ai muncii, în clădirea strălucitoare a socialismului.

Cu această vie dorință și cu acest angajament venim în fața dumneavoastră, tovarășe Gheorghe Gheorghiu-Dej, și vă urăm să trăiți mulți ani fericiți, rodnici în fapte, spre binele țării noastre și al mișcării muncitorești internaționale.

UNIUNEA SRIITORILOR DIN R.P.R.
ORGANIZAȚIA DE PARTID A SRIITORILOR

VIU

EXEMPLUL VIU AL MARXISMULUI CREATOR

Puține evenimente ale trecutului, inițial denumite „istorice”, și-au justificat ulterior un asemenea atribut. Oricât au încercat oamenii politici ai burgheziei să-și înfrumusețeze faptele cu acest apelativ răsunător, viața dezmințea brutal anticipațiile, răpea rutinei prozaice „a conferințelor și tratativelor diplomatice, aureola festivă, suprapusă artificial: „evenimentele” înseși intrau în genunea uitării sau, cel mult, la capitolul deficitar kil istoriei.

Adevărata istorie și semnele vremurilor le căutăm în altă parte; căci reală însemnătate au numai acele evenimente care sintetizează experiența creatoare a maselor, activitatea lor sporită în lupta pentru progresul social. Tocmai de aceea putem spune despre congresele Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, că ele constituie evenimente de epocală însemnătate în viața omenirii. Fiecare congres al P.C.U.S. marchează o nouă etapă pe drumul pe carel străbate poporul sovietic către comunism, generalizând în același timp experiența și realizările întregii mișcări muncitorești internaționale. Oamenii muncii, oamenii înaintați de pretutindeni au urmărit cu un deosebit interes lucrările Congresului al XXII-lea, conștienți de faptul că sînt menite să exercite o influență uriașă asupra desfășurării evenimentelor mondiale. Semnificativ este că și, opinia publică burgheză în întregimea ei, a fost dominată în timpul din urmă de lucrările Congresului, al XXII-lea. Dacă în trecut burghezia, își permitea să, minimalizeze sau chiar să „treacă cu vederea” progresele construirii noii orînduiri sociale, astăzi o experiență amară, dezamăgiri mereu reînoite, îi determină pe conducătorii lagărului capitalist și pe experții lor „în problemele comuniste” să considere)cu îngrijorare, ba chiar cu vădite semne de panică, hotărîrile Congresului al XXII-lea. Nu în zadar dl. Dean Rusk și-a petrecut weehend-ul studiind materialele Congresului. Cifrele și faptele incontestabile citate la, Congres, cu privire la ritmul de creștere al producției industriale în U.R.S.S. (aproximativ de zece ori mai mare decît al S.U.A.), — demonstrează elocvent nu numai superioritatea sistemului socialist, asupra celui capitalist în cursul întrecerii, pașnice între cele două sisteme, dar întărește și certitudinea că viitorul aparține pretutindeni socialismului și comunismului, că nu există forță în lume care să poată opri, omenirea, de la, împlinirea țelului ei de fericire și progres.

Din Moscova, din noul Palat al Congreselor din Kremlin, glasul partidului lui Lenin, avangarda recunoscută a mișcării comuniste, mondiale, a vestit solemn întregii lumi că cele 220 milioane de oameni care consli-

tide comunitatea popoarelor sovietice sînt hotărîte să traducă în viață cuvintele impresionante ale Programului P.C.U.S., acest statut uriaș de muncă și creație: „ACTUALA GENERAȚIE A OAMENILOR SOVIETICI VA TRĂI ÎN COMUNISM”.

într-adevăr, niciodată nici un partid, nici, o forță politică nu și-a asumat o misiune med complexă ca partidul lui Lenin. Congresul al IX-lea va intra în istorie ca fiind congresul constructorilor comunismului, congresul care a dezbătut își adoptat marea program de construire a primei societăți comuniste din istoria omenirii, Program denumit pe bună dreptate Manifestul Comunist al epocii contemporane.

Documentele Congresului, Raportul de activitate al C. C. al P.C.U b., prezentat de Iov. N. S Hrușciiov și Raportul cu privire la Programul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, dezbaterile și rezoluțiile Congresului sînt un rod al experienței gloriosului Partid care a adus imense servicii •cauzei eliberării oamenilor muncii și întregii omeniri progresiste, minunate și însuflețitoare exemple de dezvoltare creatoare a științei marxist-leniniste. Sînt documente dintre cele mai grăitoare ale noii epoci pe care o trăiește omenirea. Generalizînd experiența universal-valabilă în esența ei <i partidului comunist al Uniunii Sovietice, a mișcării comuniste internaționale și exprimînd cerințele, legilor obiective ale dezvoltării sociale. Programul P.C.U.S. și Rapoartele prezentate la Congres de tovarășul Hrușciiov •analizează în mod riguros științific procesul de trecere de la economia socialistă la economia comunistă, crearea bazei tehnico-materiale a comunismului și, făurirea relațiilor sociale 'comuniste, transformarea statului diktaturii proletare în stat al întregului popor, procesul dezvoltării 'multilaterale a personalității umane. În Raportul isău, tovarășul Hrușciiov arată că principalul conținut al perioadei de după Congresul al XXII-lea al P.C.U.S., trăsătura determinantă a situației mondiale contemporane o constituie înțrecerea dintre două sisteme sociale mondiale, întrecerea dintre socialism și capitalism. Această întrecere a devenit pivotul, baza dezvoltării lumii în actuala etapă istorică. În această etapă, Uniunea Sovietică a trecut la construcția desfășurată a comunismului, iar în majoritatea țărilor de democrație populară se desăvîrșește construcția socialistă. „în prezent, în toate țările socialiste, posibilitățile social-economice Ac restaurare a capitalismului au fost lichidate” — arată în raportul său N. S. Hrușciiov. În cadrul noului sistem mondial a cărui forță garantează țărilor socialiste trăinicia de neclintit a cuceririlor politice și social-economice, victoria deplină a socialismului este asigurată. În capitolul intitulat „Creșterea continuă a forței sistemului socialist, transformarea lui în factorul liotărîtor al dezvoltării mondiale”, Raportul prezentat de primul secretar al CC. al P.C.U.S.. 4ă un tablou succint al ritmului de dezvoltare al economiei sistemului mondial socialist, kil întăririi colaborării internaționale multilaterale dintre țările socialiste. Socialismul nu numai că deține înțietatea în ceea ce privește, ritmul de dezvoltare al economiei, dai- pășește înaintea țărilor capitaliste În dezvoltarea unor domenii dintre cele mai importante ale științei și tehnicei mondiale. Această creștere a forței statelor socialiste însemnează întărirea factorilor materiali și morali ai păcii. N. S. Hrușciiov a arătat ca linia principală a avîntului continuu al economiei socialiste mondiale constă în îmbinarea eforturilor pentru dezvoltarea economiei naționale a fiecărei țări socialiste cu eforturile comune pentru întărirea și lărgirea colaborării și ajutorării reciproce. În această privință au luat naștere și, sau dezvoltat

relații principial noi, s-au perfecționat noi forme de relații inter-statale; procesul apropiării frățești continue a țărilor socialiste, consolidarea lor politică și economică constituie unul din factorii hotărâtori ai trăinicieii întregului sistem mondial socialist. De o deosebită însemnătate istorică este faptul că a devenit posibilă obținerea superiorității sistemului mondial socialist față de cel capitalist în ce privește volumul absolut al producției. Această concluzie se întemeiază pe date de riguroasă exactitate științifică, expuse pe larg la Congres; perspectivele deschise, sînt grandioase: „Datorită relațiilor de colaborare statornicite în cadrul lagărului socialist – arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în cuvîntarea ținută la Tribuna Congresului al XXII-lea, al P.C.U.S. – și în mod deosebit, datorită prijinului internaționalist, frățesc, al Uniunii Sovietice, întrăjutorîndu-se tovarășește și întărind neconținut unitatea lagărului socialist, țările socialiste vor realiza mărrețul obiectiv de a pași în cadrul aceleiași epoci istorice în comunism”.

Congresul a oferit lumii întregi o imagine de ansamblu a intrării Uniunii Sovietice în perioada construcției desfășurate a comunismului. Diferite aspecte privind creșterea puterii economice a țării, diferite date privind îndeplinirea și supraîndeplinirea prevederilor primilor ani din planul septenal – etapă importantă în crearea bazei tehnico-materiale a comunismului, –, privind folosirea mai deplină a rezervelor economiei socialiste; Xabloul luminos al avîntului în noile ramuri ale economiei naționale, realizarea indicilor cu privire la automatizarea complexă și mecanizare, rezultatele obținute în dobîndirea noilor surse de energie și a unor noi mijloace pentru obținerea ei, reprezintă cheazășia trainică a înfăptuirii de către Uniunea Sovietică a sarcinii economice fundamentale: de a ajunge din urmă și de a întrece cele mai dezvoltate țări capitaliste în ceea ce privește producția pe cap de locuitor. În această direcție Uniunea Sovietică a făcut pași uriași înainte. Uniunea Sovietică a și întrecut Statele Unite ale Americii în ce privește volumul extracției de minereu de fier și de cărbune, producția de cocs și de piese prefabricate din beton armat, locomotive electrice, che-restea, țesături de lînă, zahăr, unt, pește ș.a.

În prezent, Uniunea Sovietică produce mai mult decît Anglia, Franța, Italia, Canada, Japonia, Belgia și Olanda, luată la un loc, adică med mult decît șapte țări capitaliste cu o dezvoltare înaltă și cu o populație care depășește cu șaiszeci de milioane locuitori populația Uniunii Sovietice!

Raportul prezentat de tovarășul N. S. Hrușciov și-a îndreptat în mod deosebit atenția asupra problemelor dezvoltării agriculturii, făcînd istoricul înfăptuirii măsurilor care au exercitat și vor exercita o influență profundă asupra construcției comuniste. Sarcina valorificării pămînturilor întelenite u fost înfăptuită cu succes: stepele nesfîrșite ale Kazahstanului, Siberiei și Uralului, produc astăzi peste 40% din întreaga cantitate de cereale achiziționate în Uniunea Sovietică. O însemnată parte a dezbaterilor a fost consacrată creșterii bunăstării, ridicării continue a nivelului de trai al oamenilor muncii, succeselor în înflorirea științei și a învățămîntului.

Preocupîndu-se de creșterea economică a țării, P.C.U.S. a ținut seama în permanență de necesitatea întăririi capacității de apărare a lagărului socialist. Au fost create noi ramuri industriale a căror eficiență s-a afirmat cu succes – nu numai pe planeta noastră – dar și în cosmos. Schimbările calitative în întreaga economie a Uniunii Sovietice au fost subliniate cu satisfacție și de reprezentanții tuturor partidelor frățești.

Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. a dezvoltat și mai departe principiile coexistenței pașnice, care constituie baza orientării generale a politicii externe a Uniunii Sovietice. Trecînd în revistă lupta țărilor socialiste și a tuturor forțelor iubitoare de pace împotriva pregătirii unei noi agresiuni[^] Raportul a analizat eforturile depuse de Uniunea Sovietică și de întreg lagărul socialist pentru rezolvarea problemelor internaționale pe cale pașnică, pentru demascarea uneltirilor și manevrelor aștătoare la război, pentru îmbunătățirea relațiilor reciproce dintre state. Trebuie să ne dăm seama – a spus N. S. Hrușciiov – că în primul rînd depinde de popoarele înseși, de hotărîrea, și acțiunile lor energice dacă va fi pace sau război. În același timp el a arătat că în cursul întrecerii pașnice între cele două sisteme capitalismul a suferit o profundă înfrîngere morală, în ochii tuturor popoarelor.

Într-adevăr, pe zi ce trece oamenii simpli se conving de neputința capitalismului de a soluționa vreuna din problemele actuale care stau în fața omenirii. Și fiindcă-și pierde influența, fiindcă încrederea față de calea de dezvoltare capitalistă scade tot mai mult, monopolurile recurg tot mai des la intimidarea și reprimarea maselor populare, la metodele dictaturii fățișe pentru înfăptuirea acțiunilor agresive în politica internă și externă. Dar acestea nu sînt semne ale forței ci o mărturie de slăbiciune, vădînd adîncirea crizei generale a capitalismului. Pe drept cuvînt spunea N. S. Hrușciiov. referindu-se la diversele tentative ale reacțiunii de a amîna un timp oarecare apropierea orei fatale pentru capitalism – „dacă n-ai izbutit să te ții de coamă, no să izbutești să te ții nici de coadă”. Nu există, în lume forță care să poată opri mersul omenirii pe calea progresului.

În prezent, capitalul monopolist încearcă să-și concentreze metodele sale de intimidare în direcția aștării principalului focar al primejdiei de război aflat în inima Europei, opunîndu-se din răspuțeri normalizării pașnice a situației Berlinului Occidental. Totodată pentru a întîrzia, procesul de izolare a aștătorilor la război, creșterea continuă și unirea tot mai strînsă a forțelor mondiale ale păcii, capitalul monopolist se opune cu disperare înfăptuirii dezarmării, totale și generale. Toate acestea obligă la păstrarea trează a vîgilenței maxime a tuturor țărilor lagărului socialist, precum și a întregii, omeniri iubitoare de pace. Tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej arăta în cuvîntarea ținută la Congres că „forța politicii de pace dusă de Uniunea Sovietică și de celelalte țări socialiste, constă în faptul că ea îmbină eforturile pentru soluționarea pașnică, prin tratative, a problemelor litigioase, cu vîgilența neslăbită față de uneltirile imperialiștilor”.

Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. a subliniat însemnătatea istorică mondială a prăbușirii sistemului colonial. Numai în condițiile transformării socialismului într-o forță, puternică sa putut produce un asemenea eveniment istoric ca eliberarea a peste un miliard și jumătate de oameni de sub jugul colonial. „Revoluțiile de eliberare națională au dat o lovitură zdrobitoare Bastiliei coloniale” – se spune în raportul „Cu privire la Programul Partidului Comunist al Uniunii, Sovietice”. Aceasta reprezintă o nouă agravare a crizei generale a capitalismului.

Congresul, al XXII-lea al P.C.U.S. a acordat o însemnătate deosebită dezbaterii problemelor muncii, ideologice a partidului, problemelor educației comuniste și ale dezvoltării multilaterale a personalității. Dacă Congresul

al XX-lea al P.C.U.S. care a dat un puternic avânt dezvoltării Uniunii Sovietice în toate domeniile, a deschis o etapă nouă în mișcarea comunistă internațională și a îmbogățit tezaurul marxism-leninismului cu teze noi de cea mai mare însemnătate, dacă cel de-al XXI-lea Congres extraordinar al P.C.U.S. a adoptat grandiosul Plan septenal sovietic, Congresul al XXII-lea este menit să exercite o înrîurire hotărîtoare asupra întregii dezvoltări istorice, în primul rînd prin faptul că a analizat și dezvoltat noul Program al P.C.U.S., Programul construirii societății comuniste.

În lupta lor clasa muncitoare și partidul său de avangardă trec pretutindeni prin trei etape istorice: răsturnarea dominației exploataților și instaurarea dictaturii proletariatului, construirea socialismului, crearea societății comuniste. P.C.U.S. a parcurs primele două etape și succesele sale în aceste etape se explică într-o uriașă măsură prin faptul că el a avut o busolă sigură – Programele sale revoluționare – a căror elaborare sa făcut cu participarea directă și sub îndrumarea lui Vladimir Ilici Lenin. Se poate spune cu deplină temei și despre cel de-al III-lea Program adoptat la cel de-al XXII-lea Congres, că el este o dovadă elocventă a caracterului creator al marxism-leninismului. Programul P.C.U.S. arată cu claritate deplină încotro se îndreaptă omenirea : spre comunism. În el se oglindește în cea mai mare măsură una din trăsăturile esențiale ale socialismului științific : legătura indisolubilă a teoriei cu practica.

Așa cum a subliniat N. S. Hrușciov, în jurul ideilor cuprinse în Progi'am s-a dat o adevărată bătălie între cele două ideologii – ideologia comunistă și cea burgheză. Pînă și unii dușmani înveterați ai Uniunii Sovietice au fost nevoiți să recunoască faptul că nu se poate pune la îndoială capacitatea P.C.U.S. de a înfăptui cele prevăzute în Program. În rîndurile populației țărilor capitaliste își găsește o tot mai largă răspîndire marea idee din program cu privire la legătura indisolubilă dintre comunism și pace. Firește că burghezia imperialistă nu vrea încă , să-și recunoască înfrîngerea ideologică (acest lucru ar fi echivalent cu o sinucidere politică), desigur că elita societății burgheze depune eforturi de a opune Programului diverse planuri de menținere a capitalismului. Toate acestea exprimă însă o neputință fatală, dat fiind că ideologii capitaliști nu au nici un program jiozitiv, nici un fel de argumente în apărarea capitalismului, în afară de declarații zgomotoase, calomnii, insinuări, falsificări, inclusiv aserțiunile răsuflete că în comunism n-ar exista libertate individuală.

Imperialiștii interpretează noțiunile după criteriile lor de junglă și văd libertatea individului în opunerea, anarhică a individualului față de social, a persoanei față de colectiv, jalnică opoziție de o dezesperantă pauperitate intelectuală, vădind că arsenalul anticomunist a ajuns la fundul sacului. Într-adevăr, ce poate, opune capitalismul – libertății reale, afirmării principiilor morale comuniste, educației în muncă, dezvoltării culturale, înfloririi personalității în societatea socialistă? Le va opune oare libertatea pentru cei bogați de a exploata și jefui pe cei săraci, le va opune milioanele de oameni „liberi” de muncă, creșterea impozitelor, cursa nestăvilită a înarmărilor, discriminarea rasială, dictatura sacului cu bani, interzicerea organizațiilor democratice ? Afirmarea concepției comuniste despre lume înseamnă înrădăcinarea în conștiința fiecărui om a ideii că omul nu poate trăi fără muncă, fără ~,ă creeze mijloace ele existență. Ideea că nu proprietatea privată ci cea obștească liberează pe om de toate genurile de dependență socială, nobilul sentiment tovrărășesc al colectivismului, devotamentul față de îndă-

torurile obștești, forța exemplului pozitiv, intransigența față de rămășițele moralei burgheze, toate aceste precepte reprezintă bazele etice ale noii societăți, platforma pe care se înalță codul moral al constructorilor comunismului. Ce poate opune burghezia acestor precepte morale? Faimoasa „societate deschisă” elogiată de ideologii capitalismului, „deschisă” într-adevăr pentru exploatare și jaf, pentru șomaj și tihărie, pentru decadentism și desfrâu?

Ideologilor burghezi le place să intituleze în chip fățarnic lume „liberă”, blocul țârilor capitaliste apusene. De fapt în aceste țări există o singură libertate sintetizată în principiul „homo homini lupus”. Aruncînd o deplină lumină asupra a ceea ce este adevărata libertate omenească, Programul P.C.U.S. ne ajută să vedem comunismul ca o realitate palpabilă. În centrul lui se află grija pentru om. Toate planurile lui grandioase se elaborează, iar construcțiile lui imense se înfăptuiesc pentru ca omul să poată trăi mai bine, pentru ca în casa fiecărui om să poată intra o cantitate mai mare de fericire. Totodată fericirea însăși capătă un conținut nou, superior, eliberată de toate trăsăturile degradante pe care ideologia și morală burgheză i le inoculează omului și de care el nu se poate vindeca în condițiile sistemului capitalist.

Programul P.C.U.S. este între altele și un program de cucerire de către om a acestei condiții superioare: „Datorită schimbării caracterului muncii, datorită creșterii înzestrării ei tehnice și înaltului nivel de conștiință se va dezvolta la toți membrii societății necesitatea lăuntrică de a munci de bună voie și potrivit aptitudinilor lor spre binele societății”. Programul nu ascunde că în calea acestor cuceriri epocale sînt încă multe obstacole de ordin material. Însă istoria ultimelor decenii a demonstrat că toate planurile elaborate de comuniști se transformă în fapte, în termenele prevăzute. Datorită noului Program al P.C.U.S., știm astăzi cum va arăta societatea comunistă, cu cît va crește producția în U.R.S.S., în 20 de ani, știm că electricitatea va pătrunde în fiecare casă, că munca omenească va deveni mult mai ușoară, că ziua de lucru se va scurta, că omului îi va rămîne mult mai mult timp pentru dezvoltarea multilaterală a propriei personalități, știm că vor fi complet gratuite: învățămîntul, asistența medicală, dreptul de a beneficia de locuințe și unele servicii publice, iar în cele din urmă și de hrană. Pe drept cuvînt spunea N. S. Hrușciiov în Raportul său că „Pentru asemenea scopuri mărețe merita să trăiești, să muncești și să lupți”.

•

În cadrul trecerii spre comunism, avîntul puternic al forțelor de producție, dezvoltarea noilor relații sociale și formarea omului nou sînt procese interdependente. Dacă economia reprezintă baza transformării relațiilor sociale și a conștiinței oamenilor, dezvoltarea relațiilor comuniste, creșterea conștiinței sociale, a nivelului cultural și inițiativei omului constituie tot atîtea condiții necesare pentru a obține lichidarea deosebirilor esențiale dintre oraș și sat, pentru crearea condițiilor de îmbinare organică a muncii fizice cu munca intelectuală, în sfîrșit, pentru statornicirea egalității comuniste care înseamnă egalitatea socială deplină între oameni.

În același timp, transformarea statului dictaturii proletariatului în statut întregului popor va reprezenta un jalon esențial pe calea transformării formelor de stat socialiste în autoadministrare obștească comunistă.

In dezbaterile Congresului al XXII-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice s-au pus probleme din cele mai însemnate cu privire la unitatea lagărului socialist, la coeziunea partidelor comuniste și muncitorești. Părții părea la acest Congres a reprezentanților a 80 de partide frățești a prilejuit o nouă manifestare a unității mișcării comuniste mondiale sub steagul invincibil al marxism-leninismului.

*Congresul a constituit un exemplu strălucit al intensei activități ideologice a partidului comunist al Uniunii Sovietice, al întăririi legăturii sala cu viața poporului, al traducerii în viață a indicației leniniste cu privire la creșterea permanentă a rolului creației istorice conștiente a maselor. Lite ratura și arta sovietică du primit prin intermediul Raportului tovarășului Hrușciiov, o înaltă apreciere din partea Comitetului Central al P.C.U.S. : „Realizările artei noastre și tradițiile ei au o uriașă însemnătate, **marchează** o etapă importanta în dezvoltarea artistică a omenirii". In același timp N. S. Hrușciiov a sintetizat încăodată sarcinile principale ale literaturii și artei sovietice: „Partidul pornește de la principiul că arta are menirea de a educa pe oameni în primul rînd prin exemplele pozitive ale vieții, de ai educa în spiritul comunismului". Forța literaturii și artei sovietice, a metodei realismului socialist, constă în reflectarea veridică a ceea ce este principal și hotărîtor în realitate. In condițiile actuale – a arătat N. S. Hrușciiov – ..trebuie să acordăm o serioasă atenție educației estetice, formarii gustului artistic la toți oamenii sovietici, să declarăm un război hotarît lipsei de gust, sub ori ce formă s-ar manifesta ea – fie în pasiunea pentru formalism, fie în concepții mic-burgheze despre „frumos" în artă, viață, traiul de zi cu zi".*

Acestea sînt sarcini de onoare pentru o literatură comunistă, căci nimic nu este mai minunat decît munca omului și nu există sarcină mai nobilă decît prezentarea veridică a omului nou, a bogăției preocupărilor lui spirituale, a luptei lui împotriva a tot ceea ce este vechi și perimat.

*

Congresul al XXI-lea al P.C.U.S. a reprezentat un bilanț de victorii, o lecție de morală comunistă, o declarație de pace făcută întregii lumi. El a demonstrat puterea, unitatea și coeziunea lagărului socialist, a mișcării comuniste internaționale. Se poate spune pe drept cuvînt că în timpul dezbaterilor Congresului, delegații și oaspeții care se aflau în Palatul Congreselor și împreună cu ei întreaga omenire progresistă au săvîrșit un fel de călătorie minunată pe orbita comunismului, în viitorul apropiat, în societatea unde omul devine deplinul stăpîn al naturii și al relațiilor sociale, unde va fi atins cel mai înalt nivel de trai al poporului. Pentru țara noastră ca și pentru toate țările lagărului socialist, documentele și dezbaterile Congresului al XXII-lea al P.C.U.S., sînt de o imensă însemnătate istorică. Cu cît va fi mai puternic întreg lagărul socialismului, cu atît mai temeinic vor fi garantate libertatea și independența, înflorirea economiei și culturii fiecărei țări în parte.

De pe culmea de unde se zărește comunismul, Congresul al XXII-lea ne face să întrezărim prezentul și viitorul nu numai al nostru, dar și al întregii omeniri.

POEȚII NOȘTRI

VERONICA PORUMBACU

PRO DOMO

Toate poeziile dm cicdu sînt, fără voie, sorise pro domo. Pent^{TM} cosa mea. Pentru casele noastre... Ani întregi am construit temelile unei patrii socialiste. Ani întregi – spre a «ari decenii, ba chiar veacuri – am fost în primul rînd zidari de «sine și ingineri, constructori de bairaje și învățători lichidând analfabetismul preistoriei. Dar a venit rîndul să fim zidari ai oaselor noastre, wb.aiws.ti oare înfrumusețează cadrul vieții zilnice a zidarilor de uza'ne, a oțelarilor și țeșătorilor de relon, a copiilor din complexurile școlare mai mari ca uzinele, a savanților care lucrează la reactoarele atomice. Noi, cei cu tinerețea furată sub felinarele camuflate în timpul războiului, ne-am obișnuit încetul eu încetul cu dimensiunile lucrurilor în plină lumină. „E o nouă „condiție umană”, e un salt în umanitate, de la .ma.gheraia ou insingurarea sălbatică ia omului în .promiscuitate, la casa de om în care vechiul calabalac e stingherit. E mutarea omului din preistorie în istorie! O poți privi de la .altitudinea noilor .piloni ai «barajelor, «din Vraful mindru al ultimelor coșuri de urină, de la .înălțimea stelelor printre «aite navighează astronautii, și toate aceste moduri .de cunoaștere sînt proprii si poeziei. Har o poți descoperi și în noul univers all străzii, al casei, în viața aparent banală, în .fluviul subteran care leagă ©rele cele mai diferite, în gama de lumină .a unei singure ore, pe care Iannis Ritsos a dezvăluit-o ca nimeni altul! Poemelor lui le datorez perceperea acestei dimensiuni a irealității.

Poate că descoperirea intimității noi – oare n-are nimic de a face cu intivismul – nu . calea arcurilor de triumf. Nu oricine se ridică în .nava cosmică, precum primul călător printre astre. Dar înălțimea amefitoare la rare a ajuns omul, înconjoară treptat fiecare lucru din odaie ou un nimb ciudat, schimbă pe nesimțite și măsurile intrate în obicei. Da. Poate că nu e calea .triumfală a poeziei. Dar e țeșutul încet și migălos al fundalului, e filigranul domestic al vieții noastre sociale. Fără înțelegerea lui, poezia noastră ar fi mai .săinaică. Nu e singurul mod de a cerceta lumea, dar e wn mod major, cu toata discreția naturii lui. Nici aerul nu e zgomotos decit atunci cînd se stirnește vijelia. Dar iără aer – nu se poate trăi!

E VÎRSTA

V. p.

*E vîrsta cînd anilor mei li se-adaugă
mileniile geologiei. Și fruntea-mi,
ca o coroană de arbor cu rouă de stele,
își simte seva ureînd din afundele magme,
prin 'tălpile mele, rădăcini jale timpului însuși.*

E vârsta când anilor mei li se-adaugă
vârsta pământului, care se varsă
ca o deltă, în vremi viitoare.
Apele dulci mai plutesc pe apa sărată,
și se răsfră apoi, topinduși culorile tinere
E vârsta când anilor mei li se-adaugă
vârsta pământului...

TOȚI TREI

Ședeam în grădină pe bancă: tu, la mijloc, – cel mai înalt,
fetița deoparte, eu de alta.
Fără cuvinte,
toți trei ne închipuiam pe puntea unui vapor,
într-o excursie cu lună plină pe cer și pe mare,
și vîntul în vechii arțari, în chip de briză,
ne răcorea după ziua toridă.
Sub navă murmură marea cuvintelor noastre topite împreună de
Se auzea tăcerea,
ca un grai de stabe catifelate,
ori poate valuri.
Ori numai vorbele rostite o singură dată ~ ce-și cablo,
licărul albastru, în chip de stele...

MAMA STROPEȘTE FLORI

Ireversibil, timpul? Cine spune?
Uneori mă trezește noaptea,
ca o lampă orbitoare, dinlăuntru îndreptată asupra pupilei,
și tot dinlăuntru răsfrînt de oglinda concavă a pleoapei/
întîlnindu-se undeva
cu imaginile mioape, neîmpinse de dioptriile _zilei la locul lor,
și-atunci retrăiesc totul într-o lumină pulverizată,
ca în nopți boreale.

Cît de mult îmi părea cunoscută strada din copilărie!
Aș fi jurat că știu ce umbre de frunze ori ramuri
acoperă fiecare centimetru pătrat, în fiecare anotimp, la fiecă or

Și totuși, cu tine-mpreună privind-o,
am văzut dintr-odată ce nouă e strada, ce mari sînt copacii
(inelele trunchiului lor s-au înscris și în vîrsla-mi),
cît de multe sînt casele noi, cît de-nalte
pe lîngă amintirile mele, între care te chem,
deschizîndu-ți poarta spre un timp reversibil
în dragoste...

*Hai, vino cu mine,
la răscrucea ieșirii din școală,
coboară cu mine mai adine, în neliniștile adolescenței*

m pădurile ierbii...

*Cînd, – dintr-odată – ne oprim amîndoi în aoartn •
mama stropește florile-n curte.
c-un gest matern, împăcat,
mama – aceeași din copilărie, dar încărunțită -
Și clin stropitoare curg pînze de apă.*

*Putut dăru:
domnia de-o clipa a reginei șotronului,
scîrțntul leagănului de peste drum.
spaimile nopților sparte de șuierul bombelor
chiotul străzii, în primele ceasuri de pace
foșnetul liniștii, seara,*

pina la izvoarele timpului meu reversibil, '

*tn timp ce mama stropește florile, c u l n l ^ ^ ^ ~
cu gestul matern împăcat...*

PRIETENI MUTI

*Voi, încălțări, tăcute, credincioase
prietene de-alungul vieții, voi
care ne știți de mici, crescînd odată
neștiutor surîs de lac, ori mate
sandale de copii, în care intră
nisip sau pietricele, scuturate,
în drum spre plaja mării. Vă tociți
de șapte ori mai repede, cînd drumul
de șapte ori copiii U străbat,
namte și 'napoi, 'napoi-'nainte
cu tînăr neastîmpăr...*
*Voi, zgîriate-n uliță, de pietre,
cu vîrf deschis și degetele-afară
cînd talpa de copil vă lasă-n urmă
Și voi, conduri de fată, ca un dans
al cărui pas atingeabia țărîna.
voi ghete serioase, calme, pli,
maturizate cizme de ostaș,
voi care știți și colbul pe'șosele,
fi cîleodată sîngele-nchegat,
voi încălțări, voi mute, credincioase.*

călcate în picioare cel dinții,
 voi cel dinții aflînd ce greu apasă trupul.
 și cîte greutăți mai greu îl fac!
 Dormiți pe apucate ca și noi,
 și ca și noi, porniți, neobosite...
 Voi încălțări neutre, uniforme,
 ce luați cu vremea călcătura noastră.
 și caracterul, aerul și vîrsta
 obrazului pe care nu-l vedeți.
 De vi sar strînge urma cap la cap.
 ați scrie drumul vieții, fiecărui
 privit de jos în sus.
 Voi. apărînd picioarele desculțe,
 cu demnitate simplă, omenească,
 ocrotitoare, aspre,-ori ca un fulg,
 prietene-ale vieții, martori triști
 ai morții de la Auschwitz, încălțări
 ce-ați supraviețuit unui măcel, –
 voi, muți prieteni, totuși trecători,
 ca arborii pe-o stradă depărtată
 pe unde nu ne-ntoarcem niciodată ..

DE SUS, DIN FEREAȘTRĂ

De sus, din fereaștra, văd proiecția lumii pe stradă :
 creștetul, ca o floare de paști, al fetelor blonde,
 înconjurat de circonfereința rochiilor largi, colorate;
 coroana bogată de arbori ce-ascunde zveltul lor trujichi;
 salcîmii cu frunze mărunte lăsîndu-și pe piatră dantela de umbră ;
 ici-colo, o rădăcină ridicînd pavajul-împrejur,
 ca un Samson subteran zguduind un templu de piatră;
 și pe asfalt, în umbra de-apus a clădirii
 tramvaiul cu soare-n ferestre,
 lunecîndu-și dreptunghiulare fișii de lumină...
 Și, mîna în mîna, cînd trece-o pereche pe stradă,
 de sus, din fereaștra, văd strîngerea lor, ca o dragoste
 fîgăduită veciei – și urma de pași
 • ieste care se-aștern alte urme...

STRADA

Cunosc imperiul străzii mele,
 ca. palma cu linii mari și mărunte,
 și miracole pe-un singur metru pătrat,
 răsturnat, vrăfuit, înălțat...
 Nu ca turist îmi rotesc între două
 streșini de case, – un Agfa-Color...

Nu, străzii mele martoră li sînt
din evul preistoricelor fiare.
Sînt acuzare, martor la cutremur,
cînd am chemat scînteia din străfunduri,
sa lumineze, dreaptă, lumea străzii...
h cunoşteam noroiul, cînd pantofii
în mînă îi ţineam la-ntors acasă,
şi fiecare metru de pavaj
pe care<ipoi călcam atît de mîndră,
şi spatele plecat odinioară
şi dezdoita curbă a spinării,
şi gropile de-obuze, şi grădina,
mizeria cu lacrimi pe ziduri
şi blocurile noi ce le-am zidit,
şi-ntunecimea, şi incandescenţa
ce-am zămislit-o noi, în libertate...

Cunosc imperiul străzii mele,
ştii ce-a fost ieri şi tot ce 'va fi mîine,
cînd va porni cu un ghiozdan în spate'
copilul care rîde pe balcon ___

o floare sus pe culmi, neştiutoare,
a erelor ascunse dedesubt, -

a căror martoră am fost neîtrerupt..

NU MI-E DEAJUNS

Nu mi-e deajuns o viaţă, pentru toată
multipla frumuseţe-a lumii. Nu!
Nici vieţile multiple ce-au trecut: ' 1
în mine, din bătrîni, sunînd afunde
inelele pe trunchiul vîrstei. îţCine 1
îmi poate da ce nu am timp să văd ?
într-o culoare, pierd un curcubeu. *
în curcubeu, regret cîte-o nuanţă.
Nu vreau isă pierd o umbră trecătoare,
să-mi lunece-o lumină spre amurg,
nu vreau să nu văd urmele de vînt,
să pierd solarul nimb în jurul frunzei
Fur somnului a doua viaţă-ades,
treziei fur un ceas de reverie
şi tot nu mi-e deajunsă viaţa... Cine ,
îmi poate da ce nu am timp să văd?

UMBRA

*Pe aici am mai fost. Și umbra,
credincioasă mie și soarelui,
își plimba transparenta mea formă nainte-mi pe drumul adine,
sărutînd pentru ultima oară pămîntul acesta
și iarba și umbrele naltelor turme de nouri,
și amintirile toate, ciudatele plante-ale orelor,
presimfind prefacerea lor în floră marină.*

*Pe aici am mai fost. Și umbra
pe fundul mării rămas-a,
ca umbra unei vîrste apuse,
peste care timpul lichid așternu o lespede legănătoare –
umbra, tipar străveziu, zidit și în piatra barajului
ce apele azi îl răsfrîng, cu orașul abia răsărit
.« soarele multiplicînd sclipirile undelor,
cu o prefigurare-a luminii darnic purtată în vale.*

*Pe aici am mai fost și-am lăsat,
să dureze în vremi stăvilarul,
tînăra-mi umbră pe fundul tinerei mări,
și soarele poate-o sărută, prin adîncul perete al apei,
ca pe-o frumoasă-adormită în geologia străveche,
în timp ce eu însămi, pe țarm, zidesc mai departe orașele...*

RUP ANCORA

*Îmi place dulcea oboseală
de după scris – cînd, dintr-o cursă lungă
prin negurile mărilor și vînt,
se-ntoarce nava-n portul ei nocturn...
Mă spăl, ca după drum ; îmi pieptăn părul,
și în cămașă albă, la fereastră
cuprind o lume-albastră care doarme,
fără să-mi știe drumul lung prin valuri,
capcanele viitorilor, furtuna,
și nici pădurea negurii, înfrîntă,
ca să mă-ntorc c-o ramură-nstelată...
Răsuflul simplu, ritmic, al copilei
și fumurile fabricilor, – martori
ai celor fără somn, la fel cu mine,
și-un foșnet în frunzarul greu de-afară,
ca un străvechi și simplu cînt de leagăn.
Dar Ungă țarm, de cum se-nchide pleoapa,
cu primul gest rup ancora, și. plec
pe mările orașului enorm,
visînd și visul celor care dorm.*

UNDEVA, ÎNDĂRĂTUL PLEOAPELOR

*De undeva, dindărătul pleoapelor
de foarte departe, de foarte aproape,
de dincolo de ape, de dincolo de cer
ne privește mereu Sadoveanu
Undeva îndărătul pleoapelor sînt
ochii lui, două lacuri albastre
cu răsfrîntele astre, cu norii răsfrînti
cu șoaptele dragostei, ce-abia le cuvînti
undeva sînt numele cele dintîi
ce el le dădu pădurii și timpului
undeva sînt umbrele vîntului
și izvorul cuvîntului,
undeva sînt șoimii, undeva o Lizucă
și toate simțirile-ii miezul de nucă
ascuns într-o coajă amară
undeva – o creangă de aur, o (ară
dincolo de neguri, undeva o dumbravă
o lacrimă limpede, - o floare bolnavă,
undeva îndărătul pleoapelor sînt
ochii lui ca o limpede zare,
la cumpăna vremii, visări viitoare
undeva-i uriașul afită de blînd
copii legănînd și morții plînsînd
undeva un alt eu ce l-a zămislit '
din pămînl și din mit,
undeva îndărătul pleoapelor mele
printre ape de vis și pulberi de stele
împăcatul în viață, seninul în moarte
ne privește de-aproape, de foarte departe
ne privește mereu..*

CÎNTECUL MIOAREI

roman —

MIHAIL

SADOVEANU.

Doctorul Andru Macovei era întovărășit a doua oară de prietinel său profesorul Iancu Zarandi, la munte, într-o vacanță mai lungă.

Macovei își îmbrospăta puterile pentru studiile lui de laborator. Aduna, cînd i se ivea prilej, și date asupra problemei gușei, care îl preocupase în ultimul timp.

Iancu Zarandi, mai tînăr decît Macovei cu opt ani, era filolog, cu o pasiune specială pentru folklor, pentru cîntecele din veac, rămășiță încă vie a poeziilor anonimi care se încorporaseră pădurilor, poienilor și întregului peisagiu al plaiurilor înalte.

Sara, după truda zilei, poposeau la o stîna ori la; un schit. Cînd nu ajungeau la schit ori la stîni, se opreau subt poală de codru.

Stînd de vorba cu plăieșii din ținutul șuvoiului Bistriței, ascultînd uneori povești ou balauri și căpcăuni, cei doi prietini făceau reflexii asupra vechimii acelei rase de ciobani, care, cu toate rătăcirile lor în pășuni depărtate, se întorceau statornic la baștină lor atît de divers îmbielșugată. Timpurile se schimbaseră; norodul Daciei se eliberase de „trecutul negru”; în văi se răsădeau tot mai spornic progresele democrației. Oamenii din munte însă viețuiau încă sub negura trecutului; asta prilejuia celor doi prietini discuții grave. Cum s-ar putea, se întrebau ei, ca și aici să pătrundă cît mai curînd prefacerile. Altminteri aveau încredere în inteligența și vioiciunea acestor plăieși călăuziți încă de datinile strămoșilor.

Li însoțea în excursia lor, în acel an 1949, un slujitor modest al universității ieșene, care pornise de-acolo, din locurile pe care le cercetau. Acest muntean, vioi ca toți plăieșii, se intitula „laborant” față de muntenii săi, deoarece slujba lui dintăi și-o făcuse la facultatea de științe. Acum era omul filologului Zarandi, dar titulatura dintăi îi plăcuse lui să și-o păstreze, îl chema Ghiță Miclăuș. Se pricepea să alcătuiască un foc în cîteva clipe; era meșter să întocmească o colibă de cetini dinaintea vetrei acelu pojar, pentru hodina nopții; nimene, după părerea profesorilor, nu putea face o cafea neagră mai minunată și nimene n-ar ifi putut descoperi proviziile pe care le extrăgea el din acele singurătăți.

Tovarășul laborant Ghiță Miclăuș avea ș-o voce frumoasă de bariton, despre care Zarandi fusese informat de către unii din elevii săi. Deci și pasiunea pentru cîntecul popular îl determinase pe profesor să și-l ia tovarăș. Un om vrednic, care găsea cu cea mai mare înlesnire izvoarele reci ca ghiața din vecinătatea popasurilor, i-ar fi putut descoperi fără îndoială, tot așa de ușor pe deținătorii baladelor și cîntecelor bătrînești autentice.

Dar Ghiță Miclăuș era cu totul indiferent față de aceste așa-zise comori ale neamului său. Ca și alți cîntăreți de felul lui, ataca uneori și melodii vechi, dar cu aceeași ușurință și plăcere trecea la romanele lăutărești, on la arii de operetă învățate în vremea din urmă la tîrg ; și-i era indiferent textul popular: niciodată nu-i putea servi profesorului decît „așchii”, exemple frumoase, dar neîndestulătoare. Iancu Zarandi nu se putea resemna că, din punctul de vedere al investigațiilor lui folkilorice dăduse greș încă odată ; totuși putea fi mulțămît cel puțin de celelalte aptitudini ale lui Miclăuș, care se dovedeau excelente.

Într-o zi din vara aceea, cum au poposit, în amurgit, tovarășii profesori, cum, le spunea Miclăuș, au avut un spectacol măreț: proiecții de fulgere și nouri învălmășiți în orchestrația imensă a vijeliei și trăsnetelor.

Adăpostul ridicat de Ghiță laborantul nu i-a dat de sminteală și au putut rămînea în locul unde căzuseră, pînă ce clădăria de nouri s-a depărtat în fundul miezului nopții și a ieșit în limpezimea de cîtră tmiază-zi >o lună plină, plutind peste tăcerea singurătăților.

Se află în acea sară la marginea unei poieni unde vreo zece ori doisprezece oameni veniseră de la o așezare din vale ca să facă fîn. Cositorii se opoșiseră sub streșina imolizilor cît durase ploaia învăluită de furtună. Aprinseseră apoi un foc năprasnic din care crenguțele verzi de brad săgetau în văzduh rachete „subjiri, aurii. Din grupul acelor localnici coborise un sol la coliba celor doi străini; se închinase cuviincios și întrebese dacă domnii profesori n-au cumva nevoie de ceva. Dacă au nevoie de o țîră de rachiu-, bri de un burdujel de caș frăunîntat, se poate repezi pînă devale unul dintre tovarășii lui mai tineri. Cel mult pînă la miezul nopții e înapoi.

Deputatul cositorilor era un bătrîn care purta barbă mare, cărunță, strai alb ca al țărănilor, însă comanac nalt de lînă peste pletele cărunte.

— !Eu ÎS cu rînduiala cositului pentru sfîntul schit, dădea el lămurire. Am în "grijă și-un ciopor de oi și cîteva vaci, care-s mai sus, tocmai în poienile Grohotișului. Mîne socot că ajungeți și dumneavoastră acolo; de aici aveți cel mult trei ceasuri de cale. Mă rog dumneavoastră, cînd ajungeți sus, să le spuneți așa oamenilor noștri, că Ionatan duhovnicul le poruncește să vă steie înainte eu urdă și caș. '

— Multă mese, părinte Ionatan, a răspuns doctorul Andru, om gras și blajin. Dacă i-om întilni, le-om spune.

•— După harta mea, a întrerupt filologul Zarandi, calea noastră trece mult prin stînga Grohotișului. iNoi o luăm pe sub cascadă.

— Adică pe sub Duruitoare, îl corecta duhovnicul.

— Cum ,spui cuvioșia-ta. Așa că nu ne îiitilnim. cu frații și cu sihastrii.

— Cum vi-i voia, domnilor profesori, s-a umilit monahul cel cărunț. Duceți-vă cu bine, ca în împărăția domniilor voastre. Ocrotiți să fiți de mîniile și primejdiile muntelui... Nădăjduim că nu vi s-a pune nimic împotriva.

— N-are ce... a răspuns filologul.

Ghiță Miclăuș a tușit moale, nemulțămît de tonul neprietinos al tovarășului profesor.

— Părinte Ionatan, s-a închinat el cu voie-bună, dă-ne un tăciunaș *din* focul dumneavoastră, să ne alcătuim și noi strajă de noapte.

— Bucuros ! s-a învoit călugărul, i

Slujitorul s-a dus după bătrîn. Doctorul îi asculta cum grăiesc domol pe sub arcada de cetină a potecii, spre vîlvătaia cosaşilor, pe-un colnic ușor trăgănat.

Nu li s-a mai auzit sfatul. Filologul mormăi:

– Ar fi timpul să se isprăvească asemenea apariții. Fantomele acestea îmi displac cu desăvîrşire.

Doctorul Andru suspină cu blîndeță :

– Băirîrul acesta călugăr îmi amintește de trecut și de priveliştile r.o pilăriei.

Zarandi ridică din umeri:

– Ştiu că dumneata ai rămas încă romantic, doctore.

– Mă trag din oamenii de la munte, tovarăşe Zarandi; cîntă încă în mine acel ceva care a iost și care se va prăpădi pentru totdeauna.

– Îți pare rău ?

– De loc. Romantismul meu nu-i absurd.

Tovarășul Ghiță Miclăuș se întorcea purtînd cu luare-aminte doi tăciuni mari ale căror mănunchiuri încă neatinsese de foc le ținea în stînga. Cu dreapta își umbrea ochii de seînteierea luminii ca să-și poată găsi calea printre tufărișuri.

Îndată a făcut vatră din doi bolovani, a strîns mușchi uscat și crenuțe; a alcătuit lumina focului cu siguranță și fără a se grăbi, după rînduiala păstorilor. În jumătate de ceas umezeala pădurii și a nopții s-a depărtat de colibă. Ușurași de straietele groase, întinși pe culcuș de cetini, doctorul și filologul se prăjeau cînd pe o parte cînd pe alta. Miclăuș clădea provizie de vreascuri și-și ocrotea oamenii cu căldură potrivită, chemînd fără vorbe, cu ochii adînciți în tainițele umbrei, somnul pămîntului.

Luna se înălța spre crucea nopții. Cînd și cînd luluiă o bufniță dintivun pripor, ca dintr-o clopotniță de la începutul lumii.

Zarandi adormise. Doctorul se cufundase într-o aromeală în care pîl-pîiau fluturii aducerilor aminte. Focul colibeii slăbise; cel al cosaşilor nu mai lumina. Prin codru şușuiau înfiorări line.

Dintr-odată doctorul Macovei tresări. Tremura, departe în pădure, un sunet ciudat. În clipa următoare sunetul a fost o chemare lungă de desnădejde. „Cel care strigă își caută calea, ca să nu se rătăcească, și acuma s-a întors cu fața cătră noi”, s-a gîndit doctorul săltîndu-se într-un cot.

Voia să se ridice în picioare și să răspundă, cînd, de la vatra cosaşilor, zbucliră chiote îngemănate. Se simți mișcare învălmășită acolo; focul se deștepta, ca un ochi care clipește pripit.

Chemarea depărtată se mai auzi odată, apoi se întinse tăcere.

– Ce-o fi fiind ? se întreba cu îngrijorare tovarășul Miclăuș.

– O fi fiind un păstor care s-a rătăcit umblînd după turma risipită în furtună, se gîndi cu glas doctorul.

– Asta e, a încuviințat tovarășul laborant.

Zarandi mormăi somnoros :

– Fraților, lăsați-mă să dorm.

– Dormi, frate iancule... 1-a liniștit ca pe un copil doctorul Macovei.

Miclăuș a potrivit mai bine peste profesor mantaua.

După cinci minute însă, și străinii de la colibă, și localnicii de la focul cel mare se aflau în picioare, adunîndu-se ca să împresure pe ciobanul cel spăriat care năvălise în poiană.

Era un fecior încă fără podoabele bărbăției pe obrazul bucălat. Purta comanac, semn că era frate ori slujitor de la schitul necunoscut de care se pomenise. Duhovnicul Ionatan îl lua în stăpînire, poruncindu-i să spuie fără întîrziere ce s-a întîmplat la Grohotiș și de ce a lăsat ciurda de oi singură.

– • Am lăsat-o, părinte Ionatan, bilbîia feciorul, clar am rugat pe unii din Prelunci ca s-o privegheze în lipsa mea.

– Dar ce s-a întîmplat, bre Dărinidai? De ce ai fugit de acolo?

– Poznă mare, părinte Ionatan! A venit o vîntoasă cu grindină de-a dat palanca la pămîit brazii de pe coasta dimpotrivă Izvorului Cerbilor.

– Și ce s-a întîmplat? Zdrobit-au oile?

– Nu; căci mă aflam cu ele în goliște, Ia lărgime.

– Atuncea cum? Răspunde, desleagă-ți limba!

– Au fost primejduite vacile, cuvioase părinte duhovnic. De spaimă, au apucat-o pe ripă tocmai oînd se prăvăleau brazii și se clătinau din cheutorile lor stîncile. Văzînd una ca asta, saliastrul nostru...

– Care sahastru, măi Irimie? s-a pierdut cu firea călugărul. De saliastrul Pavăl să fie oare vorba, bre Dărinidai?

– Da de cine? Saliastrul Pavai, văzînd una oa asta, le-a dat vacilor ocol dinspre partea primejdiei și silea și cînele Suru din aceeași parte cu stăpînul său. Și le-a scos din prăvălișul cel imare. Dar l-a ajuns pe fratele Pavăl, o ruptură de anal și l-a zvîrlit pe-o coastă de-a berbeleacul. Ia așa se ducea... ia așa se ducea...

– Măi! măi! măi! a slobozit de trei ori muget cumplit monahul cel bătrîn. Și tu, măi Irimie Dărinidai nu ne spui iniași întăi și mai întăi de pieirea fratelui sahastru Pavăl!...

– Dar n-a pierit, cuvioase părinte duhovnic! a zbierat cu aceeași tărie feciorul. Numai cît a fost pălit, pierzîndu-și simțirea. Sta eu ochii închiși cînd am ajuns de-a tîrișul pînă la dînsuil și avea izvorîți clăbuci de sînge în lina bărbii. Urgia trecuse în pripă și iși învăluia coada pe alte văi. Atuncea m-aun aburcat pe o stîncă și am dat glas la prietenii noștri de la Pre* lunci, peste vale. Am strigat ca din primejdia morții; și numaidecît s-au înfățișat doi; și cu ei am scos pe fratele sahastru în pajiște; am adus în comanac apă de la izvor și l-am stropit. A deschis ochii și i-a holbat asupra noastră cu groază.

– De-acu mă prăpădesc, zice. Pas și adă-mi-l numaidecît pe părintele duhovnic Ionatan ca să mă ispovedesc și să trec împăcat pe tărîmul celălalt.

Umbăînd tot pe sub cetină, chiteami c-am rătăcit, de aceea tot dam glas. Iaca am ajuns. Acu ce-i de făcut? Numaidecît să suim la deal, părinte Ionatane, pînă ce nu pierde sahastru nost.

Duhovnicul Ionatan și-a vînturat barba la dreapta și la stînga seuturîndu-i acele de cetini, și a răcnit:

– D-apoi cum s-ar putea să nu mărg? Măi Alexa, dă-mi numaidecît toiagul și sînmi fii ajutor. Incalță-te și hai!

– Dar ceaslovul, părinte duhovnic? a întrebat cu oarecare sfială fratele Alexa

– De ceaslov nu-d nevoie; știința duhovnicească e în căpăfina asta; știu rugăciunile pe de rost.

S-a învălmășit zarvă de vorbe pînă ce a fost găsit și adus toiagul evvioșiei sale, cu care cuvioșia sa bătea de patruzeci și mai bine de ani potecile acelor munți. Era un băț subțirel, cu care nu te-ai fi bizuit să

dobori un iepure. „Cu acesta am biruit eu pe demonul Belzebut, se min-eirea cuviosia sa. Cu acesta am biruit și pe cei doi oșteni ai lui Antihrist care se abătuseră în pradă la schit. I-arai amenințat cu acest toiag ; după aceea i-am pălit cu pumnul, avînd și dulăii drept ajutorință. S-au întors în lumea lor.

– Dați->mi și gluga, a poruncit cuviosia sa.

A văzut în preajmia sa, la lumina focului, pe doctorul Andru Macovei

– Auzil-ai, domnule doftor, de întimplarea sașastmlui nostru?

– Am auzit.

– În gluga de care-i vorba, am o ploscă cu spirt. Sooot c-a fi de folos unui creștin, în ceasul din urmă.

– Ba s-ar putea să nu fie de folos, părinte Ionatane, răspunse doctorul cu seriozitate. Am eu în geantă doctorii mai bune pentru asemenea întîmplări. Mă sui și eu cu dumneata la Prelunci. Dacă nu-i sfărîmat de islov, l-oi ajuta pe omul dumneavoastră să se ridice și să umble.

Oamenii din preajmă au ridicat capetele privind cu uimire la acel străin oare avea îndrăzneala să vestească o minune ca aceea.

– Pe tovarășul meu profesorul îl las aici, a urmat doctorul Andru. Noi să ne grăbim, căci un om se află în primejdie.

Duhovnicul s-a închinat cu mirare.

– Asta-i rînduială nouă în Țara Moldovei.

Profesorul Zarandi nu s-a putut stăpîni să nu arunce săgeata-i ageră.

– Rînduială asta se cunoaște aici abia astăzi ?

Răspunse o voce din apropiere :

– Ba se cunoaște de ieri, tovarășe profesor. Iar alaltăieri stăteau asupra noastră uitarea și fără-de-legea.

Profesorul privi pe vorbitor cu luare-aminte. După vîrsta, după mustăcioara cît cărăbușul, după unele efecte militare ce le avea pe el, părea un rezervist.

– Ai făcut războiul? îl întrebă el.

Cosașul se îndreptă din șale. Ochii îi sticleau negri în luciarea lunii.

– iDa, tovarășe profesor; regimentul nostru a pătruns pînă în Slovacia.

– Am fost și eu pe-acolo. Cum te cheamă ?

– Călin Tudor, tovarășe profesor. Satului nostru îi zice Buda.

– Aveți organizație de partid ?

– încă nu ; dar ajutînd profesorii și duhovnicii, s-a ivi și asia.

Zarandi se simți iar împuns de nemulțumirea lui obișnuită. Călin Tudor îi răspunsese oarecum ironic. Își întorsese o clipă fruntea cătră ceilalții oameni ; le făcuse poate semn cu ochiul. I se aspri obrazul uscat, crestat de cute.

Ghiță Micăluș îl pîndea cu grijă, văzîndu-l gata să rostească iar un cuvînt neplăcut. îi era milă, îl știa că nu poate dormi în asemenea așîțare de nervi.

• – Tovarășe profesor, îi zise el cu blîndeță, ar fi bine să ne întoarcem la coliba noastră și la focul nostru, ca să vă faceți suma somnului.

– Ai dreptate, Micăluș, îngîină Zarandi, întoreînd o privire obosită și recunoscătoare.

– S-aduc oleacă de apă. Izvorul e la cîțiva pași. Ar fi bine și cîteva picături de digitalină.

– Asta nu ; însă apă, da.

Zarandi se întinse pe culcuș, lângă focul iarăși potolit. Miclăuș îi aduse apa într-un pahărel de celuloid ; o sorbi ca pe o licoare binefăcătoare, proaspătă și rece. își plecă fruntea pe raniță, însă bănuia că nu va putea dorini un timp.

Liniștea se așternuse iar în poiană ; brazdele ofilite de cositură împreăștiau muze>me în coada ochiului stîng, tovarășul profesor simți că-i înțeapă boldul unei stele. Se răsuci ușor în culcuș, căulînd o poziție mai prielnică.

– Ce-o fi făcînd doctorul ? șopti el.

•– Are patru ceasuri de umblet, îi răspunse Miclăuș cu glas coborît. Cînd se zărește de ziuă, ajung.

– Mi se pare că și dumneata ești de prin părțile acestea, tovarășe Miclăuș. Poate în satul dumitale să fie mai bine decît pe aici.

– La noi, la Prigori, e cu mult mai bine, tovarășe profesor; sa luminat poporul; toată lumea a trecut prin școala de alfabetizare.

– Aveți gospodărie colectivă, Miclăuș ?

– Da. S-a deschis și cămin cultural. Soră-mea Lida îmi scrie despre toate ; o dată pe lună primesc numaidecît de la ea răvaș.

– Ai soră mai tînără decît dumneata ?

– Da, tovarășe profesor; a rămas văduvă de război. Ar vrea să vie la Iași, să urmeze o școala de moașe. Pînă ce isprăvește ea, se deschide în Prigori și casă de nașteri.

– E bine, îmi place, a zis profesorul mai alinat. Sta însă cu ochii tot deschiși.

Miclăuș se sculă de la locul lui, ca să mai așeze pe foc uscături groase. Se așeză pe loc, chiar lângă vatră, semn că poveștile s-au sfîrșit și oamenii se cuvine să doarmă în noaptea aceea.

Depart, pe creasta codrului, începu a curge un susur abia auzit. Tovarășul Ghiță își dresă glasul. Știa că profesorului îi place cum cîntă el. Zarandi se pregăti să asculte și aburul somnului îi umezi ochii.

Cu voce surprinzător de muzicală, Miclăuș începu a îngîna un cîntec de la el din sat:

*Ihdgăraș de ghiață rece.
Iarna vine, vara trece
Și n-am cu cine petrece;
Cei cu care-am PETRECIND
A pus fruntea la pămînt...*

– Nu s-ar putea fără greșală de gramatică ? zîmbi în sine profesorul, îmi place totuși.

Dar Miclăuș lepădase „așchia” și trecu dintr-odată într-o romanță a lașului de la începutul veacului, cel dinaintea blăstămăției războaielor și distrugerilor.

*Nu știu de ce azi mă îndeamnă
Un vechi și uitat obicei
Să trec în amurguri de toamnă
Prin dreptul ferestrelor ei...*

– Răsunet din Heine... rînji Zarandi. Apoi ascultă un timp cu reculegere și mișcare sufletească.

Ce legătură poate fi între acești primitivi de la apa Bistriței și ecourile cîntecelor unui mare liric german? De ce la acești păstori zîna Polimnia

ocrotește pe copiii săi în dureri și bucurii, înșelându-i cu globurile irizate ale fanteziei? Glasul dulce al laborantului îi alina supărarea și nedumerirea.

În clipele acelea i se păreau mai puțin ciudate filologului scăderile țtrave ale acelor păstori și podgoreni ai lui Burebista.

Ușuratici, vicleni, nepăsători; poate asta e formula psihologică a tuturor primitivilor. Însă păstorii aceștia au înțelepciune și scepticism, căci peste vechimea dor a trecut civilizația lumii antice.

În clipa când luneca în amorțeala aromită a liniștii, profesorul de filologie își aduse aminte, zîmbind, de o întâmplare când, sub o viitura de ape, la un agestru, în amestec de pietrișuri, gunoaie și nomol, lovind cu vârful de fier al bastonului de excursionist, a dat la lumină o amforă mică de bronz, încrustată cu podoabe de aur. Era știrbă și diformată, dar strălucia de o frumuseță nemuritoare. Trece când și când pe la muzeul unde o depusese, ca s-o revadă ca pe o prietină.

Miclăuș dormea în capul oaselor, lângă vatră. Părea un idol neclintit.

II.

Doctorul Andru Macovei și Ionatan duhovnicul au umblat multă vreme alături, în tăcere, pe drumeagurile care suiau din poiene către locurile mai înalte. În urma lor, Irimia Dărîndai ciobanul, și Alexa, Acesta din urmă era un frate mai în vîrsta, de la schitul din vale, stînd la ascultarea duhovnicului. Încă nu-i venise vremea să fie tuns monah. Tare de virtute și încetinit la minte, întrebuițarea lui era la muncile grele. „Unde punea el mîna, pune și Dumnezeu mila”.

Încă nu răzbiise bine cu înțelegerea cum se întîmplase prăbușirea sahastrului Pavăl și ar fi poftit să-1 dumirească ciobănașul. Dar abia prindea să mormăie o întrebare cu vocea-A groasă și Dărîndai, repezindu-și într-o latură fruntea, îi făcea semn, cu frică profundă, spre duhovnic. Fratele Alcxe se înfrîna, înghițindu-și ca pe o gălușcă tunetul gîtlejului, și aștepta vreme mai prielnică pentru alinarea nedumeririi lui. Pășea rar, cumpănindu-se la fiecare păs. Își înodase pumnii uriași îndărăt, la șale: și de cîte ori își avînta la deal partea dinainte a trupului său lung și ciolănos, i se zbăteau două caiere ale bărboiului, unul la umărul drept și altul la umărul stîng.

Cînd au ajuns sub poala unui prapor, au dat de un șipot și s-au oprit. Trecuse un ceas de cînd se mișeaseră de la Poieni. Calea de sub streșina brazilor li se lumina din cînd în cînd. Atunci vedeau luna. care-căpăta spre asfințit.

Alexa a scos din glugă ceaunașul, pe care îl purta la sine fără smin-teală; l-a umplut cu ghiața fluidă a izvorului și l-a băut pe nerăsuflăte. După asta l-a împins cu umărul pe ciobănaș, de era să-1 dărîme.

— Acuma-i vremea. Dărîndai. săimi spui cum a fost. Cine l-o pălit [ie sahastru Pavăl?

— L-a pălit o bucată de mal.

— Cum asta? că doar nu era vie.

— Ba încă cum! îi dăduse vînt cutremurul imuntelui, cînd s-au dărtmat brazii sbîrlindu-și hT sus rădăcinile. Atuncea, și bucata de mal a Înviat și a tulit-o la vale.; A dat peste sahastru fără să-1 vestească și l-a detunat în ripă.

•<h c

chip de **tLSr¹** h u x k m a r e o o n » d " ! - T M t fratele Alexa. Și era *in*
- Nu pot ști.

va *i[^]LSt[^]rTlt!* ^ i f S i t i ^ S a l t 1 P e sahastrului nostru. 111 111 riPa" i s" a T M « i întâmplat asta
- Atuncea a fost urs cu adevărat

spui, bre DăSîE dacă " ^ " T M t v î m a i ^ / ^ ^ă-ini
~ Mai avea puțintică suflare ^ C M d U i i s s a t T M Pajiște.

- Apoi să știi, bre Irimie că « T M , ;
tor* ista care umblă alături de S ^ , , " S i ~ laudă dof-
Asemenea minune n-o m.tn. a a w - • j , ^ I ca * " s m v i a d « « « orii.

a scos din peZ. I S f i ^ r **Z** T d ^ T T n T • H r i s t o " c i « d
Nain. Iar acesta-i un tîr[^]ovet carele **Z** 1 T v a d u v e i d i "
„ n J „ „ . i i z " o v e , i ! carele te lauda ca să ne temem de dînsul

- **AUAZ** n t u " v p i e n t i n c a > P o a t e s a _ j S C O a « l a - a ț ă . . .

mi cu păr de la dihanie. i ? L " a T M P u t e a a f u T M pe sahas-

- Care urs ?
- Acela oare l-a dărîmat pe sahastru.
- Apoi n-a fost urs, frate Alexa. A fost mal
- Ca bine zici. bre Dărîndai!

pripoîfluT d i p a a u z h t C h e m a r e a P « e ă a duhovni[^]ui, din pragul
- Alexa !

- Numaidecît, țarinle **djho[^]ic**. " " " , " i " " s d « i a i z v i " - !

„ a i i a r e l o " " o , ! , , p , m u * " " • « * • « - N » « l ~ t i « c T M , . â n i , i s , f a) ,
- Bună-i apa, Alexa ?

care curge prin grădina raiului. « c t r a ^ e < > " ptrâul Fison,
~ Dar tu, băut-ai ?

- Numaidecît, ca să mă sfinteî r. , , , ,
adăpat, după datină. s t m ț e s c . C u m am .popos.t aicea, m-am și
Doctorul Macovei a intervenit cu blîndete:

v i - U b d g S w a e ! i o v a r a z c c i " d înfierbîntat, nu se ca⁻

- Da de ce, domnule doftor¹
- ~ Ești în primejdie să capeți aprindere de plămîni

T i " 2 , r " \ a t , r i , l ; i n i o i p e d r a c u l d o m ^ l e doftor.
*-a du- ! a d t i n d " S ! d , n i , i i n h ^ T M » « ; și-a luat ceaunul și

– Dacă ar avea minte câtă putere, a oftat duhovnicul, făptura lui ar fi mai bine cumpănită.

Doctorul Macovei a zîmbit blînd :

– Părinte Ionatan, nu putem cere făpturii decît ce poate să ne dea.

– Așa este, a încuviințat duhovnicul. Prunului să nu-i cerem **pere**. Așa că, dacă-l mai găsim viu pe sahastrul nostru, apoi puterea lui Alexa ne-a fi de mare folosință. Purtîndu-l în părăngă, Alexa ține singur în coboriș, iar eu cu Dărindai ne schimbăm la celălalt capăt de două ori pînă devale.

Cum îți spuneam, domnule doftor, a căzut acel străin la Schitu-Olarului, acu douăzeci și ceva de ani, în ziua prăznuirii sfinților Apostoli. Asta-i scris pe un minei pe care-l avem noi cîntăreții de la strana din dreapta. Eu nu eram aici; mă mutasem la mănăstirea Dragomirna. Dar spuneau monahii de aici de la Olaru că parcă l-ar fi lepădat arhanghelul negru, în vremea nopții, la ușa bisericii. Se mirau de-asupra lui cei nouă monahi care erau obștea schitului. După ce s-a trezit, l-au ispitit să afle de unde vine. El a răspuns cu vorbe puține că vine de departe ; că, deși e tînăr, l-au bătuit nenorociri. Să binevoiască al' primi rob acei călugări și îi-a sluji cu credință.

Era pe atunci egumen al schitului protosingbelul Costandie, bătrîn înțelept, oare l-a luat pe acel străin sub aripa sa. Văzîndu-l ,tăcut și robace, l-a lăsat în voia lui, fără a-l neliniști cu întrebări. Nu se trăgea spre carte bisericească ; căta mai ales singurătatea și depărtarea de oameni. Părea că așteaptă o primejdie de la lumea din care venea. Părintele Costandie bătrînul ar fi înțeles chiar de atunci că acel pribeag săvîrșise o faptă năprasnică din pricina patimilor și a miniei și fusese poate osîndit de legile lumii ferice. Inșă firea lui era blîndă și față de obștea noastră și față de toate viețuitoarele. S-a aflat prin oamenii noștri de la oi și vite că se apropie de dînsul căprioara, ca să primească din mîna lui pîne și să-i lingă sare din palmă. Numai pe un urs care se spurcase la sînge de vite ale noastre, nu l-a putut suferi și l-a pălit cu baltagul. Așa că, înțelegînd toate semnele, părintele Costandie l-a învoit să-și facă așezare în pustie și sfătua pe ai noștri să nu-l tulbure; și nici să dea răspuns despre dînsul oricui ar fi să întrebe, fie neamuri, fie oameni ai stăpînirii.

Și-a alcătuit acolo sus o chilioară din bîrne ș-apoi și-a luat el singur canon muțenia cinci ani. Numai cît toată această rînduială nu se vedea să-i aducă liniștea pe care o căutase în singurătate.

Așa l-am cunoscut și eu cînd m-am întors la Olaru. De vreo zece ani niă aflu duhovnic ; vin la mine și mireni, căutînd calea spre un liman de alinare. Sahastrul Pavăl nu in-a căutat, stînd neînduplecat acolo sus ca bourii despre care mai povestesc pădurarii cei bătrîni.

Acuma văd că le încheie pe toate și nu și-a mai putea face mărturisirea. I s-or pecetlui buzele și-i rămîrie taina încuiată pînă ce-a suna trîmbița judecării din veacul de-apoi.

– Iar lă^mă, părinte Ionatan, acestea-* povești, răspunse cu vocea-i domoală, doctorul Macovei ; acea înviere și judecată e prea depărtată, ca să fie bieților pămînteni de vreun folos. Eu nu cred întrînsa. Dar cred că putem fi de folos fraților noștri oameni chiar acum, în viața noastră pușina. N-iai făcut rău că mi-ai povestit despre sihastru, dar în vremea cît întirziei noi aici, el poate se prăpădește.

– Domnule doftor, primesc cu umilință certarea dumatăle, s-a închinat duhovnicul Ionatan; dar în alt loc nu aveam chip să-ți dau înștiințările despre omul nostru. Cum începem a sui de la acest prag priponii, umblăm numai pieptiș și numai unul după altul, din pricina strimtorii. Pînă sus nu putem abate nici la dreapta, nici la stînga. Acuma ne ridicăm și, pornim. Dacă a trăit pînă la acest ceas tîrziu, apoi a trăi și pînă ce s-a arăta în răsărit faptul zilei. Atunci ajungem.

Duhovnicul Ionatan băgase de samă, urciind, că tovarășul doctor nu poate finea pasul cu oamenii din partea locului; pe lîngă asta, doctorul era ș-un om greo'u răsufliind foc pe nări ia orice oprire. Totuși, după ce-și astîmpăra bătăile inimii, purcedea iarăși, cu învierșunare, „biruindu-și hoitul, după, părerea călugărului, întocmai ca un drept credincios”.

Curînd, doctorul Andru a putut cîntări în sine înțelepciunea monahului. Calea se făcea tot mai grea prin adnoimea bungetului. Răsufletul era de trebuință urcușului, nu mai putea fi cheltuit în cuvinte.

Îi înconjura o singurătate absolută. Și a fost într-un răstimp întu-neric ca de funingenă, după ce a asfințit luna. Atunci a aprins din urmă Alexa o fachie de cetină, ca să li se lumineze poteca înainte.

După o jumătate de ceas, fratele Alexa a coborît brațul înălțat și a călcat faclia, stingînd-o. îndată s-au luminat ușor zările zilei, deasupra codrului, în depărtare.

Atuncea au făcut iarăși popas pai îndelung.

– Să mai rabzi domnia-la de sete, a zis monahul cătr^ străin. Pînă la Prelunci nu găsim izvor.

– Da de ce-o fi fiind așa de mihnită și de singură pădurea?... se mira doctorul.

– Căci sălbăticiunile se șfiesc de apropierea omului și tac.

-r- Dar paserile, care slăvesc răsăritul soarelui ?...

-- Paserile își caută acuma hrană la cîmpie, a zis imonahul. Acum e vremea cînd se coc pînile. Așa că, s-au depărtat de sărăcia de sus.

– De șase ceasuri omul nostru așteaptă și n-aude nimic, nu vede nimic, a reluat doctorul; stă numai cu taina P« care o are încuiată în adîncul său.

– Să iertați, domnule doftor, a răspuns imonahul; așteptarea și taina stau în acest sahastru de douăzeci și atîția ani.

Doctorul s-a îndreptat din șale și a ridicat cu energie fruntea. înțele-gînd, duhovnicul a pornit mai repede și, curînd, în lucirea trandafirie a zo-rilor, s-au văzut plutind deasupra văilor, peste lăncile brazilor, burhaile de neguri.

S-a auzit sunînd izvorul, ca un clopoșel misterios.

– Ajungem! a rostit cu glas coborît de tulburare monahul.

Ciobanul cel tînăr, Irimie Dărîndai, a pășit înainte.

Locul unde zăcea bolnavul se vedea pe tăpșan, aproape, în priveliștea curmăturii., Dela un focușor fără lumină, se prelingea în sus, năzuind spre cerul curat ca vioreaua, o șfară dreaptă și subțire de fum. Un dulău sur s-a ridicat de lîngă tohoaroa sub care-i era stăpînul, zăpăind de două ori cu bucurie și cunoscînd pe unii din cei care veneau de devale. La glasul lui a răspuns și ciobanul de ajutor dintr-o ripă : întăi părea departe, dar îndată a crescut în apropiere căciula-i miștoasă și oața înălțată. Obrazul lui tînăr și bălan fu o clipă atins de un fulger al luminii răsăritului.

– Cumu-i, Dumitre? a întreat cu glas mai mult șoptit Dărîndai. „„

Păstorașul a făcut un semn ușor de liniștire, aplecând cața.

Și-au întins fețele spre duhovnic. Doctorul observă că amândoi aveau ochi mari albaștri ca cerul boltit deasupra.

Sahastrul sta cu fața în sus; i se vedea numai obrazul bărbos, din lohoarca mițoasă. Din arcul pletelor priveau larg deschiși ochii, avînd între sprincene două cute adînci în unghi. Fruntea îi era înaltă și nouroasă.

Dăruindai se aplecase în genunchi spre acea mască neclintită și tristă.

– Mă auzi, frate Pavele? a întreat el.

Ochii s-au întors pe fața nemișcată spre partea feciorului.

– Ani adus pe moș-duhovnicul.

S-a auzit răspunsul, distinct, însă trudit.

– Bine, Irimie, îți muilțămesc.

– A venit cu noi și doctorul...

Ochii s-au întors spre catapiteazina cerului; sahas;trului nu-i trebuia nici un ajutor de la lumea asta.

– Făceținmi loc pe bolovanul acesta, lîngă omul meu, a îngînat cu glas moale Andru Macovei.

La acel îndemn, blînd și la vorbele „omul meu” ochii negri s-au întors iarăși. Cînd găsiră pe străin, în ei luci un zîmbet slab.

– • Nu-s înger, nu te teme, a șoptit doctorul Andru, desfăcînd în pripă gentușca și cufundîndu-se la căpătăiul sihastrului. Mîna lui dreapta alegea fără a le privi instrumentele de care avea nevoie în prima clipă a cercetării. Stînga i se furișă spre grumazul căzutului pipăind pînă sub comanac. Omul tresări, fără să geamă. Ferind în două părți tolioarca, aceeași mîna căuta brațele și degetele. Păreau a îi în bună stare. Pipăi de la briu în jos. Sihastrul gemu scurt, într-un cutremur adînc, iar dulăul mîrii amenințator.

– Fii cuminte, Surule, porunci duhovnicul.

Animalul se potoli numaidecît.

Doctorul vîrsă cîteva picături de cordial într-o linguriță de argint. Sahastrul le primi ou evlavie, ca pe o împărțășanie, și-și linse buzele.

– Mai dorești?

– Mulțămesc, șopti sihastrul; mai doresc.

Doctorul trecu duhovnicului plosouța căpușita cu piele și lingurița. Monahul împlini fără greș gesturile pe care le observase la străin. în timp ce bolnavul își lingea a doua oară buzele, doctorul descoperi de mîneca largă a cămășii aspre de cînepă brațul dinspre partea sa și-și pregăti siringa. Ce-o fi avînd acest vrăjitor în stecluța lui? se întrebau cu uimire muntenii. Cît te-ai șterge la ochi l-a înțepat pe sahastru, dîndu-i pesemne sînge nou, și sahastru nici n-a băgat de samă. Asemenea minune nu s-a mai văzut săvîrșindu-se în plaiurile noastre.

După ce sculele doftoricești trecură înapoi în gentușcă, doctorul așeză pe tohoarcă mîna dreaptă a bolnavului căutîndu-i pulsul. Cei din jur așteptară un timp sentința ce avea să se rostească. Andru Macovei privea cu atenție mîna puternică de păstor, socotind pe ceasul său de buzunar accentele inimii.

Curgea puzderie de soare în poienile de la Izvorul Cerbului. Vijelia nopții trecuse ca un vis. Se auzeau, clopote de la vitele albe suite în poiana de deasupra. Răspundeau din vîlcea tălăncuțele oilor.

Doctorul avea în clipa aceea nădejde că sihastrul căzut se va ridica în picioare.

- ~ N^{TM}? / v^{re}°, b^{oala} Srea în viața d^{umitale}, părinte!
- Nu. Afară de trînta ursului. *»ime .
- Știu asta, eu vorbesc de altfel de boli.
- Altele n-am avut.
- Acuma mijlocul nu te doare!
- Nu.

- Atunci numai picioarele?

lonat[^]'trt^ml[^]^t[^] -S * ^ d ^ nice
 » liletr^t'ffSS/ 2 lmbit dOctorat A Qdru" ^ eoborîm la vale

revenifp u d " : 3 ^ " * p^{arta} ^ U , spre rîpă ; apoi a

- S-ar putea asta ?
 = Soc[^]rt[^]u Sn / St / i CiOarele g^{TM}^? * fi reparate~~x~~
 -rele. De mult montai

asupStcduTSÎ S î a . w 3 i, iir" . ^ i _ i i _ 86 ca « pustie
 spre w t ! ^ n t c t o r ^ frat«le Alexa se retraseră

Ochii sihastrului X dră T o ^ n ^ V " cu nemulțămire.

- Vrei să stau ?

- Da.

- Bine, stau, răspunse cu blîndetă Andru Maro^{TM} T,, of-, • *
 bești puțin, ca să-ți păstrezi puterile ! macovci. Ie sfătui să vor-

- Mulțanieșcu-ți, doctore, pentru mila domniei tale

Rasuf, t.] u era ahnat; glasul slab, dar limpede

Uuhovmcul Ionatan îi puse palma dp frunte lir i

biruitoare a soarelui. închisese ochii R & m t u l t a C C a m l u T T i i n z i

- Ce ai de spus ? întrebă deodată monahul Ionatan

părinte. p s i o b o a t ! v v i " a m . P a i m a mare, și team chemat,

- Da. Iaca, am venit.

- Acuma văd că s-ar mai putea întîrzia povestea

- Care poveste ?

Sihastrul nu răspunse.

iar p ^ S o t t j s ^ t - c a t u t i i o p r a :
 ~ Săvîrșit-ai vărsare de sînge ? p T M o m u l m s t r a m C i u d a l a :

Rănitul făcu semn de împotrivire cu capul

- Nu.

- Ai stat la închisoare?

- Da.

- Pentru care pricină?

- Ai n f u g h " a r a u t a t i i o a m e n i l o r ș i a J u c ă t o r i l o r n e d r e p ț i .

– Domnul Dumnezeu nostru poruncește să uităm și să iertăm pe dușmanii și asupritorii noștri, rosti cu glas de mustrare părintele Ionatan.

Sihastrul închise ochii. După puțină vreme îi deschise.

– Nu pot! șopti el răgușit.

Doctorul Andru își apăsă palma pe umărul duhovnicului.

– Destul! rosti el cu hotărâre. Să lăsăm pe minios și pe nefericit să se aline. Ne-om odihni un ceas ; apoi îl coborîm de Vale. în puține săptămîni, după ce îl încredințez meșterului de picioare de la spitalul pe care îl știu, îți va veni cuvioșiei-tale la spovedanie un om sănătos.

Sihastrul ascultase atent. închisese ochii și se despărțise de duhovnic. Cînd auzi de întoarcerea la spovedanie, zîmbi.

Andru Macovei își făcea socoteală că acel singuratic, deși părea că stă sub ascultarea straiului pe care îl purta, totuși nu avoa în el iluzia fundamentală a creștinismului. Acel sihastru ținea mai mult de preoții păgîni ai unui trecut îndepărtat.

111.

înainte de a purcede la deal, către Izvorul Cerbului, duhovnicul Ionatan repezise un om dintre cositori către egumenul Glicherie, înștiințîndu-l de prăbușirea sihastrului și cerîndu-i să trimeată ajutor doi oameni de la sclii. Acei doi au și sosit către prînzișor.

Erau doi moșnegi cerniți, mai mici decît măsura obișnuită a bărbaților. Semănau la chip, fiind frați din nașterea lor lumească. Deși ajungeau vîrsta de cincizeci de ani, pletele și bărbile le erau ca pana de corb și din stuhăria asta neagră scînleiau albușul ochilor și dinții ; iar cu nasurile ascuțite împungeau cînd în dreapta, cînd în stînga, cînd înainte» grăind cu mare hărnicie, însă încet, c-un fel de taină.

întăi și întăi, au arătat doftorului isprăvile lor cele din urma, scojînd de printre merindea trăistilor niște iconițe cît palma, dăltuite în lemn de chiparos: răstignirea cu toate semnele ei și sfîntul Glicorgltie biruitorul balaurului. Biruitorul balaurului, mai ales, scrijelat cu acul, părea deosebit de vesel și le semăna la nas acelor meșteri, încît doctorul Macovei s-a bucurat de așa descoperire și a poftit s-o dobîndească pentru colecția sa artistică, îndată cei doi sculptori au intrat în mare sfat, căutînd să deslege taina prin care s-ar putea face două iconițe din una, căci sfîntul Cheorghie acel de fală era plătit de Anatolie Capră, neguțător de la Roman.

– Să vă facem și dumneavoastră un sfînt Gheorglie, a propus părintele Cozma ; dăltuitul nu durează decît opt săptămîni.

– Eu aș zice, a răspuns doctorul, să-mi dați mie acuma pe sfîntul de față ; iar cel pe care îl veți scoate peste opt săptămîni să fie al neguțătorului.

– Știi, părinte Cozma, s-a mirat monahul al doilea, cu numele Dămian, că s-ar putea și așa. Cît mai întîrzie dumnealui aici, să zicem un ceas, mai tai cei doi colți care trebuiesc balaurului și-l slobozim pe marele mucenic să se ducă la București.

– Ba la Iași, se împotrivi doctorul.

– Fie și la Iași. Să fiți sănătos și să mai adăogiți la prețul pe care vi l-am spus încă o „bumașcă" de o sută.

– Bine, a primit doctorul Andru.

Sculptorii și-au rînjit dinții cu voie-bună și au bătut palma cu cumpărătorul, după obiceiul negoțului.

Se putea ceti lezne pe obrazul doctorului mulțămirea de a-și fi făcut sie-însuși un dar.

însă duhovnicul era nemulțămît.

•— Ia uitați-vă, bombănea el, pe cine-mi trimite ajutor prea cuviosul Glicherie. Pe monahii cei mai slăbănogi și mai vorbăreți. De brațele cele vîrtoase ale sfîntului sobit are nevoie pentru treburi. Aceștia pe care mi-i trimete nu-i putem folosi la nimica. Iaca, s-au și așezat sub mesteacănul bătrîn și și-au scos niște fleacuri de dăltițe, pe care un om în putere ca mine nici nu le poate ținea între degete.

Doctorul Andru Macovei zîmbea mulțămît nu numai de neguțătoria lui nevinovată ci și de izbînda ce avusese ea medic.

Cu stăruință și treptat, descoperise și cercetase partea de la brîu în jos a sihastrului Pavăl. Găsise o fractură la piciorul stîng și o plesnitură la cel drept; loviturile puternice la cap și coaste ale prăbușirii nu înfățișau vreo primejdie deosebită. Așa că îndepărtase cu săpun și apă necurățeniile și chiaguiile de sînge. După rînduială vracilor vechi, consolidarea picioarelor vătămăte n-a putut-o face decît cu *lopățele*, adică vergele de șindilă fixate deasupra pansamentului.

S-a rugat de feciorul cel bălan :

— Irimie Dărîndai, mi-ar face trebuință niște capete de draniță, ca să întăresc de jur-împrejur fluierile picioarelor vătămăte.

— Înțeleg, domnule doftor; dar dranița ce vă face trebuință nu s-ar găsi decît cale de o zi, într-un ponor, unde au lucrat niște meșteri drăni-fari în trecuta vară. După cît înțeleg, lucrarea dumneavoastră nu poate suferi întîrziere. Și mă gîndesc dacă n-ar fi bine să aduc niște scoarță de mesteacăn. M-aș prinde eu cum s-o aleg și cum s-o despoi.

Doctorul Andru își zbătu pleoapele cătră acel copil sălbatic, privindu-l cu surprindere.

— Bine, Dărîndai ; adă-mi scoarță de mesteacăn.

Căutînd într-o vllcică mesteceni drepți și croind cu o custură ageră bucățile pe care le socotea mai curate și mai potrivite, feciorul cînta, cu inima bucuroasă că săvîrșește un bine; glasul lui încă neîmplinit avea cînd tonuri subțiri, cînd înmlădieri bărbătești.

•— Brava, Dărîndai, se bucură doctorul primind scoarțele. N-ar fi rău să te cobori în vale la învățătură, să deprinzi meșteșug doftoricesc și să te faci un chirurg.

— Domnule doftor, nu m-aș prinde la o treabă așa de năsilnică. Pînă s-ajung eu *ciuruc*, îmi iese părul prin comanac.

Ridea, cu dinți ca omătul.

— Mai degrabă aș pofti să mă prefac într-o pasere măiastră, așa cum am văzut-o în vis. Părea mai mare decît un cuc ș-avea penele ca foițele de răsură.

— Trandafirii ?

— Ca focul, domnule doftor. Vreau să vă mai spun ceva.

— Spune, Irimie.

— Eu socot, domnule doftor, că părintele duhovnic Ionatan nu s-o su-părat cu dreptate împotriva egumenului nostru, cum că ne-a trimes ajutor

pe părinții cei mărunți, care vînd pe sfîntu Gheorghe. Cînd om duce în parîngă pe sahastru, apoi Alexa umblă înainte în partea văii, iar în pârlea piscului numai călugărașii aceștia-s potriveți ca să ție cumpănă dreaptă.

Doctorul Andru a clipit iar spre Dărîndai, clătînd din cap ; apoi s-a întors spre bolnavul său, sfîrșindu-și cu bine lucrarea.

Sihastrul suferise cu răbdare toate. I se încruntaseră sprîncenele și măcina icniture în măsele. Apoi i se brobonise de sudoare fruntea. După a treia injecție, îi venise un răstimp de liniște și o aromeală de somn.

Doctorul se liniștise și el. îngrijorările începutului i se domoliseră. Deși cu greutate, omul putea fi transportat deval. I se lumină fața de zîmbet gîndindu-se la observația pe care o făcuse fratele Dărîndai cu privire la cei doi călugări pitici.

De deval, bolnavul putea fi transportat c-un vehicul pe arcuri la cel mai apropiat spital. îl va însoți pînă acolo, ca să-l instaleze în condițiile cele mai bune.

S-a depărtat de lingă sihastru și s-a închinat la Izvorul Cerbului, bînd, ca muntenii care-l întovărășeau, apă „ca spirtul”, de-a dreptul din jghiabul de brad. Și-a răcorit fața plecînd-o la bătaia izvorului și duhovnicul Ionatan l-a călăuzit și l-a așezat la un loc potrivit de hodină, pe mușchi moale așternîndu-i plocadă. A dormit adînc aproape două ceasuri, pînă ce a săgetat soarele cu putere în acel umbrar. Atunci s-a sculat și a văzut că Alexa cu Dărîndai și feciorul de la Prelunci isprăveau patul pentru „ștransport”, din vergi mlădioase căptușite cu cetină și întărite pe margini cu trunchișori de brădui. Căpitania acelei lucrări era Alexa. Tot din gluga lui afundă scosese bărdiță și sfredel. Măsura cu palma și șchioapa și se ferea într-o latură ochind pieziș liniile drepte. Dărîndai stătea cuviincios sub ascultarea meșterului.

După ce s-au sfîrșit toate acestea, duhovnicul s-a sculat în picioare, scuturîndu-și măturoiul bărbii și a poruncit celor doi monahi Cozma și Dămian să ia pe samă unul oile și altul vitele albe; să călăuzească bine și să apere avutul sfintei mănăstiri.

— Iată că-i mai bună socotința duhovnicului cu acești călugări decît a lui Dărîndai, se gîndea 'doctorul Andru.

— Alexa și Dărîndai, urma a porunci duhovnicul, merg deval, ca să ducă pe sahastru. Poclăzile pe care le-au adus cuviosii Cozma și Dămian or fi așezate pe pătîșor, deasupra cetinii, ca să-i fie moale beteagului. Gustați puține merinde din trăistî, înghițiți cîte un gît bun de apă și gata ! De-acu purcedem !

A mai fost o leacă de năcaz.

Sunu, ca și ceilalți doi dulăi, își primise de la oameni partea de prînzișor. Tovarășii lui se trăsaseră apoi la partea ce o aveau rînduită. Dar Suru nu slăbea din ochi pe stăpînul său, pe care îl slujea de opt ani. Pe ploaie, în sloată, pe vreme frumoasă ori posomorită, pururi fuseseră alături. Acuma stăpînu-său zace pe spate, sub negura mîhnirii ; nici îl chiamă, nici îl mîngîie, nici îi grăiește. îi știe toate semnele și înțelege țoale poruncile. Din ce pricină acei oameni cerniți îl poartă pe brațe și-l așază pe patul de cetină, deasupra poclăzilor ?

Cu limba atîrnînd, Suru își gifie supărarea și privește cu agerime. Ochii sihastrului dintrodată au fulgerat asupră-i cu milă.

Numaidecît dulăul s-a apropiat cu supunere, atingîndu-i cu botu-i umed și rece nuna ce atîrna moale deasupra poclăzilor. Degetele acelei mîni i-au raîngîiat ocini castanii.

Duhovnicul a poruncit cu glas scăzut:

– Ai grijă, Dărîndai, de cîne : să fie poprit aicea sus.

Mîna bolnavului a tresărit; pleoapele i s-au închis, ca să nu se vadă în globii ochilor apa neagră a supărării.

Irimie Dărîndai s-a apropiat și a cuprins pe Suru de grumaz. Alexa a desfăcut de pe sine o curălușă. Potrivind-o în degetele-i ca de vreascuri, se lăsă pieziș spre cîne.

Suru a hămăit scurt; c-o mișcare șerpuită s-a eliberat de strînsoarea ciobanului, a făcut cîteva copce și s-a așezat pe coadă, cu limba atîrînd, ațîțat și atent, să vadă ce se mai întîmplă.

– De ce i-ai dat drumu, bre Dărîndai ? a răcnit Alexa. Repede-te și-1 înșfacă mai bine; vin și eu să-i potrivesc curălușa.

– Dar nu i-am dat drumul! S-a smucit și l-am scăpat. Află dumneata, frate Alexa, că el înțelege ce grăim noi și-și ia (măsurile. Cînele acesta e viclean ca un farmazon.

Duhovnicul a poruncit.

– Lăsați vorba ; apucă-1 iar, bre Irimie, și-l ține strîns.

Dărîndai a mai făcut două încercări ; cînele sălta numaidecît îndărăt și iar se așeza pe ciotul lui de coadă, așteptînd și observînd.

– Nu-i chip, a mărturisit Dărîndai, răstîgnîndu-și brațele în laturi.

Duhovnicului i-a fulgerat prin minte alt plan:

– Să-i dăm ocol aproape și să năvălim cu toții odată asupra lui. Pe om cunoscut nu îndrăznește a pune colțul.

Monahii și frații au împresurat cu repeziciune pe Suru. Dar Suru i-a înțeles numaidecît și, azvîrlîndu-se într-o goană aprigă, s-a mistuit în pădure.

Duhovnicul s-a scărpinat cu ghiara sub comanac : ,

– Mare ,poznă. oameni buni, a răcnit el. Ce facem noi acuma? Apoi n-avem ce face, decît să pornim așa în coboriș. Poate l-oon ademeni pe cale, ^i l-om .trimite după aceea aicea îndărăt.

Monahii Dămian și Cozma au rămas la vite și la oi, întristați că se despart ,de sfîntul lor Gheorghe. Au poftit să-1 mai vadă odată în palma doftorului ; după aceea s-au tras mai la o parte, barbă neagră lîngă barbă neagră, tăinuind unde și cum să ascundă banii vînzării, pe care îi primiseră de la doftor.

Alexa se mira în șoaptă cătră Dărîndai :

– Văzut-ai ce moloașcă de hîrtii a scos doftorul de la subsuoară ? Nici nu4 pasă !

– Dar de ce să-i pese, frate Alexa ? a întrebat viclean ciobănașul.

– Dă, știi eu? I le poate lua careva. îl văd iară nici o apărare.

– Cum fără apărare, frate Alexa? N-ai. băgat de samă ce pușcufă de steclă are?

•– Oare, bre omule?

– Cînd te-a împușca cu una de-acelea, apoi îți ia ochii și le prăvale de pe picioare. Dacă-i ești cu priință te lasă-n pace; cum vede că te holbezi urît, – gata !

– Nu mai spune, măi Dărîndai! Parcă n-aș crede; da fiind om de-treabă și milostiv, i se cuvine să aibă asemenea putere asupra răilor,

Coborișul s-a săvârșit cu mare grijă, Alexa stăpînind înainte în partea văii căpătăile patului de cetină pe umerii săi, iar Dărîndai ținînd de partea astălaltă, cu brațele lăsate în lungul trupului, ca să păstreze cumpănă dreaptă. Le-a fost mai anevoie în prăvălișul priporului ; dar după ce au scăpat de prag și s-au răcorit cu apă de la șipoșel, și s-a schimbat duhovnicul în locul lui Dărîndai, au cunoscut că pot grăbi. Doctorul Andru abia se ținea de ceilalți ; își descoperise fruntea și întrebuița des o batistă mare albă, ca să abată pîraiele sudorilor.

Într-un popas scurt, cînd a trecut iar Dărîndai la largă, o gliionoaie a bătut toaca într-o scorbura de fag bătrîn. Da așa de mîndru suna și birîia, ca un cîntec, încît clericii au ascultat-o îndelung, zîmbind cu ochii duși, iar Alexa și-a făcut semnul crucii. Pe furiș și pentru sine : ca să nu-i slăbească puterile.

Geunoaia a conținut prigoana ei după viermii putregaiului, apoi și-a luat zborul, neagră, cu pată roșie, în zvîcnituri, de parcă ar fi cumpănit-o din înălțime un fir elastic. În locul unde s-a mistuit ea, lîngă un smeuriș, a apărut capul lui Suru, priveghind neclintit cătră targa de cetină.

Alexa dădu chiot:

— Uu ! măi ! iote Suru !

Suru s-a retras după ce-și luase înștiințările.

— Trebuia să-l leși să se apropie, ba muștră duhovnicul Ionatan pe fratele Alexa ; poaite îl prindeam.

— Îl duceam eu la Grohotiș, a rîs Irimie Dărîndai, și rămîneau numai cuvioșia ta, părinte Ionatan, ajutor la coboriș.

— Dați-i pace ! i-a îmblînzit doctorul ; el își priveghează stăpînul.

— Așa-i, a încuviințat Alexa, uimindu-se ca de o noutate.

Cînd au trecut pe lîngă un grup de mesteceni și argintul luminii a sporit, Macovei a putut observa spasmuri de suferință pe obrazul sihastrului.

A oprit targa. L-a întrebat ce-l doare.

Sihastrul n-a răspuns, încruntat. I se zbăteau globii ochilor sub pleoapele închise.

Alexa a trecut la datoria lui, înșfăcînd targa. Doctorul l-a oprit, ridicînd palma în semn de împotrivire. El s-a supus numaidecît, surpîndu-și trupul mare la hodina neașteptată, chiar în locul unde se afla, între o spînărie și un tufiș de boz.

Duhovnicul și Dărîndai s-au lăsat pe vine și au rămas ca niște moimii. Doctorul s-a sprijinit cu spatele într-un molid.

Prăvălișul poieniții aștepta parcă ceva. Cum sta cu fruntea înclinată într-o parte de pe targa sihastrul a deschis deodată ochii ațintindu-i în apropiere, la șase pași, asupra unui moșiroi de furnici, clădit pe o rădăcină putredă de fag. Apăruse brusc la acel moșiroi o elocșuță ieruncă, ce-și îndemna pușorii la ospăț. Urechea ageră a bolnavului descopri se cloncănitul ei. ușurel. O priveau acum și doctorul, și duhovnicul și Dărîndai, fără a sufla. Alexa s-a ferit, scărpinîndu-se după grumaz. Imaginea delicată a dispărut, furată de umbră. Ochii adormiți ai uriașului n-o înregistraseră. Dar în lumină, deasupra poieniții, a slobozit chemare un șoimul, și zborul lui a scris un ocol spre vîrfurile brazilor.

Alexa l-a urmărit cu gura căscată, clătindu-și fruntea.

-- Va fi fiind pe-aici vreo găinușă, a fost el de părere ; și a repezit un șuier de amenințare, adresînd apoi paserii de pradă o sudalmă amestecată cu mamă și dumnezei.

Printre aceste peripeții de basm docm.-,,! ,• J
 - poienile de jos, unde l-au întâmpinat î ii d ^ TM " b TM h o i m * > *
 vî țipetele de cute pe oțel. § 6 c o a s e i i i ^ r b u r i l e î n f l o r i t e
 Profesorul Iancu Zarandi l-a primit n» r i
 lai de nemulțămire. P P n e t i n u l s ă u c u o b r a z u l s c r i j e -
 , m a - N-ai dormit iine, s-a interesat Macovei, cu bunătate, privind-u-1

* cin; ? r r j ^ r t n j r ^ v r x z r t e * - ^ * * >
 Spre zori m-am gândit să-ti trimet to'u i ne M l f c a " u t e - a m i n s o ^ -
 După aceea am trecut prin altă grijfvnzînd ct T ' m p r c a « r z i u "
 d m t a l e r o m a n t i c ă a a d u s v r e u n f o l o s ? c d P u * i n e x p e d i ț i a
 Doctorul cercă să-l liniștească :
 - E r a v o r b a d e u n o m î n p r i m e j d i e d e m o a r t e .
 filologul clătină dezamăgit din cap •

inutif D U P A î n f a ț i ț a r e a c o « ^ ^ t e l e g c ă e r o i s m u l d u m n i t a l e a f o s t

f r j T ^ t V Z ; z î K S / t V d n u r r a â - C e i , -
 f n n ț i d e t r u d ă . C o s i t o r i i î ș i (î o n t e S r ă l u o n d 5 P e P . o l o g u r i d e i a r b a !
 « m d , c - o î n f ă ț i ș a r e r e s p e c t u o a s ă T T L n n T " * ! a p m p . a u c u c o a s e l « h *
 Suru, încă nevăzut, slobozi un cbelălăit lung de jale
 f ^ Z : 2 L t : ° C H P a m h . i i r m î - î ș i s c u t u r ă

^ r l n d i V ^ T M 1 5 1 " a n i C O B O R I I " U ; S C V a
 ^ f a n d i n c u p n n s e m ă n a c - u n r i n j e t p e o b r a z u - i b r ă z d a t •
 f t - ^ t ^ ^ ^ F ^ de insomnia
 trebui un vehicul pentru transnort„l KnT , P , u e d e P a z * e , dar va
 - egumenul ; e u n ' t i p " m ^
 cat, dar cîrnește din' nas cînd aude le sp tal V* ^
 aici ; nu e nici jumătate de ceas de cînd Z T t ^ T ' a T M s u i t i a r
 trudă să ne aflăm .amîndoi în fata^ unui le , I T u S ' o w a d e v a \ d u P a a « t a
 fost culmea... Carpaților! U i o a r e c a r e „ s a h a s t r u " , a r

Doctorul prețui puțin acest vechi joc de cuvînf. .1 r
 nu zimbi. u c c o m t e a l p r o f e s o r u l u i . N i c i
 - Te încredințez,, tovarășe 7-n-in.i; „ s a h a s t r u l " m e u n u e u n
 oarecare... h z , o v a r ă « e k a d „ c ă „ s a h a s t r u l " m e u n u e u n
 Grod ; observ că ti l-ai însușit Sa 1 » , • -

i a r b ă A » „ r a M a c o v e i h i m i a „ „ c i n j a d u i t o r • s • « ~ ^ ^ ^
 într-o clipită îl învălui o somnie plăcută P „ „ A l .
 † T M W ă ; c ă t r ă m i r e s m e l e d u l c i a l e u n u i p o n o i o h / < o i m p c o p o . c c a
 Jelui > Alex a : • • . / * o m u > i i t r e z i r ă c n e t u l f r a -
 - Uu ! măi ! iote Suru.

Cînd largă, cu bolnavul și profesorii, a ajuns la schitul Olarului, s-a auzit bătînd toaca, apoi a sunat cătră ponoarele de sus un clopot, cu mlădieri grave.

Satul se desfășura departe, pe o culme trăgănată.

Chinovia monahilor sta rezemată de o colină, pe care se întindea o livadă de meri și peri, apărată înspre miază-noapte de nuci uriași. Împrejmuirea livezii în trei părți era alcătuită dintr-un gard înalt de nuiele streșinit cu spini. Latura a patra a livezii o făcea zidul nordic al incintei schitului. Se furișă în acest zid o porțiță scundă de fier, spre livadă. Intrarea cea mare în celățuie se boltea sub turnul clopotniții, în zidul de miazăzi. Prin poarta aceea pătrunseseră oamenii cu targa așezînd-o la umbra zidului, lîngă cerdacul trapezei.

Doctorul Andru fu plăcut surprins de profilul bisericuții bizantine, în dreapta incintei, spre răsărit. În stînga porții cunoscuse arhondaricul: cîteva chilii cu cerdac și stîlpi încununați cu iederă. Sub zidul din dreapta intrării, trapeza; deasupra trapezei, egumenia și cîteva chilii de monahi.

Din cerdacul egumeniei coborî cu grabă pe trepte de lemn un monah în rasă neagră destul de veche, sub care se puteau desluși straie albe țărănești. Avea o pleșuvie pînă în creștet și obraji rumeni rotunziți în dauna bărbii sărăcăcioase. Picioarele i se vedeau goale, în imunei. Se ploconi cuviincios, cu minile încrucișate pe piept. Doctorul Andru îl privea cu surprindere.

•— Mă recomand protosinghel Cotea, zise călugărul. întorcînd o clipă privirile spre targa. Glicherie Cotea. Aș Vrea să cunosc, domnule doctor, dacă omul nostru s-a întors la viață.

— După cît se vede, da, răspunse doctorul; dar are nevoie de îngrijire în spitalul de la Slătiori.

— Numaidecît ?

— Fără îndoială, părinte Glicherie.

— Și oare sta-va mult la spital ?

•— Pînă ce s-a face sănătos.

Egumenul își frecă ceafa cu mîna stingă, fără a părea mulțămînt de răspuns.

— • Atunci aș îndrăzni să vă întreb, domnule doctor, cum rămînem noi fără priveghere la vitele de sus ?

— Eu te-aș sfătui, cuvioase părinte, să trimeți acolo alt om.

— Da, domnule doctor; dar slujitorii ceilalți îmi fac trebuință aicea, la grădina de legumuri, la livadă, la prisacă, la fîn și la cîte altele. Atunci cuium fac ?

— Asta nu pot ști eu, părinte Glicherie, observă cu trudă și nerăbdare Andru Macovei.

Se amestecă, tăios, Iancu Zarandi.

— Te va lumina preacurata Fecioară, părinte egumen.

— Așa-asa, oftă umil egumenul, privind pieziș pe excursioniști. Acum mai am și alta, domnilor profesori și doctori. După legea întru care mărturisim, datori sîntem a întîmpina nu numai cu vorbe pe străinii călători. Dar cu ce alta am putea sta înaintea dumilorvoastră ? Sărmani sîntem, c-abia ne putem tîrii zilele de la o zi la alta. Vacile sterpe se află în munte, iar cu viței n-avem decît două și de-abia ajunge laptele pentru sufletele unor

monahi sărmani. Oile, de asemenea, sus. Anul trecut nu s-a făcut decât prea puțin grâu și ne lipsește făina. Rodul livezilor încă nu-i pîrguit. Putem sta înaintea unor profesori cu buruieni? ori cu rădăcini cu care se hrănesc sălbăticiunile? Nici alune, nici nuci nu ne-au mai rămas de năvala guzgănăriei în ceea toamnă, cu care guzgănărie ne-am războit trei săptămîni, — pînă ce a pribegit pe o rîpă, apucînd pîrtia pe unde s-au dus cîndva — la anul 44 — oștenii străini care stăteau asupra țării.

Iancu Zarandi îl popri iar pe cuvios :

— De hrana noastră nu te îngriji, părinte Glicherie.

— Însă, domnilor, omul nu poate dura și trudit și flămînd.

— Va mai fi avînd ceva în raniță Ghiță Miclăuș al nostru.

— Da-da, l-am văzut; pare bărbat vrednic.

— Și, după aceea, trimețînd pe cineva la Slătiori ca să ne vie camioneta de care vorbea părintele duhovnic, care ne face trebuință ca să fie transportat acolo bolnavul, și-a închipui medicul de-acolo că avem și noi nevoie de unele și de altele; și ne-a trimete.

— Aha-aha! iaca, asta-i bine, se bucură egumenul. Numai nu știu cum om face, că n-avem pe cine trimete la Slătiori. Pe lîngă asta căruța-i descălțată și caii-s la păscut.

Irimie Dărîndai a răsărit în stînga sfinției sale.

— M-oi duce eu, părinte Glicherie; tocmai bine se potrivește că sahastrul nostru a ațipit și doarme.

— Tu, bre Irimie? se miră subțire monahul; nu știu ce pricepere vei fi avînd. Și tu n-ai aicea nici o treabă?

— Altă treabă acuma n-am, părinte egumene, decât să slujesc pe starețul meu.

— Ești cam îndrăzneț, bre Dărîndai; dar bag seamă că părintele Ionatan îmi face potrivit semn că-i bine cum spui. Așa că s-ar putea.

— S-ar putea, părinte Glicherie, și pentru că eu nu sînt închinat sfințului schit. Și fiind liber, im-oi duce ca să vestesc pe tovarășul Sandu, directorul spitalului de la Slătiori, făcînd un bine și sahastrului și domnilor profesori.

— Te pricepi tu la una ca asta? Ai cal și căruță? ori măcar harmasar cu friu?

— N-am cal, n-am căruță, părinte Glicherie; dar știu eu de la sahastru că nu este alergător mai bun decât lupul flămînd; iar eu n-am pus în gură, de ieri, decât apă. Așa că, pornind în clipă, o iau de-a dreptul spre Olăreni pe după zidul mănăstirii; sui priponii, cobor în rîpă și după aceea de-a dreptul pe culme. Intru la noi acasă și cotrobăiesc în tainița unde mămuca îmi pune pită, mere și brînză, ca să le găsesc cînd îi dusă la treabă; și-o pornesc la Slătiori, oprindu-mă numai de două ori la șipote, ca să-mi astîmpăr arșița. Într-un ceas sînt acolo: nu te mira cuviosia ta, căci mă duc ca un buiestraș de cei buni și fac opt kilometri într-un ceas, — pe lîngă jumătatea de ceas care-tmi trebuie ca s-ajung în sat.

Ionatan Duhovnicul făcu din barbă semn cătră Dărîndai :

-- Nu mai sta pe loc, Irimie; du-te și dă de știre. Adă și domnilor profesori ce le trebuie. Pîn-atunci om găsi și noi cite ceva din sărăcia noastră; iar masul dumnealor va fi la noi; avem odăi bune la arhondaric și așternut curat.

.— Du-te, Dărîndai, porunci părintele Glicherie ; și vezi, dac-or da cei de la spital și vin, cran se și cuvine unor asemenea doctori și profesori, apoi s-adaoge și schitului; pentru împărtășanii.

Dărîndai nu mai era în locul unde stătuse. Pornise fugind în pas de cursă, ocolind adunarea către bolta in(rării și azvîrlind în urmă-i picioarele» sprintene ca un campion.

Deodată, în priveliște, apăru pe neașteptate Suru, amirosind pe pămînt urma feciorului. într-o clipă n-a mai fost.

Alexa dădu năvală spre cuviosul Glicherie, din locul unde stătuse priveghiind patul bolnavului. Răcni cu mare tulburare :

— Suru, măi! ațineți! prindeți!

— Ge-i, Alexa ? se miră egumenul.

— Prea cuvioase, văd că Suru nostru s-a zvîrlit după Dărîndai : scapă iar și-l prăpădim.

— Cum se poate una ca asta ? tresări ascuțit părintele Glicherie. Cum să prăpădim noi proprietatea noastră ? Cînele ista are preț de o vacă.

Părintele Ionatan duhovnicul îl probotzi pe egumen, ridicînd și el glasul:

— Potoli-ți-vă, oameni buni, că treziți pe sihastru.

— Iaoa ne potolim, iaca ne potolim, încuviință prea cuviosul Glicherie. Ș-om pofti pe cinstiți oaspeții noștri să suie în cerdac la arhondaric. Iar Alexa să păzească targa. Și părintele Anagnost să nu mai bată toaca, și să nu mai tragă clopotele. Să vie după mine să-i dau o cupă de miere. Și să se repeadă la izvorul cel rece s-aducă un cofăel de apă ; și să-i dau două pahare de cristal și tabla și. s-aducă domnilor profesori și doctori mierea.

Excursioniștii rămaseră o clipa singuri, în tihna plină de soare a cetății mănăstirești. Zidul clopotniții și cerdacurile cu rouruscă țineau umbră liniștii.

Zarandi mormăi cătră tovarășul său :

— Acest Glicherie e monah, cum sînt eu mitropolitul Veniainin. A găsit mijlocul să-și realizeze aici visul de chiabur.

— Se poate, răspunse doctorul Andru. Nu-l osîndi însă decît pentru păcatul vicleniei. încolo — care țaran trudit, năcăjit și flămînd, sub biciul corvezilor și în robia fără nădejde, ar fi fost. vinovat că și-a cătat scăpare la schitul Olarului ori aiurea ?

— Ai dreptate, tovarășe Andru, suspină Iancu Zarandi ; apasă încă asupra acestui pămînt povara trecutului.

-- Să vedem ce face sihastrul, prietine Zarandi.

Doctorul adăogi, pe cînd se mișcau spre targa rănitului.

— Priveliștea de aici îmi aduce aminte de alte locuri la fel din munte, unde mă duceam cu bătrînii mei, ca să vizităm monahii ori monahi, rude ale noastre, adăpostite la bătrîneță în asemenea retrageri.

Targa era ridicată de la pămînt pe două scaune aduse de la trapeză. De pe un scăunel scund dc-alături, fratele Alexa le făcu semn cu mîna că bolnavul e liniștit, și închise ochii plecîndu-și tîmplele pe palma dreaptă, semn că omul său hodinește.

Dar cum ajunseră de-asupra omului, ieșenii fură fulgerați de ochii lui tragici. Obrazul palid, însă, îi era luminat de zîmbet.

— Te simți liniștit? întrebă în șoaptă doctorul, pleeîndu-sc asupra palului de cetină.

Bolnavul încuviință închizînd pleoapele.

— Eu nu mă clintesc de aicea, dădu încredințare fratele Alexa. Domniile voastre suiți-vă la arhondărie ; veți fi fiind trudiți.

Pe când profesorul și doctorul suiau treptele spre cerdac, din pajiștea curată a ogrăzii schitului se înălță un cîntec de cucuș, salutîndu-i.

Răspunseră numaidecît, cu ascuțime de fierăstrău două picheri :

— • Păcat! păcat! păcat!

Cînd ajunseră sus, ieșenii se priviră zîmbind. Cerdacul avea umbră plăcută de la draperiile de rouruscă. Pe canapele poclăzi moi. Pe părefii văruiți proaspăt, cîteva icoane vecin, încununate cu flori uscate de albăstrele. Acel ungher era o rămășiță a tihnei boiernașilor de țară de acum o sută de ani.

Făgăduința mierei și a apei în pahare de cristal Întârzia ca orice făgăduință. La acel ceas de dinaintea amiezii, cetatea schitului sta pustie, sub biruința soarelui de iulie.

Profesorul și doctorul se așezară cu nevinovăție pe canapelele moi. Întăi adormi doctorul Andru, răsturnîndu-se ușor pe partea stîngă a trupului, cu fața spre părete, scufundîndu-se pe teluri spre o împărăție necunoscută, îndată simți îndemnul aceleiași călătorii și filologul, căuțîncl, cîteva clipe, cea unai potrivită poziție. O găsi tot cu fața spre părete, unde luceau foițele florilor albastre.

După un sfert de ceas, apăru cu sfială în capul scării un călugăr ascetic, slab, cu șuvițe cărunte scăpătîndu-i de sub comanac, cu barba neagră învăluită amenințător. Olchii însă îi erau blînzi, privind nedeslușit în gol, spre colțul cerdacului, pe cînd o ureche întoarsă asculta cu atenție respirațiile regulate ale oaspeților. Se mișcă, depunînd pe masă tablaua, cu cană de sticlă brumată de răceala apei, cu pahare de cleștar și c-o cupă de miere dintr-un material mai modest — o scăfiță simplă de lemn. Ridicînd mîna dreaptă cu degete negre, călugărul blagoslovi mila somnului acelor străini.

Sunetul ușor și lin numai de o clipă al paharelor ciocnite ajunse totuși în fundul prăpastie! de întuneric unde se găseau ieșenii, vibrînd în creștere ca un gong al judecății celei din veacul de apoi. Doctorul și filologul plutiră spre viață, deschiseră ochii, se ridicară în capul oaselor și priviră cu uimire apariția înfricoșată a monahului, amețiți de somnul profund, și neînțelegînd ce se petrece.

— Am adus apă de la izvor și miere de la prisacă, s-a ploconit monahul. Glasul lui nu cuprindea nici un fel de amenințare.

— Ude sîntem? întrebă doctorul Andru.

— La noi, la schit. V-ați hodinit o țiră. Mult n-aveți a aștepta ; în două ceasuri vine căruța albastră de la Slătiori. Cît gustați din miere, eu v-aduc ș-o leacă de pîne, cu ouă fierte și brînză ; pînea neagră, brînză cam iute ca la niște pustiiți ce ne aflăm.

Monahul s-a retras și s-a întors ca o umbră. A pus pe masă gustarea. A rămas după asta în apropierea mesei privind în altă parte ca să nu supere pe acei oaspeți din lume.

După un răstimp, doctorul Andru a început a-l ispiti -.

— Cum le chiamă, părinte ?

— Anagnost, domnule; păcătos monah.

— Ești de-aici, din munte ?

— Da. Am înțeles că domniile voastre veniți de la Iași. Apoi pînă acolo-i departe. N-ați putut avea nici o știre de isprăvile mele.

Doctorul și profesorul ridicară aimîndoi odată capetele, ațintindu-1.

El le zîmbi.

– Doi bărbați, urmă el, au avut faimă în părțile noastre : Ștefan-Vodă și Anagnost monahul. Cel dintâi pentru fapte mari; iar al doilea pentru răutăți și ticăloșii. Nu **zîmbiți**; nu sînt ce credeți domniile voastră am minte mai multă decît îmi trebuie. Ați binevoit a-mi pune întrebare; **eu** vă dau lămurire, pe scurt. Demonul răutăților a vrut să ană supuie pierzării. Așa că, după ce mi-am luat metanie de călugăr, m-a îndemnat popa din sat de la Olaru să cumpăr un bilet de loterie; și cu acel bilet am câștigat cincizeci de mii de lei. M-am dus la Piatra, am luat banii, – și ce puteam eu face cu acel cîștig, avînd puțină minte ? Un an de zile am băut cu unii și cu alții de mi s-a dus veste în tot muntele, și eu m-am semețit întru deșertăciunea faptelor mele. Așa că Anagnost, •– a rămas sărman și prost. Și s-a judecat el singur pe sine, arzîndu-și inima cu fierul cel roș al pocăinții. A lepădat paharul, a stupit asupra lui îngreșosîndu-se, și s-a îndemnat a se pedepsi în această viață, ca să aibă tihnă în cea viitoare. Deci Anagnost păcătosul își face iadul la schitul Olarului. Gustă puțină apă, deși nu-i place. Nu imînîncă vietățile **apei** – pește, gîște și rațe. De patru ori pe săptămână mestecă puține legume fără undelemn, soarbe puțin lapte; adaogă un măr și două nuci. Și se bucură întru duh de tihna ce va să vie; întristîndu-se de răutatea lumii, care răstignește pe Domnul nostru Hristos în toate ceasurile zilelor și nopților; îl răstignește suduind și blăstămînd, mințind și viclenind, apucînd ogorul văduvei și moștenirea orfanilor, înșelînd la cîntar și la răfuielele muncitorilor, pîrînd pe vinovat, ceea ce e mai rău decît omorul; judecînd strîmb, ocea ce e și mai cumplit. Așa Anagnost se trudește, ca să se răscumpere de iad și .diavoli.

Mă închin și poftesc să vă fie de bine gustarea. Iar sihastrul să știți că odihnește, înseninat. Domnule doctor, fapta dumnitale va fi bine primită acolo unde se judecă toate ale muritorilor, de cătră judecători neînduplecați.

Profesorii de la Iași tăceau judecîndu-l nebun pe acel monah cu numele Anagnost.

Andru Macovei a încercat a-l stîrni pentru informații privitoare la bolnavul său.

– Cunoști bine pe sihastru ?

•– Cunosoc, cum nu? a răspuns monahul cel nebun. Va să-și răscumpere și acest om păcate grele. Poate veni-i-va mintea cea de pe urină, numai să nu fie prea tîrziu. Dacă binevoiți a mă asculta, apoi am să vă informez că acum zece ani, s-a sculat asupra sihastrului acestuia Pavăl demonul, cercetîndu4 acolo la chilia lui de la Izvorul Cerbului. Acel demon luase înfățișare de muiere văduvă – a unuia Neculai Potop. Se întîmpla de multe ori să lese oamenii din vale sihastrului daruri de hrană, într-o năframă pe care o aninau undeva, într-un clomb de brad. Dar muierea aceea l-a cătat pe el anume și l-a găsit, ademenindu-l cu pui fript și plăcinte.

– Nu mînînc de-acestea... zice sihastru Pavăl.

– Atuncea, răspunde demonul, spune anume ce să-ți aduc.

– Ba tu să lipsești de la fața mea, demone.

– Pe mine nu mă ehiamă Demon; mă chiamă Paraschiva, ride muierea.

Am auzit de un schivnic și, aflîndu-mă văduvă, te-am căutat ca să-mi cetești de singurătată și urît.

Pavăl sihastru'] tace și se uită la dînsa. O aude suspinnid •

– Mai viu, sihăstriile, peste trei zile; atunci te vei milostivi asupra mea.

A venit a treia zi și l-a întreat pe Pavăl dacă n-a văzut-o în vis.

– Ba te-am văzut, se posomorăște sihastrul.

A venit asupra chiliei demonul și-n altă săptămînă. Pe lîngă merinde a adus ș-o traistă cu mușchi uscat, ca să-i fie sihastrului mai moale culcușul.

Astfel a cercetat demonul pe sihastru de trei ori, și de nouă ori, de cîte ori anume nu s-a crestat la răbuș.

Iar într-un rînd, fiind începătura furtunilor, s-a stîrnit viscol înfricoșat s-a inclus golul muntelui, cu chilia și paraclisul din peșteră, și demonul ce-și zicea Paraschiva n-a mai putut ajunge sus.

Așteaptă Pavăl lunile ianuarie, februarie și martie. Și cînd s-a deschis valea, a ieșit în potecă așteptînd-o. Dar ea n-a mai venit.

Atuncea m-am suit eu cu vacile sterpe și juncile către Izvorul Cerbului și l-am găsit pe Pavăl bolind în căsuță.

II întreb rîzînd :

– Mai trăiești ?

– Mai bine aș fi mort și astrucat, îmi răspunde.

II ispitesc eu de cele aflate de mine. El tace. Are acest păcat al îndărătniciei.

il aimeniș :

– Om fără credință !

– în ce să cred ? îmi răspunde cu mînie. Cum poate crede în bunătate cel prigoniș și în dreptate cel nedreptățit?

– S-a închis în mușenie ca într-o stîncă. Acesta e omul dumneavoastră. Bine ași făcut că l-ași întors la viață, ca să mai aibă răgaz de răscumpărare, dm Ghehena cea nestinsă.

Văd pe omul dumneavoastră. A bătut război cu părintele egumen ; vrednic român : nu se lasă cu una cu două.

Scuturîndu-și barba viforoasă și rîzînd cu bună-voie, părintele Anagnost se închină cuviincios și se retrase, izolîndu-se în lumea ce-și alcătuisese.

Ghiță Miclăuș suia în cerdac, pe cînd monahul cobora. Au trecut unul pe lîngă altul, fără a se lua în samă.

Apropiîndu-se de profesorii săi, laborantul făcu semn cu ochiul în urmă și scrise în aer lîngă tîmple, cu degetul arătător, hieroglifa nebuniei.

– Călugărul acesta trăiește numai în turn, cu toaca și clopotele. N-are nici o răutate; pe cînd kir Glicherie m-a făcut să oftez și să transpir. Am avut eu, tovarășilor profesori, un uncheș avar și cîrciogar, cu care nimeni n-o putea scoate la capăt. Așa eu, cît am discutat cu egumenul, am răgușit și mă doare limba. Ouă, pîne neagră, pușină brînză i le-am scos ca pe niște măsele, cu cleștele. Însfîrșit, le-am dobindit și le-am trimes aici cu rivalul lui Ștefan-Vodă. Pe lîngă pătîmire, mi-am împușinat romul din sticlă.

– Ți-ai împușinat secretul cafelelor, tovarășe Miclăuș, zîmbi doctorul Andru.

– Ș-a trebuit, după aceea, să-mi apăr briceagul cel cu mîner de corn. fără de care meșteșugul meu de bucătar nu face două parale. Însfîrșit, ce să mai spun, tovarășilor profesori? Am fost nevoit să explic vînzarea iconișei sculptate a cuvioșilor Cozma și Dămian. Mi-a cerut să mărturisesc suma

ce s-a plătit, ca să știe cuviosia sa câtă parte se cuvine schitului. Și tovarășul profesor să mă ierte că am făgăduit pentru dumnealui cumpărarea unei cărți vechi de valoare, pe care o are aici, în biblioteca arhondaricului. Mierea – gratis, căci e de la lucrătoarele lui Dumnezeu, albinele. Uite, asta mi-a fost mucenicia, astăzi.

Zarandi își încreți risul:

- Răsplata ți se va socoti pe ceea lume, tovarășe Ghiță.
- *Oi și iar of!* suspină laborantul.

În acea clipă a durerii lui Miclăuș, clopotul cel mare din turn slobozi o vibrație, sub ciocanul cuviosului Anagnost. O simțiră zidurile arhondaricului. Fiorul ei melodic se împrăstia în cuprins.

Ghiță Miclăuș grăbi la parmaclăuș cerdacului și privi în sus la deschizătura turnului, în arcul căreia se învăluia barba lui Anagnost.

- Vine căruța de la Slătiori! dădu glas monahul. O aud trîmbițînd.

Cînd profesorii, cu laborantul după ei, coborîră, freamătul motorului se desluși numai de cît și căruța albastră intră sub bolta intrării, trecu spre bisericuța, ocoli și se opri. De lingă șoferul brunei, ras cu îngrijire și cu șapcă pe o ureche, coborî cu grabă un bărbat nalt și subțiratic, cu păr bogat nefixat de nici un fel de meșteșug și nici de pălărie. Își seînteie spre ieșeni ochelarii cu rame de aur și păși grăbit spre ei, cu mâinile întinse, zîmbindu-le prietinos.

Cînd le scutură 'mîinile, clăia castanie din cap întovărăși ritmul vioi al mișcărilor lui.

Își spuse numele: medicul Costache Hanganu.

– După nume, doctore, ești muntean ca și mine, îi zîmbi Andru Macovei. Nu mă mir că te gălesc aici. Tuturor ne place să ne întoarcem în priveliștea natală.

– Sini de-aproape, de la Hangu. Am venit odată cu materialele clădirii spitalului.

– După cît văd, observă Zarandi, muntenii rămîn uneori pierduți pînă la urmă lumea dede vale, alții entuziasmul lor de a reveni îi pune în primejdie «ă se adaoge strămoșilor. Asta era să pătimească doctorul Macovei, cățărîndu-se în pisc, ca să salveze pe un oarecare schivnic.

– Cunoscoam întîmplarea, de la curierul dumneavoastră Dărîndai, care a ajuns la spital într-o stare de așa trudă, încît i-am interzis să se întoarcă și l-am închis împreună cu dulăul lui, prescriindu-i, după mîncare, somn. Aveți să-l găsiți domniile voastre la Slătiori. Astăzi vă odihniți aici; mîni veniți la noi.

Profesorii protestau, dar rezistența lor era numai formală. Ospeția în acele locuri era un viciu al localnicilor.

– Aș crede, totuși, încercă Iancu Zarandi, că dumneata, tovarășe Hanganu, ești mai puțin habotnic decît doctorul Macovei.

– N-aș putea semna asemenea declarație, răspunse Hanganu, întorînd zîmbetului simpatic spre filolog, pe cînd se lăsa dus de Andru Macovei spre targa.

Filologul îi urma.

– Mă aflu fericit, maistre, mărturisea medicul de la Slătiori, să cunoscoam aici pe unul dintre profesorii iubiți pe care îi avem. O să vă bucurați aflînd că a ajuns și la spitalul nostru comunicarea dumneavoastră despre *viroze*. De asemenea, întoarse el fruntea spre filolog, nu ne ești străin nici domnia ta, tovarășe Zarandi. În vacanța cealaltă, în ascensiunea mea a

unsprezecea pe Ceahlău, am luat cu mine studiul dumneavoastră despre păstori.

Cît a durat sfatul medicilor, Zarandi a privit cu oarecare interes papornițele și **damigeana** ce erau extrase din trăsura albastră și transportate în cerdacul arhondaricului de către Ghiță Miclăuș, cu ajutorul fratelui Alexa, avînd îndemn și osîrdia cuviosului Glicherie. Egumenul se arătase iar la lumină, de data asta cu straie și încălțări cuviincioase. Venise și cătră targa de cetină, pîndind clipa cînd ar fi putut s-anieslece întrebările și mai ales îndoelile sale privitoare la cele ce se puneau la cale. Problema nu-1 interesa decît din punctul de vedere al sfîntului său locaș.

Obserrând dezbaterea plină de căldură a acelor medici, fii ai muntelui, filologul aprecia faptul că are înaintea lui încă o ilustrare a unor pagini din legenda lui Alecu Russo – „Piatra Teiului” •– în care pămîntenii aceștia de la apa Bistriței sînt înfățișați cu aninte ageră și suflet pasionat. Apărați întrucîtva de robia plugarilor de la cîmp, și-au păstrat mai bine portul și datinile. Avînd mijloace mărginite de cîștiguri, s-au deprins a-și trimete copiii la învățătură. Mulți din aceștia au sporit tagma intelectualilor și a luptătorilor pentru progres în perioada exploatării organizate a plugărimii. Astăzi, simțimîntul lor vechi de libertate îi face să primească rînduială nouă a democrației, fără a pregeta, ca pe un bun de mult rîvnit. Sentimentalismul lor, însă, îi îndeamnă să se întoarcă neapărat, ca acest doctoraș, spre izvoarele din plaiuri, ca să le guste iar, ca pe o licoare a amintirii.

Medicul Hanganu și doctorul Andru hotărîseră plecarea bolnavului. Cîteva minute îl mai priviră în tăcere, așteptînd de la el un semn. Oimul părea așipit.

– Cine știe! șopti abia auzit Hainganu ;

...ochiu-nchis afară, înlăuntru se deșteaptă...

Cine știe care-i taina pribeagului acestuia !... De ce zîmbești, tovarășe Zarandi ? Pentru că un medic se lasă ademenit de versul unui poet ?

– Ba pentru că ne dai informații despre realitățile dumnitale.

Profesorul ieșan îl bătău cu simpatie pe umăr. Medicul își scoase ochelarii, ca săii limpezească grăbit cu basmaua, lăsînd să se vadă o clipă ochii lui mici de miop, umbriți de mîhnirea milei.

Cum își puse ochelarii, doctorul Costache dobîndi o înfățișare semeață.

•– Să fie îmbarcat bolnavul, porunci el.

Targa, ridicată de Alexa și de Ghiță Miclăuș, fu aburcată cu grijă în camionetă. Manolache, șoferul brunet de la Slătiori, le dădea tîrcoale fără a pune mîna.

Egumenul Glicherie avea de făcut o observare :

– S-ar fi convenit să fie aici și părintele Ionatan. Dar cuvioșia sa e dus la adunat finul în căpiți, cît e bun de adunat. Mîni e o leacă de sâr-bătoare, nu se lucrează, și s-ar putea să vie o ploaie, să strice ce-am dres.

•– Lasă asta, părinte Glicherie, îl dojeni cu blîndeță doctorul de la Slătiori. Acuma avem de rînduit ale bolnavului. Iar cuvioșia ta să nu uite datoria cătră oaspeți, pînă ce-oi veni eu, mîni, să-i ridic.

– Ne supunem, domnule doctor; așa om face, răspunse ploconindu-se cuviosul egumen. Numai nu știu cum s-a alege cu cînele.

Fratele Alexa se aburcă după targa, ca să privegheze pe Pavăl sihastrul. Doctorul Costaehe se avînlă lingă Manolache, pe cînd acesta își îndesa șapca pînă la urechi.

– Cătinel... îi porunci medicul.

Clopotarul pîdea plecarea de sus, din firida turnului. Cînd căruța albastră ieși de sub boltă, cuviosul Anagnost dădu o lovitură de ciocan în clopotul cel mare, vestind muntelui că omul său a purces către pierzania sa, spitalul de la Slătiori.

Damigeana și papornițele aduse de la locul de pierzanie au fost transportate sus, în cerdacul arhondaricului, de cătră Ghiță Miclăuș, dînd ajutor și părintele egumen Glicherie. Îndată masa din cerdac fu împodobită cu farfurii, tacîmuri și cele de cuviință.

Excursioniștii au poftit la îndestularea lor pe cuviosul egumen. Acesta • a mulțămît cu stăpînire de sine.

– Multămese domnilor doctori și profesori, s-a ploconit el.

– Puțină brînză de burduf, îl ispiți Zarandi.

– î\u prea bat cu brînza, mărturisi prea cuvioșia sa.

– Atuncea o bucată de rață friptă.

– Cu rața, domnilor, nu m-am împăcat din tinerețile mele.

– Măcar o bucată de plăcintă.

– Nu mă împac nici cu dulcele. Am mîncat la amiază, slavă Domnului, bucate de-a noastre călugărești. Vă spun drept că m-oi mulfămi de la domniile voastre cu vin, dar și din vin, numai puțintel, fiind bătrîn și slab de cap. Cum oi bea mai mult decît măsura mea numaidecît amețesc. Ș-apoi are ce mă muștra părintele Ionatan duhovnicul nostru.

O jumătate de ceas a fost tăcere în cerdac, la umbra perdelelor verzi de rouruscă, în care răstîmp străinii se îndestulară cu prisosință. Egumenul se minuna în sine de îmbielșugarea poftii lor, îndrăznind numai vinul să-1 guste de cîteva ori, cu luare-aminte și evlavie, fără a amesteca nici o fărîmă de mîncare.

însfîrșit, filologul și mai ales doctorul Andru se simțiră mai grei pe scaunele lor, căulînd, într-o nevoie nedeslușită de metempsihoză, să se așeze în poziția comodă a șarpelui boa, cu ochii pe jumătate închiși.

Părintelui Glicherie îi plăcea însă și sfatul, după puțintel vin.

– Am înțeles de la Dărîndai, reluă el vorba, că unul din domniile voastre a cumpărat de la doi imonahi ai noștri, cu numele doftorilor fără argint Cozma și Dămian, pe marele mucenic Gheorghe.

– Eu sînt acela, prea cuvioase, a răspuns nedumerit doctorul Andru. Săvîrșit-am cumva greșală ?

– Ba dimpotrivă, domnule doctor; fapta domniei tale nu poate fi decît plăcuta dreptcredincioșilor.

– Părinte Glicherie, mă interesează asemenea miniaturi sculptate în lemn; m-am gîndit la plăcerea mea, nu a dreptcredincioșilor.

– Aha, înțeleg. Am cugetat că poate v-ar interesa și niște cărți vechi de valoare.

– Atîrnă ce fel de cărți, interveni filologul. Aim aflat că s-ar afla ceva în biblioteca de-aici. N-o văd nicăieri.

– Este. Am o carte cu litere, iscălită de Pahomie monahul, cu data anului 1870. îmi dați voie să trag saltarul. Aicea țin eu niște condici și cartea pe care v-aș vinde-o dacă vă place și vă interesează.

Egumenul gustă din pahar; așeză cu grijă paharul la locul ce i se cuvenea : acesta era înțelesul ezitărilor cu care cuvioșia sa căuta acel loc; și trase din saltar ferfenițele cărora el le spunea carte.

Coperta ferfenițelor se mai putea desluși : *Sistemulu decimalu*.

– Ce-i asta ? întrebă Zarandi zâmbind amuzat.

– Nu știi, răspuse egumenul; dar asemenea carte poartă iscălitura lui Pahomie monahul, cu slove.

– Ce-aș putea face cu iscălitura monahului ?

– Știu eu 'i Poate vă interesează „decimalu”.

– Nici atîta.

– Atuncea să-l pun la loc în bibliotecă. Mare năcaz am eu, domnilor, cu aceste cărți. Nu le pot vinde nici unui musafir.

V.

A doua zi, soarele era săltat pe turnul bisericuții bizantine, cînd oaspeții schitului au făcut ochi și au ieșit în cerdac, bucurîndu-se de grătarele de verdeață prin care pătrundea lumina și priveliștea, sub brumă albăstrie, a munților apropiați.

Irimie Dărîndai îi aștepta cu apă proaspătă de la izvor, ca să-și limpezească dumnealor obrazurile boțite de somn.

– Am adus și puțintică miere de la prisacă, îi înștiința el, ca să vă îndulciți după atîtea vorbe și trudă. Prea-cuviosul Glicherie, adaose el. a intrat des-de-diminează în prisacă, ostenindu-se pentru străinii călători. Dar gospodinele acelea aripate cu greu l-au suferit să le tulbure. Și-au scos asupra prea-cuvioșiei-sale săgețile și l-au prigonit. Acuma s-o fi oblojind la nas și la ochi. Vă roagă să binevoiți a-l ierta, că nu vă stă înainte chiar prea-cuvioșia sa.

– Noi ne mulțămim cu dumneata, Dărîndai, răspuse prietenos doctorul Andru.

– Ba vă întîmpină și cuvioșia sa părintele Ionatan, duhovnicul, ca să vă arate unele și altele ce se găsesc la Schitul Olarului.

– Sîntem mulțămitori și pentru asta.

– Iar eu, urmă Irimie, an-oi duce cu domniile voastre la spital la Slătiori, dacă binevoiți a mă primi. Sihastrul mă chiamă, ca ucenic ce-i sînt.

– Și de asta sîntem bucuroși, Dărîndai.

– Atuncea-i bine. Pe părintele duhovnic îl găsim în biserică.

Răcoriți de apa de izvor și îndulciți cu miere, călătorii au coborît, urmați de fecior.

Filologul cu deosebire se simțea pătruns de aurul acelei dimineți ; asemenea mîngiere lină și neclătita îi apărea unică în viață și poate unică în curgerea eternității. Î se luminează deplin sufletul și-l pătrunse o dulceață a milei de la țăranul tînăr care îi însoțea, o dulceață ca de la limpezimea izvorului și a văzduhului. Cu fața curată neumbrită de barbă, cu ochii ca vioreaua și pletele scurtate din foarfece pînă la lobii urechilor, părea frate cu cei doi miei plāvăi care se jucau în pajiște dinaintea bisericii.

Un zbor de șase sturzi silea cu grabă, la înălțimea clopotniței, dinspre codru spre sat.

– Ce paseri sînt astea ? întrebă Zarandi.

– Brigheci, răspuse vesel Irimie ; inspectori care se duc la satul *da* pe coastă, să constate dacă nu s-au copt cireșele.

Duhovnicul le ieși înainte din pridvor, rîzînd și bucurîndu-se de vorbele feciorului.

– Într-adevăr, se duc la Olaru pentru asta, încuviință el. Dacă poftiți să aflați ce sat e acesta, apoi vă voi spune domniilor voastre că noi Olărenii am fost cîndva răzeși cu moșie bine întemeiată. Iar din nemila vremii și a asupritorilor **aim** rămas săraci și cutropiți, de cătră unul dintre ai noștri, care s-a vîrît în slujba Domniei, fiind ispravnic la Roman, și apoi ne-a cumpărat oele trei părți de sat, ca să întregească partea lui, a patra, după legea de atunci a răzășiilor, ce se chema *prolimisis*. Apoi acest Gavriil Olaru a zidit sfîntu schit iar pe ceilalți răzeși pe toți, i-a sărăcit. Cu ce-a cîștigat și răpit de la noi, a împodobit biserica.

– Degeaba, rîdea Dărîndai, cu toată cheltuiala răscumpărării păcatelor, acel Gavriil Olaru tot la Caraoțchi s-a dus, cu alai.

– Inșă noi tot sărăcuți am rămas, măi băiete.

– Sărăcia lui Dărîndai ne-ain prinde s-o avem și noi, s-a întors spre duhovnic doctorul Andru. Iar cei tineri de azi cunosc alte vremi.

– într-adevăr, se învoi duhovnicul; merii din livezile noastre dau amicele nouă. A sfîrșit oftînd :

– Ce s-a făcut atunci a fost după voia Domnului.

– Iar ce se face acum, țirii Dărîndai, e din voia omului.

– Nu păcătui, Iriimie. Vorbele acestea sînt de la profesor și de la diavolul. Poate și de la sahastru, fiind înveninat de patimile lui.

A trecut un răstimp de tăcere. Cristalul dimineții se spărsese.

Tovarășilor profesori li s-au umbrît ochii.

– Poftiți în biserică, i-a îndemnat părintele Ionatan.

Tovarășii profesori se supuseră și intrară, ca să nu întristeze pe părintele duhovnic. Naosul era gol; frații și monahii se aflau la treburile gospodăriei.

Zarandi zîmbi creț, după feleșagul lui :

– Poate vrei să ne arăți și cuvioșia ta cărți cu însemnări? Altfel nu are înfățișare urîtă acest păcat al lui Gavriil Olaru, fost ispravnic.

Duhovnicul se închină cu mîinile la piept, cerșind în șoaptă iertare de la Dumnezeu pentru vorbele acelu străin. Apoi trecînd la analoghionul de lîngă icoana Maicii Domnului, deschise o psaltire veche. Filologul văzu cu surprindere că avea de aface cu o comunicare științifică.

„Eu umilitul monah Gherontie scriu aici că în ziua de 8 August, anul 14 s-a stîns soarele pe la toacă și a fost noapte, de s-au dus găinile la culcare și a căzut rouă. Și a durat întunericul *pol ciasă*. Arată semn de război între împărați și crai”.

Altă însemnare mai jos, cu altă cerneală și altă caligrafie:

„Precum s-a și adevărit; mărturisesc eu, Naftanail ieromonah”.

– Inșă asemenea lucrare nu poate fi din voia lui Dumnezeu... șopti cu durere duhovnicul, ci din pricina lui Satana, vrăjmașul neamului omenesc.

Era vădit că Dărîndai avea pe buze un răspuns, învățat poate tot de la sihastru, ori ieșit din istețimea lui. Zarandi împunse c-un deget pe fecior și-i făcu din ochi semn să nu-și descleșteze gura; ci să-1 ierte pe părintele duhovnic de prăpastia desnădejdiei.

Se auzi sunînd afară, sub boltă, goarna căruței albastre.

Se grăbiră să iasă la soare. Dărîndai dădu fuga la arhondaric, ca să aducă ranițele profesorilor.

Dărîndai coborî grăbit, încărcat cu de toate. Laborantul Miclăuș îl urma depănînd din picioare la fel, pe trepte, împovărat cu straiile de vreme rea.

(Șoferul se întoarse către ei, strigînd :

– Ați uitat damigeana. Are ce mă muștra tovarășul doctor Hanganu.

Dărîndai se opri o clipă, făcînd semn de înțelegere duhovnicului cu bărbia, spre chiliile stăreției. Cîțiva monahi și frați se opriseră lîngă mie-luții din pajiște, privind așa la lumea asta, cu brațele atîrnînd.

– Stați pe loc, se dumiri părintele Ionatan. Cît ai scapără, mă-ntorc.

Sui repede, ca un bărbat tînăr, treptele stăreției, spre încăperile ce păreau pustii.

Șoferul dădu din cap, cașicum ar fi judecat fapte văzute și nevăzute.

– Om de treabă duhovnicul. Dar cîți sînt ca el? Straiul monacului, straiul dracului. Damigeana a fost dosită undeva.

înr-adevăr, în umbra chiliei sus, încovoiat de șale, prea cuviosul Glicherie se frămînta. Părintele Ionatan privi repede de jur împrejur și descoperi damigeana de la Slătiori sub o mesușă. întinse mîna-i ca o cange și-Oi trase spre el.

– N-a fost oare chip, duhovnice, să ne rămîie batîr atîta dobîndă? bilbii el nemulțămîit.

Duhovnicul îl privi cu muștrare, fără a răspunde.

– Te uiți că m-au săgetat muștele?

– Mă uit, încuviință părintele Ionatan cu marc mîhmre.

– Mî s-au umflat pleoapele și nasul.

– Văd ; va să fie pentru prea-cuvioșia ta mare certare la județul din veac.

– Of și vai, părinte duhovnice. M-am îmbătat.

– Nu pentru asta, căci Domnul Dumnezeu iartă pe desfrînați și pe bețivi, dacă sînt milostivi cu inima și dreptți cu duhul.

– Dar pentru ce ?

– Pentru minciună și furtișag.

– Damigeana ar îi dobîndă pentru schit și pentru ostenele noastre, părinte Ionatan.

– Ba, părinte Glicherie, legea ne îndeamnă la primirea de călători străini. Și acei profesori au pofțit să ne deie bani cît om socoti; dar eu le-am răspuns că, dacă se cumpără, mila nu mai este milă, ci negoș.

– Dar ce preț are o păcătoasă damigeana, părinte duhovnice ?

''' – Ia-ți canon, părinte Glicherie, ajunare și rugăciuni; altfel se adeverește vorba șoferului.

' – Vai și of, vai și of, își tînguia singur păcatele, răzeșul. Cine ro-a pus să intru în tagma sfinților?

Șoferul își primi damigeana ; călătorii salutară cu inimă bună pe părintele Ionatan; profesorii se aburcară dinainte, lîngă volan; Dărîndai și cu Miclăuș se încinseră în căruța albastră ; goarna vesti de două ori plecare ; și în lumină, începură a țîrii lostuni în jurul turnului bizantin; mieii se așezară în pajiște cu piciorușele încrucișate sub boturi; monahii și frații care stăteau degeaba acolo, ieșiseră din priveliște.

Camioneta fugea spre Slătiori pe un drum curat și bine prunduit. Satul răzeșilor Olăreni rămînea în stînga ; un drumeag străjuit de cireși bătrîni se desfăcea într-acolo. Spitalul cu acoperișuri de olane roșii se zărea, în calea deschisă printre colnice. Acolo fusese curtea lui Gavril ispravnicul, cel care pusese călcîiul pe grumazul neamului său. Clădirile și acareturile

se înnoiseră și-n ele se aflau așezați oameni buni care, călăuziți de doctorul cel tânăr poreclit Ochelărosu, alinau suferințele lumii nouă. În vilceaua dintre colnice fuseseră deschise de cătră bătrînii de demult patru fîntînele de apă sărată și sulfuroasă. Acel loc care făcea pe Olăreni să-și cîrnească nasul de putoarea lui, pîu t- numele frumos Slătiori, pe care-l avea și cătunul din preajmă, și spitalul. Mai departe, în șes, se rînduiau ogoarele sătenilor.

Aproape, pe o clină trăgănată se înșirau bărbați, cu capetele goale și cămășile fără briie, trăgînd cu coasele în finașul înflorit. În pologurile altor zile cu soare tot așa de strălucit, lucrau harnic femei tinere cu greble și furci la adunatul finului în căpiți. O mireasmă subțire se revărsa cătră drumul văii. Sectorul acesta feminin se opri cîteva olipe, ca să privească trecerea furtunoasă a căruței albastre. Dinspre veselia acestui tineret, scînteiau albimi de romănită. Bărbații nu-și conteniseră ritmul legănat al instrumentelor lor de oșel.

Șoferul dădea lămurire profesorului Zarandi că pe acele rîpe cositoarele mecanice n-ar putea face treabă acătării, ca oamenii; dar din văi și de la șes se apropie cătră aceste locuri ii ai înalte tractoarele și combinele, ca să împruțineze truda gospodarilor la cultura grînelor. În vederea acestui folos, sătenii din Slătiori au întemeiat tovărășie.

Doctorul Andru asculta pe gînduri, pînă ce pierdu înțelesul vorbelor ce se rosteau lingă el. Era tulburat de amintiri de demult, decînd, copilandra, ajuta și el pe părinții lui munteni la facerea finului. De asemenea operație era legată și nașterea lui, deoarece maică-sa, Maria lui Tudor Macovei, tînără, sprintenă și bună lucrătoare la adunat, îl născuse pe el într-un peisagiu ea acela pe lingă care trecuse. Lingă șipotul unde lucra, femeia se i lăsase pe un polog chemînd ajutor. Cea mai în vîrsta dintre tovarășe, pielea Gafița văduva, venise grabnic, o descinsese, primise copilul și săvîrșise asupra lui toate lucrările cele de cuviință. Cu o custură de coasă despărțise pruncul de măruntaiele maicii lui. Din traista Măriei scosese ștergare; în apa izvorului spălase și curățase singele acelei întîmplări; croise din pînza de cînepă ș-un scutec pentru făt-frumosul cel nou. Lelea Gafița i-a rămas nînașa lui și el i-a închis ochii mai tîrziu în căsuța ei săracă de văduvă.

Doctorul Andru se simți străpuns de săgeata acestei amintiri și de un viers al unui poet uitat:

în scutece, pe-o brazdă, am plîns și am crescut... <

Cînd îl trezi din visare claxonul camionetei, veni asupra-i cu repeziciune spitalul cu acoperiș de țiglă și ceti pe aripa stîngă a clădirii inscripția, cu litere capitale: MATERNITATEA.

Căruța albastră se opri la terasa de mozaic a intrării principale. Ieși întru întîmpinare, în halat alb, Ochelărosul, urmat de prima gardiancă. Doctorul era tot încununat de păru-i bogat, mișeîndu-se cu însuflețire nebiruită, gaia să spuie ceva, ori să pornească undeva numaidecît. Strînse mîna călătorilor și prezentă pe gardiancă. Era o muiere de la munte care nu mai era tînără, dar avea ochi sprîncenați sub cununa de păr negru și-o mișcare aprigă a trupului strîns în catrință și bîrnețe dedesubtul halatului alb. Parcă s-ar fi bucurat de propriu-i nume:

-- Ei îs moașa Aglaia Șerpe.

Deosebi cu ochii ei ageri pe doctorul Andru :

• ..

– Să mă lași, tovarășe doctor, să pup mâna care a scos din pieire pe schivnicul Pavăl și a întărit așa de bine gleznele cu scoarță.

– Moașă Aglaie, răspuse doctorul lăsându-și mâna în degetele tari și uscate ale 'muntencei; pentru scoarța de mestecăn lăudă-1 pe Irimie. Vină-ncoace, Dărîndai.

– Aicea-s, răspuse feciorul.

– Ba, feciorule, se cuvine să-mi săruți tu, mie, mâna, căci eu te-am primit pe lume și te-am moșit.

– Așa-i, nînașă, mărturisi Dărîndai, aplecîndu-se cătră imunteancă. Ea îl cuprinse brusc de tîmple, îi ridică fața spre sine și o sărută îndesat pe obrazul stîng și pe cel drept.

– Fecior vrednic, încuviință doctorul Macovei.

– Cam ascuțit la clonț, se învoi moașa Aglaia, dar are în el bunătatea milei așa cum ni-s dragi nouă oamenii.

– Spune, moașă, se amestecă doctorul Costache, ce face sihastrul dumnealor.

– Face bine, că s-a liniștit și doarme.

– Atuncea îl lăsăm pînă cătră amiază și poftim pe oaspeți în căsuța noastră, ca să-i iau pe samă; după aceea le-oi arăta ce s-a mai făcut pe aici pe la noi.

– Schimbatu-s-au multe în Țara Moldovei, oftă munteanca. S-ar fi cuvenit să-mi fie mai pușintei anii.

Zarandi o privi c-o lumină de zîmbet.

– Acuma nu ești mulțămită, tovarășă?

– Ba da; de ce-aș ocoli adevărul? îl înfruntă Aglaia Șerpe; în unele privinți sînt mulțămită. Dar aș fi poftit să fiu în anii bucuriei, ca să vă fie mai plăcută vederea imea.

VI

După tihna zilei aceleia de început de iulie, în amurg a pornit un vînt aprig îmbulzind nouri pe munți. Bolnavul a stătut treaz, c-o neliniște în ființa lui. Nu-l mai dureau gleznele închise în ghips, dar îl dureau rănile vechi ale inimii și îndoielile care nu deslușeau nimic bun în negura zilelor viitoare. întoarcerea la schit și în munte îi apăreau ca o pedeapsă nouă. N-ar fi oare drept să aibă horopsita lui ființă o iertare după fărădelegile trecutului și după munca silnică a singurătății? Căci lui i-au fost cîndva dragi oamenii. Si iată oamenii l-au prigunit și l-au scos afară dintre ei; și, nevinovat fiind, l-au hăituit ca pe o fiară.

S-a dat rob monahilor de la schitul la pragul căruia îngenunchiase; robie lungă pînă la ceasul de surpare năpraznică.

Fost-a acesta semn al izbăvirii? După douăzeci și atîția ani pedepsele se iartă? Așa își amintea el că se spunea în vremea tinereții lui, cînd făcea serviciul militar în compania de jandarmi pedestri de la Iași.

Rînduială șchioapă și oarbă a vieții lui îl dusesese tot fără dreptate la militarie. El ar fi poftit să-și poată împlini învățătura. Se străduise, după îndemnul învățătorului din sat, să intre la liceu. Dar îl cuprinseseră ca un sorb lipsurile de tot felul. Ca să-și ușureze viața, se oploșise ucenic la o tipografie. Nădăjduia să se prepare sara, în ceasurile libere, și să se pregătească în particular de examene. Au trecut așa anii fără izbîndă, pînă ce i «-au curmat nădejdiile și puțința de a mai stărui. Bătrîniului din sat de la Goreni au căzut dintrodată la sărăcie și boală; nu mai putea aștepta de

la ei nici rin ajutor; creditul funciar rural vînduse casa și vitele gospodăriei și zestrea surorii lui mai mari, lelița Anica. Așa că lelița Anica a ieșit din sat, căutînd o slujbă cu brațele, ca o neștiutoare ce se afla.

La adunările muncitorilor, se împrietinise c-un fecior cam de aceeași vîrsta cu el și se vedeau adesea, vorbind despre zorile nehotărîte, ale unei lumi viitoare. Era o vreme la Iași, cînd tineretul se destrăbăla în viziunile sîngeroase ale fascismului. Mintea și mai cu seamă inima lui îl trăgeau spre socialism. îndrăznise chiar să tipărească strofe în una din revistele epoeii. între sculele atelierului și-a rătăcit însă condeii și înflăcărarea lui s-a potolit.

A fost chemat la recrutare. Comisia l-a distribuit, ca pe un tînăr mai răsărit, în compania de jandarmi pedestri. S-a simțit stingherit sub disciplina ostășească, dar s-a supus, cu fruntea plecată.

în anul al doilea al serviciului său militar i-a fost hărăzită de soartă o bucurie. A venit la aceeași armă prietinel său, care s-a dovedit mai harnic și mai cu bunăvoință, ajungînd într-un an sergent și șef al său de secție.

Unde va fi fiind oare acel prietin, care i-a fost lui cu priință ?

într-atîta îndelungată vreme se va fi prăpădit. Parcă și numele acelui om i s-a tulburat în amintire. Anii trec ; oamenii pier, pomenirea li se stinge.

Vîntul de-afară se învăluia mai aprig, repezind stropi de ploaie în geamul camerei.

– Irimie, șopti sihastrul întoreînd fruntea.

Dărîndai se răsuci în fotoliul în care moșia.

– Dormi, Irimie ?

– Nu dorm, părinte Pavăl, din pricina furtunii de-afară.

– Apoi aceea n-ai de priveghiat oi, ca să le duci grija de lupi și de prăvăliri ca acelea pe care le-am avut.

– Ba am și-acea de priveghiat pe starețul meu. Mi te-a dat doctorul pe samă. Sfătuindu-se Ochelărosul cu profesorii cei călători, s-au înțeles că numai eu îți știu rînduială vieții și-ți cunosc orice semn și înginare. Poate poștești apă ?

– Nu.

– Apoi altă băutura nu-ți pot da, că n-am de unde.

– Aș vrea să cunosc ce spun doctorii.

– Apoi doctorii spun bine.

Bolnavul tăcu, pironindu-și ochii bulbucați în bagdadie.

– Ce-ai pofti cuvioșia ta să-ți aduc, ori să-ți spun ? căci te văd fără liniște.

– Ce spune gardiancă aceea care ți-a fost ție moașă.

– Aceea-i cam într-o ureche, părinte; îi place să sărute feciori; dar și ea spune că în zece săptămîni ai putea să te prinzi în horă.

Sihastrul tăcea.

– • în horă, alătura de dînsa, urmă Irimie, și de partea cealaltă a ei, eu, Dărîndai.

– Muntenii aceștia, zîmbi sihastrul, sînt care de care mai hitri.

– Sînt printre noi, părinte, și destui tonți.

– • Or fi, dar puțini, Dărîndai.

– Ba buruiana tonților o mîncă destui bărbați. Aicea la noi, femeile-s mai agere și mai iubește. Zic unele, cu bărbat moale : S-a nimerit să scot pe talger, la ospăț, un ciolan. Ce să fac ? l-oi roade și eu cît oi putea.

Sihastrul se veseli în sine; obrazul însă îi rămase neclintit

– Țj-aș spune alta, părinte, urmă feciorul. Mecanicul de aici mă tot mtreahă care ți-i numele adevărat. De unde să știu eu ?

– Eu nu mai am nume, frate Irimie. Ce-mi trebuie mie nume'

– Adevărat. Are să se afle cîndva, atunci cînd s-or împărți iertările la județul cel mare.

– Morții nu mai au nevoie de nici o judecată. Dărîndai.

– Si nici de povești, părinte.

– Mi se pare, frate Dărîndai, că ești un eretic, care nu crezi în judecata cea de la sfîrșitul timpului.

– Apoi, părinte Pavăl, am luat învățătură de la starețul meu Nu că «u-a, spus anume asta ; dar din ce am înțeles eu. Căci aratînd milosîrdie și cătră om și cătră dobitoace și fiind curat de orice răutate ca apa de la Izvorul Cerbului, fost-ai doborît sub osîndă. Monahii de la Olaru au cunoscut dintru început că ai fugit de prigoana lumii. Dar ce faptă cumplită putut-a săvîrși dreptul pe care l-am cunoscut în dumneata ?

Feciorul auzi distinct cum monahul își înghițea c-un suspin o lacrimă.

– Ue ce-o fi vrînd mecanicul să-ți cunoască numele'

– Știu eu, Dărîndai ? Poate ca să mă vîndă celor ce mă prigonesc Cit ara stat în locuri tari, unde ecoul nu răspunde strigătului, am fost aparat... Dar acuma am ajuns între oameni, deci între primejdii.

– N-aș crede, părinte Pavăl, căci acest mecanic n-are alta decît că-i cam place băutura iar Ocbelârosul spune că asta ar fi cusur, pe cînd noi muntenii n-avem de băătură greață.

Pe lîngă meșteșug prea iscusit, slujba lui e numai binele norodului A primat ucenici Ia făurăna lui și, sara, vin la el prunci din Slătiori ca să-i învețe scrisul și cetitul, precum am făcut și eu. învățătorul cu diplomă e la Uilarem ; aici e mecanicul. Mi-a împrumutat ș-o carte, cu pilde și proverbe.

– Se cunoaște că ești fecior învățat, zîmbi sihastrul.

– Nu-s învățat încă, părinte, căci îndeletnicirea asta e numai pe apucate, cmd nu-s la slujbă în munte. Am furat puțină cunoștință iarna cînd cuvioșia ta stai singur, și vin la cuvioșia ta cu tain numai odată în săptămînă; dar mă gîndesc că poate tot oi ajunge la starea asta, adică la libertate, cum spune mecanicul Sandu.

– Așa îl chiamă ?

– Așa.

– Poartă barbă ?

– Bărboi, părinte Pavăl.

– Apoi cel pe care l-am cunoscut eu cu acest nume, era ras ca-n palmă

– Atunci acela era unul și acesta-i altul. Poate acela nici nu se mai aHă pe astă lume.

Părintele Pavăl oftă și închise ochii.

Din învăluirile de afară ale ploii răzbi în camera bolnavului un urlet scurt.

– Ia ! tresări Dărîndai. Suru ! Deșteaptă lumea din somn.

– Dă-i drumul să intre, ceru sihastrul. După ce m-o vedea, se întoarce iar la covrul lui.

Dărîndai ieși. în clipa următoare cînele intră scîncind subțirel și veni la pat, să primească mîngierea stăpînului său.

– Aicea sînt, Surule, îi zise blînd sihastrul. Hai, acuma, du-te.

Dar pe ușa deschisă intrau oaspeți, și profesorii și doctorul Hanganu-Cinele amiroși spre ei și așteptă să intre și al patrulea : Sandu mecanicul. Veni la acesta pipăindui genunchile cu botul. După asta, se strecură afară. Dărindai închise după el ușa.

– Am înțeles noi bine, vorbi cu glasu-i repezit doctorul Hanganu, că pe o vreme ca asta, nici bolnavii trudiți nu pot închide ochii.

– Adevărat, șopti bolnavul. Sfătuiam cu Irimie.

Își întoarse o clipă fruntea, iscodind cu ochii pe mecanic.

– M-am împrietinit cu Surul dumitale... zise acesta prietinește. De la cine4 ai? Pare rasă străină : cu urechi mici și ascuțit tăiate, ca la buhai, iar în jurul grumazului păr des și bogat, și degetele încălțate.

– Pe Suru, întoarse ochii sihastrul, împlinzit de lauda mecanicului, îl am de la Costea Uzum baci, când a trecut, acuma zece ani, prin plaiurile de deasupra. Ne mai cunoscusem și altădată și eram prietini.

Stătu un timp cu ochii în bagdadie, tăcînd.

– Trei cîni m-au slujit în schivnicia mea, rosti el lin. Cît am ținut canonul mușeniei, la început, am trăit cu totul și cu totul singur. Pe urmă mi-a slăbit puterea și am avut nevoie de un asemenea tovarăș.

Uneori, treceau pe plaiuri depărtate păstori care aflaseră de schivnicia mea și, lăsîndu-și undeva oile în popas, se abăteau pe la mine, ca să-mi închine un dar de caș ori de urdă.

Așa, într-o primăvară, s-a abătut la Izvorul Cerbului un baci cu numele Hristea Moroșanu, rugîndu-onă ca pe un cleric ce mă aflam, să4 binecuvîntez oile.

I-am răspuns că nu sînt ieromonah.

– Ba ești ce ne trebuie nouă, a răspuns Hristea Moroșanu, un singuratic și neîntinat de relele lumii.

Atuncea am văzut eu întăi ce-i asta și m-am mirat cugetînd la vechimea vieții păstorilor. În piscurile Călimanului așa-i datina de primăvară, ca un curat să aprindă foc viu, frecînd două bucăți de lemnuse moi pînă ce se aprind ; ș-apoi de la acea limbă a focului viu se aprind cetini cît ține poiana ; și peste fumegarea cetinilor trec șirurile de oi și miori și primesc binecuvîntare să fie apărate de boli, de fiare, de urgia furtunilor.

La asemenea foc, am blagoslovit eu turmele lui Hristea Moroșanu. Iar el, pe lingă un fluier de os, mi-a închinat cățelandrul pe care l-am avut întăi la peștera mea. Și aceluia cățelandru i-am pus numele „Moroșan”, după porecla stăpînului său dintăi. Și-l deprinsesem pe Moroșain să nu alunge din preajma peșterii, nici căprioară, nici vătui de cerb, care veneau la mine cerînd milostenie fîn și sare în vremea iernii, iar apoi coborau la Izvorul Cerbului care niciodată nu înghiață.

De la acel baci de odinioară Hristea Moroșan, avînd ani optzeci și cinci, **aim** învățat unele cîntări din gură și din fluier și le țineam minte murmurîndu-le numai în gînd, pe cînd stam singur și pustiit în munte.

Acel baci mi-a spus și o poveste ciudată că, în tinerețile lui, umblînd pînă la Crîm **cu** alți păstori mai vechi decît dînsul, s-a întimplat să pălească o molimă în oi și turmele **s-au** împrăștiat. Viind asupra acelor locuri și o secetă îndelungată, se împușinau oile și de foame. Iar unul din bacii mai tineri și mai îndrăzneți a pășit mai departe decît pășunile de la apa Donului și tot căicînd ba o vale, ba alta, s-au dus la iarbă pînă în niște plaiuri înalte, la imunții Caucaz. Ș-au dat acolo sus peste alți păstori, care erau localnici, avînd odăi și saivane în bură și negură. Si înțelegîndu-se bine

•cu acei păstori, s-au adunat și s-au"încuserit cu ei, învățându-i pe acei străini unele obiceiuri și meșteșuguri de la noi din plaiurile Ardealului. L-au învățat pe acei păstori ce-și ziceau „oseși" cum se face urda și mămăliga ; și cum se îngurzesc opincile. Și femeile localnice au învățat de la băoștele care ajunseseră acolo ou păstorii noștri cum se poartă vîlnicele și cum se toarce și se țese lina la țara Ardealului. Și-apoi se potriveau și ai noștri și aceia cînd se închinau la sfîntul soare, care-i hani bunătăților pămîntului. Și-au început a se rosti acolo nume ca la noi : Avsaloim și Salamia, care și astăzi se vor fi rostind.

Săturindu-se de străinătate, baciul cel vechi s-a întors singur acasă, lăsîndu-i pe ai săi la Caucaz. Bine-au petrecut acei oieri, dar ființa și-au pierdut-o și numai numele li s-a întors înapoi ca celor pieriți de-a pururi.

Sihastrul tăcu, fără a închide ochii, bulbucăți spre bagdadie.

– Mai spune... îndemnă șoptit Sandu mecanicul. Cum a fost cu cînele de-al doilea.

Profesorii nu cutezară să se împotrivescă.

– Al doilea tovarăș, reîncepu sihastrul cu aceeași voce moale, mi l-a dăruit un oier vestit cu numele Iancu Bujor, cînd a văzut că Moroșanu meu stătea bolnav sub umbrar și nu mai clămpănea după onuște. Apoi după ce s-a ridicat în putere Bujor al prietinelui Iancu, Moroșanu cel bătrîn s-a tras într-un ascunziș neștiut de nimeni. Acolo s-a întemeiat furnicar care i-a curățit de carne uscată oasele, după care le-au spălat puhoaiile muntelui și l-au purtat într-o cupă de stîncă, la hodină veșnică.

Acel Iancu Bujor umbla ou turmele lui pînă în Tatra la un loc de popas al ciobanilor noștri. În cîteva toamne s-a oprit în preajma chilioarei mele, și-am stat la povești, învățînd de la dînsul alte cîntece. Care îmi plăceau mie, apoi le învățam și le tot rosteam, pînă ce cînele nu mai putea suferi descîntecul meu. Cum era negru ea noaptea, nici nu-l simțeam ca se duce.

Al treilea cățel îmi lia dăruit Costea Suru, zis și Uzum-baci și ați văzut și domniile voastre cît de cuminte a crescut acest tovarăș de schivnicie. Costea Suru umbla în împărăția turcească, pînă la alt munte de popas al păstorilor noștri. îi puseseră poreclă bosniacii Uzum. adică cel mare. Decît moș Costea nu se pomenise alt baci mai mare, fiind socotit că s-ar fi trăgînd din uriașii cei dedemult despre care au rămas în munte povești, pe care am să vi le spun altădată, dac-oi mai dura pe lumea asta.

Ș-apoi cu Suru s-a îndeletnicit, în anii aceștia doi din urimă, ucenicul pe care-l vedeți aicea, Irimie Dărîndai. L-a stricat rînduială pe care i-o făcusem eu. L-a învățat să vîneze iepuri. Dărîndai bate tufișurile de pe văi și Suru se ține în preajmă. Și-apoi după ce cînele îmi aduce mie iepurele, vine și Dărîndai la foc la Izvorul Cerbului, împreună ou soțul său, alt fecior, și-l dezbracă, îl gătesc, îl pun în țepușă asupra jarului. Astfel ne-ain spurcat la carne și am prăpădit împărăția cerului.

Dar folosul meu n-a fost numai Suru. Mi-au rămas de la Uzum-baci, cîntecele lui, pe care le cînta cu glas de tunet, și din cînd în cînd se oprea ca să lese cimpoiul să se tînguie.

Sihastrul se opri și își coborî pleoapele, ca să-i rîomlie închise în el întîmplările pe care le povestea.

Doctorul Hanganu se aplecă asupra lui:

– E trudit, șopti el; trebuie sad lăsăm.

Bolnavul îngîină :

– Mai dă-mi, doctore, ca și ieri puținel praf, căruia dumneata i-ai *pus polibram, ca să-mi vie tihna somnului.

Medicul Hanganu și profesorii se priviră surprinși ca la apariția unui meteor la orizont. Sihastrul lor începuse să se dezvăluie. Nu era uii om de rind ; vorbirea lui se dovedea a nu fi a unui sălbatic.

După ce înghiți, fără a deschide pleoapele, băutura pregătită, întoarse fruntea spre părete și oftă alinat.

Sandu mecanicul stinse lumina electrică. Rămase în cameră, strecurată prin perdelele de etamină, numai o lucire slabă de la globul care păzea afară curtea spitalului. Suru zgrepteni iar la ușă. Irimie Dărindai deschise și-l îndemnă șoptit:

– Moșnege, du-te și te culcă. Visează și tu ce vede stăpînul tău. Nu mai încurca lumea.

11 apucă de bot ca să nu schiaune și-l scoase din gang. Suru dovedea înțelepciune, primind îndemnul. Se repezi în două copce prin ploaie și se mistui în umbra de la fața pămîntului.

Irimie se opri poftind oaspeților sara bună. Avea a se întoarce, ca să privegheze odihna stareșului său.

– Măi copile, îl opri mecanicul, tu să știi că eu n-am să dorm de bucurie. Socot că nu mă înșel. Să afle și tovarășii că eu acuma cunosc cine-d acest schivnic pe care l-a prigonit miunitele cătră oamenii din vale. Dar tu nu-i spune încă nimic.

Sfatul se opri sub biciuirile învăluite ale ploii, străpungînd cu ochii pe Sandu Calarașu, așteptând lămurirea...

– N-aș crede că mă înșel, îngînă mecanicul. Am așteptat de la dînsul știre multă vreme și n-am primit nimic. Acum e o întâmplare ca în poveștile cu minuni. L-am cunoscut după glas. Altfel nu nni-a fost cu puțință. Acu douăzeci și ceva de ani era tinerel și abia îi înfiora mustăcioara. Cum l-aș fi deslușit din atîta barbă și asemenea strai? De asemenea el nu mă putea asemui cu acel ce-am fost. Pe lîngă tufa asta de păr, m-au schimbat mila semenilor mei și blîndeșea celor ce-au stăpînit țara veche.

– Spune, zise cu pornire doctorul Andru.

– Nu pot, tovarășe doctor. Mă tem să nu mă-nșel. Mai bine pieirea.

Ploaia învăluia umbre fugare în jurul lampionului electric ; în același timp în acele fumegări ale nopții scăpărau ace de lumină.

– Ne vedem mîne, grăi mecanicul, tot aici. După vizita tovarășului doctor Hanganu, avem să cunoaștem adevărul. Numaidecît sihastrul acesta e Petrea Matei, prietin al meu pe care-l socoteam pierit și acum a ieșit la viață.

Sandu Calarașu s-a tras prin cernerea ploii cătră atelierul lui, la un pavilion singuratic.

Călătorii și medicul Hanganu nu adăogiră nici un comentariu acestei întîmplări extraordinare. Poate se îndoiau. Totuși accidentele, cugeta doctorul Andru Macovei, se produc după serii de fapte în aparență absurde. O întâmplare ca aceasta a avut nevoie de meteorul măreș din sara popasului la focul din fața colibei clădite de Ghiță Miclăuș. A mai fost necesară o dispoziție anumită a unui medic ce se afla întîmplător pe aceste meleaguri. Si a trebuit ca și mecanicul Sandu să se afle aici, după peregrinările și suferințele lui. Toate aceste fire au venit concentric spre schitul Olarului. Intre miliardele de fapte diverse e cu puțință din cînd în cînd întîmplările să se armonizeze ca drama sihastrului.

Dar iarăși e cu puțință ca Sandu Calarașu mecanicul să se înșele.

– Continuare In numărul viitor –

Ultima fotografie a lui
MIHAIL SADOVEANU
(14 Octombrie 1961)

wm •S

IN MEMORIAL

MIHAIL SADOVEANU

Acad. MIHAIL RALEA

Mihail Sadoveanu ne-a părăsit pentru totdeauna, într-o bună zi de octombrie, ca timbrul întregului sau Iris, ca negura ușoară și dulce care plutește în acest anotimp pe valea Moldovei. Va fi fost desigur o mare durere nu numai pentru oameni. întreaga făptură în firi, care acest mare) cîntător al naturii a cuprins-o cu un uriaș panteism în toată opera lui a trebuit să plîngă. Ceea ce a rămas după dispariția lui în sufletele noastre, seamănă cu o pădure pustie, părăsită de viersul păsărilor, toamna, tîrziu Cînd, într-o familie pleacă pentru vecie

cîte unul care a încîntat-o, a ajutat-o și înfrunte amărăciunile și decepțiile vieții, plutește în casă un sentiment de amputare. Acum, întregul nostru popor e ca o familie greu încercată. A plecat dintre noi iblîndul nostru frate al tuturor, cel care ne consola, ne îmbărbăta, ne ajuta să trăim.

Caracterul „uriaș” prima trăsătură a operei sale. Nu numai cantitativ — o sută de volume —, dar mai ales comprehensiv, scrisul său cuprinzînd toate aspectele, toate infățișările sufletului nostru autohton. Căci Sadoveanu a fost fără îndoială cel mai

național scriitor al nostru. Creangă ne-a redat un anumit faran, nu pe toți; Caragiale a prins duhul și comicul burgheziei noastre; Eminescu, cuprins de fiorul trecutului nostru, l-a încadrat totuși într-o concepție metafizică abstractă. Sadoveanu e cel mai autentic ecou al tuturor durerilor și bucuriilor noastre, din orice tagmă am fi. Dar mai ales a prins în pagini concrete și melancolice fondul permanent al omului nostru simplu. El a ales în opera sa acele categorii de oameni în care caracterul național e cel mai veridic, plin de o putere de conservare și de devenire mai mare în durata anilor. Țărănimea și alte categorii patriarhale, mai aproape de natură, au o tendință de conservare mai puternică. Dacă o conștiință scrupuloasă s-ar fi întrebat înainte de Sadoveanu, după ce caractere clare se poate recunoaște psihicul poporului român, sarcina n-ar fi fost așa de ușoară. Simțim cu toții ceea ce e ipropriu al nostru, dar am fi putut-o spune cu greu. Mihail Sadoveanu ne-a înfățișat portretul. Omul acesta fundamental și nealterat trăiește aproape de natură. Nu lipsește astfel din opera lui M. Sadoveanu ambianța de viață a omului, natura specific românească. Pot fi multe părți.

pasaje asemănătoare, dar identice nu se găsesc nicăieri. Șesul și balta Dunării, văile molcome ale durilor moldovenești, muntele cu misterul brazilor funerari, au o tonalitate mai crudă ori mai sumbră a culorii, o densitate de viață particulară, un aer mai vaporos ori mai iichid, un fel de vivacitate specială a vegetației, cu păsări ale un glas special, atâtea imponderabile care deosebesc un pământ de altul.

Am scris altădată că „natura” în opera lui Sadoveanu nu e natura plastică, neînsuflețită, picturală, ci natura umană, natura istorizantă, prefăcută și modelată de om și de istorie.

Cîntărețul ineîntrecut al datinilor noastre naționale ne-a părăsit acum. Ne simțim, fără el, mai singuri. Căci el a exprimat mai mult ca oricare altul particularitatea, specificul nostru. El a înțeles și ajutat și ultima noastră hotărîre: aceea de a construi socialismul. Și aici ne-a stat aproape, ne-a fost animator și sfătuitor. Cel mai național scriitor a mers în fruntea ideilor internaționaliste. Ne-a arătat cum aceste două tendințe se ajută și se completează. Continuînd sinteza valorilor naționale și universale îi vom servi fidel opera. Pe această cale vom obține consolarea de a-l fi pierdut.

JUDECATA ASUPRIȚILOR

VASILE SADOVEANU

La oarvna anulului 1914 începuse ou o vreme frumoasă și destul de caldă ee te îndemna la hoinărit. Așa că fratele meu puse la calc numaidecH, în una din asemenea zile, o vină'toai'e de prepelițe și cristei prin preajma satului Chwnulești, pe platoul ce începe din capul dealului Spătărești și se întinde în lungul șoselei Fălticeni-Roman, pe -Ungă riului Moldova.

Cu un docăraș tras de un căluș harnic, bine hrănit, am pornit destul de dimineață, grăbiiidu-ne să ajungem în capul dealului încă înainte de răsăritul soarelui. De aici, luînid-o pe jos, vinînd, trebuia să facem spre amiază popas la Ciunulești unde eram așteptați de un bun cunoscut al fratelui meu, doctorul IV-

troni, modicul spitalului din acea comună. După masă, urma să facem drumul de întoarcere tot vinînd și să găsim docărașul în același loc unde-l lăsasem de dimineață.

Socoteala fratelui meu ora bine chibzuită. Cum am ajuns în capul dealului, soarele se arată în toată măreția lui răs-pindind <o căldură .blinda și odihnitoare. Scoboriți din docănaș. gata de drum ne-am oprit totuși citva timp în fața peisajului măreț și variat ce se înfățișa ochilor noștri ca și cum am fi privit printr-un caleidoscop gigantic: aburul ce plutea oa un giulgiu străveziu peste albia împrăștiată a Moldovei, ridicindu-se încetul cu încetul spre înălțimile albastre; sclipirile de argint ale apei, ascunsă pînă atunci; apariția ea din necunoscut a sa-

telor de pe celălalt mal cu căsuțele albe încadrate de livezi încă verzi ; iar la orizont, spre munți, ceața albăstrie a pădurilor de brazi asemenea unei mări neclintite.

După ce me-am săturat privirile cu aceste priveliști de neuitat, am pășit pe ogoare, cea mai mare parte miriști acum. întretăiate ici-co.Îo de văiugi pe care otăvise iatiă nouă, unde se vădea destul vinat după cum arătau numeroasele piilpalacuri și ciroiituri de cristei ce se auzeau, neconținut. Aveam ou noi un seter infocat pe care-l stăpinoam ou greu. La început stîrnea vinatul cam departe, dar după cilva tîtwp s-a mai liniștit, îndeplinindu-și slujba mai domol, așa că pină la Ciumulești, oale de trei ceasuri cu picioj-ul, recolta a fost de vre-o zece-două-sprezece prepelițe și cam tot atîția cristei.

Pe la lamiază am dat ochii cu gazda, care, foarte prevenitoare, ne-a oferit întăritoare și ne-a ospătat. N-am întirziat în acest loc de huzur decît vre-o două ceasuri și jumătate și am pornit spre Fălticeni Juind-o prin alte locuri neumbrate. Fiind cam moleșiți de căldură, nu eram destul de atenți la vinat și căutam miriștile mai apropiate de șosea spre a scurta calea pină în deal la Spătărești. Totuși, recolta de prepelițe n-a fost mai mică decît cea dinainte de prînz, așa că eram foarte mulțumiți.

Pe cînd ne apropiam de încrucișarea șoselei naționale cu drumul de țară ce duce în sat la Dumbrăvița, cam la o distanță de o sută de metri, privirile ne-au fost atrase de două vehicule cu totul deosebite între ele : un car încărcat cu fin tras de doi boi pe care un sătean îi îndemna cirnol, cirmind din șosea spre Dumbrăvii ; și, din aceeași direcție, silela un docao- elegant tras de doi cai maxi, negri, minați în trap întins de un bărbat îmbrăcat eu un haliat alb de doc și cu o pălărie de paie în cap. Cu stingă (mea hășurile iar cu dreapta ua bici lung, mJă.dios. cum obișnuiau birjarii de lux pe atunci. Drumul de țară fiind îngust, săteanul văzînd că docarul vine în goana mare, căuta pe cît îi era cu putință, să

dea carul roai spre șanț ca să-i facă loc. Se vede însă că grăbitul călător, care era un cunoscut politician liberal și satrap al județului Suceava, a fost tare contrariat de această întikire care-l obliga să-și încetinească avîntul. Și furies, opri deodată docarul și, ridicat în picioare, începu să-l plesnească pe sătean ou biciul. Acesta, prins între car și docar, nu sc putea da 'a o parte, și căuta să-și apere cu palmele măcar obrazul.

Atunci, în fața acestei scene de sălbăticie, ara citit pe fața frateku meu semnele unei minii nestăpînite și am văzut cum, cu un gest iute, ridică pușoa spre umăr, scrutînd distanța, pregătîndu-se să 'tragă. Socotînd însă distanța prea mare, păși grăbit, căutînd să se mai apropie de looul cu pricina. Boerul, care era ou 'fața spre noi,],. identificat pe semne pe fratele meu, căruia îi purta o ură neîmpăcată încă de pe timpul irăsoalolor țărănești din 1907, socotîndu-l dușman al moșieririi. Și, bănuind, instinctiv că-l paște o primejdie, lăsă bmisc pe sătean - Și biciuind cu o grabă înfrigurată caii, pomi într-un galop năvalnic pe șosea în direcția Fălticeniilor, reușînd astfel să mărească oit mai mult distanța, ce ne despărțea de el.

.Săteanul bătut stătea buimăcit în preajma carului și cînd ne-am apropiat, a început să-și șteargă fața de singele ce i se prelingea din două vîrci roșii ce-i brăzdau fața arsă de soare.

— Omule, i sc adresă fratele meu, trebuie să-l dai în judecată numaidecît pe acest ciocoi nebun care sare la oameni așa, tam-nesam, fără nici o pricină. Sintem aici doi oameni caire putem aduce mărturie de tot ce s-a întimplat.

— Ce vorbiți, dumneavoastră, domnu-le? Se pare că nu știți cine-i boierul ista ! Cu el nu se poate pune nimeni. Ii tare și mare nu numa-la Fălticeni, da-și la București. Dacă aş face așa ceva, ar trebui să-mi iau lumea-n cap cu toți ai mei, de răul lui. Poate l-a bate cel-de-sus pentru toate asupririle și nedreptățile ce le face!

Și spunînd acestea, bietul om stupi eu năduf și, îndemnând boii, porni în voia soarlei.

Rezultatele cinegetice mulțumitoare din acea zi frumoasă de toamnă au fost umbrite de acest neplăcut incident și cît a durat dramul pînă în oraș, fratele meu a stat moliorît și doar nar slobozea cile-im cuvînt. De vînatul din ziua aceea nici n-a mai voit să știe. După cîteva zile liniștindu-se, a trecut la răboj și această faptă neomenească a unui puternic al zilei din acele timpuri de asuprire.

•

Intimplarea aceasta, petrecuta acum 47 de ani, are însă un epilog, destul de interesant pe care iată oum l-am aflat.

După mulți ani, înlînd un vechi coleg de școală, băstinaș din Fălticeni, stînid cu el la un pahar de vin, am început a depăna vechi amintiri din tinerele. Intrebîndu, între altele, de unele persoane din orașul lui pe care le-am cunoscut, am ajuns și la numele faimosului politician liberal, asupra căruia am făcut cîteva aprecieri aspre, cum se și cuvenea. I-am istorisit totodată și actul acela de sălbăticie la care am fost martor. Vechiul meu coleg, după ce a stat puțin pe gînduri, se uită țintă la mine și cuvîntă :

— Dictonul că *de morți să nu vorbim decît de bine*, nu se potrivește în cazul de față. Dacă îte interesează, reține ce vreau să-ți spun, de oarece, după socotința mea, informațiile ce ți le dau pot completa Intimplarea ce mi-ai istorisit. În adevăr, acest om a fost o bestie feroce. Am avut ocazia, în multe împrejurări, să cunosc și să aflu samavolniciile lui. Era proprietar a două moșii ; una la Dumbrăvița și alta la Stolniceni de lîngă Lespezi — ținutul Sucevii. Oamenii care munceau pe aceste moșii, ca ziiieri, nu erau niciodată plătiți după munca lor, ci numai cît socotea el și, pe deasupra, îi lăsa și flămmzi. În ce privește pe dijmași, partea ce le-o lăsa din recoltă era totdeauna sub prevederile legii. Oa-

menii sufereau și răbdau toate acestea, deoarece, în afară de moșier, era un politician cu mare trecere în partidul liberal și nu se putea atinge nimeni de dînsul. Cînd nu se înscăuna prefect, era neapărat deputat sau senator. — după cum îi dictau interesele personale. Fiind în Consiliul de administrație ai Casei rurale, nici o vînzare de moșie nu se făcea în nordul Moldovei fără voia lui. Primea pentru aceasta sperțur grase de la cei interesați,, majorînd astfel prețurile la moșii, ceea ce pneva puterea de plată a țărănilor însoriși pentru cumpărare de pămînt.

Avea puteri fără margini în ce privește numirile de învățători și preoți în județ ; iar magistrații, fiind creațiile lui, judecau așa cum le cînta el. Dar mîi cu seamă stăpînoa curțile cu juri —unde indica singur lista juraților — ămpunînd achitarea multor infractori care se nimereau să fie unelte oarbe ale politicii sectare ce practica. Chiar cînd a mai îmbătrînit și creditul politic i-a scăzut, nemaiputînd activa fiind bolnav de inimă, îi rămăsese încă faima de puternic al zilei și rar întîmpina împotriviri în sistemul lui semicolonial de exploatare a muncii țărănești.

Dar cum toate au un sfrșit, i-a venit rîndul să se petreacă din această lume, fără a lua cu el bunurile ce le acumulase prin nedreptăți, puțin păsindu-i de lacrimile multor văduve și orfani sau de scrișnirile -de dinți ale celor asupriți. A murit eu vreo 7—8 ani înainte de al doilea război mondial și a lăsat ca limbă de moarte să fie îngropat în cripta zidita la moșia Dumbrăvița în peisajul poetic al văii Moldovei. Moartea lui nu a ușurat cu nimic viața grea a țărănilor de pe moșie, că și urmașii au fost tot așa de neomenoși.

A venit însă 23 August 1944, zma cea mare a eliberării țării de sub jugul fascist, cînd oamenii muncii sub conducerea Partidului au alungat de la cîrmă, guvernarea burghezo-moșierească, instaurînd regimul de democrație populară. Dalofflilă acestui mare eveniment

politie, omenirea muncitoare a ajuns să se vada scăpata dc asuprire, nedreptate și exploatare. Așa că și în colțul acela frumos de țară de la Dumbrăvița, țărani s-au bucurat și au dat slavă Partidului pentru dreptatea ce a venit, în irăminltaoa acelor zile istorice, acești lărani n-au uilat pe asupritorul lor. In-

tr-o înțelegere tacită au hotărît că pe-deapsa ce i se cuvine este aceea de a nu-l mai avea între ei nici mort.

Drept care, într-o noapte, cripta u fost deschisă și osemintele luate și date pe apa Moldovei, ca să dispară orice urmă a aceluia care în viață fiind, n-a vrut să țtie ce-i omenia...

MĂRTURISIRI

DEMOSTENE BOTEZ

Cei mai imulți dintre cititorii acestor rîriduri, nu vor fi avut poate prilejul și norocul să-l fi văzut vreodată pe maistrul Sadoveanu și mai puțin încă îl vor fi cunoscut mai de aproape. Pentru aceea, mulți, Mihail Sadoveanu e un nume de mare scriitor, pe care-l știu, cum îl știu pe Mihail Eminescu, o operă, niște cărți, o noțiune abstractă. Ceea ce știau și aveau înainte de moartea lui, au și acum, fără vre-o lipsă, ca și cum nimic nu s-ar fi întimplat. Au cărțile în raftul bibliotecii sau pe masă și, în memorie, un nume. Că la acest nume azi nu-i un glas viu care să răspundă, un om care să întoarcă încet capul, ci doar niște litere pe cotorul cărții legate, nu simt vre-o schimbare căci ei nu i-au spus pe nume, nu au simțit legătura ce părea eternă dintre sunetele numelui, între acel al nostru „Cuconu Mihai” își omul cu ochi albaștri și capul falnic și mîndru ca de leu, al omu'ui ce a fost el.

Dar pentru ieșenii de altă dată, de după primul război mondial, pentru pescarii din deltă și bălțile Dunării, pentru vînătorii din hucașuri, păduri și codri, pentru prietenii lui, lumea aceasta a sărăcit în dimineața zilei de 9 octombrie 1961 la ceasul 9.

De-atunci, dintr-o secundă cumplită ce a lovit, prietenul nostru al tuturor, nu mai este. A dispărut un om și universul lui. Mai ales cu fiecare scriitor piere un univers, un anume chip al lumii, colorat de-o anumită sensibilitate, îmbogățit și înfrumusețat de imagini proprii, originale, în unic exemplar, ca o altă lume care s-a născut și ia pierit cu el. În acel univers trăiau amintirile lui, tot ce a rămas din viața din anii trecuți, ca un

cadru de locuri și oameni reali, ce făceau legătura dintre realitate și umbrele de fum.

Din acel univers cu amintiri, cu peisaje, oameni și întimplări, și noi cei care l-am cunoscut, făceam parte. În amintirile ce s-au curmat, Mihail Sadoveanu a purtat și chipul prietenilor și o mare parte din viața lor, a ceasurilor petrecute împreună, — de parcă însăși existența noastră ar fi și ea acum diminuată, trecută în efigie, dincolo.

Pentru noi, aceștia, moartea lui Mihail Sadoveanu e mai presus de toate, dispariția unui om, — o desprindere, nevăzută și ireală din ceea ce constituie trecutul nostru, adică micul pachet de viață, puțin ca o cenușă după un foc, ce ne-a rămas din anii ce-au trecut ca apa.

Pentru noi, pe de altă parte, s-a închis procesiunea amintirilor, de la cea dintîi, cînd l-am cunoscut, pînă la cea de pe urmă din sa'a rotundă a Atheneului pe care au înregistrat-o mii și mii de oameni.

Au trecut parcă pe un alt plan al umbrelor, Mihail Sadoveanu, cu pălăria cu borul mare, cu bastonul lui gros, cu lavaliera neagră, mică pe cît un pumn de copil, urcînd în lașul de altădată, dealul Copouii, sau coborîndu-l în drum spre redacția veche a acestei reviste „Viața romînească”, unde-și aducea, fremătînd ca frunzarul unui secular stejar, cea mai nouă operă.

A trecut astfel, vînătoru! ce scruta sever crîngul și asculta ca pe-o toacă prea depărtată, tăcerea adîncurilor de pădure, în așteptarea vilvătăii roșii a unei vulpi. A trecut astfel pescarul neclintit care citea în oglinda fragilă a

apei. peisajele răsfrînte ca într-o lume ireală de vis; a trecut jucătorul de șah, calculat și sobru cu mișcări sigure, a trecut astfel prietenul de drum, singuratecul din casa mare de la Mî-năstirea Neamțului ce scruta în liniștea zării toată valea Ozanei pînă-n cetatea de stîncă a lui Ștefan cel Mare, închipuind oști și oșteni dragi; a trecut prietenul care mă pr. mea cu un zîmbet cald de revelație pură, și căruia, din nu știu ce îndemn misterios care-și avea justificarea și fără greș, mă aplecam de multe ori să-i sărut mîna. Era, acesta, un gest spontan, irezistibil de omenească venerație, în care simțeam o mare mîndrie, — așa cum am simțit în copilărie cînd îl vedeam, sus de tot, pe bătrînul meu bunic din Gorbănești.

Nu era totuși, aici, ceva care venea din diferența de vîrstă, — ne despărțeau doar 13 ani, — ci închinarea adusa mării sale personalități, ce era mana ca o aureolă, ca o poruncă, din toată ființa lui.

Poate că în acest gest, își aduceau prinosul lor de recunoștință toți străbunii din satele moldovene, pentru partea pe care acest mare om o luase într-o apărare lor.

Trebuie să fie așa ceva, fiindcă ara fost de față cînd prietenii mai în vîrstă de cît mine, făceau același lucru în chip firesc, de parcă între noi ar fi fost aceasta o datină sau un ritual.

Era în el, în ființa lui, puterea unui nemaiîntîlnit prestigiu. Cînd intra, la lași, în redacția acestei reviste, chiar expresia feței lui Ibrăileanu se schimba. Se citea pe ea sfială și admirație laolaltă. Noi toți ceilalți, tineri și vîrstnici, ne ridicam în picioare și din clipa aceea cursul însăși al discuției căpăta o altă tonalitate, marcînd mai multă grijă în gînd și vorbire.

Nu fac de cît să mărturisesc aici o stare de suflet care se resimțea și la toți ceilalți din redacție, pentru a ne atribui meritul de a fi fost conștienți de forța uriașă a acestui om. Investit de sute de generații de țărani ce n-au avut grai, să vorbească în numele lor.

în patruzeci de ani de viață apropiată, așa cum știe să apropie tovarășia de vînătoare și schimbul frecvent de idei, am devenit prieteni buni. Dar niciodată, în nici o împrejurare nu a dispărut în vorbele și în comportarea mea, sfiala din prima zi cînd l-am cunoscut, sfială în care se manifesta sentimentul mării lui personalități, și sentimentul venerației mele.

Atunci cînd, în ultimii ani, l-am simțit suferînd, am încercat o nespusă durere, de parcă ar fi suferit ceva, ce era mai bun, din propria mea ființă.

Bucuria pe care o citeam pe chipul lui de cîte ori intram în odaie și mă apropiam de jilțul său, era pentru mine o nespusă mîndrie. Era iradierea unei prietenii și mai presus de ea, iluminarea unui sentiment de părinte sau de frate mai mare.

Acest sentiment a dat ultimei jumătăți din viața mea, o deplinătate adîncă pentru care îi port recunoștință pînă la cel de pe urmă gînd.

Aș fi vroit să aduc aici o serie de amintiri, dar cu gîndul la ele, m-a copleșit sentimentul general, atmosfera, în care ele trăiesc în mintea mea. Poate că asta e mai mult decît amintirile. Sentimentele sîngeră încă de gîndul morții lui, și amintirile sînt tu. burate, crispate parcă. Și se îmbulzesc multe și diferite, peste ani și decenii, încercînd parcă să întregescă ele, ceea ce moartea a irosit. Greu să mi încumet acum a face o ordine. Toate par ca niște rădăcini proaspăt scoase din pămînt, pe care țarina e încă umedă, și le dă o înfățișare de inimi smulse.

Simt cum conștiința îmi pune în față ca pe-un memento, datoria de a le strînge și orîndui odată, după ce vor căpăta liniște tihnită de istorie, dîndu-le rostul lor de purtătoare a atîtor sentimente fără de moarte.

Va trebui să însemn mai deplin și amintirile amintirilor lui, așa cum le-a adus el dintr-o vreme pe care eu n-am cunoscut-o de cît prin imaginea pe care el mi-a prezentat-o.

Foarte puțini sînt acei care cunosc poeziile lui de dragoste — nu păcat al tinereții ci cîntec desnădăjduit și universal al maturității împlinite. Ele au rămas și sînt, într-un carnet care înseamnă o mare comoară a literaturii noastre, cuprinzătoare și luminoasă, ca lumina „Luceafărului” lui Eminescu. Se vă vedea. Într-o zi se va ridica pe orizontul țării noastre, flacăra minunată și cerească a acelei comori. Va fi un mare eveniment al literaturii noastre. Este în ele cosmicul „Luceafărului” și al „Mioriței”, într-o dragoste omenească, plină de bucuria cea mai înaltă, de un vast și universal sentiment tragic de tirziu și de trecere, totul în peisajul unei naturi cu frumuseți mitice.

Apropierea aceluia ciclului de poezii, — un volum întreg, — de opera lui E-

minescu, — e transpunerea pe alt plan, înfrățirii mormintelor lor
Vecini în eternitate și nemurire.

Și dînd regulele cosmice a e constelațiilor, doi luceferi ai pămîntului, au Popsit pentru totdeauna, alături.

Apropierea aceasta am simțit-o de mult și vibrînd în sufletul maestrului sadoveanu, ca lumina zilei, ca o undă nevăzută, ființei sale. Aveam de multe ori, cînd îmi vorbea de Eminescu impresia că peste timp de eternități, ei se întilneau și își vorbeau.

Mie mi se pare acum ci eu am fost oata, tara să vreau, martorul unei asemenea întîlniri p. care aș vroi să o povestesc, scoțînd-o din uitarea și întunericul unei nopți petrecută împreună într-o cabană singuratic, pe malul canalului Fihpoi, pierdută pe-un grind ae abia înălțat printre ape revărsate Și sălcii bătrîne.

Era într-o toamnă frumoasă ca asta — în octombrie, — vre-o sa ce am în urmă.

Am plecat împreună la pescuit Ia Brăila.

De acolo, cu un bac remorcher am traversat Dunărea cea galbeni si greoaie am apucat pe bralul ei cel adormit și apoi pe Filipoiu, în sus, spre încurcăturile Dejei.

Maestrul sta pe un scăunel, reze-mat de-un perete de meta. ai vasu-

ml'a.t.ili... magaziiile de jos, cu macarale, cu clădiri... dincoto, șleperi, ... invălmășit. în dreapta și... stînga vasu'ui, dupi'cum

Lrf... Maestrul avea aerul unui încercat căpitan de vas

tffij de ca pe...

de^nr?/... oprit între desșurile sălciilor, în dreptul unei case mari, gospodărești, cu cerdac. Dincolo ae ea pe canal, se vedea gardul de opreliște al peștilor prin fare apa i«?nea ,n șuvițe egale, ca pieptănate

noo*... maestru' patru nopți în aceeași cameră. Erau două pa... l, lmgă pereții opuși, cu o masă

SADOVEANU

Ce greu îmi vine să nu mai însoțesc «urnele acesta scump tocmai de acea demire, cu un atît dc cald si venerabil în-

î f d % '... f... » P... » nopți" fî dca z.ele umblam pe canale și

calău/... simțul meșteșugului. cum îl călăuzea

Amintirea asta nu privește însă faptele^ mărețe ale zilei, ci vorbirea de

Obosit de visle am adormit repede, imnt;; î... m devreme. în toiu

întoK' și n- f s a ! J > "-a" Afzi,* P... fosnit.

- Fe e tac? Tu dormi, Demostene? =
^e șa spun? Doar mișcasem. Zic •
- Nu dorm.

b e Șă... vor-

Și începu să-mi vorbească de poezie de fondu. ei etern, de Eminescu
so'r't nt, ^... fermecător ceaftu "A.*" »Lu-

Ah! Cum aș fi voit să se faci D,

m " c i o t ; - vad chipul > ochii a farul" II? f"u m... P" s... «a- noauten n... P... " în noaptea aceea. Parcă s-ar fi întinit

" S T d n " ... Poporului

d o f V n ? * ... amintă Mdă, t- el nu adormise. Eu păcă-i

și a f e h, M... grindurile. expre-

runt K f u L m u l \ " a . de-o lumf/ «nușlu plmin't " J " i » « a %

seori ^ c i a ? ! j... și de- d Z ' o i ? - «ăiastra' carte eși o știu pe dinafară" si ochii îmi cad Pe strofele de foc ale ' , L « e a f C

ca î, " J T... P decit spus așa ca ,n noaptea aceea, de maestrul Mihail Sadoveanu, încet, ca într-un vis

zdrobitV" d... ; ... TM «ă etern? T - " l... lrea lor. veanu acoio i... ^ inescu și Sado- veanu, acoio, l. cimitirul Bellu

, e r , d , u i e i... « - f r u n -

O. / . SUCHIANU

(eles ne r, r, ... mai mult L... ^ ^... P... « că nu de nepotrivit mi-ar

părea să-i zică lui Kanl: Immanuel, lui Shakespeare: William, lui Descartes' Ilene. Sînt oameni care, ca și semizeii, au epitete, atribuie, nu însă nume patronimice. Iar Sadoveanu cucerise nemurirea cu mult înainte de moartea omenească. De-altfel, el învinsese ceva mai greu de biruit decît moartea: învinsese maladia, bătrînețea, decrepitudinea. Îl vedeam dos în ultima vreme. Era mai frumos, mai falnic ea niciodată. Se sculase, intact, din trei lovituri de fulger, lipoerații numeau asta, nu vindecare, ci miracol. Acest om de peste 80 de ani avea o înfățișare fizică de Jupiter Capitolin. O privire ageră, un obraz neted, un zîmbet înțeleghător, un port drept și mîndru, un umblet victorios. Acel ce spusese odată că „nici-un argument nu poate sta mai presus de frumusețe” nu a conținut o clipă de a adăuga, la frumusețea lui veche, frumusețe nouă. Asemeni codrului căruia Eminescu îi spunea că „din tînăr precum ești, lot mereu întineresti”.

Dar i-a fost dat acestui făurar de tinerețe perpetuă să cunoască și uriciunile tineretului din vremea cînd legionarii aveau vogă mare în rîndurile ciocoimii semi-cuvîntătoare. Sadoveanu a scris atunci un articol de gazetă drept răspuns unor adolescenți care arseseră în piața publică cărțile sale.

Impresia de semizeu pe care mi-o făcea mie Sadoveanu, lui i-o făcea Eminescu. Petreceam cu Sadoveanu dese și prelungi convorbiri despre literatură, despre limbă, despre sonoritățile acesteia, despre mișcarea pe care sunetele o trezesc în meșul gîndurilor așa cum muzica generează pași în zborul dansului. Sadoveanu ora deplin convins că prozodia, metrica trebuie să se potrivească cu ideea, cu înțelesul poemului sau chiar al povestirii în proză. Astfel, mai de mult, vorbeam noi despre „Sara pe deal”, unde metrica este de o monotonie unică și exemplară. Absolut toate versurile sună la fel: un coriamb și doi dactili, repetați la nesfîrșit. Am stat amîndoi să ne întrebăm de ce această bucată, singură în toată opera lui Eminescu, sună așa. Și Sadoveanu explica Jucurile foarte simplu: ritmul metric

și se vede act acela oare se potrivește cu tema. Subiectul poemului este... Eminescu. Adică o seară petrecută de un demiurg care își arată în însuși crîmpeie din propria lui creație. Fiecare vers e o altă piesă din colecție. Și muzeul se cheamă Lumea, se cheamă Universul, Creatorul își prezintă lui însuși opera, bucată cu bucată. Acesta-i subiectul. Numai acesta. Monotonia e cerută de temă, care este un inventar, un catalog sentimental, o plimbare a poetului, printr-o vastă galerie de tablouri de el însuși născute și făcute.

Vorbînd tot despre Eminescu, Sadoveanu spunea: acest om tot ce făcea, lot ce spunea, tot ce vedea, tot ce auzea, tot ce simțea, nu avea decît un sens, unul singur: poemul care avea să se nască din foale acestea. Ar-i-tid n-are ore de muncă și ceasuri de odihnă. La el viață și treabă, trai și meserie sînt în permanență topite laolaltă. În ultima vreme îl vedeam foarte des pe Sadoveanu așezînd cum soția îi citea din Eminescu. Și ochii maestrului se umpleau de lacrimi.

Într-adevăr, acești doi scriitori au scos din fondul limbii noastre toate frumusețile cuprinse și ascunse într-însa. La el nu viața se împărțea în muncă și repaus, ci munca se împărțea în trăire și făurire, în adunare și apoi așternere pe hîrtie. A cei ce trăiau în, preajma lui Sadoveanu îmi spuneau că în acele momente de creație zilnică, el era într-o stare vecină cu transa. Și după ce termina de scris, numai decît, chema pe vreunul din ai săi: nevastă, fiică, cumnat, ginere, cumnată, lot oameni receptivi la frumusețe și le citea bucata proaspăt născută. Și cum știa să citească! Actori buni există mulți pe lume. Cititorii literari însă, cred că se pot număra pe degetele unei singure mîini. Și Sadoveanu era unul din aceștia. Fiecare silabă era intonată așa cum trebuie. Lungi ceasuri am discutat cu dînsul despre acest „așa cum trebuie”. Sadoveanu era contra declamației cabolinești, contra acelei schimonosiri pe care unii actori o numesc „interpretare” sau, și mai modest, „creație”. Versurile se spun, nu se

„interpretează” căci de aceea sînt versuri, adică compuse din cuvinte care, accentului tonic impus de vorbirea obiștească, vor face silabele să sune obligatoriu într-un anumit fel. Și din aceste obligații vor răsări metrii variați, silabele se vor grupa în iambi sau anapești, în dactili sau amfibrahi, peste voia „interpretului”. Fenomenul e același și la proză. Criticul Șerban Cioculescu, într-un foarte interesant articol, descompunea în metri diverși proza lui Sadoveanu, arătînd astfel cum vor suna obligator silabele. Cititorul — și eel cu glas tare, și celălalt — are o singură datorie: să lase «dabele să sune cum vor ele, cum le este lor legea. Așa făcea Sadoveanu. De acolo izvora calda naturală |ă, simplitatea curată a rîului de cuvinte care ieșeau din gura lui și care, spre marea fericire a posterității, au rămas consemnate pe multe discuri fonografe.

O altă problema de limbă, aceea a dozajului audio-vizual exprimat în cuvinte, a preocupat pe un alt talentat critic român, pe Tudor Vianu care a analizat măriestria cu care Sadoveanu exprimă prin noțiuni de gîndire sunete fizice și zgomote materiale. Bine înțeles, el, Sadoveanu

rămîne totuși vizual. O știu de ț, ci însuși, care de atîtea ori îmi spunea că nu face decît să copieze pe hîrlie ceea ce vede cu ochii minții. Lar cînd odată Demostene Botez i-a mărturisit că el și pentru chipurile fizice dintr-o scriere are în ochi un anume tip real, și l-a întrebat dacă or fi făcînd și alții la fel, maestrul Sadoveanu i-a răspuns simplu: „D-apăi altfel cum”.

De fapt marea lui măriestrie sonoră duce tot la cunoașterea vizuală. Căci metrica discursului aduce nu sonorități imitative, lucru prea ieftin, ci prin sunet, mișcare, reconstituirea dinamiceii gîndului. Cugetarea noastră curge, se iutește, se poticnește, se înfundă, se repede, se oprește, se așterne ca un întins de ape, suie, coboară în pasul celor 15—20 de „picioare” definite /de poetica antică. Lar acest ritm dansant se intruchipează în mintea noastră în imagini vizuale, așa cum muzica se incarnează în figuri cu aparențe coregrafice. Iată de ce sună atît de frumos, de muzical, zburător și cadențat ca un balet gîndurile lui Sadoveanu, ale aceluia care ne zîmbește acum de acolo, din zările de dincolo de negură.

DIN COPILĂRIA ȘI ADOLESCENȚA LUI MIHAIL SADOVEANU

M. SEVASTOS

în dimineața zilei de 21 octombrie din anul acesta, la înmormîntarea lui Mihail Sadoveanu, m-am înt'dnit în convoiul din preajma Ateneului Român ca prietenul Constantin Moșet, avocat-pensionar, stabilit într-un tîrg oltenesc de la poalele munților, în trecere acum prin București. C. Moșet, despre care Sadoveanu are cuvinte calde în „Antii de ucenicie”, auzind

de moartea colegului său din școala primară de la Pașcani, din gimnaziul de la Fălticeni și din cursul superior al Liceului National de la Iași, « venit să-l petreacă pînă la lăcașul din urmă.

Ne-am integrat în coada unui convoi pe după spatele Ateneului printre oameni de toate vîrștele și din toate domeniile muncii, care pomeneau cînd de „Baltagul”.

cînd de „Neamul Șoimăreșt'dor”, „Hanu-An-cutei”, „Dumbrava Minunată”, cînd de „împărăția Apelor”, de „Țara de dincolo da negură” sau de „Milrea Cocor”,...

— De cînd îl cunoști, domnule Motet îl întrebai.

— O, tare demult. Era parcă prin 1883. Intr-o zi de iarnă, nu știu cum m-am trezit în casa apărătorului Alecu Sadoveanu din Tg. Pașcani. Eu eram de patru ani. Acolo am făcut cunoștință cu Mihăluță care avea trei ani.

Neam reinlînit în clasa înlii primară la învățătorul Mihai Busuioc din Pașcani care domina cu statura lui masivă gloata de, patruzeci—cincizeci de copii îngrămădiți în aceeași încăpere. Pe acesta l-a botezat Sadoveanu într-o povestire „dăscăliți Trandafir”. Spre sfîrșitul clasei a treia îmi amintesc cum citeam împreună profund impresionat, „Genevea de Brabant”. În anul următor cu am părăsit școala domnului Busuioc.

Pe Mihăluță l-am regăsit în gimnaziul din orașul Fălticeni, unde el repetase clasa a IV-a la școala urbană din localitate, de oarece atestatul de absolvire a patru clase primare rurale — ca cel de la Pașcani — nu-i dădea dreptul să se înscrie la gimnaziu.

Prin clasa a III-a- gimnazială Mihăluță a început să prindă gust de literatura haiducească pentru popor a lui N. D. Popescu. Cîtea „Ion Tusa, căpitan de haiduci” și alte broșuri de acest fel. Locuiam împreună — mai înlii pe strada Ștefan cel Mare la o preoteasă care ținea elevi în gazdă iar pe urmă în familia unui grefier: Gheorghe Gutter.

În zilele de toamnă, din inițiativa lui Mihăluță, organizam cu colegii și cu camarazii de gimnaziu, prin livezile, și hucegurile de la Opișani, Rădășeni și Buciumeni, înverșunate lupte cu poierașii, trăgînd și focuri oarbe de pistol — spre snaima sătenilor din vecinătate. Ba el, înflințat de literatura liaiducească. s-a a-

pucal să și scrie o povestire originală: „Floreă Corbcanu, haiducul”, nume închipuit. Pe cînd scria la această istorisire în ora de Franceză, a fost surprins asupra faptului de profesorul Gheorghe Stino, un bun pedagog care făcea conversație în franțuzește cu elevii și care, încă din clasa a II-a, ne pusese în mîni manualele de etimologie și de sintaxă ale lui Bracket el Dussouchet. Cartea aceasta o am și astăzi. Abaterea lui Mihăluță a fost dezbătută în cancelarie și manuscrisul incriminat a căzut în mîna profesorului de Limba Romînă Ion Rădeanu care, ca și Stino, n-avea titlu universitar — amîndoi fiind lotuși buni dascăli, înțelegători ai sufletului copilăresc. De aceea infractorul n-a fost pedepsit. La ora următoare de Pionîă, Rădeanu a înmînat elevului Sadoveanu caetul cu pricina, îndemnîndu-l să continue a scrie — dar nu în orele de clasă...

Spre sfîrșitul gimnaziului, Sadoveanu s-a pus cu tot sufletul să citească literatură clasică, începînd cu Alecsandri, Creangă, Eminescu, Ispircu... În ultimul an, Mihăluță a avut satisfacția de a-și vedea publicate, în revistele literare ale vremii, multe schițe și nuvele semnale cu pseudonimul M.S. Cobuz.

În acea vreme Sadoveanu s-a pus pe scris versuri. Le-a transcris pe un album cu foi albastre, pe care l-a încredințat lui Niculai Apostol profesorul nostru de Limbile Romînă și Latină. Acesta l-a sfătuit să scrie proză și. nu poezii, prevăzîndu-i un mare viitor de literat.

Între timp convoiul spori. Nu numai se lungi, dar se și îngrașă. De la patru persoane cîte avea șirul la început, — el a aiuns lat cît loală strada. Și vecinii de dinainte, și cei de alături, și cei din spate făcuseră cerc în jurul nostru, ascultînd cu interes povestirile lui Moțet.

— Dar n-ați vînat împreună ?

— Cum nu. Începuturile vînatoreșli le-am făcut în timpul vacanței la Pașcani, pe

malurile Șiretului, când eram la ultimele clase ale gimnaziului. Mihăluță avea o Juverlă, o pușcă cu două țevi care încărcă pe la gură; iar fulluiala se bătea cu varga. Pe cilindre se puneau capse (pettle). Eu eram înzestrat cu a pușcă Le-fauchoux, toi cu două țevi. Făceam mai mult vînat de baltă, umblam mai cu seamă după rațe. Dar ne țineam și de iepuri. Făceam și înot. Sadoveanu ajunsese un foarte bun înotător. Eu însă n-am. avu! mei odată cura iul să trec Șiretul.

Uneori în vacanța cea mare. umblam la vînătoare și pe meleagurile Verșenilor. un sal de pe malul Moldovei, leagănul familiei maică! sale care purta numele de Ursachi. Toți membrii acestei familii ... e și i, bruneți, afara de Profira, mama lui Sadoveanu, cure era blondă, cu ochi albaștri, voinică, vioaie și foarte energică. Când ieșea în poartă și striga: — „Mihăluță!” se auzea pînă-n celălalt capăt al Pașcanilor. Plecase definitiv din Verșeni la vîrsta de optsprezece ani.

~ Dar dintre colegii d-voastră de la gimnaziu s-a mai ocupat cineva de literatură ?

— Da, Eugen Lovinescu, fiul directorului gimnaziului, care se situa de obicei în fruntea clasiflației. Era însă cam înfumurat. Nu se prea împrietenise cu colegii. Intra și ieșea din clasa odată cu profesorii. Sadoveanu era un bun elev, se distingea la Romînă, Franceză, Latină.

— Ați rămas prieteni și-u liceu, la Iași ?

— Șt-n liceu, și toată viața. În 1898 am trecut la Iași în cursul superior al Liceului Național. De unde în clasele primare și la gimnaziu umblam în sîtae particulare, la liceu am purtat uniformă. Aveam o șapcă cu banderolă verde. îmi amintesc că într-o iarnă, cînd eram amîndoi în gazdă la un funcționar. Popovici, de pe Strada Zugravilor, — am tradus împreună, cu dicționarul, din franțuzește, un volumaș cu povestirile de vînătoare ale lui Turghenev. În vacanța de vară, Sadoveanu s-a retras la Fălticeni, „ude locuia

Ecaterina Bilu, dragostea lui precoce, soția sa de mai tîrziu. Acolo a publicat aceste istorisiri la Tipografia „Zeidman” sub pseudonimul Ivan Turbincă.

În iarna anilor 1899-1900, un mic grup din numeroșii elevi ai clasei a VII-a (70 de școlari) am. făcut o petrecere la via colegului nostru Emil Ropală de la Calată. Ecoul ajuns în cancelaria liceului — de parcă cine știe ce ar fi fost, — a făcut obiectul unei conferințe de pedepsire a făptașilor. Sancțiunile au fost extrem de severe. Sadoveanu a fost eliminat din școală pe 45 de zile (cea mai mare pedeapsă), I-Iarelaos Mihale pe 30 de zile, eu pe 15 zile. În conferință ne-a luat apararea un singur profesor, M. C. D. Miclescu — căruia noi, băieții, îi ziceam : „A. B. C. D. E. F. Miclescu” sau „dornul-Alfabet Miclescu”. Acest bătrîn cumsecade a refuzat să semneze, procesul-verbal de pedepsire, adresîndu-se astfel dirigintelui care nici el nu ducea paharul la ureche: — „Cum îndrăznești tocmai dumneata să acuzi astfel pentru nimica toată pe niște tineri cu care milne ai să te înllnești în societate”? Deși conferința profesorală a dat asemenea pedeapsă gravă, directorul liceului — Vasile Burlă — n-a împărțit cu toată convingerea soluția belferilor.

După această întîmplare, Sadoveanu împreună cu Harelaos Mihale și cu mine, am compus „Tragediile Galatei” — poem eroi-comic în cinci cînluri. și două mii trei sute de versuri, în majoritate alecsandrine. Colaborarea lui Sadoveanu a fost substanțială. Am păstrat manuscrisul acestui poem, scris de mine, pînă în 1925. — cînd l-am predat lui Sadoveanu cu prilejul reunirii seriei noastre în 1925, după douăzeci și cinci de ani de la absolvirea liceului. Cu prilejul solemnității, el a citit cîteva cîmpeie din poem, păsîrînd manuscrisul.

Pe cînd stăteam în gazdă împreună cu Sadoveanu pe strada Zugravilor, adică prin 1897 .. . 1898, am pus la cale scoa-

terea unei reviste centigrafiate pentru colegii și camarazii noștri din liceu. După multe chibzuiiri Mihăluță a acceptat titlul de „Aurora”, propus de mine pentru această publicație. Eu susțineam toate cheltuielile materiale. Eu o scriam, iar Sadoveanu o redacta. Formatul acestei revistuici era o coală comercială în patru pagini. Duminică o lucram, Luni apărea – vânzînd-o cu 10 sau 15 bani exemplarul ; iar Mărfi dimineață dădeam cișligul pe din două. Revista cuprindea schițe, articolașe, anecdote, poezii... Literele titlului „Aurora” fuseseră desenate de mine, reprezentînd ramuri de copac cu frunze.

– Sadoveanu a rămas de mic orfan de mamă. Ce repercusiuni a avut asupra lui acest eveniment ?

– Moartea Profirei Sadoveanu a zguduit adînc sufletul scriitorului, care a a dorat-o în viață și i-a păstrat o dnuoasă amintire lot timpul după moarte. De la dînsa moștenise multe trăsături, fizice și sufletești. Cu tatăl său n-avea nici o asemănare, de nici un fel.

După moartea Profirei, Alecu Sadoveanu a introdus în casă – pentru îngrijirea copiilor și a gospodăriei – o altă

jemeie. Alît felul ei de a se purta, cît și apariția, unor noi copii în sinul familiei l-au îndepărtat pe Mihăluță de căminul părintesc. De aceea în vacanțele mici și mari. Sadoveanu nu se ducea la Pașcani, ci la Fălticeni - - unde sta în casa văduvei Bilu, casă cu grădină pe strada Rădășăni. În Fălticeni, Sadoveanu și-a înjghebat o mică gospodărie, o prisacă – cumpărînd în urmă un loc mai sus. în Rădășăni, unde și-a clădit o casă după planul și dorințele sale. A vîndut-o în 1918, cînd s-a mulat la Iași. A fost primul scriitor român care a izbutit să trăiască din produsul operelor sale.

Am ajuns însfîrșit în holul Ateneului, înconjurat de zeci de coroane de flori, se înălța catafalcul. În sicriu – figura de ceară a scriitorului, mult împușinată. Ochii săi vioi cu care săgeta frunusețile naturii, erau închiși pentru totdeauna Brațul lui, deprins să arunce sprinten arma la umăr sau să tragă undița cu păstrăvul prins în cîrlig – îi zăcea, feapăn, pe piept. Am trecut în tăcere pe lingă umbra lui nemuritoare.

MĂREȚIA ȘI FERICIREA ÎMPLINIRII

MIHAI NOVICOV

Vor trece ani, poate decenii, acei dintre noi care vom mai fi în viață vom fi invidiați de generațiile mai tinere : om fericit – vom auzi roslindu-se în șoaptă – a fost contemporan cu Mihail Sadoveanu, l-a cunoscut pe Mihail Sadoveanu, Vom fi solicitați să povestim și vom povesti mult, probabil mult mai mult decît sîntem în stare să o facem acum, cînd amintirile s-au adunat, speriate, undeva într-un ungher al conștiinței, gonite acolo de suflul sfișietor al durerii.

Dar oricît de multe amintiri personale despre Sadoveanu-omul, vom fi avut unii dintre noi, ne va fi greu – o presimt – să le disociem de figura marelui scriitor. Puțini maeștri ai ouviulului s-au iden-

tificat în asemenea măsură ou propria lor operă ca Mihail Sadoveanu. Una din primele mele amintiri „personale” despre Sadoveanu e legală de tragedia Iașului. Era în mai 1945. După luni de „refugiu” forțat la Sibiu, Universitatea „Alexandra Ion Cuza” se întorsese în orașul natal. Pentru a asista la solemnitatea deschiderii oficiale a cursurilor au sosit și câteva personalități bucureștene. Printre ele se număra și Mihail Sadoveanu. A luat cuvîntul pentru a citi pagini pline de nostalgie despre Iașul de altădată. După masă, urcați în cîteva mașini am făcut ocolul orașului ruinau, Iașa lui Sadoveanu se posomora. Iar cînd, în cele din urmă am ajuns la fosta proprietate a scriitorului din oeo-

Iul Ce-poului, ou casa dărîmată de bombe, ar grădina și livada în paragină, Sadoveanu s-a despărțit brusc de ceilalți și apropiindu-se de pomișorul de la marginea ogrăzii, cu spatele la noi, a rămas nemișcat ca o statuie. Glasurile au amuțit, l'ăcirul semne cu mina, cei mai virștnici ne îndemneau pe noi cei tineri, să uu-il stingherim. Inșă diavolul curiozității ne-a împins în apropierea celui însingurat. Sadoveanu plîngea. Lacrimi mari i se prelingeau pe obraji, ei însă nu le ștergea, le lăsa sa cadă și se tot uita, cu privirea împăienjenită, undeva departe, peste vale, de parcă ar fi căutat să găsească acolo răspunsul la nenumăratele întrebări care-l chinuiau. Și mi-am dat seama atunci, că, deși copleșit de durere, Sadoveanu formula în gînd cuvintele necruțătorului rechizitoriu, pe care urma să-l rostească în curînd. Și la rostit!

În aceeași după amiază, ceva mai Hram, spre seară Sadoveanu a fost oaspetele Uniunii Patrioților. L-am ascultat atunci vorbind, cu glasul său domol, de neuitat, evocînd fapte și întîmplări din trecutul orașului, împletite eu amintiri personale. Avea un dar, de nimeni întrecut, să facă din cîteva cuvinte un portret, să schițeze o acțiune, să încheie tin conflict, o dramă omenească ardincă. Am avut alunei senzația afotcuenitoare, că Sadoveanu nu vorbește, ci citește. Mai tirziu, la București, am avut fericirea să-l aud nu odată citînd din operele sale dar — curios — am avut atunci senzația inversă -- că, doar de formă luase canea în mină și că de fapt nu citește, ci povestește.

Și astfel, niciodată, amintirea mea nu-l va putea despărți p. scriitor de om.

Cărțile sale pătrundeau cu greu în închisorile fiominiei burghezo-moșicrești. Pe cele mai multe cenzura le interzicea. Totuși cîteva se strecuraseră și în celulele închisorii din Galați și — mai tirziu — între zidurile Doftanei. Filele ajungeau înăuntru „pe aripile vîntului”, adică peste veghea controlului administrativ. Dar oricum ajungeau, ele constituiau o hrană sufleteasca pentru care îi purtam o fierbi"te recunoștință. Țin minte, eram la

Galați în primăvara lui 1944, cînd — cum, JIU mai îmi amintesc — a ajuns la «oi „Baltagul”. Eram atit de nerăbdători «3-1 citim, încît au trebuit să fie organizate lecturi cu glas tare. Discuțiile care au urmat au durat săpiamîni în șir. Nici un alt scriitor n-a dovedit că-și cunoaște Ș'-Si înțelege poporul atit de bine ca Sadoveanu.

Despre opera lui Sadoveanu s-a scris Ioane mult pînă acum, dar niciodată îndeajuns, mt:ucit nici un cercetător nu s-a încumetat să exploreze sistematic și exhaustiv universul sadovenian, tot alii de bogat și , l ; . . . . . , ca viața însăși. Țin minte, cu cîțiva ani în urmă d-au foarte des repetate cuvintele atribuite lui Sadoveanu : „nu înțeleg ce înseamnă „documentare”? Cum poate fi deosebită viața de documentare? Uite — eu vorbesc acum cu dumneata, și mă documentez”. Nu știu dacă aceste cuvinte au iost rostite într-adevăr de Sadoveanu. dar sînt convins că ele exprimă uimitor de plastic esența geniului său. În peste o sută de volume, Sadoveanu nu face decît să povestească, însă povestind dezvăluie lumii tot ce este mai interesant, mai pasionant, mai fermecător în viața poporului său. Oare există un alt scriitor care să-t facă pe cititor să simtă în asemenea măsură bucuria pentru faptul că aparține poporului său? Un scriitor talentat făcea observația că în cazul i„ care — prin aosaurd — în urma unei catastrofe, at •Impare toate urmele poporului român. Și ar rămîne numai opera lui Sadoveanu. urmașii ar putea reconstitui — pîna-n a- mănunte — viața, obiceiurile și trăsăturile specifice naționale ale poporului român. Iată cît de măreața este opera lui Sadoveanu. Îmi povestea Cezar Petrescu. că i sa întîmplat într-o vară să locuiască în aceeași localitate cu Mihail Sadoveanu și mea, în-u casă peste drum de aceea în care locuia autorul „Baltagului”. Terasele erau una în fața celeilalte și în fiecare dimineața unul *vedea* cum seri, celălalt. Nu puteam să scriu, — spunea Cezar Petrescu — eram chinuit de un sentiment îngrozitor de invidie și de infe-

rrioriiaw. iin ștergeam de 4-5 ori fiecare frază, iar Sadoveanu scria mereu, fără să se oprească, fără să ridice mina de pe hlr-tie, de parcă cineva nevăzut stătea în spatele său și-i dicta. Manuscrisele lui Sadoveanu impresionează pe oricine prin acuratețea lor. Niciodată nu și-a transcris vre-o lucrare — sau un articol. Dar niciodată nu s-a apucat să scrie ceva. înainte ca opera respectivă să se fi adunai într-o construcție armonioasă în mintea sa. In acest sens se poate spune că toată viața, Sadoveanu n-a făcut altceva decât să scrie : a scris în timpul nesfârșitelor ore de pescuit, la vinătoarc, în tren, în lungile lui plimbări pe jos, la masă, asistind la ședințe. Receptivitatea sa artistică funcționa neîncetat, fără întreruperi. Cum aș putea atunci să extrag din biografia lui Sadoveanu părți care să nu-l caracterizeze ca scriitor? Toată viața Sadoveanu a povestit, a povestit tot ce a putut afla despre viața poporului său, și-a povestit propria sa viață, a pus pe tot ce a povestit amprenta personalității sale, dar tot povestind, a reușit să ridice un monument nepieritor, spre gloria poporului român. Forța talentului sadovenian e o forță de geniu, exemplul muncii sale nepregetate trebuie să îndrume, pe drumul lor, pe tinerii noștri scriitori. Secretul măreției în creația artistică e capac!

tatea scriitorului de a se contopi cu viața poporului, de a i se dărui cu entuziasm.

Iată de ce Sadoveanu s-a alăturat atât de spontan și atât de complet forțelor înaintate ale poporului în frunte cu luptătorii comuniști. Ne-a povestit adesea și cu cădită plăcere despre temeiurile care l-au condus în rândurile sprijinitorilor partidului comunist. Și — nu e lipsit de semnificație să subliniem — că Miliail Sadoveanu s-a alăturat acestei lupte din primele zile care au urmat eliberării.

Identitatea cu aspirațiile poporului l-a ajutat să-și găsească drumul. Cel mai popular dintre scriitorii noștri, dovedea «astfel prin exemplul personal, că expresia cea mai înaltă a conținutului popular al literaturii e azi partinitatea comunistă.

Nu mi-l pot aduce aminte pe Miliail Sadoveanu altfel decât senin. Nu era deloc taciturn, nu-și pierdea cumpătul niciodată. Era limpede în tot ce spunea. Nu pronunța niciodată vorbe >de prisos și — după ce rostea citeva fraze doar — înțelegeai pe loc ce scop urmărește.

Din cauza seninătății și lucidității, Miliail Sadoveanu părea a fi întotdeauna lin model de ora pe deplin fericit. Și era. Pentru că izvorul cel mai fecund al fericirii este slujirea devotată, plină de credință a poporului.

PUBLICISTICA ANTIFASCISTA A LUI MIHAIL SADOVEANU*)

SAVIN BRATU

Debutul aotivității publicistice a lui Sadoveanu la București nu lăcea, de fapt, decât să continue mai activ o publicistică luptătoare începută cu ani înainte In Iași, unde stă pină Urziți în toamna lui 1936, avusese de asemenea o activă poziție de luptă democratică și antifascistă In 1936, amintește el însuși, „scriam pen-

tru asociația PRIETENII UNIVERSITĂȚII din Iași un program-manifest... îndată după aceea, în ÎNSEMNĂRI IEȘENE, îmi spuneam fură nici un înconjur cuvântul, fie in chestiunea tragediei spaniole, fie a războiului ahisinian, fie în alte chestiuni'.

Activitatea publicistică a lui Sadoveanu, capătă o intensitate deosebită mai ales din ianuarie 1937. Articolele se axează pe citeva direcții principale. îngăduind o pre-

*) Fragmente din lucrarea „M. Sadoveanu biografie a operei”

cizare de poziții doctrinare cum nu mai apăruse pînă atunci în scrisul său. Dc aceea se pot distinge, într-o unitate tematică deplină și actuală, cele •cîteva fronturi publicistice ale lui Sadoveanu, caracterizate prin militantism și mărturii de credință, cu puternice contribuții autobiografice și autodefinitorii p«m-u raportul dintre arta scriitorului și viața poporului.

în rîndurile ce urmează extragem cîteva din luările de poziție împotriva ascensiunii fasciste, în Europa și în țara noastră.

în nr. 17-18 din septembrie 1936 al însemnărilor *Ieșene*, Sadoveanu își publicase primul articol despre tragedia spaniolă. În vechea Spanie a Inchiziției - scrisese el - „lucrătorii se ridică în numele unei libertăți pe care acest pămînt n-a avut-o niciodată; țărani luptă pentru pămîntul pe care au gemut asudînd sînge veacuri după veacuri". Dar împotriva lor s-au ridicat din nou forțele cele mai întunecate ale trecutului, ale „lăcomiei, urii și fanatismului duse la exces" care „au fost caracteristicile călăuzitorilor Spaniei de veacuri". Franchiștii sînt urmașii acestora - sub dominația cărora, altădată, „maurii și evreeii au fost urmăriți individ cu individ p_mă la exterminare; autohtonii Americii au suferii un tratament pe care abia îl pot •concepe imaginațiile cele mai sîngeroase; muncitorul a ajuns în zilele noastre schilav de osîndă unei robii nemilostive, fără dreptate, fără speranță; Inchiziția a urmărit pe cetățean pînă în cel mai din urmă ascunziș al său; la cea mai mică mișcare țărani au fost masacrați..." (Măcelurile spaniole).

În 1937, venind la București, Sadoveanu repune pe primul plan tragedia spaniolă. Rădăcinile ei le vedea din nou în trecut, tn „trecutul pe care ni-l arată acele tablouri sumbre ale lui Coya și altele - în care se vede armata răspunzînd cu salve revendicărilor muncitorului de pămînt". Niciodată „dreptul de a conduce, a decide fi a lucra n-a aparținut în Spania oamenilor capabili și harnici. Țara a fost condu-

•să pînă la căderea monarhiei de o minoritate de privilegiați, care nu dovedeau energie decît pentru apărarea intereselor lor... În 1929, regele Alfons a fost silit să părăsească tronul. Socialiștii moderați, advocați și profesori, au luat puterea, păstrînd însă practicile trecutului... Guvernul nou, care se află astăzi la Valencia, este o emanație a muncitorimii industriale, tu momentul cînd această forță activă a hotărît reforma politică și exproprierea în fotonul țărănimii, elementele reacționare au intervenit..." (Spania a treia).

Forțele lui Franco, sprijinite de fasciștii lui Hitler și de pretutindenii, înăbușeau revoluția spaniolă în sînge. În noaptea de Paști, Sadoveanu se afla departe, la Bradul strâmb, într-o casă situată la o mie două sute metri înălțime. De-acolo a auzit cu oroare, prin undele radiofonice, veștile crimelor de la Guernica, pe care niciodată omenirea nu le va putea uita ?i^ ierta franchiștilor: „din mlaștina cea părăsită, cu întunericul, răutățile și urile ci, s-a tîrîl cătră înălțimile curate o dihanie oribilă. A sosit vestea că a fost bombardat de avioane germane un oraș deschis din Spania, Au fost stropșiți la Guernica bătrîni, femei și copii". „Paznicii noștri au cunoscut cei dinții știrea, Și se minunau: cum rabdă Dumnezeu asemenea faptă? Ei nu cunoșteau încă argumentul unuia din maeștrii războiului loial, adică al războiului fără lege. Iată și argumentul: un oraș cuprinde, în părțile lui foarte populate, o omenire mizeră, îmbulzită în suferință; nu-i nici ^ pagubă dacă-i decimată. Din punctul ei de vedere, -ar putea spune că e chiar o fericire. Partea orașului care cuprinde elita are clădiri spațioase și grădini; deci populația «interesantă» e foarte puțin expusă".

La 27 iulie, încă un articol - Nenorocirea spaniolă - reia discuția, denuoțîndu-l opiniei publice romînești pc Franco, „generalul oampion al stărilor de lucru medievale" care, bine înțeles, „cumulează și alte interese decît ale latifundia-

rilor'. Zadarnic îneca acesta în singe mișcarea populară : „e lesne de înțeles că niciodată acest părnlnț iberic nu se va pacifica pînă ce robul din veac nu-și va dobîndi dreptul său". Căci, apropiind situația din Spania, căzută din nou în mina slăpînilor feudali, de aceea a problemei țărănești, Sadoveanu sublinia că „raportul dintre ogor și plugar a rămas în peninsula iberică exact ca în evul media. Și astăzi latifundiarii, între care episcopii catolici .itnt cei mai mari, slăpînesc întreg păunului arabil al Spaniei; îl slăpînesc și mențin poporul muncilor și mijloacele de cultură în stare de primitivitate și mizerie. Și astăzi plugarul rob al Spaniei se înconvoaie asupra plugului de acum o mie de ani, care poate fi pitoresc, dar nu mai e de tolerat în veacul industriei'...

Pe marginea aceleiași tragedii spaniole a vorbit și la radio, într-o formă proprie :

„Cînd te plictisești de literatură modernă și n-o mai poți mistui — a început ei • — ai mai multe metode de dezin-toxicare... Unii citesc romane polițiste... A doua metodă e să citești cărți foarte vechi de istorie, ca să vezi cum se petreceau lucrurile pe lumea asta acum două ori trei mii de ani... Am căutat într-un raft de cărți vechi și am găsit Istoriile lui Herodot.

— Să evadez din timpul meu, mi-un zis.

Ajungînd la Thalia a treia, paragraful 80, văd că băttinul elin mă întoarce ta. întîmpluri contemporane, chiar la întîmplările zilei, ameslecînd, ca să zic ușa, agreabilul cu utilul. Vorbește de persieni, tocmai cînd dictatorul Franco urmează punct cu punct calea și metodele comparșilur săi Mussolini și Hitler. Această cale și aceste metode le-au urmat și alții fără număr în curgerea istoriei... Deci în fundul veacurilor se știe ce-i tirania și ce-i suveranitatea poporului, și totuși vă rog să priviți în jurul dumnea-voastră și să ascultați, astăzi. Franco nu-i singur în țara lui, ba are partizani și la noi. Este ceva năling și nedesăvîrșit în ticălosul om : cu judecata lui e comandată de

pasiuni și de interese ; crede cum îi place , aude și vede nu departe puterea formidabilă a poporului așezată pe rînduiala în folosul mulțimii și dă din umeri. Nu, nu există! — cum spun bucureșlenii. Aceasta e viziunea interioară a nătingului. De aceea a fost, este și va fi partizan lui Franco. Soarta dictatorului spaniol e pecetluită. N-ara a face și nu există I Oamenii fără rațiune slujesc celor vicleni de douăzeci de secole...

Am slal de vorbă și cu omul meu cel simplu, dar cu judecată. E un țăran. A ascultai la radio veștile despre măcelul în care intră iarăși nefericitul popor spaniol.

— • Acest Franco, mi-a răspuns bătrînul meu, vrea să se puie la Irîntă cu furtuna ; iar după aceea are să caute ziua de ieri. Chel fiind, își dorește păr creț. Și i-i poftă de alune, după cc i-au căzut măselele.

Iar de cei de la noi, care i-au ținut și-i țin pârlea, ce să spun ? Le-aș spune și la radio, dar mă tem că s-or supăra... Min-tea lor, domnule, e cit coada prepeiței. Bat stîncă, să le curgă izvor. Au să cunoască pravila abia după ce-or ajunge în butuc. Franco samănă și-apoi ei s-or duce la cules..."

În lupta împotriva ascensiunii fasciste, Sadoveanu folosea, de asemenea, recen-zia unei cărți recent apărute pentru a face apologia libertăților democratice. „In anele părți ale Europei — scria el — s-au instituit state totalitare: sînl la noi oameni care privesc cu admirație aseme-nea anomalie și poftesc și pentru noi stări politice ieșite din nenorociri profunde"... În țări ca Germania și Italia, arăta el. „se întemeiază moravuri de sclavi" iar „libertatea rămîne un cuvîni din dicțio-nar". „Acest bun pe care oamenii nu-l prețuiesc cu adevărat decît după ce l-au pierdui, e supus astăzi neîncrederii și lovi-turilor. Părinții noștri au luptai pentru el : părinții noștri s-au ridicat de sub harapnic pînă la demnitatea omenească... Și ultima generație, căreia nu i se dala-rește încă nimic, pentru că n-a pulul face încă nimic, se complace în mistici politice

străine, dăunătoare sufletului nostru. Deocamdată ar fi de dorii să învețe ortografia și punctuația... Spiritul gregar, abandonarea personalității, sclavia lipsei de rațiune, sînt cangrena libertății și abdicarea de la puterea pe care și-a cinsinul-o omul în decursul veacurilor de suferință și lupte. Acel mai bine către care lînjesc generațiile se găsește nu îndărăt ci înainte, într-o societate moralmente evoluată și politicește echilibrată" (Elogiul[^] libertății, publicat da 5 august 1937). Cu atit mai mult erau valorificate informațiile politice internaționale. „Cele din urmă știri din Extremul Oricui comunică hotărîrea marelui stut-major ni-Pon de a bombarda cu flotele aeriene orașele neforlificate și populația pașnică Iert acțiunea s-a și produs. Tată tehnica cea mai înaintată a Europei, preconizată de strategii exasperării, pusă în funcți- »« Pe teren... Războiul e în evoluție. Intern avea un avantgout al orelor funebre care ne pîndesc în întunericul de mune" (Japonia - Calfa mai tare decît meșterul _ din 25 septembrie din același an).

între timp, „-Mema ridicării satul,, rominesc nu era nici o clipă uitată, în ciuda norilor negri ce se anunțau la orizont.

La 2 noiembrie 1937. articolul Dreptate fărănimii l.i.,,, bilanțul ultimului veac d, lupte.

„De o sulă de ani de cînd guvernele ••,, minești au Ieșit la lume și și-au dat e const nu fie scrisă, adunările legiuitoare au făgăduit o stare mai bună de lucruri pentru pătura muncitoare și mizeră a poporului, aducînd, repet, neant în loc de înfăptuiri. î,, divanurile ad-hoc s-a auzi, glasul dc durere al mulțimii cu o intensitate care răspunde la două decenii de speranțe înmormînlale.

La 1864, Kogălniceauu u trebuie ,, recurgă la un act violent de guvemămîni ca să poală asigura fărănimii nu atît ba miri materiale, cît un început de libertuți. Ce-uu făcui metodele conducătorilor din aceste începuturi de libertăți ale clasei țărănești, se știe îndestulător și au

dovecla-o anchetele parlamentului de la 1W7, ni urma mișcărilor agrare. Patru decenii de frazeologie, patru decenii de dezamăgire... La 80 de ani de la Regulamentul Organic, se hotărăște obștilor pămînt și vot universal. Ce s-a urmat în aceșu douăzeci de ani de după război *t>m iarăși". Bilanțul acesta Sadoveanu îi >"clie,a în ajunul alegerilor parlamentare dm 1937. Cu ce program se infățișau partidele în privința problemei țărănești? „Oupă o sulă de ani (exact, o sulă trei) de la Regulamentul Organic, în preajma •"mo,' alegeri „ouă pentru parlament toate partidele din țară în luptă se prezintă în fța alegătorilor rurali cu un program pe care l-au auzi, și părinții noștri, și bunicii domniilor-voaslr". „Dezamăgiri și speranțe: în aceste două"vorbe se poale rezuma istoria politico-socială a amu secol". Azi, din „ou, „partidele în lupta sînt cu desăvrl.șire nesincere, afișînd dragoste pentru mulțime". Se adaugă acum, partidele fasciste. „Ideologiile totalitare au metode și soluții nu prea dulci Pentru cei mulți". Care va fi viitorul? „tnca o dezamăgire? Se poate. Eu. însă crede pînă la sfîrșil că dreptatea trebuie sa se împlinească".

După alegerile parlamentare din decembrie 1937, regele a alcătuit guvernul de extremă dreaptă Goga-Cuza, bazat tocmai pe „ideologiile totalitare". Anul 1938 se vestea fatunocal și amar. In articolul fesi- dm 24 decembrie 1937, Sadoveanu vorbea cu un suris trist despre „conștiința unei lumi nouă", „eliberată de prejudecățile necesare, agresorilor și de vechea sălbăticie sîngeroasă" — conști- "Hă care ar putea „deschide orizont cătră pacea „ut de nvnilă și atît de îndepărlată". In numărul din 25 decembrie al aceluiași an, alt articol -Sărbători sfinte - reflecta marca apăsare a momentului : „Tilmite sărbători de altădată, cît de departe ați rămas - în alt veac și în alin zodie a lumii! Parcă n-ati fi fost niciodată .și toiuși. ați [os, ieri... Aveam sentimentul statorniciei și durabilității : erau iluzii fără îndoială, dar ne împărtășeam de binefacerile lor.

Nici atunci nu era țara mai bine așezată ; firmele nu conțineau sub ele realități ; legalitatea era un mit pentru sărmani și Constituția o cărțuie subversivă; cloncanii vieții politice se desfășeau în bucurii și intelectualii modești trăgeau pe dracul de coadă; cei mulți erau împovărați de aceleași mizerii — era însă credința că lumea merge înainte, că munca și dreptatea trebuie să învingă; că acțiunea mea nu poate fi slăbită decât prin excepții silnice; aveam convingerea că pot fi liber, că mă pot adresa altui om liber, că mă voi culca în sara asta liniștit și mă voi bucura de soarele de miine... Era o eră de pace și lumea trăia într-o siguranță relativă... Eram tot așa de săraci, dar ne puteam bucura și veseli. Soarele își da lumina fără să mă tem că miine va apare în locul lui viitoarearea unui război universal; pământul își da roade pentru ropii săi. nu pentru otravă și incendii. Nu mă sculam în fiecare dimineață cu îndoiala că voi zări, în gazetă, anunțată o nouă conflagrație... N-aveam mai ales veninul scăderii omenești — scăderea inteligenței, a culturii, a civiizării ... Idolul lumii de azi pare a fi violența... Sin tem în epoca în care animalul cu pretenții se întoarce spre stupiditatea lui primară. Devine sclav al instinctelor, ca să poată fi la dispoziția unui monstruos Belzebut

În lot timpul acestei publicistici militante pentru apărarea drepturilor fărânimii și a libertății democratice, împotriva ascensiunii fasciste, Miliail Sadoveanu a avut de înfruntat din plin violența huliganică pe care o repudia neincetat. îngăduiți și stimulați de regimul „democratic” și „parlamentarist” de pînă la sfîrșitul lui 1937, legionarii și cuziștii au îndrăznit să pornească o furibundă și mîrșavă ofensivă de intimidare și persecuție a celui care dăduse, numai în ultimii ani, cărți ca *Zodia Cancerului* și *Baltagul*, *Creanga de aur* și *Ucenicia lui Ionuț*. Marele artist și cetățean a fost declarat, în jargonul fascist, „vîndut”, „trădător de neam”, etc... Banda de așa

ziși intelectuali eu centuri și cu pistoale, a organizat, în cîteva locuri din țară, autodafeuri din opera națională și populară a urmașului lui Creangă și al înțelepciunii strămoșești. În Fălticeniului Sadoveanu, Consiliul comunal, în frunte cu un politician liberal, a cutedat să injurieze în limbaj fascist opera sadoveniană, „a voteze „ridicarea cetățeniei de onoare a domnului Sadoveanu” și să schimbe numele străzii Sadoveanu în strada Sf. N'icolae. O întreaga campanie de calomnii a fost revărsată în presa de dreapta împotriva lui Sadoveanu.

Încă la începutul lui februarie 1937, acesta putuse face un „mic bilanț” al atacurilor huliganice îndreptate împotriva-i. „Între voi și între poporul adevărat pe care îl cînl și îl iubesc în opera mea este vreo legătură ?” — aceasta era întrebarea acuzatoare pe care le-o puneia Sadoveanu huliganilor din „extrema dreaptă”, vîndut! de fapt! intereselor fascismului german.

Sadoveanu a știut de-a lungul întregii sale activități publicistice din perioada de care ne-am ocupat, să facă față cu demnitate și consecvență morală, campaniei de dreapta care se transformase, cu ajutorul oficialităților burgheze, într-un boicot de proporții, pentru un altul, demoralizatoare. A continuat cu holărire denunșarea fascismului, apărarea libertăților democratice și revendicarea dreptății pentru popor. În plin pogrom moral îndreptat asupra-i, și-a ridicat acuzator glasul împotriva atentatului huliganic al studenților legionari care încercaseră uciderea rectorului democrat ieșean Traian Biatu. Mai greu i-a fost să vadă trecînd în tăbăra dușmanilor — nu ai săi personal, ci ai poporului însuși — pe unii prieteni care n-au rezistat la presiunile propagandei fasciste. Acesta a fost cazul lui Brătscu-Voineșli, a cărui soartă literară însăși a fost pecetluită din acest moment, prin lunecarea sa din ce în ce mai afund în mlaștina naționalismului și a politicii de dreapta. Polemica Sadoveanu — Brătscu Voineșli rămîne un document al epocii, profund acuzator pentru cel din urmă.

La începutul lui 1938, dictatura regala interzice toate ziarele de stînga, ca și pe cele ale democrației burgheze.

Mihail Sadoveanu proiecta să-și adune în volum articolele din 1936–1937, pentru a le prelungi vigoarea antifascistă dincolo de interdicția regală asupra ziarelor pe care le condusesese. Pentru a nu repeta gestul ziaristilor de succes ieftin și, poate, pent^{TM} a marca și în acest fel desolidarizarea de opiniile dominante în cercurile politice ale Romîniei de atunci, volumul urma să se intituleze, ostentativ, *Solilocvii – sfaturi cu mine însuși*.

„Acesta solilocvii – ~ prevenea autorul în prefața volumului planificat să apară pînă în 1940 – au fost răsîndite. și în public, în chip arbitrar și fără sistem. Acuma apar în tovărășie unele cu altele și uneori au aerul că ne priveșc cu mirare; cu toate acestea, sînt din unul și același izvor, întrucîl alMudlnea mea, lînînd seama, de evoluția firească, e , inalterabil aceeași de cînd am devenit spectator al comediei vieții”.

„Obicei să vorbesc despre mine n-am avut... N-am colectat articole omagiale. N-am răsîndit celor care mă tratau brutal. Ani făcut asta poale din lene, poale dm încredințarea secretă că adevărurile trebuie să se aleagă cludva. Cred că m-am înșelat. Nu e deosebire de tratament pentru discreție. Totuși nu-mi pare rău că n-am strigat și nu m-am agitat, că n-am

cerut dreptul meu, că nu m-am plîns învîforat cu ori ce prilej... Am avut răul obicei de a judeca blind pe alții și în formele cele mai puțin violente. Am. mai avut alt rău obicei de a cugeta totuși sincer și personal și de a fi credincios unei arte fără compromisuri. Nu mai este vreme să regret, nici nu vreau să fiu altul... Am spus mai puțin acum treizeci de ani; spun ceva mai. mult acum. Cum începe răsîndul cînd trebuie să mă gîndesc a fixa pe contemporanii mei în memorii folositoare posterității, îmi pun în rînduială și însemnările acestea inofensive. Zîmbelul meu de după moarte m fi poate mai puțin blind; acesta, din sfaturile cu mine însuși într-o epocă de echilibru, poale explica în parte pe omul care e asociat scriitorului”.

^ Volumul de Solilocvii și prefața pregătită pentru el n-au mai apucaî însă să apară în împrejurările instaurării dictaturii fasciste și ale deslănțuirii criminelului război antisovietic.

Activitatea publicistică aparținînd perioadei declanșării ofensivei fascismului înscrie o pagină strălucită în scrisul sadovenian, afirmînd o atitudine de o remarcabilă consecvență democratică, o poziție statornică a scriitorului, care își va găsi continuarea firească și împlinirea pe un plan superior în adeviziunea sa integrală la cauza socialismului.

CĂDEREA LUI ICAR

DIMOS   RENDIS

1. TATĂL ȘI FIUL

*Doi oameni privesc de la proră
cum sprinten purtatele vîsle
retează-n cădere piezișă
a măiinflorire de spumă,
cum plescăieapoi și seafundă
și pier astupate de valuri.
Dar iată-le, iar se ridică
și pupa o leagă de proră
c-o lină-mpletire de curbe.
Și-o ploaie de stropi se revarsă
din lemnul lopeților ude
și soarele-n pulbere-i schimbă
și-n fiecă picur de apă
joacă văpăile soarelui.*

*Și-n fiecă picur de apă
joacă văpăile soarelui.*

*Cei doi sînt Dedal și Icar.
vestiți pretutindenți ca meșteri
ce știu să dea pietrelor suflet,
ce știu să dea grai unei forme
și-n stare-s o lume aevă
s-o-nalțe din cîteva linii,
precum din cuvinte, Homer.
O proaspătă boare-i desmiardă.
ușor răsfrîndu-le părul.
Al unuia-i luciu de negru
și des ca o noapte de smoală;
al celuilalt pare-a fi fost
spălat de sărate, talazuri
și pus să se zofînte la soare
încît pîn' la urmă rămase
numai cu drojdia sării.*

II. V I S L A Ș I I

*Cei doi urmăresc de la proră
cum intră lopețile-n valuri.
Cu ce să le-asemene? Poate
cu rînduri de aripi ieșite
din multele, deseale cuiburi
scobite în coastele navei.
Bătaia de vîsle-i încîntă,
risipa de stropi îi desfată,
iar linia suplă-a triremei
îi ump'e de vrajă.
Și uită că jos trag la vîsle
trei rînduri de robi pe o parte
și încă trei rînduri pe alta.*

*Ei nu văd amarele chipuri,
stîlcite și supte de trudă,
grumajii cu vine ieșite,
întinse ca niște corzi.
Și nu văd cum goalele trupuri
asudă-n tăcere și beznă.
Și-n fiecă strop de sudoare
colcăie greu infernul.*

*Și-n fiecă strop de sudoare
colcăie greu infernul.*

III. CÎNTECUL VISLAȘILOR

*Sclavi ai mării, luați aminte,
nui hodină pentru voi.
Aplecîndu-vă-nainte,
dați cu vîslele-napoi.*

*Soarele-l mai țineți minte ?
Beznă grea-i aci la noi.
Vrem c-o rază să ne-alinte
necatul lui șuvoi.*

*Sclavi ai mării, luați aminte,
truda veșnică-i de voi.
Dați cu vîslele-nainte,
aplecîndu-vă-napoi.*

*Năzuim spre care ținte ?
Navigam spre ce puhoi?
Tragem, tragem înainte .-
nu sîntem cîrmacii noi*

*Stringent dinte peste dinte,
doar uitavom de nevoi.
Marea, fără de cuvinte,
plînge-amar și pentru noi.*

IV. FAIMA

*Stau la proră cei doi oameni.
jocul vîslelor privindul.
Nici o stîncă nu punctează
fața limpede a mării.
Doar prin arșița amiezii
prind a crește-n depărtare,
bolta parcă săgetînd-o
piscuri vinete de munți.
Merg spre Creta cei doi meșteri
invitați de însuși Minos,
rege-al cărui braț puternic
îl știi prieteni și dușmani.
Merg spre Creta cei doi meșteri.
Faima le-a deschis cărarea,*

*cea cu aripi l. picioare,
care trece țări și mări.
Faima care duce-n lume
nume și-ntîmplări și fapte
Și ajunge înaintea
celui ce le-a săvîrșil.
Faima care tot aleargă
vrînd s-o ia-naintea morții
Și mereu o-ntrece moartea
călărind un stîrv de cal.
Dar de-această dată Faimei
i-a fost dat s-ajungă-ntîia.
O fi mers mai iute poate?
Ori sînt meșterii prea mari ?*

V. MINOS

*Strălucind de podoabe,
însuși Minos coboară pe țarm
să-i cinstească pe meșteri
cu regala-i prezentă.
Satisfăcut de sine,
surîde Minos.
„Cîtă atenție acordată artiștilor.”
se va spune a doua zi
și atenția se va răsfringe asupra lui.*

Le strînge mîinile surîzînd,
îi sîrutî pe frunte.
„Ce suflet mare! — se va spune a doua zi,
îi trateazî pe artiști ca pe propriii lui fii”.

Li se adreseazî firesc,
cu o simplitate subliniatî.
„Ca de lu egal la egal” — se va spune a doua zi
și un zîmbet îi fluturî pe buze:
tocmai aceasta, va marca distanța
dintre el
și restul lumii.

„Faplul cî ați acceptat invitația mea
mî onoreazî”
rostește c-un zîmbet.
Aceașla-i va obliga sî rîspundî:
„Onoarea e de partea noastrî”
și impresia decisivî
o va lîsa cuvîntul final.

„La porțile Cretei, nu trebuie sî bați. —
în fața artei sînt deschise oricînd”.
Și-și rotește privirea,
desfîcîndu-și brațul într-un gest larg.
cu gîndul la zîvoarele
ce vor scrîșni pe dinîuntru.

„Iubesc mult arta — precizeazî modest regele.....
sînt un fervent admirator al piramidelor
și-aș dori,
pe cît îmi va sta în putînță,
în fața egiptenilor
sî nu mî fac de rîs”.
Și de pe acum îi sunî în urechi
laudele ce i se vor aduce :
„Ia pus la pîmînt pe egipteni /”

„Aci vî așteaptî
un cîmp larg de lucru.
Vreau un monument sî biruie secoleh’
și sîpa-se-va-n marmorî
și cu aur se va scrie:
„Ridicat prin Dedal și Scai”
Și-n acest timp
schîțeazî cu mîna prin aer
un nume: al lui.
Penirucî inscripția
va suna de fapt așî ;
„Ridicat sub domnia
lui Minos cel mare”.

GARDA DE ONOARE

Două rîncluri de ostași:
unul la stîngă,
altul la dreapta.
Pieptarele lor strălucesc de curate
și-n rotundele scuturi
arde un soare mărunt
cît o gămălie de ac.
Lăncile-nălțate pentru salut
par catargele unor corăbii
gata de drum.
Regele trece-n revistă garda de onoare,
îndată după el,
încadrîndu-l de ambele părți,
pășesc artiștii străini,
vrăjiți de tot ce văd și aud:
aliniera fără greș a soldaților,
pădurea de sulii,
uraganul perfect stăpînit al ovațiilor,

Și nu-și dau seama
că totul aici e fabricat,
că mîinile lor fără voință
se ridică la semnul discret al stăpînului
ca mîinile unor roboți
declanșate de un resort.

Și nu observă
că la un alt semn discret al stăpînului
mîinile lor coboară
iar uraganul ovațiilor
e sugrumat în gîtlejuri.

Și nu pot zări
prin pădurea de sulii
alaiul desculților ridicați pe vîrfi
să-i vadă pe meșterii străini.

Și merg cei trei
prin coridorul de paveze,
cu Minos în frunte
– pentru că o distanță tot trebuie ținută
Și nu sesizează ritmul
pe care bat de fapt inimile soldaților.

VII. CINTECUL OSTAȘILOR

*Mai trăim ? Sîntem pe moarte ?
Are încă viața rost?
Ni-s bordeiele deșarte.
Pîine, zîmbete – au fost.*

*Ce-ar fi, coifuri și pulpare
ce zadarnice se rup,
să le dăm la cine n-are
chiar nimic de pus pe trup ?*

*Ne-a rămas căsuța goală
yi-i paragină pe cîmp.
Inima ni-i de cocleală.
Gîndul otrăvit și strîmb.*

*Arcuri, scuturi, ce-ar fi dacă
le-am topi din nou în foc?
Furci și sape să se facă.
Pluguri să se facă-n loc.*

*Pieptul și vînjosul umăr
vor fi pulbere pe vînt.
Nu sîntem decît un număr.
Nu sîntem decît mormînt.*

*Ale lor sînt pînă-n zare
turme, țarină, zăvoi,
și-i păzim cu-nverșunare
de mînia noastră, noi.*

*Ce-ar fi dacă-aceste suliți
ar ținti ce-avem în gînd,
să vedem cîndva pe uliți
libertateanaintînd ?*

VIII. 0 PRELEGERE A LUI DEDAL

*„Dacă vrei ca opera ta să fie o punte peste veacuri,
trebuie s-o-ntărești
cu tot ce-au creat veacurile.
Cum pune meșterul grinzile,
așa să pui alături monumentele.
Trebuie să descîlcești
limbajul rudimentar al liniilor
de pe frescele Saharei,
cuvinte
spuse pe sfert.
Iată un cerc :
ce-a vrut să fie ?
Luna dintr-o scenă nocturnă ?
Soarele răsărind ?”*

*Icar ascultă și tace.
O-ntrebare-i dă tîrcoale,
dar nu o poate formula;
simte că mai este ceva,
ceva în afara liniilor.*

„Sa iei de la piramide triumphiurile.
de la templele Iudeei curbele.
de la navele feniciene profilul.
Să pătrunzi în sufletul culorilor.
în mormintele faraonilor.
Iată acest verde aprins .
ce-a vrut să fie ?
Poale o desfășurare de nesuri.
poate furtuna vind ?”

icar ascultă și tace.
O-ntrebare-l macină:
simte că mai este ceva,
ceva în afara culorilor.

„ilite-o căprioară fugind,
și i-o săgeată se-ndreaptă spre ea.
Sa redai și linia căprioarei fugind,
și a săgeții ce-o caută”.

Icar ascultă și tace.
încă nu poate formula
întrebarea ce-i vine mereu pe buze
și se topește-n văzduh.
Simte doar că aici,
în căprioara ce fuge,
în săgeata ce-o urmărește.
se află taina creației.

IX. INAUGURAREA LABIRINTULUI

Întreaga Cretă sărbătorește
izbînda celor doi meșteri.
în fața labirintului
mulțimea-i strînsă din zori.
Oamenii admiră linia generală a clădirii
și nu se mai satură privind ușile,
sumedenia de uși.
Ce lucru bun e o ușă!
Ea presupune posibilitatea de a intra undeva
Unde e o ușă
e. și-un acoperiș
care să te scutească de ploaie,
patru pereți
care să te apere de fiare,
ferestre
care pot fi deschise larg
spre o grădină, spre soare,
ca să te apere de singurătate.

Oamenii admiră coridoarele lungi.
sumedenia de coridoare.
Ce lucru bun e un coridor!
El presupune posibilitatea de a ajunge unde
Un coridor presupune un capăt
la care te poate aștepta cineva.
Și oamenii admiră coridoarele
și nu știu că meșterii
nu le-au prevăzut cu ieșiri.

Rătăcesc prin mulțime
Dedal și Icar,
măguliți de cuvintele de laudă
Și plutește deodată
întrebarea unui copil :
„Cine-o să stea în palat

„Aici, răspunde un bătrîn,
va fi un adăpost pentru bătrîni.
Sînt mii de bătrîni în oraș,
mii de bătrîni
care n-au pe ce să-și rezeme creștetele sure
afară de cei doi pumni”.

„Aici, nădăjduiește o mamă,
va fi un cămin de copii.
Sînt mii de copii în oraș,
mii de copii care bat ulițele noroioase
cînd plecăm la muncă”.

„Aici, presupune un soldat,
va fi o cazarmă.
Sînt mii de soldați în oraș,
mii de soldați care-și petrec nopțile
sub niște zdrențe de corturi”.

Icar ascultă fără cuvînt.
A găsit întrebarea,
dar e mult prea tîrziu.
Se văd venind regele și suita
iar în vîrful unui car.
Minotaurul,
bastardul Pasiphaei.
Minotaurul, monstrul,
el va locui în palat.

CÎNTECUL PĂSTORULUI

Și-au găsit peste noapte
adăpost într-o peșteră.
Resemnarea și somnul
pun stăpînire pe Dedal.
„Asta e viața... Ce-i poți face, la urma urmei

în gura peșterii, drept ca un stîlp de piatră,
Icar.

Din toate părțile besna-l învăluie,
năpustită din peșteră,
din cîmp,
din suflet.

No poate-ndura :
e grea ca mormintul.
Așa l-a găsit dimineața
venind spre el cu tălângi depărtate
și vers de păstor:

„Pe cetatea din Micene
se jeleşte-o păsărică.
Spune-mi, spune-mi, păsărică
de ce plîngi și tot suspini ?
– Cum să nu suspin, copile,
și să nu-mi cernesc aripa
cînd atîtea ciudățenii
se petrec pe-acest pămînt ?
Pentru regele din Creta
niște meșteri mari clădiră
un palat cum nu e altul,
dîndu-i nume labirint.
Cînd au fost cu toate gata
ar fi vrut și ei să știe:
cine-anume folosi-va
de pe urma trudei lor?
Și-au aflat îndată totul:
pe bastardul Pasiphaei

Minos l-aducea cu pompă
să se lăfăie-n palat!
Marmura și mozaicul
cu copita să le spargă
și să-și scarpine de fresce
greabănul păros de bou.
Lespezile să le spurce,
strălucirea lor s-o stingă
și s-acopere cu bale
linii, forme și culori.
Să se zguduie palatul
de bocirea-a șapte fete
și a șapte vrednici tineri,
hrană monstrului pe an.
Plîng de jalea lor, copile,
plîng de jalea meșterilor
ce-și văzură-atîta trudă
irosită-acum în vînt.
Dar mai mult îl plîng pe tînăr,
care nu cunoaște încă
ce i-a hotărît destinul,
nici nu bănuie nimic".

XI. CAPCANA

Închiși în labirint,
Dedal și Icar
frămîntă ceară-ntr-o albie.

(„Și acum ce facem cu ei?”
îl întrebese pe Minos
supraveghetorul palatului,
„li băgăm în pușcărie,
ori îi ucidem ?
Meșterii sînt în stare
să împărtășească și altora taina construcției”.
Regele închide ochii și se gîndește:
~ așa se gîndește regele: cu ochii închiși –
„Cum să-i ucidem ?
Artiștii sînt nemuritori:
trăiesc veșnic, ei și opera lor.
în pușcărie ?
Dar artiștii nu pot fi arestați:
ei trăiesc prin și în opera lor.
E clar deci: băgați-i în labirint !.”
Și suride Minos;
de pe acum îi gîdilă urechea
comentariile viitoare:

*„Cită mărinimie față de artiști!
în Creta da, artiștii se bucură ei înșiși de opera lor!
Trăiesc prin și – mai ales ! – în opera lor !”)*

*închiși în labirint,
Dedal și Icar
frământă ceară-ntr-o albie de lemn.
Toate ieșirile sînt păzite, –
numai cerul le-a rămas pentru fugă.
Tatăl și fiul
își fac aripi de ceară.
încovoiat deasupra albiei,
Dedal frământă ceara
și-și pregătește ucenicul:
„Eu te-am învățat graiul liniilor.
Ai grijă și de astă dată,
să nu-mi ieși din cuvînt
căci va fi greu zborul.”*

*Icar frământă ceara și tace.
I se pare că și încearcă aripile
înainte de a le fi modelat.*

*Dedal frământă ceara
și-și pregătește ucenicul:
„Ai grijă, fiul meu;
eu te-am învățat cum să pătrunzi în sufletul culorilor.
Ai grijă și de astă dată,
să numi ieși din cuvînt.
Să bați din aripi ușor:
sînt de ceară”.*

*Icar frământă ceara și tace.
/ se pare că și-a pus aripile
și se face ghem ca un vultur gata de zbor.*

*„Ai grijă, fiul meu;
eu ți-am arătat linia căprioarei
și linia săgeții.
Ascultă-mă și acum :
să nu te urci prea sus, prea către soare;
aripile noastre sînt de ceară.”*

*Icar frământă ceara
și nu dă cuvînt.
E sus, tot mai sus, către soare.
Înainte de-a-și pune aripile,
Icar s-a înălțat
și-a căzut.*

XII. ULTIMUL CUVÎNT AL LUI JCAK

De razele soarelui zarea întreaga e arsă
Acesta-i amurgul sau zorile-abia se revarsă ?

}"<{ "mi"i dezvăluit taina zidirii palatelor,
să-mi fi spus cum se fac și bordeiele satelor.

Cînd mi-ai destăinuit graiul de linii subțiri și volute
sa-mi fi spus ș, de graiul buzelor apăstate și mute

Cînd de mîină mă ccîlăuzeai spre sufletul pur al culorilor,
'ie ce nu m-ai dus și spre sufletele muritorilor?

Tu^sZrr^s\-vif ~*i u n J i = , ' « « Cearcă din nu știu ce par,, -
lu filfu din lărgile aripi și-abia te mai văd de departe.

Într-un unghi se-ntîlnesc două linii contrare
Căprioara... Săgeata... Și carnea o sfirtecă fierul tare.

Dmtr-un unghi ne-a împins pe-amîndoi îndrăzneala
iu țintești orizontul de lut. Eu urmez verticala.

Și iată, acum infinitul ne soarbe cărările, tată
Si n-au să se-aiingă-ntr-un punct nicăieri, niciodată.

Dacă dat sînt pierzaniei, cerul înalt să mă piardă '
Uaca dat mi-e să ard. soarele vreau să mă ardă!

•

Vai ce aproape e soarele cu flacăra lui orbitoare <
Coboară spre mine sau eu mă înalț către soare ?

•

Fl i ' J 1 t p a t i e 6 s o a r e i ' s u s > p r e t e m * r g i n e a z ă r i i !
U se-nalță mereu sau eu mă cufund în *rginea zării?

In roraînește de Ioanichie Oh,

„PORTUL ROȘU”

CONSTANTIN ȚOIU

Motto :

Va rog să binevoiți a mă interna
într-un spital fiindcă am căzut de pe
o stivă când lucram și astăzi mă aflu
suferind fără nici un ajutor, așa că azi
nu mai pot munci...”

x x

„Nu putem interveni deoarece s-ar crea
un precedent”,

(Căpitania portului Galați, dosar
18/1926).

Fosta stradă Rosetti din Galați e un pasaj cu dugliene înghesuite, prin nu știu ce minune rămase în picioare, cu bara groasă de oțel lăsată oblic, definitiv, peste obloanele de lemn putrezite. Casele au deasupra un cat cu balcoane de fier șubrede, subțiri, ca niște colivii, de pe care oameni bătrâni privesc nemișcați în gol, în oglinda vinătă a caldarîmului — o agitație fictivă, îmbulzeala vermiculară de altă dată a negoțului gălățean. Pe la mijlocul străzii, o fațadă spintecată îți îngăduie să întrevezi înăuntru o pictură murală edenică, în cel mai exaltat gust mic-burghez : câteva ninnfe, parcă, dansînd, celebrînd ceva, neștiutoare, în sunetele unei harfe pe care funinginea violentă a incendiului a redus-o de mult la tăcere.

La capătul străzii —, o ceainărie veche, renovată, pe numele ei de azi „Trandafirul”. Înăuntru se bea ceai cu lămîie și zahăr la discreție (0,65 lei paharul), două samovare imense de aramă, îngropate într-o sobă de lut, fierb neconținut, patroana, o bătrînică amabilă, împarte surîzătoare esența din *ceainicul ei de argint personal*, iar oei cîțiva clienți, oameni trecuți dc 50 de ani. duc la gură, tăifăsuind, farfurioare, cu gesturi pe care nu le veți mai întîlni nicăieri.

Mă așez la o roasă. Afară începe să plouă. Lumina capătă brusc un ton ireal. Sorbind licoarea alambicată în samovarele ce clocotesc înfundat, cu luciul lor stins, o lume de panopticum începe să reînvie în jur, tulbure, mișunînd încordată, la pîndă : samsari, hailvițari, plăcintari, cojocari, săpunari, căciulari, blănari, mînușari, curelari, opincari, coșari, croitori, vopsitori, spoitori, simigii, lustragii, boiangii, sacagii ... apoi, șomerii anului 1930, armata de rezervă, șomerii doirmind la soare, ou fața în sus, acoperită de șapcă pînă sub nas, cu mîinile sub cap, picior peste picior (uite, vedeți ? domnii aceștia dorm liberi, la soare, nu-i supără nimeni, cine a spus că în România ou e libertate, egalitate?! și domnul Auschnit, patronul *Titanului*, sau domnul Seferian, cel ou țesătoria *Atlantic*, ar putea sta în poziția aceasta plină de reverie — nimeni nu-i împiedică — *dacă ar vrea*) șomerii, cu singura lor

pretenție scrisă cu creta pe talpă : DACĂ AVEȚI TREABĂ SUB 20 (lei) NU NE SCULAȚI !

în Broscărie, la Tiribomba, în rîpa Văduvoiuului, în cartierele interlope din port, cu taverne, bordeie, cuțitari, apași, proxeneți, prostituate, —, rixe, omoruri.

Acțiunea, Ancheta, Ecoul, Dacia, Galații noi, Vocea Galaților, gazetele burgheze locale, anunță produse miraculoase, filme senzaționale cu vampi și escroci internaționali, la Trianon, Lux, Franse Odeon...

Negustorii își scot seara în lume nevestele obeze cu degetele și urechile atîrnîndu-le, blegi, de bijuterii.

„VARIETEUL FAMILIAR FAVORITA aduce la cunoștința unor publicului gălătean, că în fiecare seară debutează cei mai mari artiști. De remarcat splendidele dansuri orientale și occidentale...”

(în 1929 Enescu a dat la Galați un concert la care au participat exact 20 de persoane).

Lumea bună petrece la „Pisica neagră”, „Metropolitan”...

CRONICA MONDENĂ („Vocea Galaților”).

...„Anunțăm pe cititorii noștri că domnul Diamandy Papadopoulos se află la Karlsbad, în stațiune. Domnul Papadopoulos ne transmite salutări...”

VOCEA STRĂZII (jietipărită) : „Noi mergem la Calica, în străinătate, ia iarbă verde, scrînciob, călușei, ehei! Jos grangurii!!”

Antrepozitele din port sînt pline de mărfuri, vasele aduc, încarcă, afaceri, domnilor, afaceri ! hamali costelivi cu sacii pe ceafă se balansează icnind pe punți, aplecați — pe chei, unul scapă, se face că scapă ? sacul, lada, butoiul, toți se reped, se-nfruptă, — banane? stafide? curmale? vătafii sar cu vîna de bou, lovesc în stînga în dreapta, dau cu picioarele...

Mica burghezie petrece.

„A venit toamna ! — anunță melancolic o gazetă locală. Fetele onorabile se pregătesc pentru marile baluri de iarnă, cînd cad la leasă junii fără experiența...”

Un zvon începe de-odată să circule, rece, neliniștitor. Patronii tremură...

„Cu intermitență se pomenește de așa zisul concordat preventiv care ar fi băgat în groază creditorii și ar avea ca urmare tăierea din temelii a conțenții...” (Vocea Galaților — 11 septembrie 1929).

Un fulger, o lovitură de trăsnet:

BANCA MARMOROSCH BLANK NU POATE PLĂȚI PRIMA RATĂ...

Marea degringoladă începe.

•

Dincolo însă de larma acestui brieri tragic, absurd, — o altă lume ; poporul trudnic, creatorul tuturor acestor bogății și în fruntea lui, comuniștii.

Galațiul înscrie în istoria luptelor revoluționare din țara noastră unul dintre cele mai dramatice capitole. *Portul roșu* îi spuneau cu ură cei puțini ; cu venerație cei mulți. Portul Galați exporta avuțiile țării, storcînd-o, aducînd patronilor beneficii incalculabile. Portul Roșu aduna tăcut, todîrjit, lucrul cel mai de preț : dinamita (marilor idei revoluționare).

Galațiul este cel dintîi oraș căruia îi e dat să cunoască, în martie 1907. debutul criminalei cariere a sublocotenentului Ion Antonescu, sîngerosul mareșal de mai tîrziu, călăul poporului român. La o manifestație din fața Prefec-

Aurii, paisprezece cetățeni din cartierele Vadul Ungurului și Lozoveni cad secerăți de gloanțele plutonului său. Muncitorii de la fabrica Goelz, docherii, muncitorii celorlalte întreprinderi din localitate încetează imediat lucrul în semn de protest. După puternicele manifestații de strada de la București, din 17 iunie, samavolnicile polițienești întinzându-se în toată țara, sediul sindicatelor din Galați e atacat, capii mișcării, arestați. La 18 iunie 1907, proletariatul gălățean declanșează altă grevă. Adunările fiind interzise, întrunirea s-a ținut în... Lacul Brateș. Grevele se țin lanț. Greva docherilor din 1910, concomitent cu cea de la Brăila, manifestațiile de protest din august 1913, împotriva războiului de cotropire din Balcani, greva celor 1200 de muncitori, tot de la fabrica Goetz, în ianuarie 1914, urmată de alta, peste o lună, în aceeași întreprindere și în port, când au loc ciocniri cu armata. Greve după declararea războiului din 1914, manifestații pentru pace, în port, în fabrici; eroica manifestație din 13 iunie 1916, în ajunul intrării României în război, când cad uciși 9 muncitori, printre care Spiridon Vrinceanu și Pascal Zaharia. Cincisprezece mii de muncitori încetează a doua zi lucrul. Aceeași solidară, hotărâtă participare la greva generală pe toată țara din octombrie 1920. După interzicerea partidului în primăvara anului 1924, organele de stat burgheze au mult de furcă cu muncitorii din Galați, unul din centrele ilegale cele mai active, după cum recunoaște și primul-procuror de pe lângă tribunalul Covurului, în procesul verbal nr. 17.164 din 14 mai 1929 :

„Constatînd că toate asociațiunile unitare din întreaga țară și în special de la Galați (s.n.), Sindicatul CFR, Sindicatul Fer-Metal, Sindicatul Funcționarii-Comerciali, Sindicatul Electrica și al Tramvaiștilor, „Lemn și mobile” au alunecat pe povârnișul unei activități cu caracter pur politic... sperînd la schimbarea actuală a formei de guvernămînt...”

Burghezia recurge la rigorile maxime ale aparatului ei juridic. Arhiva orașului e plină de dosare cu procese, sentințe, condamnări.

„Astăzi, 7.XII.1928, noi C. Mușceleanu, comisar de Siguranță la serviciul special de siguranță, Galați, urmare la procesul verbal dresat, etc. etc., în care se constată că în baza ordinului telegrafic cifrat cu nr. 73.495/928 al Ministerului de Interne, am ridicat de la sediul Blocului muncitoresc țărănesc din localitate, un stoc de manifeste...”. în alt dosar, 336 de broșuri : „ Internaționala comunistă”, „Un program de luptă comunistă”, „Pace cu Rusia comunistă”.

La 28 februarie 1929, prim-procurorul Tribunalului Covurului cere instruirea unor inculpați pe baza unui dosar de 30 de file la care e anexat un pachet cu 2000 de imanifeste și afișe, de diverse mărimi. Afișul „Comitetului central de ajutorare” reprezintă un grup compact de muncitori și țărani pe fondul unei uzine. în față, un zid mare cu o fereastră zăbreliată prin care intră bara roșie a unui soare incandescent ce cade asupra unui muncitor întemnițat cu cătuși la mîini și o ghiulea de fier prinsă de picioare. Jos, pe o pată neagră-întinsă, scrie cu litere înalte : „AMNESTIA !” Afișul poartă apostila : „Văzut, comisar indescifrabil, 6.XII. 1928”, cu cerneala violetă a comisariatelor.

Aceeași apostilă o întilnim și pe manifestul Blocului muncitoresc țărănesc, care demască mîrșăviile partidelor „istorice” :

CHEMARE :

„In fața urnei să nu uitați că liberalii au împușcat 11.000 de țărani la 1907 și sute de muncitori la 1916 și 1919...”

„Pentru frontul unic al tuturor ce muncesc la orașe și sate”.

Criza economică ia proporții, contradicțiile dintre proletariatul gălățean și proprietarii de întreprinderi se adâncesc.

Munci(orii portuari intră din ce în ce mai des în conflicte cu patronii. În iunie 1930, docherii refuză în masă să încarce vapoarele. „Muncitorii încărcători la vapoare nici azi nu au venit la lucru, așa că vaporul *Cesar Mabro* stă fără a încărca la dana noastră...» înștiințează Căpitania portului Soc. Foresta Română (dosar 3/1931). Societatea „Gattorno S.A.R. „anunță de asemeni căpitania că nu poate încărca vaporul „Zwartewater" (idem). Societatea Schenker et co. se plînge și ea că nu poate încărca vaporul *Capo Faro*. „Este de observat – se subliniază – că în atîtea rîd uri, la diferite încărcări, am avut neajunsuri, fie cu chestie de preț, fie că au lipsit brațele necesare" (idem).

Cum se lucra înainte în port, se știe. Munca hamalilor dăduse naștere unei expresii de largă circulație pe care oamenii o foloseau hiperbolic, atunci cînd voiau să indice un efort peste puteri.

Astăzi activitatea portuară e mecanizată într-un procent de 80%. Nu se mai lucrează „cu spinarea" decît într-o mică măsură la chereștea. În locul roabelor și scripeților din trecut, macarale mobile uriașe – ultimele șase instalate, C.S.R. de opt tone – macarale fixe, plutitoare, benzi transportoare, electrocare, autostivuitoare, mijloace auto, ușurează munca docherilor, asigurînd un ritm rapid de manipulare a mărfurilor, reducerea simțitoare a timpului de staționare a navelor și în consecință, dezvoltarea traficului maritim și fluvial. Introducerea mecanizării la lucrările grele a atras, de asemenea, realizarea unor economii importante, de pildă, un milion două sute de mii de lei pînă la 23 august a.c, față de nouă sute șapte mii, lei cît era prevăzut în plan.

Stăm în cabina de intervenție, cu dormitoare, sufragerie. Totul, extrem de curat, o atmosferă senină, odihnitoare. O gazetă de perete alături. Un articol : Muncă însuflețită: „Echipa 9 a cu 12 oameni a realizat într-o zi 1080 tone mărfuri manipulate, echipa 16..."

...„Vine, înainte de război, un vas german, Hamburg, cu zvastică" – începe să povestească Lehnic Dragoș, secretarul organizației de bază n docherilor de la D.R.N.C.-Calați.

De față mai sînt: Dumitrașcu Chilă, Cîrleanu Ghiță, Mitu Dumitru, Moraru Costache, toți oameni vechi, înibătrîniți. care au văzut multe, care i-au cunoscut pe faimoșii vătăfi de odinioară, dulăii patronilor: Fane Saramura. Ghiță Rîpă, Sara Profir, cu „casieria." în cîrriumi – ca „Macedonia". „La Pîrjoala iniliană", „La Lampagiul", unde făceau plata cu pistolul pe masă. – Cine mai era măi, cu noi, atunci ? caută în amintire Lehnic, întors spre ceilalți... Mai erau: Rozete, Vasile Urîtu, Nicolae Gheorghe, Gărgăune, așa-i ziceam noi, Gărgăune, alt nume n-avea... Vine vasăzică vaporul nemțesc cu zvastică. Noi. să dea jos steagul cu zvastică, altfel „nu-i punem poșta", adică n-l descărcăm. – N-a căzut atunci Călin în hambar? îl întrerupse unul – Ba da, era cu ghinion – atunci a căzut!... Vine căpitania la noi. – Ce, măi, ați înnebunit? – Nu descărcăm vaporul dacă nu dă jos zvastica! dacă nu vrea, să plece-n... Se duce căpitania la nemți, parlamentează cu ei. – Was ? Was ? – Au dat-o jos în trei, ore. Urcăm noi pe vapor... Mocanu vede niște lăzi. Dă într-una cu piciorul. Ușoare. – •

Ce mă-sa or fi avînd ăștia aici? Desface una cu un cîrlig. Ce credeți, tovarășe, că ne aduseseră nemții? Drîmbe, balamale, rindele! Și noi le dădeam grîu, petrol... Ca-n colonii! – Dar aia cu brutarul francez? Spune-o și pe-aia, că e mai dincoace. – Cu brutarul francez ? face secretarul de partid, încrețindu-și fruntea. A, asta e altceva! Franțuzul ăsta... cum îi spuneai?... era pe Rollon, un cargou. S-a îmbătat turtă într-o zi, a picat de la patru metri în cală și și-a spart capul... L-au dus la spital, – era pe dric, l-au operat și după ce s-a făcut bine , – • l-au trimis cu avionul la Paris, că vasul plecase. Ei, și la plecare, omul bagă mîna-n buzunar, să plătească. Doctorul îi zice i – nu nu-ți luăm nici un ban – Cum, nici un ban ? – Uile-așa, la noi chestiile astea sînt pe gratis... – A, cască ochii franțuzul, asta e trezempontan, adică foarte important! La noi nu-i așa... (Păi cum să fie?!).

Tot la Galați, la 29 mai 1932, are loc conferința ceferiștilor din Moldova, însuși marele stat major începe să se alarmeze.

Secția 11-a tracțiune – confidential-personal. „Spre a preveni ori ce încercare de manifestații comuniste cu ocazia zilei de 7 noiembrie, cînd se împlinesc 15 ani de la izbucnirea revoluției ruse...”

Către șeful depoului Galați – STRICT SECRET PERSONAL CONFIDENTIAL : „în interesul unei strînse colaborări... vă rugăm să binevoiți a nc semnala ori ce eveniment întîmplat...” Comandantul diviziei 21, general Gavrilescu – adresă urmată de instrucțiuni pentru cazurile de tulburări și de un „Plan de apărare a depozitului de locomotive Galați” (scris în grabă, de mîna)....

Pregătirea războiului provoacă o intensificare a exploatării maselor. Relațiile dintre patroni și muncitori devin atît dc încordate -- de exemplu, la Uzina Titan, irnilitarizată – încît îl alarmează chiar pe Antonescu (ale cărui prime împușcături de la 1907, gălățenii nu le uitaseră și a cărui monstuoasă carieră, avea să se termine – sinistră coincidență – odată cu distrugerea completă a orașului).

Sub conducerea Partidului Comunist Român, muncitorii din Galați au adus un mare aport la victoria revoluției populare din țara noastră.

Venind cu toată viteza pe șoseaua Prutului, forțînd impetuoase lacul Brateș, în timp ce orașul, pradă furiei demențiale a ss-iștilor, ardea, eroicele trupe sovietice au curmat însfîrșit, suferințele *Portului roșu* pentru care începea întîia și cea mai scumpă zi de șărbătoare.

Aici a fost hotelul Mctropol ? Un bloc nou din Piața veche. Pe-aici urca pe scări, cu mireasa, în timp ce sirena urla, eroul filmului *Valurile Dunării*? Cu mîinile în șolduri, privind în sus, inginerul care supraveghează finisajul, aprobă, tăcut, iuspectînd o fereastră. Alături, maistrul zugrav prepară într-o ealdărușă vopseaua de probă. E prea crem. Nu merge cu galbenul pal, cu verzele vegetal al pereților. Zugravul imai încearcă odată, încă odată, suie, coboară...

Suspendați pe schele, cu pensulele în mîna, cu ochii la inginer --, dirijor la pupitru, studiind partitura, – vopsitorii așteaptă precizarea nuanței, în soarele multiplicat al Dunării.

Surprinzător cartierul acesta ridicat pe locul speluncilor de odinioară din portul Galaților, asemănător prin colorit și linie cu cel din Țiglina, cartier construit într-un ritm vertiginos (cu o viteză medie de un bloc pe lună).

Surpriza fusese dublă : întâi calitatea în sine a roTiwnt^ c ; * • - ,

crez, într-adevăr: mergi prn centrul cel nou, bunăoară, și când ești rata să
ofere ca arhitectură, când ochiul îți este suDrasatnmt L 1 ? i ?
orchestrări de linii și nu te mai ast<nt? 1> s^i:pr? SatuTMi de acele impecabile
n,,,,-TM iv -l , aștepți la nimic, coboară routin în ios stw

T!-! ^ A * ? - i " c e w " i i t h i < > c i " i i " r a d i » » « . m » I p V , " de forfot, fl

în p1E J a t i C U M ! S t I n d de V O F b a C u u n o m necunoscut, rezervat ai desconeri

«r? • «La«sifat! ? PoPular, > iritr-TM birou> în fața a zeci de hărți schite si „U^
înalt, uscativ, pasionat de reconstrucția urbei sale bmbat- l ^ d o S ^ S e ^

f n ^ M t i u S u r ? ^ ^ ^
jrib galic, în exodul lui spre apus. **FJ^^^^J^^LI** " î
i dat numele orașului. Mai cumul, vicai'G a C „^o^rlreSn trf
co, ui X ? % T u i u n p a c t e d e C o n s t a n t i n C e l M a r c i m ^ I " P i n t
secolul AII istoria nu mai pomenește nimic de Galați. Pe vremea lui Dăoos
Voda e «nuntit undeva numele Tiglinei; în timpul domniei YuT **It^ndru ^**
? a h , r ; • " " S T " S a t u i M G a l a t i " ; S t e f a n c e l M a - i n ^ m t S T S c h e T a

vremea lui Vasile Lupu. Trecînd spre ^ ^ ^ . 2 ^ ^
ar fi fost însoțit cu mare alai de o gardă de călărași **vaUt**™ T i i
dmtre „Scbela Galaților" , i „Schelele Levantului" se **djSS LsTd^ne**
™ timpul un port însemnat. În 1836, Galațiul e declara Porto-VraTc"
ZT]ff? a i ? o n a t C a r e i n c e t e a z ă i n 1 8 8 3 , c ă n d a r m a t o r i i ! b l , c h e r i i ș i n e !
gustoni străin, se orientează spre alte piețe. Activitatea portuară scade Ora-
șui capătă treptat un caracter „industrial". P™uara scade. Ura-

interese" 1 ^ T f ^ - l l l f i l ^ l a c h T M u l c e l o r m a i T M T M / C
>Cunle **OclZ** n , c i t • «Jtmipilătoape. Generalul Kiselev adusese cu el
orașul" T * o A 3 C i . U n e e d . h t a r ă r ă d n i c ă i n c e P u s e s a T M a i s c h i m b e f a t a
- d a r 1 0 7 1 « **T t r n f s ?** irat s i a s a » u m i t a " E r o r i e d e i n f r u m u ș e ț a r e " ,
cosmopolit i t r a n s f o T M i n d u - s e c u a n i i i n t r - u n c u i b d e a f a c e r i

« a J ^ r t ^ t ^
ier! în~1944 T o c 7 3 ^ s t b a r b a r i a O a r d e l o r h i t l e r i s t e i n r e t r a -
fotul **Trebu?** s a i n c e a p ă d e l a z e r o .

cu (S K i * i n I T s t e i * * * * *) H a i n c e p u t t i m i d , i n 1 9 4 9
cu trei bloc in cartierul Cezar pentru muncitorii de la șantierele navale

Galați, cu blocurile din zona de vest, de lângă cămin, Grădina publică, apoi cu cele 500 de apartamente clădite pe credit. Ceva mai târziu, după întocmirea sistematizării și legiferării ei, la sfârșitul anului 1955, reconstrucția, privită ca o operă de interes național, ia deodată o amploare nemaîntîlnită – aici la Galați aplicindu-se pentru întâia oară în țară, pe un teren ce oferea trista condiție de a fi fost „complet ras”, principiile urbanisticii socialiste, începutul acestei acțiuni de anvergură, declanșată în 1955, a avut loc în punctul cel mai distrus al orașului, chiar în centru, pe fosta „Cale domnească”, astăzi Strada Republicii. S-a nivelat locul pe care unma să fie trasată Piața Centrală și Esplanada la Dunăre, a fost curățită și taluzată o mare parte a falezei, asanate, reparate instalațiile de lumină, apă, cele subterane de canalizare, vechi, insalubre, distruse de cutremure, de bombardamente. O mare problemă a fost săparea fundațiilor în acest sol lutos, ciuruit de haznale adânci, de gropi de gunoaie, tunele, labirinturi și galerii inextricabile, de toată acea indiferență civică peste care burghezia, cu orizontul ei de cîrțiță, își aduna profiturile.

S-au construit pînă acum 2500 de apartamente, în afară de școli, cămine, hoteluri, magazine, spitale, teatre (cel muzical) – cărora pînă în 1965 li se vor adăuga alte 1500. Orașul e împărțit pe zone.

întîi zona afectată industriilor care au luat o mare extindere. Șantierul naval, dintr-un atelier de reparat ambarcațiuni mici, a devenit o puternică întreprindere constructoare de nave, mecanizată, la nivelul tehnicii celei mai moderne. Numai în șapte luni, anul acesta, s-au livrat cinci motonave, două cargouri și au fost lansate la apă alte șase motonave și alte trei cargouri, cam cît ar fi produs, în tonaj, vechiul șantier în mulți ani de zile. Uzina Nicolae Cristea, fostă Titan – (trebuie să vedeți în fotografiile epocii cum arăta acest „titan”) avea un singur laminor care funcționa manual, fără cele mai elementare condiții de mecanizare, într-o atmosferă irespirabilă, în fumul înecăcios, otrăvitor, al cuptoarelor. Uzina a fost reutilată, modernizată. În 1956, s-a construit în vecinătate un complex nou de hale. În 1957 s-au pus în funcțiune o baterie gazogenă și primul laminor mecanizat construit la noi, apoi în 1959, alte două linii de laminoare, automatizate. Uzina mecanică „Gheorghe Apostol” construită pe locul fostelor Ateliere C.F.R. din Galați – în trecut întreprindere rudimentară, cu o producție scăzută, în schimb cu un procent de accidente de muncă foarte ridicat, – astăzi a devenit o fabrică de piese de schimb, care lucrează în serie cu o mare capacitate de producție. Operațiile grele – mecanizate în proporție de 95%.

Trafic intens în port. Navigația fluvială și maritimă dau un continuu impuls orașului. În ultimele luni s-au perindat o mulțime de vase comerciale: Heinrich Heine, R.D.G., Haliz Kalcavan, turcesc, Celik – iugoslav, Căpitan Janis, Megalohary, Berolinon, Belgion, grecești, Mary Enid, englez, Amur, sovietic, Brescia, sub pavilion englez, Vincenzo, Rosasicula, Grani Marigo, Rossamaria, Betty, Cita de Pissaro, italiene, Rollon, Cavalaire, franceze, Gunda, Vava, suedeze ș.a.

Dezvoltarea ritmului industrial, a tehnicii noi, îmbunătățirea neîncetată a condițiilor de muncă, creșterea nivelului material, a cerințelor culturale, gustul frumosului sădit în conștiința oamenilor, sentimentul ordinii și libertății, în elementele lui funciare – spațiu, soare, lumină – vor impune arhitecturii orașului un stil grandios, croit pe măsura anilor noștri. Zona industrială se dezvoltă în raport direct cu cea a locuințelor, al cărei plan, oon-

ceput după cele mai moderne reguli de sistematizare, e riguros împărțit pe cartiere și „microraiioane” (3–3500 locuitori), fiecare reprezentând grupuri de case înecate în verdeață, cu școli, centre de deservire, magazine cu lucruri de primă necesitate, terenuri de joc pentru copii, de sport, alei, garaje, platforme gospodărești, totul pentru comoditate și economie de timp. Centrul universitar, în dezvoltare, va fi așezat pe dealul Brateșului. Lacul va fi transformat într-o bază de sporturi nautice. Zona de deservire (fabrici de pline, depozite, ateliere) urmează să fie plasată cu grijă, sus, aproape de calea ferată și repartizată spre vale, în vederea ușurării transportului, a îndepărtării fumului, necurătențiilor, de cartierele locuite, vuiturile de nord est, de sud și de vest asigurând o continuă ventilație.

Tovarășul Ion Mohor e un vizionar, un arhitect-poet, în sensul în care poezia cunoaște dinainte, *prevede*. Pe străzi, mai târziu, prin seara ce se pregătea, – folosind un timp al dumisale, un prezent, nu istoric, al viitorului, îmi înfățișa acest tablou, ca un ghid conștiincios, cu o imaginație exactă, ordonată și pe un ton atât de prozaic, încât tot ce mi se spunea, părea că de mult se înfăptuise :

...Teraselor acestea monumentale de marmoră albă, le vedeți? coboară în trepte spre Dunăre. Azi, orașul se odihnește. Șirurile acestea neîntrerupte de turisme, autobuze, troleibuze, trenuri electrice se îndreaptă spre spațiile verzi exterioare, spre Lunca Șiretului, parcul Țiglina. stațiunile Brateș, Lățime. Un exod mare e și spre deltă. Poate că vă interesează cum arată orașul noaptea, jocul lui feeric de lumini? Veți vedea îndată. Sau într-o zi de lucru, dimineața? De fapt atunci se pot constata în toată amploarea efectele sistematizării. Oamenii se îndreaptă spre uzine, fabrici, ateliere, antrepozite, șantiere; alții spre centru, spre instituțiile de conducere administrativă; studenții, corpul profesoral, către centrul universitar; copiii se duc la școlile lor, așezate în crîngurile din vecinătatea cvartalelor de locuințe; gospodinele, spre piețele de cartier, aflate la o distanță de maximum cinci minute; la fel, dispensarele, policlinicile sînt repartizate în așa fel, încît să nu cheltuiesti mai mult timp, decît dacă te-ai duce la tutungeria din colț, să-ți cumperi țigări. Străzile sînt largi – priviți oamenii, vedeți? au altă finută, umbletul, totul, psihologia, atestă o deschidere, o extindere maximă a conștiinței. Peste tot, o curățenie perfectă -- traficul comercial e îndreptat pe artere exterioare : zgomotele au dispărut, de asemenea mirosurile, respinse prin benzi largi de plantații. Astfel încît, dacă ne-am sui într-un heli-copter...

Poftim, am ajuns în centra, – se opri pe neașteptate – și tăcu. lă-sîndu-mă să-mi croiesc drum înainte prin mulțimea ieșită la plimbare.

Trecusem de restaurantul „Bucegi”. Ajunsesem în punctul de unde încep cele două șiruri lungi de blocuri noi de pe strada Republicii. Seara se precipita. Lămpile cu neon înalte, în poziția lor încremenită de sentinele albastre, cu bărbia ridicată, ca la paradă, așteptau în aerul încă limpede, căderea nopții.

Un nor vioriu trecu deasupra noastră, grăbind cu un minut înserarea, făcînd să scadă în trepte lumina, ca înaintea ridicării cortinii. Spațiul se încarcă de o rezonanță intimă.

Cu alt glas, în care nu mai deslușeam nici un efort de imaginație – visul, aici, devenit realitate, impunîndu-se de la sine, – arhitectul șef îi™ explica efectul de perspectivă al Esplanadei la Dunăre : variația, asimetria ușoară a celor două blocuri masive, roșii, de cărămidă aparentă, de cîte patru

etaje, față de șirul de vis-à-vis al celor cinci blocuri de șapte etaje, albe, ce înaintează, zvelte, iuțind pasul spre fluviu, lărgirea pieței prin deschiderea iraperceptibilă a unghiului, adânoirea în fund a perspectivei prin îngustarea lui, plasarea în unghi drept a celorlalte două blocuri de cărămidă aparentă, lot de patru etaje, însă cu mult mai lungi, pe linia celor cinci, cărora, ca o contrapondere la esplanada, le va da replica, de departe, impunător, alt bloc, în proiect, un bloc „lamă” de 12 etaje, chiar în punctul unde piața se termină și strada continuă, somptuoasă, înșesată la parter de vitrinele sclipitoare ale magazinelor.

E în atmosfera acestui cartier central ceva cu totul deosebit, în primul moment nici nu-ți dai bine seama ce... Proporțiile? Jocul echilibrat al liniilor? Prestanța formelor? Armonia ansamblului? Oamenii? Toate acestea la un loc, desigur, dar încă ceva nelămurit ce pune încet stăpânire pe tine și te curentează brusc — o emoție revelatoare : te afli într-un oraș al socialismului!

— Și totuși, nu aici e centrul adevărat al orașului, îmi spune arhitectul șef, și, cu același glas precis, științific, continuă : — în anii următori centrul se va deplasa spre vest, la o distanță relativ egală de port și combinat, obiectivul principal pe viitorii zece ani ai programului de perspectivă. Această colosală funcțiune a industriei noastre grele își va crea, în mod necesar, un organ corespunzător, pe măsura ei, dilatând orașul, determinând o cascadă de efecte. Sutele de nave ce vor căra materia primă, vor avea nevoie de un port cu mult mai mare, vapoarele nu se vor putea întoarce goale, deci se vor intensifica schimburile comerciale, deci vor crește beneficiile, căile de comunicație terestre, aeriene, vor spori, la fel circulația de mărfuri, de oameni, Dobrogea arhimilionară cu agricultura ei colectivizată, asigurându-i aprovizionarea. Se va simți pe urmă nevoia unui nou pod, după cele de la Giurgiu și de la Cernavoda, populația va crește an de an, de unde lățirea perimetrului, lărgirea și mai mare a construcțiilor, mijloacelor de transport, instituțiilor, crearea unui prestigiu economic mondial...

De aici, într-adevăr, de pe platoul acesta galben, încins de soare, de unde Afteț Nicolae a scos la 17 iulie primul metru cub de pământ, orașul de miine de la cotul energetic și cel (mai de sus al Dunării, se vede clar ce va fi : un dar al combinatului.

Privită de jos, de pe fluviu, de la „Cotul Pisicii”, panorama largă a portului, cu danele nesfârșite, cu macaralele gestuindu-se, cu siluetele, carcusele ruginii ale cargourilor de pe calele șantierului naval, cu edificiile noi suind în terase, va dobîndi, de departe, o zare — chiar în locul în care mă aflu acum, în mijlocul acestui teren brăzdat de primele drumuri — un fundal formidabil: furnalele, fumul fantastic al celei de a treia cetăți de foc.

Patru miliarde de lei, adică peste o treime din totalul fondurilor rezervate industriei grele, în planul de 6 ani, sînt alocate noului centru siderurgic, după cum a declarat tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în Raportul C.C. al P.M.R. prezentat la Congresul al 111-lea al Partidului. Zeci de uzine și fabrici din toată țara, de la Reșița, Brașov, Brăila, București, Timișoara, Satu Mare vor contribui la ridicarea combinatului, despre care se poate spune, într-un sens propriu, că va fi opera întregului popor. Un milion de desene vor fi executate pentru realizarea construcțiilor; iar în 1970, socotind și celelalte uzine siderurgice, se va produce, pe țară în mai puțin de 14 zile, atîta oțel, cît dădea industria capitalistă, în 1938, într-un an întreg.

Primii pași au fost făcuți. Lucrările au început la termenul stabilit. S-au pus în funcțiune conducta de alimentare cu apă, liniile de înaltă tensiune, rețelele de iluminat; s-au întocmit toate cele de trebuință pentru cazarea a peste 1500 de (muncitori, cantina... Blocurile cred că sînt gata în clipa de față. Dealtfel, ritmul construcțiilor este atît de rapid, încît datele consemnate aici, vor fi de mult depășite. Zilnic se deschid alte și alte fronturi de lucru.

La sediul întreprinderii, din oraș, de pe strada Traian, domnește o activitate vie. O avalanșă de cereri Sîa abătut asupra biroului de angajări. Brigadierii cu un palmares glorios : Bumbesti Livezeni, Bicz. Borzești, Săvinești, Onești, Hunedoara trimit apeluri patetice, să fie primiți, nu cumva să fie uitați, tocmai ei, să nu fie de față Ja deschiderea acestui nou și mare șantier, prezență din care Își fac un adevărat punct de onoare. Tineri, majoritatea, constructorii sosesc în grabă, cu lăzi în mîini, ca recruții, cu neastîmpărul, tensiunea pe care ți le dau momentele mari, cînd pășești pragul altei experiențe de viață, necunoscută încă, mai grea, și tocmai de aceea mai atrăgătoare. Stau pe afară, așteptând, vorbind tare între ei ; unii nici nu cunosc Galațiul și întrebă, nerăbdători, pe alții, care au aflat între timp totul sau cunosc dinainte lucrurile : — Cîți kilometri sînt pînă acolo ? Poți să mergi și ou tramvaiul? — Cu tramvaiul 1, da, spre șoseaua Brăilei... — Șapte-opt kilometri numai ? Păi sînt obișnuit — de la Onești pînă la combinatul chimic erau zece. — Aveți camioane destule? Tatre ? Steagul Roșu?... — Și excavatoare? — Avem: Voronejuri, Skode, M.C.-uri, Williclm Pieck, Brăila-i aproape. — Barăcile-s gata? avem unde să stăm? — Ce barăci ? Ai fost prin București ? ai văzut blocurile din Piața Republicii? Ei, blocurile unde o să stăm noi sînt cam ca alea. Oamenii se cunosc din fugă ; abia s-au văzut, și se despart, uneori reînfrînîndu-se în același loc de muncă, veseli, zgomotoși, ca și cum s-ar cunoaște de cînd lumea. Colectivul acum se înfiripă ; acum își adună, își confruntă capacitățile, energiile. Cunoștințele se fac din mers, cu palma dreaptă întinsă, cu cealaltă pe volan, frînă, manivelă.

Inginerul geodezic Picioruș George, un băiat scund, vioi, destoinic, abia sosise pe șantier, la un ceas după 'mine și umbla curios, să-și vadă oamenii, sărind peste gropi, urcînd și coborînd iute mormanele de lut, ca un sublocotenent exemplar pornit să-și cunoască dispozitivul. — Dumneata, să ai grijă, să păstrezi distanța de un metru pînă la stîlpul de telegraf. Așa. — Dar dumneata cine ești? își oprește mașina excavatoristul. — Eu sînt inginerul... — și își spune numele — cu .mine lucați. — Eu sînt Secară ! îi strigă celălalt, de sus. — Da? exclamă noul venit. Te știi: tripleta Afteț, Potruș, Secară. Buldozerul de alături mai face și el doi, trei metri, cu o movilă de pămînt în bot și stă. — Popa Victor / strigă dinclu-se jos din cabină buldozeristul (20 dc ani) recomandîndu-se. Sînt din Bîrlad. — Peundc-ăți mai fost? cum vă simțiți aici? și noroc, dați-j bătaie.

Șoferul care trebuia să mă ducă în dimineața aceea pe șantier, plecând din oraș, „de la Traian" — m-a întreat stingherit: — Dvs. știți unde vine combinatul ? L-am privit perplex. Mi-a explicat că sosise la șase, acum era opt, că abia își luase mașina în primire și că asta era prima lui cursă. Feste cîteva zile, trebuia isă-i vină și nevasta, învățătoare, cu copilul, sa transferat, da... — Eu credeam că știți; zău, habar n-am unde să vă duc, îiiam mai fost hi viața mea în Galați. Ce ne facem? Să luăm pe cineva care

cunoaște. Nu, ce să mai încurcăm oamenii. Pornim la întâmplare. — Să întrebăm lumea pe stradă, îmi propune, apucind-o pe o stradă. — Ar fi prea ușor... Știi ce — îmi vine o idee : Hai să-l descoperim singuri !

Mergem, cotim la dreapta, la stîngă, șovăim și pe neașteptate observăm că șoferul se așterne pe drum. Surîde, fără a mă privi. Înaintăm pe o șosea în lucru. Se asfaltează. Convoaie de camioane ne depășesc. În dreapta și-n stînga, clădiri noi. Nu-l întreb nimic, dar simt că sîntem pe calea cea bună. — Uitați-vă la camioanele alea... — Da, ce-i cu ele? — Uitați-vă mai bine. — Tatre. — Acum, acum, la ăsta care trece... vedeți pe portieră... Ce-nseamnă ochi de șofer! Pe vopseaua măslinie deslușesc o inscripție albă, înaltă : I.C.M.S.C., iar deasupra, un blazon : un furnal. E ca o cursă specială, ceva excepțional, un permanent permis de liberă și entuziastă trecere. *Întreprinderea de Construcții și Montaje Siderurgice, Galați...*

Am ajuns. Două linii de înaltă tensiune se apropie, se înclină parcă, atingînd în goana lor, coasta platoului, dîndui acolada electrică — Borzești, Biciazul.

În stație la Filești, o echipă lucrează cu înfrigurare la derivația unei linii de cale ferată ce duce spre terenul combinatului. Nouă ceasuri ie-a dat C.F.R.-ul, nici o secundă mai mult. Cu direcția feroviară nu-i de glumit. Linia coboară în pantă, lăsînd în stînga un mal galben, fărîmicios, ce crește, înalt, zdrelit. Sus, neatîns, ocolite, cliiar pe marginea râpii, o bisericuță și monumentul funerar, de baroc italian, cui ogive, colonete, al arhitectului Mîncu. (Pe bolta înverzită de mușchi, un puști a scris necăjit cu tibișirul: „Azi 21 V. 1961, am scăpat mingea în cavou”).

Două obiective principale îi preocupă azi pe constructori. Experimentarea celor mai economice și mai bune metode de fundare și nivelarea terenului. Platoul coboară lin spre Dunăre. Trebuie să iei dintr-o parte pământul — pe o întindere nesfîșită — și să-l pui în partea ailaltă. Solul, aici, cum mi-a explicat Montanii Gheorghe, un băiețuș zbîrlit, pirpiriu, iute spirit, inginer eminent, acum ieșit de pe băncile școlii — e „un loes macroporie de proveniență eoliană” (*— Eoliană? — Da, tovarășe, Eol, zeul vuiturilor!) — adică, adus de vînturi, depozitat într-un strait de 16 metri — fundul imemorial al mării Sarinatică.

Terenul trebuie deci consolidat. Dă-ți seama și dumneata, tovarășe, ce poveri : numai presele forjei vor avea o greutate de 2500, 3150 și 6300 de tone, *deocamdată*, cam cît tonajul cargourilor construite de șantierul nostru naval ; un singur fumai va da, în 24 de ore, șase trenuri încărcate cu fontă ; o șarjă va echivala cu un tren plin de oțel, iar piesele turnătoriei vor atinge greutatea de 100.000 de kg., una singură cîntărind cît zece vagoane. Combinatului îi trebuie o spinare solidă. Se fac o mulțime de experiențe, cu o mare atenție și pricepere tehnică. Terenul se humertează, e adus la „umiditatea optimă de comportare” ; se forează găuri, se provoacă explozii pentru compactarea piloșilor. Pentru ca găurile să nu se surpe și luimeotarea să se repartizeze pe toată grosimea stratului, se fac «1renuri verticale, adică se toarnă înăuntru pietriș (idee sovietică — „consolidarea terenurilor macroporice”). După introducerea pietrișului, se toarnă apă pentru aceeași „umiditate optimă de compactare”. Se așteaptă zece zile, ca să se uniformizeze humectarea. Se trece apoi la reforarea găurii umplută cu pietriș pentru o nouă explozie. Prin explozie, gaura de 8 cm, ajunge la un diametru de 45—50 cm. — adică terenul se îndeasă vîrlos. Se execută un puf de control, se iau probe, spre a se constata gradul în care pămîntul „s-a slrîns”.

Sau : se execută 15 piloți peste care se așează o fundație ce se încarcă cu o sarcină statică, 50 de tone de țaglc, căreia i se aplică așa zisul „coeficient de impact”, pentru a obține valoarea sarcinei dinamice (colosul siderurgic va trepida). Se toarnă iarăși apă. Se așteaptă... Sau, altă metodă, a „pernei de loes” : se compactează fundul pînă la refuz cu un mai de două tone. Se amestecă pămîntul cu ciment, realizîndu-se astfel „betonul de loes”. După humectare, tassarea e urmărită cu o nivelă de înaltă precizie. Se așteaptă, iar se așteaptă, pînă la stingerea tassării, adică pînă ce terenul nu se mai lasă... Baza e asigurată.

Simultan, lucrările de excavații. Basculele cară pămîntul spre Dunăre, îl descarcă — lissuri, cilindrii „picior de oaie”, îl iau în primire, îl presează, îl netezesc...

Mă apropiu de excavatorul lui Afteț. Un nor greu de loes plutește peste tot; deasupra, mai ușor, alt nor, albastrui, agitat de briza continuă ce bate între Dunăre, bălți și Șiret, se strecoară, filfii prin sfîșierile leneșe ale celuiilalt, cu stoluri cîrîitoare de ciori ; la orizont, o turfmă de oi pămîntii, vîrte una-ntr-alta, sub soarele dogoritor, e singura prezență inertă, ancestrală, lipită de scoarța acestui podiș, nturnai mișcare, în care totul este efort în sus. O căldură, nu solară — industrială, parcă de cuptor — stăpânește văzduhul.

Cîte tone de oțel va da în 1970 Combinatul siderurgic Galați? 4.000.000 anual — de patru ori mai mult decît produce în prezent Hunedoara.

Gredere, buldozere, screpere, eleveline — arsenalul terasier cel mai modern — complică mișcările, dinamica extraordinară a șantierului. Pe îngă porumburi, pe un drumeag pastoral, vine în ajutor dinspre Brăila, de la Trustul de Utilaje Grele, un convoi de mașini unelte. Afundîndu-se tot mai adînc în gropile lor, excavatoare roșii, albastre, rîcîie, mușcă, sapă, saltă, cu smuceli, ridică, răsucindu-se, înțepenesc calculînd și toarnă pămîntu-n basculele înșirate ia rînd, care vin, pleacă, legănîndu-se-ncărcate, cu (ărîna de pe cabine cernîndu-se la viraje peste ferestre și circulă paralele încoace și-ncolo, străbat podișul, dramatice, cu farurile aprinse, în amurgul înșelător al pulberii eoliene...

DIMENSIUNILE ȘI PERSPECTIVA PĂCII

GEORGE IVASCU

„Adoptând noul său Program, marele nostru partid declară solemn în fața întregii omeniri că vede principalul scop al politicii sale externe nu numai în preîntâmpinarea unui război mondial, ci și în eliminarea pentru totdeauna, încă în timpul generației noastre, a războaielor din viața societății”.

Iată un angajament grandios în fața întregii umanități, în fața Istoriei. El se bazează pe o analiză multilaterală și profundă a forțelor care acționează pe arena internațională. În raportul său la Proiectul de Program al P.C.U.S., N. S. Hrușciiov a arătat că această analiză duce la o concluzie incontestabilă: raportul de forțe politice, economice și militare pe plan mondial s-a modificat în favoarea lagărului iubitor de pace.

Următorii factori de bază asigură această superioritate:

1. Uniunea Sovietică — acest foarte puternic stat al timpurilor noastre — își îndreaptă toate eforturile sale spre menținerea și consolidarea păcii generale. Spre deosebire de creșterea forței oricărui mare stat imperialist, care a fost permanent însoțită de intensificarea tendințelor lui agresive și a dus astfel la agravarea pericolului de război. — creșterea forțelor primului stat socialist din lume a creat și creează garanții eficiente împotriva pericolului de război și sporește șansele de a-l preîntâmpina. Experiența acestor ani a demonstrat că de când Uniunea Sovietică a cucerit primul loc în lume în ramurile hotărâtoare ale științei și tehnicii și a pus superioritatea ei în balanță de partea luptei pentru pace, posibilitățile asigurării securității generale au sporit foarte mult.

Orientarea justă a Comitetului Central al P.C.U.S., succesele din industrie,

realizările remarcabile ale științei și tehnicii sovietice au permis ca într-o perioadă relativ scurtă, să fie creată o bază tehnico-materială puternică, calitativ nouă, pentru înzestrarea armatei și flotei, o tehnică militară modernă, în primul rând de rachete. — a arătat la Congres ministrul forțelor armate ale U.R.S.S., mareșalul R. I. Malinovski. Volumul producției de arme rachetă a crescut în ultimii ani în așa măsură încât în momentul de față în cadrul trupelor de rachete există aproximativ 1800 de subunități de frunte, alcătuite din maeștri ai specialității lor, maeștri în a lovi fără greș orice punct de pe glob. Poate părea curios, a spus mareșalul Malinovski, dar rachetele lovesc cu o mai mare precizie ținta la distanțe mari, decît la distanțe mici. Forțele aeriene militare au fost complet modernizate, învechitele avioane de luptă cu piston au fost în întregime înlocuite cu mașini moderne, cu reacție, inclusiv cu bombardiere supersonice, avînd o rază mare de acțiune. Tunurile și mitralierele de pe avioane au fost înlocuite cu arma rachetă. Vitezele și plafonul de zbor al avioanelor de luptă au crescut de 1,5—2,5 ori.

Se introduce pe o scară mai largă aviația purtătoare de rachete, capabilă să dea de la mari distanțe lovituri racheto-nucleare agresorului, fără să intre în zona apărării lui antiaeriene. Forța maritimă militară sovietică s-a schimbat și ea radical: puterea ei a crescut, devenind o flotă întrutotul modernă, în stare să rezolve la mari depărtări de limita apelor sovietice misiunile ei. Principala forță a acestei flote o constituie submarinele cu diferite destinații/ care, în condițiile războiului racheto-nuclear, sînt incomparabil mai eficiente decît navele de su-

prafă. Submarinele atomice înarmate cu puternica armă racheto-nucleară constituie baza flotei sovietice de submersibile. Submarinele sovietice înzestrate cu rachete s-au deprins să navigheze bine sub ghețurile Arcticii și să ocupe cu multă precizie pozițiile pentru lansarea rachetelor, ceea ce este deosebit de important pentru nimicirea cu siguranță a obiectivelor de pe uscat și de pe apă, — a relevat ministrul forțelor armate.

La ce nivel tehnico-științific sînt forțele armate sovietice, se vede din aceea că în trupele de rachete, din fiecare 100 de ofițeri, 72 sînt ingineri și tehnicieni.

O asemenea pregătire și o asemenea organizare corespund întrutotul condițiilor actuale ale unui conflict armat care s-ar transforma inevitabil într-un război racheto-nuclear general.

„Noi avem încărcături nucleare cu o putere de la cîteva zeci pînă la 100 milioane tone trotil, — a declarat R. I. Malinovski — iar rachetele noastre balistice și-au cîștigat o reputație atît de bună, încît nimeni nu poate avea nici cea mai mică îndoială de capacitatea lor de a ridica și transporta astfel de încărcături spre orice punct de pe glob de unde s-ar lansa un atac împotriva Uniunii Sovietice și a altor țări socialiste”.

Iată ceea ce dă — trebuie să dea — foarte serios de gîndit conducerii marilor puteri imperialiste, ceea ce răcoarește — trebuie să răcorească — acele capete înfierbîntate din rindurile cercurilor agresive care, împotriva rațiunii, mai cred că pot visa încă la zdrobirea Uniunii Sovietice.

2. Devenită, din punctul de vedere al capacității de apărare a păcii, prima forță din lume, Uniunea Sovietică nu este singură. În calea agresorilor imperialiști se află astăzi alături de Uniunea Sovietică o nouă forță impresionantă — toate țările lagărului mondial socialist. Constatînd aceasta, N. S. Hrușciiov sublinia că dacă în condițiile imperialismului, apariția oricărei grupări de state are drept scop pregătirea de noi războaie, țările comunității socialiste își unesc eforturile lor exclusiv pentru triumful cauzei păcii și a progresului social.

3. Marele grup al tinerelor state naționale din Asia, Africa și America Latină, interesate în menținerea păcii pentru realizarea sarcinilor renașterii lor naționale, constituie încă o forță nonă pe arena mondială. Interesele vitale ale popoarelor din aceste țări coin-

cid cu interesele popoarelor din statele socialiste și faptul acesta constituie o bază obiectivă pentru unirea eforturilor lor în apărarea păcii. Există astfel un front puternic, care exprimă voința și forța a două treimi din omenire. E ceea ce poate sili pe agresorii imperialiști să dea înapoi. În această privință, modul cum a sfîrșit aventura anglo-franco-jzraeliană de la Suez, cea încercată în Liban, apoi cea americană din Cuba, constituie o demonstrație semnificativă.

4. În politica internațională a crescut fără precedent și rolul maselor populare din țările capitaliste. Amenințarea unui război termonuclear a generat un vast proces de formare a unei coaliții nemaicunoscute în istorie, a celor mai variate mișcări de masă, unite prin năzuința de a izbăvi pentru totdeauna omenirea de catastrofa războaielor. Marea forță organizatorică a acestei coaliții este clasa muncitoare internațională care-și dă seama din ce în ce mai mult de răspunderea sa istorică pentru destinele omenirii.

Trecînd în revistă principalele forțe ale contemporaneității care barează calea războiului, N. S. Hrușciiov constata că ele sînt incalculabile încă de pe acum, iar mîine vor fi și mai puternice. Ceea ce va contribui hotărîtor la consolidarea lor va fi însăși înfăptuirea planurilor economice ale țărilor socialiste. Înfăptuirea planurilor din Programul P.C.U.S. va face ca baza materială pe care se sprijină apărătorii păcii să devină și mai puternică.

Sarcina preîntîmpinării războiului a devenit, este, posibilă. Cu o condiție: aceea ca toate forțele iubitoare de pace să acționeze în modul cel mai energetic și mai hotărît: „A înfrina la timp pe imperialiști, a-i lipsi de posibilitatea de a recurge la armele aducătoare de moarte, a preîntîmpina războiul, a nu permite izbucnirea lui, iată ceea ce este principal în momentul de față”, — a declarat Nikita Hrușciiov de la tribuna Congresului al XXII-lea.

În cuvîntarea sa, ministrul de Externe al U.R.S.S., Andrei Gromiko, a subliniat pe drept cuvînt că pericolul de război ar fi fost mult mai mare decît în prezent, și poate că asupra omenirii s-ar fi abătut pînă astăzi catastrofa războiului, dacă de strajă n-ar fi stat Uniunea Sovietică, întregul lagăr mondial socialist cu puterea și resursele sale inepuizabile.

În conștiința a sute și sute de milioane de oameni, de pe întreg întinsul

globului, cuvintul **Pace** este inevitabil asociat de Uniunea Sovietică. Principala problemă a contemporaneității — Pace sau Război — polarizează asupra ei atenția întregii omeniri, pentru că, practic vorbind, mai mult decît oricînd pacea a devenit indivizibilă. Chiar un conflict ca acela desfășurat la limitele unui „război civil”, cum a fost conflictul din Laos, a necesitat o laborioasă conferință internațională (14 state) pentru a face primii pași în stingerea focului de acolo, care amenința să cuprindă întreaga Asie de Sud-Est. Războiul din Algeria, cu toate că reprezentantul guvernului francez la O.N.J.U. părăsește de fiecare dată sala cînd se discută problema algeriană, întrece, de asemenea, prin importanță și semnificații limitele teritoriale ale conflictului.

Niciodată mai mult ca astăzi opinia publică internațională nu s-a manifestat la scara mondială, și niciodată mai mult ca astăzi principalele probleme ale situației internaționale n-au fost mai în centrul preocupărilor majore ale omenirii. Inițiativele în politica internațională ale Uniunii Sovietice după Congresul al XX-lea, răsunetul uriaș al tezelor în legătură cu posibilitatea îndepărtării și chiar eliminării pentru totdeauna a războaielor din viața societății, propunerile de dezarmare generală și completă, acțiunea întreprinsă la cea de a XV-a sesiune a Adunării Generale O.N.U. pentru abolirea totală și neîntîrziată a colonialismului, — acestea au devenit tot atîtea componente structurale ale vieții internaționale, înscriind tot atîtea dimensiuni mondiale ale politicii externe sovietice. Succesele care, începînd cu lansarea primului sputnik, la 4 oct. 1957, au continuat apoi tot mai grandioase, pînă la zborul lui Titov, pe Vostok 2, au marcat în același timp tot atîtea dovezi ale modificării raportului de forțe pe arena mondială în favoarea lagărului socialist.

În noul context internațional, s-a prăbușit politica „de pe poziții de forță” care caracteriza viața internațională, ca o consecință a ceea ce, după Nagasaki și Hiroșima, s-a numit „monopolul atomic american”. Sputnicii, rachetele la mari distanțe, navele cosmice care pot fi dirijate în oricare direcție prin sisteme automate sau chiar de către cosmonauți, au îngropat politica lui J. F. Dulles încă înainte ca el însuși să coboare în morimint.

Politica de coexistență pașnică, promovată dintotdeauna de Lenin, de statul sovietic, și-a câștigat astăzi un loc primordial în viața internațională. Aceasta datorită tocmai modificării raportului de forțe, faptului că — folosind imaginea sugestivă a lui N. S. Hrușciiov la încheierea dezbaterilor pe marginea rapoartelor prezentate Congresului XXII — Uniunea Sovietică, țările lagărului socialist sînt astăzi mai puternice decît imperialiștii, că elefantul, pașnic, este, mai puternic decît tigrul, agresiv.

Imaginea e cu atît mai sugestivă, cu cît imperialismul este acela care consideră viața internațională drept o junglă în care putea opera după bunul său plac, politica „de pe poziții de forță” neînsemnînd altceva decît tocmai legea junglei. Pentru prima oară în istoria omenirii, legea junglei, legea războaielor prădalnice, de jaf și cotropire, este nu numai condamnată, dar și practic făcută inoportună.

E adevărat că aceasta nu exclude ca tigrul imperialist să sară din nou spre a-și potoli setea de sînge, dar și mai adevărat e că saltul lui s-ar solda, de data aceasta, cu propria-i și definitivă-i pieire. Echivalînd cu o sinucidere, războiul a devenit pentru imperialism un act de veritabilă demență. De unde necesitatea, resimțită chiar în rândurile imperialiștilor, ca acei dintre dinșii care amenință să devină nebuni furioși să nu aibă altă perspectivă decît aceea de a fi puși în cămașa de forță.

Există, într-adevăr, astăzi, pe însuși perimetrul imperialist, o întregă și înverșunată bătălie între realism și aventurism, între luciditate și iresponsabilitate. Nenumărați factori concurează în această bătălie complexă, în care principiul coexistenței pașnice polarizează pe fiecare zi noi și noi forte, în timp ce la celălalt pol se acumulează scrișnete de furie, cu atît mai discrepante, cu cît izvorăsc dintr-o mai ascuțită conștiință a neputinței.

Se poate spune că după Congresul al XX-lea, dinamica pe plan mondial a Păcii și Războiului a înscris constant o linie ascendentă în favoarea Păcii. Congresul al XXII-lea reprezintă o culme a acestui proces, generatoare prin ea însăși de noi și noi forțe în favoarea Păcii, împotriva Războiului, pe linia de perspectivă al cărei apogeu și a cărei finalitate este eliminarea pentru totdeauna a războaielor din viața societății.

. E ceea ce s-ar putea înfăptui chiar în cursul generației noastre. Analiza profund științifică, întemeiată pe realitatea vie a vieții internaționale pe care o trăim, arată că ceea ce definește în primul rând această realitate e forța de neînving a Uniunii Sovietice care a trecut la construcția desfășurată a comunismului, forța întregului lagăr socialist, în complexul mondial al voinței de pace, afirmată tot mai concret de către toate popoarele lumii.

Din punctul de vedere al problemei fundamentale a contemporaneității
— Pace sau Război — harta globu-

lui pamintesc prezintă de o bucată de vreme o caracteristică ireversibilă: imperialismul apare din ce în ce mai restrâns în aria lui. Cei patru factori de baza pe care-i enumera Nikita Hrușciov la Congresul XXII ca tot atâtea premize ale asigurării trainice a Păcii, au căpătat prin înseși dezbaterile acestui Congres epocal o dimensiune în plus: aceea a certitudinii că într-un viitor apropiat, din care primele trepte vor fi urcate chiar în decursul acestei generații, omenirea va putea vedea cu proprii ei ochi întruchiparea visului ei de aur: comunismul

Paul Erdős: Muncitor

CRONICA ECONOMICĂ

PRODUCTIVITATEA MUNCII LA NEGRII DIN AFRICA

T. CRISTUREANU

Începutul comerțului cu oameni din Africa datează din 1440 când un număr de comercianți portughezi răpind citiva mauri, au tratat eliberarea lor în schimbul unui număr de sclavi.

Din începuturi ocazionale, s-a ajuns la sistem, astfel că prin 1511 spaniolii transportau cu regularitate sclavi negri în Indiile de Vest, fiind imitați de englezul John Hawkins în 1562. În 1619 a fost debarcat în Virginia (S.U.A.) primul transport de negri, efectuat de olandezi.

În 1689 a intervenit chiar un tratat de stat între Anglia și Spania, Anglia obligându-se a furniza sclavi din Jamaica pentru Indiile de Vest stăpânite de spanioli. Iar în 1713, prin acordul „Asiento” Anglia primește din partea Spaniei dreptul de a fi unicul ei furnizor pentru toate coloniile spaniole, cu „abanosul” viu.

Pînă la sfîrșitul secolului XVII-lea, englezii aveau și o companie regală („Royal African Company”) cu dreptul de monopol asupra comerțului cu sclavi din Africa.

După desființarea acestei companii regale, zeci și sute de societăți private americane, britanice, olandeze, spaniole și portugheze au continuat febril comerțul cu sclavi. Din Senegambia în nord pînă la Angola în sud, litoralul Africii de Vest era scena imensă a

unor tragedii și cruzimi ne mai pomenite.

Multe averi în Boston, Newport, New York, New Orleans, Londra, Liverpool și Bristol s-au făcut din acest comerț barbar.

Apariția mașinii de aburi și trecerea la un alt stadiu al capitalismului, de la mercantilism la dominația capitalului industrial și apoi la dominația capitalului financiar, au făcut nerentabil comerțul cu oameni.

Urmează apoi așa zisa „perioadă” africană” cu faza cea mai febrilă între anii 1885 și 1902.

Este faza pe care Lenin o consideră „punct de cotitură de la capitalismul vechi la cel nou, de la dominația capitalului în general la dominația capitalului financiar”. <pag. 50, „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului” de V. I. Lenin).

Capitalul financiar începu să-și întindă plasa peste toate țările lumii, țările exportatoare de capital împărțindu-și lumea.

Anglia a mărit investițiile de capital în străinătate de la 22 miliarde franci în 1882 la 62 miliarde franci în 1902, iar Franța, de la 15 la 37 miliarde franci în aceeași perioadă de timp.

Este epoca în care se manifestă cele 5 trăsături esențiale ale imperialismului :

a) concentrarea producției și a capitalului ;

b) fuziunea capitalului bancar cu cel industrial și formarea oligarhiei financiare pe baza acestui „capital financiar” ;

c) exportul de capital, spre deosebire de exportul de mărfuri, capătă o însemnătate deosebit de mare ;

d) înjghebarea de uniuni monopoliste internaționale ale capitaliștilor, care, împart între ele lumea, și

e) terminarea împărțirii teritoriale a globului pământesc între cele mai mari puteri capitaliste. (V. I. Lenin : Idem, pag. 98).

Ne mai ținând seama de climatul tropical al Africii, de lipsa de porturi și golfuri, de lipsa de fluvii navigabile pînă în inima continentului, luîndu-și „sarcina” de a-i „civiliza” pe negri, imperialiștii anexau și ocupau în fiecare an noi fâșii din continentul Africii, pînă cînd în 1914 nu a mai rămas aproape nimic nerepartizat din marele continent negru.

Desigur că nu vreo misiune de culturalizare a fost forța motrice care i-a făcut pe colonialiști să-și împartă cu atîta febrilitate tot ce putea fi împărțit și ocupat din Africa. Ci, spre o „chemare civilizatorie” îi impulsiona vastele bogății ale solului și ... subsolului african, cît și imensul rezervor de ieftine brațe de muncă de aproape gratuite brațe de muncă.

Exploatarea Africa n-a cunoscut limite.

În prima fază, această exploatare a avut toate caracteristicile operației de jaf, faza unei deșănțate „Raubwirtschaft” (economii de jaf), după care a urmat faza unei exploatari sistematice, calculate și puse „bine la punct” spre a se obține un maximum de profituri cu un minim de investiții, pe o durată cît mai lungă.

Iar oînd popoarele lumii întrebau de ce Africa, după atîtea decenii și

secole de ocupație „civilizatorie” europeană continuă să fie un continent primitiv, una din explicațiile prin care colonialiștii vroiau să-și camufleze jafurile și exploatarea, era aceea ca negrii africani dau o productivitate a muncii atît de redusă, atît de neînsemnată, încît din cauza acestui randament al indigenilor, progresul nu-și poate face intrarea pe continentul african.

— Colonialiștii mergeai, și mai departe în infama lor campanie de denigrare și compromitere a popoarelor africane : că este în însăși firea africanilor „f” ..... * avea o aversiune față de muncă, de a fi leneși și ineficienți.

La toate congresele Federației Sindicatelor Mondiale s-a demonstrat cu date și fapte, exploatarea colonialistă intensiva și extensivă în Africa dezagregarea fașii... autohtone prin regimul de ..... reea producției agricole alimentare în folosul culturilor de export, inegalitatea flagrantă a salarizării, subalimentarea ca fenomen general, etc.

.. 7 .. Secare colonialist european are la dispoziție un teren cultivat de aproape 26 ori mai mare deot posedă un negru ; est. de mirare ca negrii sînt subalimentați ?

- În Algeria, între 1911 și 1953/59, Pe cap de locuitor, producția de grâu a scăzut de 1. ... Ja de orz de la 174 la 65 kg, producția de untdelemn de măsline de Ja 32 la 18 kg, i... numărul de bovine raportat la mia de locuitori a scăzut la o treime; este de mirare Pentru cineva că se produce o dezechilibrare agricolă alimentară ? (Express Documents, Paris 17.11.1961).

- În Africa occidentală și ecuatorială fostă franceză și engleză, cît și în Africa de sud, salariul europeanului este în medie de 8-10 ori mai mare

decît cel al muncitorului negru, din aceeași categorie de muncă.

Nici chiar în caz de accident mortal tratamentul nu este egal, căci în cazul europenilor văduva primește o pensie lunară ipînă la circa 90 dolari pe lună, pe cînd familia accidentatului indigen n-are drept la pensie (Southern Africa, 1961 — Labour in South Africa, p. 111).

Situația continuă să fie și azi aproape identică față de cea din anii trecuți, cînd raportorul Laurence la fosta „Uniune franceză” a declarat că „pe cînd Franța cumpără de exemplu în coloniile sale din Africa arahide la un preț care depășește cu 15% pe cel mondial, în schimb africanii plătesc Franței cu 30% mai mult pentru țesături, cu 60% mai mult pentru mașini, cu 80% mai mult pentru grîu și cu 100% mai mult pentru zahăr”. (Le Monde, 10 iunie 1954).

În astfel de împrejurări și condiții de trai, mai poate fi vorba de „lene înăscută” ?

Un studiu apărut recent într-o revistă economică („The Economic Journal”, publicație trimestrială a Societății Economice din Anglia nr. 282 din iunie 1961), aduce elemente și date actuale în analizarea problemei productivității muncii negrilor din Africa. (African labour productivity reconsidered, de Peter Kilby, revista citată, p. 273-291).

Condițiile cercetate sînt cele din Nigeria.

întâi, autorul urmărește determinarea „parametrilor indirecti” ai productivității muncii, cum îi numește el: absenteismul, în funcție de salariul orar, ore prestate pe săptămână, distanța de la dormoiliu pînă la locul de muncă.

îDin tabela nr. 1 extragem aceste exemple :

întreprinderea (capitalistă)	Salariul orar lei	Ore de lucru pe săptămână	Distanța în km	Absențe %	Plecări %
Fabrică de cauciuc	0,32	65	5,1	9	94
Brutărie	0,42	63	1,7	3	10

(Extras din pag. 277, op. cit.).

Corelația este evidentă între salariu (32 bani pe oră la fabrica de cauciuc de exemplu), distanța la locul de muncă și coeficienții de absențe și plecări. În cazul fabricii de piine, la care salariul orar este cu 31% mai mare (adică de 42 bani), cu distanța mai mică a muncitorilor de la domiciliu la locul de muncă, absențele reprezintă doar 3% și plecările numai 10%.

La fabrica de cauciuc se practică salarii infim de mici, cel mai mare număr de ore de muncă pe săptămână, șapte zile de lucru pe săptămână,

fără drept de concediu, fără vre-o zi de odihnă sau zi de sărbătoare, cu excepția Crăciunului, fără drept de concediu de boală și enorm de grele condiții de muncă. „Este evident — spune autorul — că absenteismul și fluctuația de brațe de muncă nu sînt un etalon al inculturii africanilor, ci al salariului ce-] primesc, al condițiilor de muncă și al mediului fizic în care trebuie să muncească” (op. cit. p. 278).

Toți cei anchetați de autor, directori, șefi de echipă, inspectori, instructori și antropologi au atestat că

în condiții de muncă brută, indigenul african, dacă este plătit egal cu un european, îl întrece pe acesta în productivitatea muncii cu 50%.

De asemenea, el este superior în acele munci în care operațiile se repetă uniform și -ritmic.

În Ghana și în Camerun așm fost eu însuși impresionat de performanțele extraordinare ale indigenilor - nesportivi amatori sau profesioniști - antrenați în întreceri nautice sau în cabotaj efectuat prin vîslire.

În muncile de înaltă sau complexă calificare, cît și în funcții de coordonare, „eficiența africanilor este în directă proporție cu gradul și durata calificării p. care au primit-o”.

Calomnia, evident că nu cunoaște margini și colonialiștii mai pretind deci că acești indigeni negri au salarii mici, pentrucă ei n-ar simți lipsa bunurilor și a confortului după care rîvnesc europenii și americanii.

Autorul oferă materialul și pentru combaterea acestei mișești insinuări.

Din graficele date, care reflectă reacția promptă a indigenului față de oferta de muncă la salariu ameliorat, reiese că dorința sa de a munci este mai mare decît cea care se constată

la europenii sau americanii din Africa neagră, că el este receptiv la cointeresarea materială și dorește din adîncul inimii sale să trăiască mai bine, să iasă din neagra mizerie în care-1 țîn patronii săi colonialiști. Un muncitor necalificat cheltuiește pentru hrană pe zi suma de 1 (leu și 51 bani, iar un meseriaș african cheltuiește 2 lei și 3 bani (p. 284 op. cit.). Atîta pot ei să cheltuiască pentru hrană și nu mai mult!

Și cu toate acestea, în condiții oarecum îmbunătățite de muncă, productivitatea muncii acestor africani crește, ca de exemplu, la recoltarea latexului de la 100 în 1952 la 285 în 1959, sau de la 23,6 tone/mașină în iulie 1958 la 32,9 tone/mașină în decembrie 1959.

Concluzia este una singură și aceeași pentru negrii din Nigeria, Ghana, Guineea, Camerun sau din oricare altă parte a Africii „negre”: africanii sînt harnici, productivitatea muncii lor este cel puțin egală cu cea a europenilor în condiții egale de muncă. Iar dacă, uneori, productivitatea negrilor mai' dă semne de inferioritate, aceasta se datorează rămășițelor lăsate de exploatarea colonialistă.

Cronica Literara

„GABLONZ”, MAGAZIN UNIVERSEL (roman) de URY BENADOR

OV. S. CROHMĂLNICEANU

Substanța epică a romanului „Gablonz” *Magazin universal* de Ury Benador este practic cea a unei nuvele: Mișu Horowitz, voiajor comercial, om necăjit cu o casă grea (are două fete de măritat) lucrează pentru milionarul Marcu Moise din Podoleni, proprietarul firmei „La hora țărănească”, en gros de papetărie și rechizite școlare. Faptele se petrec îndată după primul război mondial. Horowitz e un om cinstit, care se tăvălește prin vagoanele de clasa a treia și răscolește toate orașelele din Moldova pentru a aduce — cum spune — „bucățița de piine” familiei. La „Hora țărănească” lucrează ca funcționar de încredere și un nepot al patronului, Avratmuț Feighenbaum, o pușlama cunoscută. El își fură unchiul fără rușine și încearcă să-l asocieze și pe Horowitz, cu care e de asemenea rudă, la operațiile sale necurate. „Nenea Mișu”, deși umblă cu limba scoasă după un ban, are principii morale și refuză indignat oferta lui Avramuț. Furtul e descoperit pînă la urmă, dar în loc să fie pedepsit autorul, în închisoare ajunge Horowitz, care nu decontase o încasare, sperind să se ajute câteva zile cu suma respectivă. Marcu Moise nu îndrăznește să-l reclame pe pungășul de mepotu-său, întrucât acesta îl are la „mână cu diferite afaceri necurate. În consecință se mulțumește doar să-l îndepărteze de lângă el, însurindu-l

cu o fată bogată din tîrg și ajutându-i să-și deschidă un magazin de papetărie la Iași. Pe pirlitul de Mișu Horowitz, cu toate că e complet nevinovat, îl reclamă autorităților și insistă să fie condamnat, spre a da un exemplu salariaților, molipsiți, așa cum i se pare de idei „bolșevice”. Ieșit din pușcărie, eroul nu mai vrea să rămână la Mihăileni, unde locuia cu familia și unde are impresia că toată lumea îl va considera hoț. Spre a evita rușinea hotărăște să se mute la Iași. își adună gospodăria săracă și împreună cu nevasta, cele două fete și băiatul mic părăsește tirgușonul decis să înceapă o viață nouă. După ce-și instalează familia la hotel, pornește să caute de lucru. Nădejdea lui e că Avramuț, acum mare angrosist îl va angaja, știindu-l cît e de harnic și socotiradu-se oarecum obligat față de omul care a stat închis pentru dănsul. Drama istorisită se rezumă de fapt la tribulațiile eroului în după amiaza zilei, cînd ai săi îl așteaptă plini de speranțe la hotel și Mișu Horowitz constată că nimeni nu e dispus să-l ajute. Rînd pe rînd șansele de a căpăta o slujbă se prăbușesc. Toată lumea îi dă sfaturi (distinsa doamnă Schoeinhertz); se arată gata chiar să-l miluiască oferindu-i ca unui cerșetor o haină veche (Avramuț); sau un „ajutor” de la Comunitate (Iancu Nathansoim). Umilit, împins la disperare, sleit de puteri, după ce banditul de

Dsmian, care și-a făcut averea punând foc și asasinându-și cu cinism în incendiu un unchi bătrân, paznic de noapte la depozitul său de mărfuri, îi strigă „pușcăriașule”, pământul sufletește, Mișu Horowitz pornește către grădina Oopoului cu intenția de a se sinucide. Ideia că familia, la hotel, îl așteaptă plină de speranțe să aducă ceva de mâncare și luminările tradiționale de Vineri seara, că va trebui să se întoarcă acasă cu mâinile goale cu o perspectivă sumbră a viitorului, îl înnebunește. Redactează pe carnetul de comenzi, înfrigurat, o scrisoare de adio, căutând să explice de ce recurge la o asemenea soluție lașă. Într-o stare de paroxism, grăbindu-se pentru a nu se înduioșa și răzgândi ajunge la Copou. Aici oamenii iluminați parcă de frumusețea inserării îl trezesc din nebunia gestului funest, pe care era pe punctul să-1 săvârșească. E cuprins de scârbă pentru lașitatea hotărârii sale, o părăsește, și pornește alergând spre casă. Pe drum însă, în Piața Unirii, cum gonește halucinat, un tramvai îl izbește și-l ucide. Sfârșitul dramei înfățișează familia înnebunită de așteptare, plecată să-și caute capul, zdrobită, la știrea atroce. Absurditatea jalnică e că descoperindu-l în buzunarul accidentatului scrisoarea, toată lumea crede că „nenorocitul” de Mișu Horowitz s-a aruncat singur sub roțile tramvaiului. Vry Benador arată cum se desfășoară tot ritualul tragic al înmormântării și pe fondul acesta de religiozitate, superstiție, durere și miserie, cum în Sarah, ibiinda și supusa soție a mortului ca și în băiatul lui firav, cu obrajii transparenți și ochi negri, imenși se produc profunde dislocări morale și apare o luciditate tragică prevestitoare a revoltei. Episodul cuprinde toată tema cărții : dezvoltarea ipocriziei ascunse sub lozinca burgheză a înfrățirii naționale, de-asupra claselor, înfățișarea întregii murdării sufletești îmbrăcate în haina tradiționalei carități iudaice, a „roiței” făcute

oropsiților vieții de cei bogați și puternici conform preceptului talmudic că „toți evreii sînt frați”, schițarea trezirii conștiinței exploataților și a sentimentelor de autentică solidaritate născută între ei, dincolo de deosebirile etnice, ș.a.m.d.

Autorul nu s-a mulțumit însă cu atât și a avut ambiția să înscrie povestea lui Mișu Horowitz „voiajorul cu abonament clasa a 111-a” într-o amplă reconstituire istorico-socială, care tinde către fresca evenimentelor unei întregi epoci. Nimic reprobabil în aceasta. Dimpotrivă. Dar tot ce se adaugă în vederea realizării țelului amintit nu mai are pe tot parcursul cărții aceiași consistență literară, ci cade — și nu de puține ori — într-un șir de digresiuni isoeial-politice, de precizări, explicații și supraexplicații, de paranteze și supraparanteze, de descriții gazetărești fără legătură organică riguroasă cu un subiect, cu o intrigă, cu o acțiune, cu destinul anumitor personaje. Și e întristător cum numeroși recenzenti, comentînd romanul, n-au relevat această, slăbiciune evidentă a cărții. Cum procedează autorul ? în drama lui Mișu Horowitz există o lume a patronilor pentru care a voiajat eroul sau cărora, după ce a sosit la Iași. acesta le oferă serviciile sale. Fauna ei e bine prinsă într-o serie de momente revelatoare, integrate firesc în istoria tribulațiilor tragice ale fostului „reprezentant comercial”. Așa apare Marcu Moise, bădăran, tiranic, grijuliu să mențină disciplina personalului, chiar printr-o fărâdelege cum e pedepsirea „exemplară” a nenorocitului de Horowitz; Avramuț Feighenbaum, corpolent, jovial, cinic, fără alt sentiment decît cel al interesului egoist, gata să calce în picioare recunoștința filială, obligațiile de rudenie, șiret, acționînd după principiul : „cine e frumos, dar eu sînt deștept” și afișînd o pioșie ipocrită, în care se amestecă grija de a fi socotit un om cumsecade cu convingerea că situația omului în fața lui Dumne-

zeu se poate „aranja” clacă se folosește puțină dibăcie și potlogăriilor mari li se adaugă mici acte de filantropie (după ce a plănuit împreună cu asociatul său colonelul Cristea Bujor organizarea unor pogromuri menite să scape firma de anumiți concurenți periculoși, ține să-și inaugureze magazinul printr-o slujbă religioasă așa cum obișnuiește orice evreu habotnic; după ce a convenit să fie zvrilit în stradă cizmarul vecin spre a-și lărgi întru-prinderea, îi dă voie să se mute provizoriu într-un gang al depozitului, arătându-se mărinimos nu ca „humănul” de proprietar; în sfârșit îndopat până la pleznire, în urma unei mese copioase și trezit din somnul reconfortant de după amiază, refuză să-l angajeze pe „holodronțu” de Nene Mișu, dar îi oferă în dar ca să nu mai umble așa ponosit un costum „beige”, pe care nu-l mai poartă și ceva de-ale gurii să ducă pomană la copii); domnul colonel Cristea Bujor însuși, nepot al iudeofagului A. C. Cuza, tovarăș de afaceri cu Avramul: Feighentaum, devenit la recomandarea sa A. Simocihinescu, afișând aere aristocratice, dar vinând fără scrupul orice combinație bănoasă; delicata și politicoasa doamnă Schoenherz, de la A.C.F.E. debitând o mie de sfaturi inaplicabile, toate înălțătoare, toate inspirate dintr-un mare respect pentru om dar indiferentă la faptul că acesta nu are ce mca; respectabilul Iancu Nathansohn, epitropul uneia din sinagogile orașului, bătrânul impozant, în redingotă neagră, plin de sine, ușor ramolit, dispus să-i pună „democratic” bietului Horowitz, mâna pe umăr și să-i explice că ce-i trebuie lui nu e o slujbă ci un „ajutor” de la Comunitate; Vasile Dămian, fiul vătafului de căruțași, ajuns mare negustor cu concursul unei văduve sexagenare, căreia i-a satisfăcut elanurile tîrzii și a unui incendiu criminal, etc., etc. Ury Benador nu rămîne însă la această determinare caracterologică social-mo-

rală, rezultată din desfășurarea dramei lui Horowitz și a contactului său cu respectivele personaje, ci le reconstituie biografia pe nenumărate pagini. Aproape jumătate din volum devine astfel prezentarea ascensiunii lui Avramuș. Narațiunea se mișcă pe un plan oarecum independent de cel al dramei voiajorului, ceea ce în definitiv n-ar fi neapărat un păcat. Dar nu reiese nimic nou și interesant astfel. Ideia de a arăta cum cariera lui Smochinescu implică vaste operațiuni financiare și lovituri abile industriale, caracteristice tipului de capitalism imperialist rămîne doar enunțată. În câteva pagini la început aflăm că Avramuș, naționalizat după 23 August și silit să se rezume la o amărită negustorie de „gablonz”, a fost un adevărat trusman al hîrtiei și tipăriturilor, că a regizat combinații comerciale în stil mare, folosindu-se de personalități politice influente și de conjunctura evenimentelor internaționale. Toate acestea sînt însă relatate fugitiv, într-un stil gazetăresc și mu devin întâmplări și situații de roman. Reconstituirea urmărește cu lux de amănunte cum personajul și-a deschis primul magazin la Iași. Pianul transformării acestuia într-o înrepreindere industrială, iarăși expus în toate detaliile, pe pagini întregi, (Avramuș îi explică nevesti-si cum se obțin credite deda firmele nemțești după război, cum se „trage un faliment” cum se lac operațiile bancare, discută cu colonelul cum se pot cumpăra pe nimica diferite mașini și cum trebuie eliminați de pe piață concurenții) nu e înfățișat realizîndu-se în carte. Romanul, anunțând un al doilea volum, se termină acolo unde Smochinescu abia își începe cariera de fabricant. Tot ce se istorisește pe atita spațiu cu o inutilă insistență asupra unor date ne semnificative, cu tot felul de precizări, reveniri, explicații, comentarii e de fapt spus mai viu și mai sugestiv în cele cîteva scene, care fac să se întretaie destinul lui Horowitz

cu existența lui Feingbenbaum-Smochinescu. La fed, lungită, peste măsură, povestea carierei „colonelului” cu avaturile ei la Galați și apoi la Oradea nu aduce sub raport caracterologic nimic în plus peste scena bună a întâlnirii personajului cu Avramuș la Gafe Brasserie „Traian” și a întemeierii firmei „La Hora românească”. Metoda întinderii narațiunii, nu prin situații revelatoare create de un subiect bine definit și de anumite conflicte, pe care desfășurarea lui le implică, ci prin introducerea diverselor biografii, e aplicată și în legătură cu Damian. Aici Ury Benador relatează pe larg, cum a avut loc faimosul incendiu aranjat de proprietarul depozitului DMC spre a încasa o asigurare grasă. Aproape douăzeci de pagini se opresc exclusiv asupra unei istorii burlești, în legătură cu calul de curse „Fulger”, mort din cauza focului, cu supărarea „conului Alecu Mărgărit” „regele neincoronat”, stăpînul nobilului animal și cu campania din „Danubiul de jos” pe această temă.

în altă direcție, de asemeni, autorul construiește un întreg plan epic fără o comunicare suficient de organică cu restul cărții. E vorba de elementul muncitoresc și de forțele revoluționare. Povestea lui Horowitz are — cum am spus — și o parte care privește procesul trezirii conștiinței exploataților. Ce-i trece prin cap eroului, cînd își dă seama cît valorează toată legenda frăției evreiești, ce se întîmplă cu Sarah cînd înțelege că lumea lui Marcu Moise, Avramuș, Damian et Co i-a ucis soțul, ce gîndește micul Efraim, ce înfățișare ia în ochii familiei rămasă pe drumuri ritualul înmormântării și prescripțiunile tradiționale, toate acestea alcătuiesc o experiență umană plină de semnificații. Dealtfel scenele din cimitir și apoi din casa Bruhăr, ou tragismul lor de adîncă rezonanță socială pe un fond de resemnare amară, de

revoltă stăpînită prefăcută în uriașă tărie morală, de omenie simplă, modestă descoperită acolo unde se întîlnesc necazurile săracilor, cuprind paginile majore ale cărții. în ele e ceva și din tristețea nobilă a povestirilor lui Peretz și din naivitatea aeriiană a desenului chagall-ian. Dar e mai ales timbrul plin al scriitorului încercat, care e Ury Benador așa cum ne-a deprins el să-l cunoaștem în „Apassionata” sau în „Preludii la Beethoven”. încăodată, ideea de a proiecta desfacerea sufletului Sarei din întuneric și umilință sau maturizarea precoce și dureroasă dobîndită de mintea lui Froikele, pe fondul istoric al procesului de radicalizare prin care trece conștiința maselor în urma Revoluției din Octombrie, e binevenită. Dar cu condiția, ca lucrul acesta să se facă viu, convingător. Autorul procedează însă și aici în modul artificial expus mai înainte. în carte sînt introduse o mulțime de spirite înaintate, tipografi socialiști ou convingeri maximaliste ca meșterul Zsigo-baci, G-heza Kuhn sau Dumitru Udrea, bătrîni luptători revoluționari ca Pavel, intelectuali cu simpatii pentru lupta proletariatului ca librarul Baruch Landau, artiști și scriitori combatanți în Gărzile Roșii ca tînarul compozitor Moscu Navon sau prietenul lui poetul User Schwartzmann. Intervenția lor în acțiunea cărții e tot de ordin «biografic. La un moment dat vine vorba de Gheza Kuhn („Colonelul” află de numele lui într-o discuție cu proprietarii întreprinderilor Mondschein din Oradea). Autorul intrerupe narațiunea și începe să facă biografia eroului. în afară de faptul că ajunge salariatul noii firme Smochinescu-Bujor și că va avea probabil un rol în volumele ulterioare, acesta nu participă în nici un fel la epicul romanului. Tot așa și Dumitru Udrea. El urmează abia să fie angajat de Smochinescu la Brăila. Pînă va intra în contact cu restul personajelor, autorul îi istorisește și lui

biografia din copilărie, de când taică-său, Țăran covurluian, a fost ridicat și dus în convoi cu alți consăteni, pe jos, la Galați spre a fi anchetat pentru participare la răscoală. Relațiile acestor personaje ou subiectul cărții sint de ordin pur formal. Gheza și Udrea — cum am spus — vor deveni salariații lui Avramuț, Moscu Navon e văr cu el, dar între proprietarul magazinului „La Hora românească” și compozitorul însuflețit de idealuri revoluționare nu există o legătură suficient de stringentă. Moscu a avut doar cîndva o scurtă altercație cu Avramuț cînd acesta a încercat să-l umilească, vorbindu-i de „valuta forte” a banilor și nu a talentului. Ca voiajor, Mișu Horowitz l-a cunoscut pe Baruch Landau, de la care lua comenzi pentru firma lui Marcu Moise. Când, după ce află de accident, Sarah și Efraim așteaptă într-o ceainărie venirea dimineții spre a se întoarce 3a spital, alături de ei Udrea, Moscu Navon și cunoscutul muzician Bențian Costulani poartă o discuție despre rosturile artistului. Toate acestea sint schițe pentru viitoare întîlniri care vor face din Blima o partizană, din Efraim un comunist, din Moscu Navon, compozitorul apreciat, laureat al Premiului de stat. Poate că ele se vor contura în viitoarele volume ale ciclului. Deocamdată, însă, rămîn numai în stare de proiect.

Cum e de prevăzut, dintr-o asemenea populare a volumului cu elemente înaintate, care însă n-au un rol efectiv în acțiune, nu poate ieși o galerie de personaje pozitive. Cele mai multe figuri de muncitori conștienți, cu excepția lui Zsigo-baci, sau de intelectuali progresiști, au un relief prea modest, în raport cu forța romancierului Ury Benador, Herczog, Birlădeanu, Moscu Navon, Baruch Landau, Bențian Costulani aveau dreptul la un tratament uman tocmai din partea unui virtuos portretist, cum e autorul cărții. Despre unele personaje menite să re-

prezinte pozițiile avansate în problemele pe care le discută romanul, autorul compune niște mici articole gazetărești, grăbite și asfixiate de locuri comune ca despre Ușer Schwartzmann, „cavaleristul roșu”. Cartea, — o spun cu mîhnire — vădește, și nu în puține pagini, o concepție sociologist vulgară asupra literaturii. însușirile romancierului sint cunoscute și nu trezesc îndoieli. Ele se vădesc dealtfel în episodul consacrat morții tragice a lui Mișu Horowitz. Aici e și analistul fin al ezitărilor sufletești și observatorul ascuțit al ticurilor uliței evreiești și poetul marilor furtuni și elevații interioare pe care le poate stîrni în oameni muzica. Povestea „voiajorului cu abonament clasa a III-a” aduce și o concepție nouă, înaintată, asupra vieții. De la sfișierea vălului mincinos aruncat peste tradițiile de clasă și țesut din lozincile unității evreilor, care, mai mult ca orice neam, ar fi—bogați și săraci— „puțin rude” mereu între ei, pînă la constatarea brutală, ciinoasă cu care un individ pletos trage concluziile accidentului suferit de bietul Horowitz, spunînd : „Camaradul vatman nu are nici o vină. Jupînul s-a sinucis. Are în buzunar o scrisoare de adio pentru balabustă și paradei”, episodul denunță toate formele de naționalism, le indică izvorul 'burghez comun. De asemenea simțul real familial din casa victimei, înțelegerea întîlnită de Sarah și copiii ei printre oamenii sărmani ca și dinșii scot la iveală o altă etică, superioară, bazată pe adevărata înfrățire a exploataților de pretutindeni, însfirșit, episodul dezvăluie cu finețe cum în confruntarea aspră cu realitățile crîncene ale lumii capitaliste se năruie un eșafodaj milenar de credințe religioase, de mituri și convenții înșelătoare.

Pentru a dobîndi și alte semnificații, povestea lui Mișu Horowitz avea nevoie firește de adînciri și completări. Dar modul cum a înțeles autorul

să le realizeze e departe de o reconstruire literară realistă. „Colonelul” îi face lui Avramuț următoarea expunere a politicii partidului naționalist în care militează: ...„devastarea unei singure întreprinderi evreiești nu merge. Se cheamă că e o răzbunare personală, sau un act de huliganism, sau chiar jaf. Și nu e moral, și nu e politic! Când devastarea se face, însă, angro, înseamnă patriotism și principiu politic, căci domnul profesor este un fruntaș politic și fruntașii politici numai așa lucrează — ca dumneata — angro. Și a adăugat: Parcă avem ceva cu voi evreii. ? Adică îți închipui că sîntem antisemiți ? Nu vezi, facem afaceri cu voi și sîntem — și domnul profesor, și eu, și toți antisemiții — prieteni cu voi, dar trebuie să ai, 'la fel ca în comerț, un capital de rezervă. Antisemitismul este capitalul de rezervă al guvernelor, pentru zile negre. Și trebuie să ai supapă de siguranță pentru atunci cînd guvernarea — sau chiar toată orânduirea — e încărcată cu probleme ce nu se pot rezolva și care te pot arunca în aer. Sau, dacă vrei, guvernele aplică ventuze scarificate pe organismul social congestionat de probleme generale care cer paleativul diversiunii...” Am citat un exemplu. Se pot da o sută de același calibru. Burghezia se autodemască în romanul lui Ury Benador, dar nu atît prin actele ei, ci prin declarații, în care își mărturisește deschis mobilurile de clasă sau prin monologuri interioare, în care iarăși recunoaște că nu urmărește decît țeluri sălbatic egoiste. Lucrul se face cu atîta luciditate, cu o asemenea înțelegere a mecanismului social, încît dă impresia la un moment dat că reprezentanții claselor exploatatoare și-au însușit marxismul, numai că folosesc efectul legilor economice în interesul lor, profitând de ignoranța maselor. Se ajunge astfel la situații absolut incredibile.

în 1920, în plin val revoluționar, ziarul „Danubiul de jos” al cărui director — cum arată însuși autorul — gîndește: „trebuie măcar să *simulăm* democrația”, publică o relatare a incendiului de la Brăila, unde amintește cu satisfacție cum „frunțașii marilor noastre partide politice — guvern și opoziție — și-au dat mîna în fața pericolului comun al răzmeriței plebee țărănești reprimînd-o”, înfierează „neglijența criminală” a locatarilor imobilului sinistru, oameni fără avut și neobișnuiți deci să aibă grije de avutul altora, își consacră pagini întregi de plîngerii calului „Fulger” într-un stil exagerat chiar pentru o parodie. Tot în împrejurările respective moșierul Mărgărit, indignat că i-a pierit favoritul, își impușcă pur și simplu grăjdarul, adresîndu-se cadavrului: „Tu, anarhistule și nihilistule, nu poți invoca nici măcar scuza domnului comandant, că n-ai știut pe cine ai onoarea să ții de dîrlogi !” Colonelul urmărește din balcon o manifestație muncitorească și-și spune singur că vocile mulțimii intonează „un cîntec care începe molcom și crește apoi spre un fel de imn de lumină și încredere (cine mă-sa le-o fi făcând lor cîntecele astea că-s grozave! — și mai ales muzica ?), că marșul se înalță „ca o furtună, năpraznică, uriașă, implacabilă”.

Pentru a împlini lipsa de situații tipice, capabile să caracterizeze prin comportare o mentalitate, autorul recurge la un fel de relatare a gândurilor personajelor, la un șir de monologuri interioare întinse pe zeci și zeci de pagini. Dacă în cazul lui Horowitz, care trăiește un moment de zburcucie intens și deci o intensificare dramatică a vieții interioare, procedeul e fericit și aplicat cu iscusință, în restul cazurilor se dovedește un artificiu ieftin destinat tocmai sociologizării vulgare amintite. Ury Benador se substituie practic eroilor săi și-i obligă să-și spună, ceea ce socio-

teste el că ar fi necesar explicării situațiilor în sens politic, Cît e de conform gândul ou firea personajului, ou modul lui propriu de a se exprima, cu împrejurarea respectivă, nu pare să-l preocupe prea mult pe romancier. Pretextul e că omului îi pot trece tot felul de lucruri prin cap, în orice moment și cu o iuțea vertiginoasă. Colonelul de pildă raționează ca într-un manual de istorie: „Era, adică, pericol ca strada să-și impună voința cabinetelor ministeriale, ceea ce înseamnă, în ultimă analiză, că o impune marilor întreprinderi industriale și instituțiilor bancare" sau „...peste câteva zile urmau să aibă loc niște excese antisemite cu pogromuri și incendii de orășele, excese bine regizate de guvernul generalului Averesou, venit recent la putere avînd în portofoliul prezidențial rețeta Infaibilă a începerii cu diversiunea antisemită, căci avea probleme grave interne, pe care nu le putea rezolva. A făcut pînă acum tot ce a putut: 1) o coaliție cu puternice forțe bancaropolitice; 2) l-a îmbarcat în guvern pe caraghiosul acela burtoș, „mare avocat" Trancu-Iași, din Galați care și-a plătit la ziare o faimă de om cîcă simpatizant al „muncii și ocrotirii sociale", în consens cu restul guvernului, l-a îmbarcat pentru amețirea muncitorilor, șeful întrebuițînd, însă, în același timp, prin ministrul de interne, împotriva muncitorilor, metoda de „mână forte". Dar „bestiile roșii" – cum sînt numiți în manifeste ale guvernului muncitorii orientați de comuniști – adică de maximaliștii noștri – s-au întărit și se întăresc mereu, și deși nu sînt mulți, reprezintă o

forță, și, ceea ce e mai grav, organizează prin sindicate – care sînt sub influența lor – greve una după alta, unele masive, nu glumă, altele mai mult demonstrative, toate, însă, obținînd nu numai succese profesionale imediate, cum ar fi mărirea salariilor, repaus duminical, ore mai puține de muncă, reprimirea unor muncitori concediați, protecția muncii, mai ales pentru femei și copii, ci obținînd succese *politice*". Totul e aici, din punct de vedere literar, neautentic. Cine își poate închipui un om *gîndind*, nu *scriind*, în asemenea perioade riguros construite și conținînd zeci de precizări și nuanțări? Cartea însă abundă de digresiuni în genul acesta (despre schimbările valutare, și limitele ideologice ale lui Peretz, despre sistemul cambiilor scontate și disputele pe marginea unui text talmudic despre tipurile de produse în branșa papetărie» și utilizarea folclorului în muzică. Se vorbește adesea în critica noastră de formele noi, originale, 'ale prozei. Ele există și sînt proprii realismului socialist. Se analizează însă mai rar, cu o condamnabilă neprincipialitate, cazurile cînd în unele romane anumite formule pretins originale nu sînt decît mijloace prin care autorul. încearcă să rezolve doar aparent, doar de circumstanță, problemele dificile ale temei tratate. „Gablonz" e un exemplu evident, de la nenumăratele motfo-uri, citate și „uverturi" inițiale, pînă la „coda" finală și la procedul pseudomonologurilor interioare din cuprins.

E păcat deci că o poveste dramatică, interesantă și mișcătoare, e alterată printr-o umflare artificioasă și prin tot felul de adaosuri parazitare.

TINERI PROZATORI: CONST. CHIRIȚĂ

ION VITNER

Autorul romanelor „Iuinierea” și „Oleul” face parte din acea categorie, extrem de numeroasă, a tinerilor prozatori, cari au ajuns la nuvelă sau roman pornind de la reportaj. C. Chiriță are, într-adevăr, un bogat trecut de reporter, ceea ce i-a permis o cunoaștere a realităților socialismului nu printr-o „documentare” izolată și fugară, (incapabilă, de altfel, de a genera operă de artă, ou toate iluziile manifestate încă de unii confrăți în această „privință”), ci printr-un contact permanent cu multiplicitatea fenomenelor construirii Socialismului. În plus, Chiriță s-a simțit atras, ca reporter, mai ales de pulsația trepidantă a marii industrii și a căutat, ca romancier, să utilizeze această atitudine de prețioasă cunoaștere în sectorului vital pentru existența însăși a socialismului.

O primă încercare, cu totul ratată, de a introduce datele reportajului în mici narațiuni, o coristitulesc volumele de debut „Matei Ion a cucerit viața” (pe o schemă foarte răspândită în epocă de a consemna, pe scurt, trezirea la o nouă existență și demnitate umană a celor exploatați) și „Oameni din orașul nostru”, volume de mici povestiri în cari bunele intenții ale autorului sînt trădate de o viziune extrem de schematică și idilică a vieții. De altfel aceste mici volume sînt uitate și, cînd se scrie despre Chiriță, sînt amintite ca lucrări ale debutului real cele două romane pentru tineret „Cireșarii” și „Castelul fetei în alb”.

Nedorind să trădeze inerției și prejudecăți ale criticii literare, autorul rîndurilor

de față, la fel cu cei mai mulți dintre confrății săi, nu citește literatură „pentru tineret” și eu a scris niciodată despre vreo carte scrisă special pentru tineri. Fenomenul se întîmplă nu pentru că vîrsta ar împiedica receptarea valorilor unei astfel de literaturi, diar pentru simplul fapt că de ani de zile s-a stabilit o anumită convenție și anume că beletristica pentru copii și tineret constituie un domeniu de strictă specialitate. În virtutea acestei prejudecăți literatura pentru tineri își așteaptă exegeții de specialitate, iar criticii literari, cu o conștiință perfect împăcată, scriu numai despre literatura pentru maturi. Apare cît se poate de clar că însăși o astfel de categorisire a beletristicii este artificioasă (literatura bună fiind scrisă pentru toată lumea, specificul existînd, e adevărat pentru preșcolari sau pînă la o treaptă foarte de jos a școlarității), și din acest artificiu de gîndire păgubiți ies autorii literaturii pentru tineret, cari scriu în virtutea unui apostolat demn de toată stima, răsplata lor fiind dragostea ou care sînt înconjurați de către micii cititori, ceea ce îi face să suporte foarte bine indiferența vinovată a criticii literare.

Asemenea reflecții autocritice mi-au fost impuse de cele două romane, extrem de captivante, ale lui Chiriță. „Cireșarii” sînt constituiesc o invenție literară fericită, cu bune ecouri din literatura lui Alexandre Dumas, Poe și Stevenson. Este vorba de un grup de tineri mușchetari dintr-o școală a unui orașel provincial, servind nu aventura și dorința auto-afirmării în virtutea

unui ideal cavaleresc, că *cunoașterea*. Dorința de a cunoaște noi realități și de a investiga locuri necunoscute sau greu accesibile, îi face pe „cireșari” (locuitori ai cartierului cu acelaș mume) să traverseze aventuri pasionante, să înfrângă, în virtutea ferveoare! juvenile, dificultăți greu de imaginat fără ajutorul amabil al fanteziei romancierului.

Trasarea hărții reale a Peșterii Negre, cu cotloanele și cursurile de apă subterane, necunoscute, descoperirea ou totul mlîmplăitoare a certaților cu legea ascunși în afundurile grotelor, aventurile cari decurg de aici, idati volumului „Cireșarii” acea densitate a narațiunii și acel palpit al faptelor cari impun o lectură fără discontinuități (de altfel, o @arte de aventuri pe oare o poți citi cu pauze, este o carte ratată). Folosind experiența debutului, Chiriță ne oferă cu al său „Castel al fetei în alb” o lectură în oare emoția faptelor palpitate este dublată. Căutarea misterioasei „fete în alb”, închisă în „Curtea celor două cruci” a Cetății Vulturilor, dintr-un masiv muntos izolat și greu accesibil, la care cireșarii ajung după ce descifrează documentul criptografic al logofătului Cristache Zogreanu, aflat și el în urma unor întimplări aventuroase, desianțuie fantezia exultantă a romancierului. Multitudinea avatarurilor, stâncile greu de escaladat, intrările misterioase în subterane și coridoare nu mai puțin misterioase, trapele și sistemele secrete ale unei apărări diabolice ca inventivitate (isirtoni într-o redută tăinuîtă pentru refugiu, a dinastiei Mușatkiilor), «ușile nevăzute cari se deschid cu mecanisme ingenioase, «omoriele descoperite în sala armelor din „Castelul celor două craci” și însăși arhitectura prin decalc a misteriosului castel, menită să-i deruteze pe eventualii invadatori, toate la un loc, în pofida abundenței lor, sint savuroase.

Romancierul stapînește ou fermitate articulațiile atît de labile ale mecanismului labirintic, caracteristic oricărui roman de aventuri. Chiriță posedă o adevărată artă a „ysuspense”-uhu, condiția primă a speciei. Suspendarea emoției des’ânțuite a ci-

titorului, ân momentul de maximă tensiune, antioipînd emoții și mai puternice, constituie nexul psihologic al romanului de aventuri. Specia își are, prin urmare, psihologia și fiziologia ei, după cum își arc o recuzită de specialitate și o mecanică interioară, menită isă declanșeze emoția, toate bane cunoscute și mai ales bine utilizate de către 'prozator. DaT dincolo de aceste date tehnice ale romanului de aventuri, Chiriță a înțeles foarte bine că, potrivit exigențelor superioare ale conștiinței și sensibilității socialiste, el nu se poate rezuma la atît, pentru a da o nouă vigoare unui domeniu literar compromis în bună măsură de maculatura occidentală. Citind un roman de aventuri pe noi ne interesează totuși omul, finalitatea umană a evenimentelor, adică .tocmai ceea ce ignoră romanul de aventuri (sau cel polițist) occidental. Calitatea celor două mari aventuri ale cireșarilor constă, în bună măsură, chiar în profilul fin, în personalitatea juvenilă perfect conturată și diversă a tinerilor mușchetari, în afinitățile cari îi apropie, saui diferențele incitând mici dispute și drame fără consecințe .dezastruoase. Chiriță are o sensibilitate certă pentru universul interior al copiilor, domeniu al labilității și surprizelor, a cărui investigație nu este deloc mșoară. Micii săi eroi, de la Victor intruchipînd echilibrul și seriozitatea gândirii, ia Lucia, spirit iscoditor, nu lipsit de ironie, la Urau, materializare a unei mari forțe fizice, dublată de generozitate și perfect .spirit camaraderesc, și .pînă la. Tacă, mezinul grupului, și inseparabilul' său Țingullcă, etc., alcătuiesc în ansamblu imaginea unui tineret căruia nici urv sacrificiu nu i se pare prea mare pentru căpătarea unui surplus de cunoaștere, sau pentru realizarea unei fapte nobile. Sint tineri crescuții într-un climat moral în oare accentul este pus pe umanitate, în sensul ei cei mai complet. Deacea și finalitatea, aventurilor, cărora se dăruiesc cu pasiune,, este plină de umanitate.

Neounosînd literatura pentru tineret în ansamblul ei, nu pot să fixeze cu exactitate locul pe care îl ocupă cele două ro-

mane ale lui Chiriță. În orice caz, ele sînt de natură să incite curiozitatea și dorința parcurgerii sistematice a beletristicii creată pentru cei mici sau pentru adolescenți.

Celor două volume de aventuri ale „oierilor” puteau să le urmeze, fără nici un regret, alte cîteva, spre satisfacția tinerilor cititori. Prozatorul părăsește însă laurii cucerii și se avîră în domeniul literaturii propriu zise, fără delimitare de vîrstă, dînd unul după altul două romane masive, „întîlnirea” și „Oșelul”, intrate copios în focul disputelor criticii, discutate și ide către cititori, admirate de unii, renegate de alții, citate în presă ca realizări pozitive ale literaturii ultimilor ani și oferite, nu odată, oa exemplu negativ, de literatură nerealizată. Tot acest foc concentric în jurul celor două romane numite își are o rațiune a sa, penitruieă într-adevăr „întîlnirea” și „Oșelul”, nefiind lipsite de calități, ipat incita interesul lectorului, atit iprin problematica romanelor cît și printr-o cursivitate a lor, dar un cititor exigent descoperă o multitudine de scorii, ridicând serioase probleme de ordin estetic. Doritor de monumental, C. Chiriță a realizat romane masive, ca număr de paginii, dar ale căror dimensiuni nu sînt rezultatul dăltuirii migăloase a materialului, ci, de multe ori, consecința unei dilatări factice. Dar, fără îndoială, nu problema dimensiunilor este aceea care interesează în primul rînd (deși rămîne o problemă) ci aceea a materialului propriu zis din oare prozatorul și-a edificat construcția sa epică.

„Întîlnirea” și „Oșelul” reprezintă de fapt două ipostaze ale unei probleme unice, de însemnătate vitală pentru construirea socialismului. Este vorba de productivitatea muncii, de uriașul efort constructiv făcut de masele muncitoare și de evoluția procesului de edificare a socialismului, datorită creșterii neconținute a productivității. Chiriță amintește undeva bine cunoscutul citat din Lenin, care spune că: „Productivitatea muncii este la urma urmei factorul cel mai de seamă, factorul esențial în victoria noii onindri sociale”.

Problema a stat și în centrul raportului prezentat de tovărășul Gh. Gheorghiu-Dej la cel de-al III-lea Congres al P.M.R. Fără îndoială că toate aceste considerente nu pot oferi creației lui Chiriță un plus de calitate, dacă prozatorul s-a apropiat cu neîndemimare de oomplexitatea unei astfel de probleme, primordială în construirea socialismului. Dar, în pofida numeroaselor deficiențe ale construcțiilor sale românești există, atit în „Întîlnirea” cît și în „Oșelul”, pagini și momente aparținând unui spirit nou al prozei noastre realist-socialiste și oare se va impune tot mai (mult în viitor. Este vorba de problema unei literaturi a miunooii, a efortului constructiv al omului, a muncii văzută nu descriptiv, dar ca o forță pemii-înd individului afirmarea deplină a valorilor psihologice și etice. Sub dominarea burgheziei o astfel de literatură era de neconceput, în primul rînd pentrucă prin munca exploatată muncitorul se aliena ca individ, ca specimen uman, devenind o valoare de tipul mărfii. Sarcina literaturii avansate din această epocă, a fost tocmai lupta împotriva exploatării, denunțarea fondului anti-uman al muncii și al vieții maselor muncitoare sub dominația burgheză.

Literatura burgheză, pentru a deruta conștiințele, a inventat printre altele alcovul, ca loc al deslegării destinelor umane. Psihologia și fiziologia alcovului (și prin exagerare chiar filozofia acestuia) ocupă un spațiu uriaș în literatura epocii de dominație a burgheziei și, pe măsura descompunerii spiritului burghez, alcovul a devenit tot mai mult empireul solicitat de scriitorii aserviți acestei mentalități muribunde. Pentru omul epocii socialiste spațiul afirmării sale oa exemplar al unei umanități complete este lumea întregă (de aici și imposibilitatea utilizării Sn literatura realismului socialist a vechilor compartimente ale clasificării literare: literatura rurală, citadină, etc. etc.), dar insul] socialist se desăvîrșește în cadrul muncii eliberată de orice exploatare. Prin munca și efort constructiv, s-a format în socialism, și continuă să se dezvolte, o

nouă tipologie socială, un nou tip de muncitor, ou o nouă psihologie și valori etice inedite.

Cum în literatura noastră actuală locul ocupat de problematica muncii și de noua tipologie a muncitorului industrial, este încă extrem de restrâns, nu putem trece cu indiferență peste o experiență literară care ne comunică date interesante în această privință.

Captivant, în cele două romane ale lui C. Chiriță, este modul în care romancierul ne face sensibili la complexitatea acestor probleme a măririi productivității industriale, prin destine și drame umane.

„întâlnirea” «antă să pună în valoare ideea că locul interferențelor umane, în socialism, a devenit locul de muncă, uzina, care-i apropie pe oameni în jurul idealurilor avansate, fiind și o arenă a marilor dispute, între interese sau idei contradictorii. Dar, mai presus de toate, uzina constituie o putere modelatoare a conștiințelor, un vast oîmp de activitate în care se poate desfășura în mod liber, capacitatea constructivă a individului. Romanul a încercat să valideze această idee artistică excelentă construind o vastă rețea de interferențe umane, compatibile sau antinomice, pe tipul frescei sociale. Construcția a depășit posibilitățile de realizare ale romancierului, de unde multiple nereușite laie cărții. Dar, câteva dintre „acoste „mtuniiri” mu sînt lipsite de interes, iar atmosfera uzinei văzută în maniera unui vast cîmp de experiență științifică, în oare muncitorul avansat, posesor al unei mari pasiuni investigatorii, începe să joace din ce în ce mai mult un rol principal, este la Chiriță autentică.

Interferența cea mai spectaculoasă, mai bine studiată de către romancier, este aceea dintre muncitorul Alexandru Severin și inginerul Pirvan.

Alexandru Severin, „un exces de forță și energie”, cum îl caracterizează prozatorul, este dominat de pasiunea cunoașterii. „Vreau să știu” — spune personajul uidevia. „Cînd aflu ceva nou, tremur de bucurie”. Cu toată existența extrem de

dură pe care a străbătut-o, setea cunoașterii, a studiului naturii în peregrinări solitare, dar mai ales investigarea atentă și laborioasă a domeniilor fizicii și matematicilor superioare, dificilă prin însăși lipsa studiilor de specialitate, nu a încetat o clipă. Natură interiorizată, timid cu toată forța fizică afară din comun, sau tocmai în virtutea ei, Severin trăiește retras, dărîmîndu-se visului său de constructor al mașinilor la care lucrează. Timp de un deceniu, acumînd experiență și studiu, el profilează în meditații singuratică o mașină „oare să lucreze singură”, un strung automat. Dorința de a face ca inteligența, spiritul inovator al omului, să se substituie epuizării fizice, să o anuleze, pentru desăvîrșirea plenitudinii umane, este fără îndoială caracteristică și revelatoare pentru un nou tip de muncitor, pe care numai socialismul îl poate genera. Este adevărat că prozatorul, pasionat de tipul pe oare l-a creat nu a mai reușit să domine datele exacte ale realității, și hiperboldzîndu-și personajul a făcut din el un savant solitar, capabil de a rezolva singur toate datele extrem de complexe ale unei construcții în domeniul mașinilor automate. Uitînd că Severin este totuși un autodidact, inferior în domeniul tehnicii autodidactului artist, romancierul îl tratează pe inventatorul prezumat al strungului automat ca o forță a gîndurii enciclopedice, superior, de exemplu, inginerului Pirvan. De aceea, poate, iigura lui Pirvan este mai echilibrată și mai reală decît a lui Alexandru Severin. Provenit din școala veche a tehnicii occidentale, cu studii de specialitate făcute la Paris, cu o carieră universitară abandonată pentru apărarea demnității personale, Pirvan a eșuat în orașul și uzina de provincie, asistînd perfect impasibil la tot tumultul înnoitor din jurul său și savurînd orele de bridge petrecute în cercul închis al Justiției Orhidea Miclescu (nume imposibil pentru un personaj de roman'), pe oare le consideră ca un țel suprem al existenței sale ratate. Pirvan nu este ostil socialismului, dttpă cum nu pare să fie citușă de puțin receptiv Ja

girândoarea existenței oare se desfășoară în jurul său. Claustrat într-un empireu matematic și în societatea închisă a jucătorilor de bridge, pare dispus să parcurgă o îndelungă agonie. Între Pîrvan și socialism există un singur punct de contact: cultul muncii. Deși total opac la caracterul nou al muncii din uzina în care se află, ostil ideii de întrecere socialistă, avînd un dispreț suveran pentru muncitor, în care nu vede decît un executant al dispozițiilor date de tehnicienii calificați, Pîrvan este în carapacea sa de rece corectitudine, un muncitor neobosit, care nu concepe existența parazită, fără muncă. Îdisprețuind posibilitățile creatoare ale muncitorilor, el ignoră cu totul pregătirile pe oare Severin le face, în vederea punerii în aplicare a mecanismului de automatizare al strungului său. De aceea cînd primul strung automat fabricat în țară devine irealitate, Pîrvan resimte un șoc moral considerabil, pentru că o asemenea mașină fusese obiectul visurilor sale jiuvenile și al lucrării sale de licență, visuri și lucrări abandonate din cauza condițiilor cu totul improprii, în capitalism, pentru manifestarea spiritului tehnic creator. O uimire și meșosă bucurie, Pîrvan descoperă în mașina pusă la punct de Severin, „un mic agregat industrial de mare productivitate”. Nu existența mașinii îl uimește pe inginer (astfel de mașini fiind cunoscute mai de mult, în tehnica avansată a lumii), ci faptul că un muncitor s-a gîndit cu ingeniozitate la posibilitatea creării ei și a realizat-o. În conștiința sa pătrunde prin intermediul mașinii visată o ardore și de el altădată, tot tumultul vieții noi. Ia oare pînă atunci fusese absent. își dă seama că are în fața sa o masă de oameni ai muncii cu totul deosebită de muncitorii pe cari îi cunoscuse pînă atunci. Entuziasmat de performanța tehnică a lui Severin, pe Pîrvan nu existența mașinii îl încântă și-l uluiește, ci ideea filozofică pe oare iaoeastă mașină o materializează. „Extraordinarul se afla în ideea de a construi, în deia construcției propriu zise și în realizarea ideii”. În același timp Pîrvan trebuie să recunoască

eficiența întrecerii socialiste, singura în stare să mobilizeze inafiativă creatoare a masei de muncitori, gîndindu-se că toată această multitudine umană, într-o extraordinară efervescență creatoare, nu mai are drept mobil al emulației banul : „...^Oamenii aceștia aveau conștiința unei oauze: de aici venea toată puterea lor. Dădeau totul fără să fie obligați. Gine obliga pe Domnioa, pe Costinaș, pe Răduca ? Căștigul ?... îi apăru în fața ochilor chipul lui Costinaș și apoi cel al lui Vaier. Surizători. senini, entuziaști, cu acel neastămpăr interior revărsat în mișcări... Nu ! Oamenii aceștia nu erau sclavii banului... Era o descărcare de putere și bucurie în faptele lor...”. Zguduit în lapația sa de pînă atunci de invenția lui Severin, inginerul Pîrvan se supune ou onestitate concluziilor pe cari el însuși este obligat să le tragă în urma faptului petrecut. În conștiința sa intră cu fermitate respectul deplin pentru muncitor, văzut de astădată în ipostaza reală de stăpîn al mașinii și stăpîn al puterii sale de muncă. În limbajul lui Pîrvan, caracterizat printr-o acuratețe oarecum vetustă, intra expresii noi, nebănuite de el niciodată pînă atunci. El vorbește despre „colегul meu Alexandru Severin”, exprimîndu-și dorința de a se integra „în acțiunea domniei-sale”. Pentru prima dată în existența sa, Pîrvan gîndește noțiunea de „partid” sub aspectul de umanitate avansată și-i mărturisește lui Ilieș, secretarul organizației de partid, sentimentul, oare-l stînjenește ou oandoare, prin ineditul său, că ape nevoie de partid. Ajutat de colectivul muncitorilor și de partid, Pîrvan, în urma acestei uluitoare, pentru el, întîlniri cu clasa muncitoare, oferă toată măsura capacității sale tehnice, imaginînd și realizînd o întreagă linie automată, ca un prim pas către atingerea unui vis mai amplu : realizarea unei uzini automate, oonstruotoare de mașini automate. Toată evoluția lui Pîrvan, șocol moral stenic pe oare-l primește, resurrecția sa, sint bine cuprinse de romancier. Personajul are densitate și veridicitate. Este, poate, personajul cel mai autentic

creat de către Chiriță în cele două romane ale sale.

Nu cred că se poate trece peste faptul că, prin romanul „Intfăcirea”, această problemă a problemelor oare este întrecerea socialistă, părăsește domeniul reportajului (singurul domeniu de consemnare, până la Chiriță, al acestei probleme primordiale) și pătrunde într-o mare construcție epică. Chiriță a reușit, cred, să ofere cel puțin o parte din atmosfera pe care, în viață, întrecerea socialistă o degajă. Ciu o bună cunoaștere a problematicii, Chiriță schițează câteva tendințe și linii directe, incitate de febra întrecerii. În primul rând *linia Răduca*, în care problema importantă este a raționalizării. Răduca a descoperit timpii morții ai mașinii (și ai muncii sale) și îndepărtînd orice pierdere a reușit să ajungă fruntaș, realizînd cîteva norme zilnice. Succesul lui Răduca a incitat dorința competiției la Costinaș, dominat nu de echilibrul și spiritul gospodăresc al lui Răduca, ci de intemperanță juvenilă. Costinaș ajunge la aceleași rezultate, sub raportul normelor, cu rivalul său, diăr în dauna mașinii, pe care o forțează la maximum. Opoziția inginerului Părvan este zadarnică, iar previziunea sa cu privire la posibilitatea unui accident e socotită (de către arivistul Nisitor), drept încercare de a curma entuziasmul față de întrecere al muncitorilor. Calculele inginerului sînt validate de către viață și Costinaș scapă, cu total întîmplător, din teribilul accident.

În fine, cu totul imprevizibilă, dar cea mai solidă dintre urate, este *linia Severin*, tendința automatizării, a stăpînirii depline și conștiente a mașinii de către muncitor, cu minimum de efort fizic. Momentul Severin este momentul eliberării muncitorului ide sub tirania mașinii, și faptul că romancierul a oferit unui muncitor, misiunea realizării acestei etape tehnologice revoluționare, mîi se pare de bună valoare simbolică (fără exagerările care din păcate atenuază efectul realizat al simbolului).

Cele trei tendințe ale întrecerii, se înfiruntă dramatic în romanul lui Chiriță. Succesul lui Severin descumpănește echilibrul solid al lui Răduca. În conștiința acestuia, sub influența Olimpiei, soția lui, caracter viperin, apare vanitatea, amenințînd serios virtuțile comuniste ale gîndirii sale. Răduca se simte amenințat în poziția lui personală și gloria de care fusese înconjurat pînă atunci, și își menține rezerva față de invenția lui Severin, se izolează de colectiv, oferind astfel elementelor înapoiate ale uzinei posibilitatea de a incita spiritele împotriva ideii de automatizare, prezentată ca un pericol pentru muncitor (văzut ca marfă, ca braț de muncă, și nu în ipostaza lui reală, socialistă, de creator al mașinilor și bunurilor).

Drama lui Răduca este schițată realist. Din păcate, o continuă tendință existentă în proza lui Chiriță, de a idealiza lucrurile, face ca redempțiunea personajului, sub buna influență a lui Ilieș, să fie precipitată și nevrodică.

Și, în fine, pe fondul acestei dispute, prozatoirul construiește, nu fără calitate, figura arivistului, a profitorului de pe urma întregului efort depus de masa muncitorilor. Este vorba de Miliail Nistor, un Dinu Păturică al epocii socialiste. Vlăstar maturai de vîtaf boieresc, crescut în spiritul servilismului și parvenirii, Nistor își dă seama că timpul în oare trăiește este „al muncitorilor” și, pentru a parveni, se va face muncitor. E mai tătii ucenic al lui Severin, față de care se simte stuijen.it pentrucă, în virtutea excepționalei lui sensibilități, bătrînul muncitor *simte* caracterul duplicitar al insului. Apoi va utnoa, ajutat de suplețe și inteligență orientată arivist, treptele ierarhice ale muncii, pînă la calitatea de director adjunct al uzinei.

În întrecerea socialistă, Nistor intuiește imediat posibilitatea unei ultime înălțări personale, menită să-l introducă în sfera conducerii politice și de stat. Modul în oare Nistor acaparează, în sensul propriu, al ouviretului, rezultatele întrecerii socialiste, în scopul promovării

personale, intrigile țesute împotriva lui Severin, Ifeș și alții. «a mijloc de auto-afirmare sânt bine relate de către romancier. Totul era pregătit pentru o profundă analiză a tipului de arivist în condițiile muncii socialiste. Dar romancierul a ratat începutul bun printr-o precipitare în sens melodramatic și politist, a destinului acestui personaj. Dotat cu un exces de ambiție, vanitate și vornă, Nistor este introdus în viața pasiunii erotice. Dragostea sa față de Cornelia Cernat, amestec de vanitate, calcul parvenit și nebunie a simțurilor, constituie fatum-ul decăderii sale. Demascarea impostorului este din nefericire pregătită de romancier extrem de inabil (personajul face totul, k un moment dat, pentru a-și crea puncte vulnerabile menite să-l distrugă), ceea ce comportă și denaturarea polițistă a profilului, nu lipsit de interes, al lui Hies, militantul de partid, care în ultima parte a romanului este un pseudo-detectiv în urmărirea delictului primejdios.

Romanul „Oțelul” prezintă, alte aspecte ale acestei probleme capitale a productivității muncii. De astădată decorul este al unei mari industrii siderurgice, mediul este al olelarilor. Știri eu privire la întocirea socialistă dintre oțelari, la faptele lor pline de eroism, la detalii privind creșterea volumului de oțel produs, întilmm atât de frecvent în ziare sau emisiuni noastre radiofonice, încît depărtații oțelari ne-au devenit prieteni familiari, dar ale căror probleme și drame personale, sau mobilul și desfășurarea reală a marilor acțiuni de muncă pe oare le întreprind, plutesc pentru noi încă în vag. Mihail Davidoglu, oa dramaturg, sau V. Nioorovici, ca reporter, au desvăluit multe elemente ale acestei existențe, avînd o tonalitate specifică, a muncitorilor oțelari. Chiriță oferă o contribuție reală, prin romanul său, la înțelegerea cu ajutorul tumultului epic a datelor cari alcătuiesc existența cotidiană a făuritorilor oțelului.

Romanul „Oțelul” este axat pe o dispută fundamentală, ou multiple ramifi-

oața dramatice, disputa dintre viziunea asupra produce™ oțelului, bazată pe o mare experiență, dar rutinieră, a maistrului Voicu și privirea lucidă, inteligentă, potrfmică rutinei, a tinărului maistru Cmșan, oresouit de către Voicu în pasiunea sa pentru oțel.

..... o tipologie a „cetății de foc” și Chiriță nu se depărtează de căi investigate, atunci cînd introduce în romanul său figura masivă a meșterului oțelar Voicu. Personajul este un Arjooa, la care viciile rutinei sînt și mai acuzate decît la eroul lui Davidoglu. Amestec de malta conștiință profesională, vanitate și egotism excesiv, dorință de dominare, de supunere a tot ce-l înconjoară, „Leul”, cum este supranumit de muncitori, reflectă în personalitatea sa masivă și tumultuoasă ceva din forța și dogoarea metalului™ incandescent, pe care știe să-l facă uri omului. Extrem de sigur pe cele mai neînsemnate detalii ale dificilei geneze a nobilului metal, Voicu nu ezită, pentru a-și controla capacitatea sa de dominare a colectivului pe oarc-l conduce, să oreieze situații primejdioase, pe care apoi, cu dezinvoltură, le înlătură, savurând stupefacția celor din jur.

Voicu a creat în jurul său mitul identității de substanță dintre el și oțel. „Cînd spui Voicu, spui oțel”. Prin forța egotismului, meșterul nu are nici un dubiu asupra caracterului excepțional al personalității sale, astfel că poate vorbi despre el însuși, printr-un efect de dublare al oricărui orgoliu excesiv, oa despre o figură legendară: „Cine vorbește despre oțel trebuie să-l aibă în fața ochilor pe Voicu – gîndi în sinea lui. Iar cine vorbește despre Voicu trebuie să aibă în fața ochilor oțelul! Voicu, oțelul, totuna-i! Orice copil o știe”. Lui Crișan îi spune: „ – Mă Crișane! Eu nu-s oarecine. Sînt Voicu! Și Voicu nu dă voie să fie batjocorit. Nici lui Dumnezeu din cer... Știi tu cît oțel am dat eu în acești zece ani?... Un Paring de oțel, Crișane! Asta-i! Deaceca Voicu nu dă voie să fie batjocorit...”. Despre livada sa (foarte

Snărcărită de prozator cu un mister melodramatic și siropos) el spune: „Eeeh... Livada lui Voicu...”. Toată această desfășurare de orgoliu bătrânesc nu este neîntâlnită. Tipul există și fiecare din noi l-a întâlnit, într-un fel sau altul. Ciudată este totala incompatibilitate dintre egotismul ofensiv al meșterului și calitatea sa de comunist, asupra căreia romancierul nu insistă de loc, lăsându-și eroul să fie un adevărat cult al personalității în acțiune, fără o spiritul critic al celor ce-l înconjoară să fie citași de puțin deranjat de acest lucru. Piavel Iordache, organizatorul de partid, critică — și este singurul «are o face — stilul de muncă, purtând pecetea individualismului din oțelăria condusă de Voicu, dar nu se atinge de mania «gotistă, ridicolă nu odată, a bătrînului oțelar.

În asemenea condiții, de totală dictatură personală, nu este de mirare că Voicu devine ferventul propagandist al unei adevărate mistici: a oțelului. Metalul constituie, pentru el, o forță elementară, o divinitate cerind să fie slujită într-un anume fel, pentru a fi utilă oamenilor. Producerea oțelului nu este o operație oarecăr putea baza pe anume legi, ci un ritual. Călcarea ritualului, nerespectarea divinității, sint de natură să „înfurie” «țelul și să se soldeze cu victime. Limbajul lui Voicu este, în acest sens, de o stereotipie trădînd un orizont extrem de mărginit: „Tu știi că oțelul e o fiară, dae-i dai drumul din cușcă turbează, mușcă, ucide!...”; „Oțelul te simte, te încearcă și, dacă-ți găsește miinile slabe sau giindurile aiurea, se răzbună... Nu trădați oțelul! Oțelul nu iartă nelegiuirile, pentru că îl plămădim mii de grabă aici... în pieptul nostru... decît în cuptoare...”¹⁸ Iar cînd Crișan și echipa lud introduc metode noi de fabricație, irascibilitatea acestuia mare preot al oțelului atinge limita: „Vă bateți joc de tot ce-d sfînt în sălbăticiunea asta pe oare oamenii o numesc oțel... Ai diavolul de partea ta (ii «pune el lud Crișan). Te-ai înhăitat cu sminteala, cu nesocotința și vrei să smințești și oțelul...”.

Încăodată, personajul nu este lipsit de un fond de realitate, dar romancierul lipsit de un simț al echilibrului, al măsurii, l-a hiperbolizat. În maniera în care personajul este creat poți citi cu ușurință admirația prea puțin animată de spirit critic a creatorului. De altfel Crișan are o adevărată atracție pentru asemenea naturi, caracterizate printr-un exces de forță fizică sau morală, și între Voicu și Severin, sub acest raport, există similitudini frapante.

Mult mai interesant prin problematica socială și psihologică este fără îndoială tînărul maistru Crișan, figură caracteristică de muncitor al orînduirii socialiste. Student la politehnică, deci pe cale de a fi inginer, Crișan devine prin însăși forța lucrurilor adversarul cel mai periculos al concepției mistice despre oțel, a lui Voicu. Crișan a crescut o oțelar în disciplina de fier a bătrînului maistru, și are pentru dascălul său o afecțiune puternică, mărită de faptul că o iubește pe Iulia, fiica meșterului. Sub imperiul studiului, tînărul muncitor își dă seama însă că în producerea oțelului există câteva necunoscute, cărora spiritul outinier le împiedică rezolvarea. Crișan ajunge la concluzia teoretică a unor pierderi mari de timp și implicit de oțel, care ar putea fi remediate prin rezolvarea datelor necunoscute. În virtutea acestor deducții, Crișan începe să studieze metodic problema temperaturii dirijate, ajungînd la rezultate excelente, și apoi tehnica adăugării feromanganelui la șarja de oțel, care aplicată empiric produce numeroase rebuturi. Crișan înlocuiește, prin urmare, metodic, rutina prin știință. Credința lui este exprimată clar și lapidar, în disputa cu Voicu: „Eu ored în alt adevăr decît cel în oare crezi dumneata atunci cînd e vorba de oțel. En cred că oțelul se face mai degrabă în cuptoare de cît în pieptul nostru. Ba uneori cred că se poate face pe o simplă foaie de hîrtie...” Crișan visează să îngrădească oțelul în propriile lui lega, la a căror descoperire lucrează cu pasiune deplină.

Spiritul inovator al lui Crișan crează în oolectivul oșelăriei, o adevărată emulație în sensul lucidității, în care se găsesc introduși nu numai muncitori tineri oa Vasilică și Albu, dair și bătrini oșelari oa Antonovici, emul credincios al lui Voicu și deci refractar inovațiilor. Printre cele mai bune momente ale romanului sînt desigur cele închinare întrecerii pentru șarje model între cele două hale ale oșelăriei, adverse prin metodele de lucru aplicate de către măștrii respectivi. Cuprinși de febra întrecerii muncitorii aduc zilnic contribuții extrem de prețioase pentru îmbunătățirea producției, de la observațiile făcute de Vasilică în problema majoră a fluidificării zgurei, care fură o parte din temperatura destinată oșelului, și pînă la „pragul” lui Antonovici sau „tona lui Buisuoc”, rezultată din economii asupra infimelor cantități de metal, irosite pînă și tunci cu firească indiferență.

Febrilitatea muncii socialiste este prinsă atit de autentic încît, atunci cînd Crișan, urmat de Vasilică, Albu și Piculină, ca mandatara ai oșelăriei noi, vin să provoace Ia întrecere socialistă oșelăria veche, condusă de Voicu, totul se petrece în maniera unui „toumoi” cavaleresc, decorul cu care ne-a familiarizat Walter Scott fiind înlocuit prin grandoarea gravă a oșelăriei și combatanții luptmd pentru un ideal oare este al tuturor participanților. Dar relatarea în manieră de turnir a momentului mi s-a părut excelentă, redîndu-i cu fidelitate fervoarea și 'Solemnitatea.

Maistrul Voiou trăiește o dramă puternică, din momentul în care conducerea oșelăriei noi este încredințată lui Crișan. Conștiința îi este zguduită în disputa dintre vanitatea mic-burgheză și spiritul datoriei și disciplinei socialiste. Se gîndește un moment să se pensioneze, acuză oboseala anilor, dar Ilona, soția supusă aidoma unei umbre, discerne valori etice noi, apărate în conștiința bărbatului ei, după cutremurul vanității. Gînd Voicu vorbește de oboseală, cu subtilă intuiție feminină Ilona demonstrează că nu este vorba de istovire oi de „îmblinzire”. Șuviul impetuos, operînd în virtutea unei

miștici stranii, a oșelului, a fost zăgăzuit. Intre simbolul, prin situații, al îngrădirii metalului în legile lud firești și readucerea lui Voicu în domeniul sociabilității comuniste, este o frumoasă corelație.

De ce am insistat, în contrast ou modui general al criticii literare de a privi romanele lui Chiriță, asupra acestor momente? Am impresia că ele au fost neglijate, chiar de către aceia cari au comentat favorabil munca prozatorului. Ori, în asemenea pagini există elementele unei literaturi a muncii industriale, care ăi 'momentul de față se află într-o stare cu (totul incipientă, din păcate.

Se uită, nu odată, că prin lipsa unei tradiții a literaturii cu tematică muncitorească, moi ne aflăm încă în situația de a nu ști să construim nu un conflict, oare să fie veridic, dar uneori în imposibilitate de a reda un bun dialog dintre muncitori, de a relata o întrecere socialistă (cel puțin așa cum o face Chiriță), de a împărtași cititorilor dezbaterile de 'conștiință, atit de interesante ale mediului muncitoresc și atit de deosebite de ale altor medii sociale. Pînă vom ajunge la autenticitatea deplină a modului în oare vorbesc, gîndese și acționează muncitorii din industria grea a socialismului, fără îndoială va mai trece un timp. Trebuie să cream ceea ce tradiția, din nefericire, nu ne oferă. Dar pentru a crea o tradiție trebuie să acordăm mai multă atenție acelor care contribuie Ia aceasta, chiar dacă această contribuție este într-un context foarte inegal, oa valoare estetică, în general, critica a privit romanele lui Chiriță sub specia eternității și, nu odată, a declamat non-valoarea lor. Sînt convins că peste două sau trei decenii vom reuși să avem o astfel de literatură a muncii industriale și o astfel de tipologie a muncitorului nou, pe care sooiailismul l-a generat, înăoit romanele lui Chiriță vor avea valoarea pe care, în contextul literaturii noastre moderne, de exemplu, o au romanele „Maaiol” și „Elena” ale lui Bolintineanu. Faptul că în „întilnirea” și „Oșelul” se află începuturile modeste dar certe

ale unei literaturi a muncii, iaptul că romancierul Chiriță a reușit să demonstreze, cel puțin în parte, că în zilele noastre uzina este domeniul prezențelor umane majore, și faptul că a relatat cum vorbesc, cum gândesc și cum acționează muncitării epocii socialismului, — toate aceste fapte mi se par incontestabile și nu pot trece peste ele.

Romancierul semnalează apariția în viața noastră socială a unui nou tip de muncitor, pe oare pînă acum literatura l-a reflectat ou totul insuficient și parcimonios. Este vorba de muncitorul pentru care nu revendicarea economică este totul, tocmai pentrucă eoonomiceste cei ce muncesc sint stăpânii inamovibili ai tulumw bunurilor, oi aspirația către creație, către mărirea continuă a mijloacelor menite să facă tot mai prosperă viața colectivității muncitoare. Observația făcută de inginerul Pîrvan, în această privință, este extrem «le interesantă, de aceea am și cital-o. De asemenea climatul social al romanelor lui Chiriță este altul, decit al puținelor romane ou muncitori și despre muncitori, cu are literatura noastră ne-a obișnuit pînă acum. Confiatul nu mai este generat de lupta dintre clase, ca în „Oșel și piine” de Călugărul, de exemplu, ci de antagonismul dintre conșdințele inaintaite și cele înapoiate, din masa muncitoare, conflictul dintre nou și vechii, atit de caracteristic noii epoci sociale în care am intrat, conflict oare va deveni în viitor, tot mai mult, climatul firesc al literaturii și problematicii literare.

Date fiind începuturile anevoioase ale unei literaturi a muncii industriale, problema extrem de importantă este de a ști Intruoit această itipologie este autentică. Am urmărit cu atenție, în legătură cu romanele lui Chiriță, mai ales discuțiile pe care muncitorii le-au întreprins în jurul acestor cărți. „Scânteia” a invitat muncitori din industria producătoare de mașini, pentru a discuta romanul „Intilnirea”, iar ziarul „Munca” redă o discuție a muncitorilor’ oșelari, cupijivircla „Oșelul”. Au fost două inițiative excelente pentrucă, este clar, în primul rind muncitorii pot spune

dacă romancierul a tratat mediile respective cu autenticitate, sau nu. În ceea ce privește realismul cu oare romancierul a reileotat existența atit de specifică a muncitorilor din industria grea, acordul pamticipanților la cele două consfătuiri a fost aproape unanim. Muncitorii s-au bucurat că un prozator a reușit să surprindă probleme și tipuri veridice diu viața lor.

Cu privire la „Intflnia-ea”, de exemplu, tov. Nicolae Marin, tehnician, a arătat că : „este o carte ancorată puternic în realitatea actuală, bazată pe cunoașterea vieții din uzine. într-adevăr, actualitatea romanului „Intilnirea” provine din faptul că el contribuie la înlăturarea vechii concepții despre viața monotonă a uzinei, despre muncitor oa apendice al mașinii.” În același timp spiritul discuțiilor nu a fost cituși de puțin concesiv față de viciile existente în creația lui Chiriță și observațiile au fost făcute cu bun gust și pondere critică.

Ce anume alterează viziunea romianeseă a pw>7atorului, într-o astfel de măsură încit a incitat numeroase și îndreptățite obiecții ?

În primul rând cunoașterea autorului este limitată la citeva probleme și medii, mai mult studiate sau frecventate. Astfel, în ceea ce privește viața unei mari uzine sau a unui ziar, Chiriță manifestă certă aipiiare, prin frecventare asiduă a acestor două medii. Atmosfera din redacția unui cotidian, specificul și seriozitatea muncii gazetărești, noile exigențe ridieînd dificultăți de calitate și adaptare a colectivulud redacțional, cancanurile și contradicțiile sau rivalitățile inerente mediului, pitorescul anumitor tipuri, iată tot atitaa elemente de viață din oare Chim13 reușește să facă interesante pagini de proză.

Dar, dincolo de uzină sau ziar, lacunele cunoașterii, pe care romancierul nu ie-a putut suplini prin inventivitate, devin evidente. Astfel cercul de bridge al Orhideei Midlesou și buchetul de burlaci

vinstnici, amatori de peripatetism, este fastidios. Firește că nu în întregime, tinete discuții ar putea fi interesante, dar abuzul de intelectualism, revărsarea produselor unei culturi foarte eteroclite și nesedimentate, esle de un efect disgrafios, prin lipsă de măsură, de echilibru. Dialogurile enorme și rarefiate prin ratiocinare, fac' ea relieful figurilor să se șteargă, iar romanul se dilată ostentativ și inutil.

Un alt d'omeniu în care prozatorul se mișcă stmgaci și ficțiunea nu-l poate salva de la ratare, este domeniul relațiilor sentimentale. Utilizând modele desuete prin romanțiozitate (literatura franțuzească și romfmească bulevardieră), Chiriță crează foarte multe pagini de calitate inavuabilă, menite să măRulească pros-tul gust în Ioc să lupte împotriva lui. Toata dmama erotică a Corneliei Cernat, începînd cu posesiunea animalică de către Nistor și terminînd ou sinuciderea, sau tentativa ei de sinucidere, este de maniera siropoasă (de exemplu dialogurile medetenezante dintre Cornelia și Lucian). Tot atit de stranie și de un prost gust exemplar este și figura Justiției Orhideea Mieslou (încăodată, ce nume înfiorător pentru un personaj de roman!), creata de Chiriță într-o atmosferă de respect pentru valori invizibile (de aici și postura penibila în oare este pus Pirvan, silit ă întreție un dialog erotic, oare denaturează linia sa analitică, interesantă în alte pri-vințe).

într-un mod extrem de ciudat (probabil prin lecturi juvenile de al căror farmec pernicios nu s-a putut debarasa) Chiriță melodramatizează în mod continuu. Ne-avînd încredere în potențialul dramatic și emotiv al realității, Chiriță supraîn-carcă emotiv eroi și situații, nedîndu-și seama că toarnă, nu apă de trandafiri, dar un sirop necomestibil, într-o băătură pe care cititorul o vrea neoomtrafacută.

Din această cauză Alexandru Severin esile un amestec de bune virtuți (onestitate, tenacitate, dorință de cunoaștere) și primitivism naturist, manifestat într-un limbaj uudamontar, iar meșterul Voicu

devine un amestec de voință zdrobitoare și sentimentalism desuet (povestea li-vezii). În plus, viziunea de prozator a lui Chiriță este dominată de o stereotipie extrem de supărătoare. Pentru romancier, un ins nu este interesant dacă nu suferă, dacă nu comportă o anume mutilare sentimentală în existența sa. Pornind de la această idee manifestată obsesiv (se poate vorbi, la Chiriță, de o mistică a mutilării sentimentale) absolut toate personajele de prim plan (și mai ales femeile) se frămîntă într-un tumult sentimental artificial. Alexandru Severin a fost nefericit în căsnicie și odată cu soția își pierde și fiul, pe Lucian, oare interpretează greșit, sub influența mamei; gestul tatălui. Severin nu face absolut nimic pentru a-și recuceri fiul, pe oare îl iubește ou pasiune, cu toate că o simplă discuție între cei doi bărbați ar fi edificia/toare pentru Lucian. În schimb Severin, ou tainică devoțiune, așine zilnic calea fiului său, trece pe lîngă el fără a-l saluta și își vede de drum, mulțumit. Ilieș, secretarul organizației de partid a fost căsătorit ou o cochetă, de oare se desparte, descoperind ulterior, în Margareta sa, nu numai o femeie extrem de serioasă dar și o energică activistă obștească. Răduca, fruntașul raționalizator, se desparte de o soție oare-l iubește, pentru o Olimpie rea și arivistă. Pavel Iordache, organizatorul de partid diii „Oșelul”, are o soție infirmă, ceea ce declanșează între cei doi drame, speculate cu totul melodramatic de către romancier. Iulia, fiica maistrului Voicu, suferă de un spleen iremediabil și inexplicabil (a trăit, totuși, toată viața în mediu muncitoresc), în virtutea căruia îl îndepărtează pe tinărul Crișan și se dăruiește (tot extrem de melodramatic) inginerului Moruzi, individ nul, ce poartă o mască de actor ratat. Bineînțeles Iulia este nefericită în căsnicie, dar întreprinde o rapidă educație a fantezei de care și-a legaS existența, educație care dă roade tot atit de rapide și de miraculoase, spre bunul echilibru moral al lui Iwi. Etc., etc., etc. Toată lumea lua Chiriță suferă, dar

totul se termină ou bine! Melodrama, bine înfeles, atrage după sine, oa un magnet, idilismul. Cantitatea de literatură submediocră este, în cele două romane, atit de mare, încit a trezit numeroase și îndreptățite proteste și obiecții critice. In același timp, sub raportul acurateții stilistice, între cele două romane și „Castelul latei în alb”, de exemplu, este o atit de mare deosebire, încit par scrise de autori diferiți.

Procesul psihologic prin care a trecut prozatorul, poate fi urmărit cu destulă claritate, în construcția romanelor sale. Chiriia a avut sentimentul, apropiindu-se de viața uzinei și a muncitorilor industriali, că literatura pe care o va crea are, de sigur, o importanță socială de prim ordin, dar că o masă mai mică de cititori nu poate fii satisfăcută de o literatură a muncii, redată în nuditatea problematicii ei și a agrementat miezul activității sale de romancier ou o mixtură pe care a vrut-o cit mad condimentată, dar cate a rămas din nefericire indigestă, prin melodramatism și idilism. Fenomenul care s-a petrecut cu Chiriță nu este unic. Ajm avut prilejul de a semnala rataiea unui foarte bun jurnal al unei brigăzi de tractoriști prin supraincărcare emotivă, de natură melodramatică, în cazul romanului „Ogoare noi” de Aurel Mihiale, Prin urmare, munca eliberată de exploatare începe să atragă din ce în ce mai mult dorința de creație a prozatorilor de astăzi, realizările majore fiind împiedicate, uneori, de credința cu total eronată că munca, și problematica umană legată de oa, nu conțin suficient dramatism, nu sînt în măsură să fie interesante.

Problema fundamentală, însă, în această privință, nu e aceea a clementelor atrac-

tive ale unui roman, oi a răspunderii scriitorului față de masa cititorilor. La consfăturile organizate de ziarele „Scinteia” și „Mujica” au participat muncitori a căror exigență s-a dovedit excelentă, respingînd, printre altele, „efectele” melodramatice, personajele extrase din romane bulevardiere și pe care prozatorul, lipsit de acel spirit de răspundere care trebuie să stea la baza oricărei creații autentice, le-a răspîndit în paginile romanelor sale.

Dar să nu ne lăsăm înșelați de iluzii și să credem că toată miasa cititorilor noștri se află la nivelul de cultură și exigență manifestat de participanții la discuțiile inițiate de cele două ziare. O pante din cititori au savurat tocmai elementele ide scandal sau de senzație, ale celor două cărți.

Dacă nu avem o tradiție a literaturii cu tematică muncitorească, nu înseamnă că trebuie să introducem prostul gust, vulgaritatea literaturii burgheze, în tradiția pe care o oreem. Există, totuși, în acest domeniu o tradiție realmente glorioasă, pe oare sîratem datori să o urmăm. Este vorba de literatura sovietică, de marile romane ale vieții muncitorilor industriali, constituind fondul de aur al acestei literaturi.

Gred că numai în măsura în care Chiriță va uni propria sa cunoaștere profesională a vieții muncitorești, ou studiul atent al exemplului literaturii sovietice, va putea lichida antagonismul evident ai naturii sale artistice, disputa dintre atoaacția către probleme extrem de nod și importante ale vieții noastre sociale și abandonarea sa în mrejele literaturii burgheze bulevardiere.

INDICAȚII BIBLIOGRAFICE

Volume apărute : Matei Ion a cucerit viața, Editura Tineretului 1949 ; Oameni din orașul nostra, Editura C.G.M., 1951 ; Cireșarii, Editura Tineretului, 1956; Castelul fetei în alb, Editura Tineretului

1958 ; intlftuirea, Editura Tiineretului. 1959 ; Oloiul, Editura Tineretului, 1960.

Referințe critice: la „Cireșarii” : C. Axmașu, Gazeta Literară, nr. 7, 14.11...1957 ; M. Cremene, Contemporanul, nr. 8,

22.11.1957; F. Dan, Soiuteia Tineretului nr. 2445, 16.III.1957.

La „Castelul fetei în alb”: M. Bucur, Luceafărul, nr. 4, 1.IX.1958; N. Velea, Gazeta Literară, nr. 36, 4.IX.1958; P. Slăvesou, Informația Bucureștiului, nr. 1589, 17.IX.1958; T. Virgollci, Soiuteia Tineretului, nr. 2957, 13.XI.1958; A. Pană, Iașul Literar, rar. 9-10.1958.

La „intilnirea”:- A. Băleanu, Scinteia, nr. 4602, 15.VIII.1961; P. Caraiolan. Gazeta Literară, nr. 34, 20.VIII.1959; N. Sorin Luceafărul, nr. 17, 1.IX.1959; Gh. Achițel, Flacăra, nr. 41, 10.X.1959; E. Simion, Contemporanul, nr. 42, 23.X.1959; Al Săndulescu, Gazeta Literară, nr. 45, 5.XI.1959; D. Solomon, Gazeta Literară, nr. 46, 12.XI.1959; B. Dumitrașcu, Informația Bucureștiului, nr. 1956, 19.XI.1959; A. Pană, Iașul Literar, nr. II, 1959; V. Moglesou, Viața Românească, nr. 1,

1960; I. Lungu, Tribuna, nr. 8 și 9 25.11. și 3.111,1960; A. Băleanu, Seint' t«a, nr. 4787, 20.111.1960; M. Dragu, Gazeta Literară, nr. 18, 28.IV.1960 • B Dumitresou, Seintela Tineretului, „r. 3499' 14. VIII.1960; D. Micu, Lupta de clasă, 7, y t'c], 5 1 5 m- p'10,pl sc' m^1 5318. 15. X.1961.

La „Oțelul”:- Gh. Achiței, Gazeta Lite-™ «. nr. 2, 5.1.1961; M. Dragu, Infor- mația Bucureștiului, nr. 2314, 12.1.1961 : tL : «...»' s...»' - 5056, 26.1. 1961; X., Munca, „... 4116, 29.1.1961; C Ștefănescu, Luceafărul, 1.11.196] - N. Giobanu, Gazeta Literară, 2.111.1961 • I. Lungu, Tribuna, nr. 9, 2.III.1961 : E. Luea, Contempoi-anul, nr. 10, 10.III. fnl\ „...g...». Gazeta Literară, 30.111. și 6.IV.1961; D. Miou, Lupta de clasă nr. 9, 1961; „. Pop. Setatei, 5318, 15.X.1961.

PROBLEME ALE DRAMATURGIEI ACTUALE

FLORIN TORNEA

În ultimii ani asistăm în mișcarea noastră teatrală la un fenomen vrednic de gemnat. E vorba de pătrunderea tot mai masivă a scriitorilor, poeți și prozatori, în domeniul altădată mult ocolit, al scriului dramatic. O seamă de poeți și prozatori — fie că țin de respirația largă a romanului, fie de notația imediată a reportajului — s-au arătat ispițiți de arta replicilor și de construcția concentrată a poeziei dramatice; iar alături de aceștia, chiar profesioniști ai altor unelte decât ale scrisului. Ilustrat pînă mai ieri cu statornicie de Aurel Baranga, Mihai Davidoglu, Lucia Demetrius, Horia Lovinescu, Al. Mirodan, frontul dramaturgiei noastre noi s-a lărgit astfel dintr-odată, ou lucrările unor „debutanți” ca Mihai Beniuc, V. Era. Galan, Titus Popovici, Ion Istrate, Paul Everac, Dorel Dorian, Al. Voitin, Horia Stanou, V. Biriădeanu, Ștefan Iureș, C. Teodora, Dan Tărchi'lă, Radu Cosașu și alții.

O privire critică de ansamblu asupra valorii lucrărilor acestora poate duce, desigur, la constatarea unei inegalități evidente pe planul inspirației ca și pe cel al încheșării artistice. Nu e mai puțin adevărat însă că fiecare autor, luat în parte, a adus — cu ceea ce a realizat pozitiv dar și cu ceea ce poate fi discutabil în ceea ce a realizat — o contribuție utilă la creșterea și înnoirea literaturii noastre realist-socialiste, la nuanșarea expresivității ei generale. Mihai Beniuc, bunăoară, scriind suculenta comedie „*In Valea Cucului*” apoi, drama

„*Întoarcerea*” a strecurat în chip firesc în aceste lucrări accentele poetice ce-i sint proprii. V. Em Galan, deschizînd în creația lui de romancier paranteza comediei „*Prietena mea Pix*”, a descoperit în dramaturgia noastră drumul spre un alt fel — analitic — (caracteristic prozatorului) — de a trata situațiile și caracterele comediei. Suplețea dar și vigoarea prozei lui Titus Popovici, concentrate în „*Passacaglia*” au înregistrat ceea ce sistem obișnuiți să numim în literatura noastră „dramă de idei”. E neîndoios că prezența masivă a publiciștilor în scrisul nostru dramatic din ultima vreme, aduce, cu tenta lor reportericească, o vivacitate și o privire caleidoscopieă asupra realităților și oamenilor zilelor noastre, chiar dacă „specia „reportajului dramatic” e pusă de unii în discuție. Dublul debut al „inginerului” Dorel Dorian care a pătruns în teatru și în literatura teatrului pe calea șantierelor de construcție, a consacrat cu succes (cu „*Dacă vei fi întrebai*” și îndeosebi „*Secunda 58*”) un poet al preciziei dar și al subtilității în descifrarea și cîntărirea conștiințelor. Așa cum Paul Everac s-a impus atenției noastre prin curiozitatea cu care într-un debut în lanț („*Poarta*”, „*Ferestre deschise*”, „*Explozie întîrziată*”) și recent, cu „*Ochiul albastru*” a cercetat o foarte felurită serie de filoane dramatice din viața și realitățile noastre înconjurătoare.

Nu mai știu cine afirma că aceste debuturi — și celelalte, nepomenite aici — și-ar afla explicația într-o atracție pe

care scoria nr fi exercil,at-o asupra scriitorimii. Poale ca undeva, afirmația se sprijină pe o realitate efectiva. Dar semnificația noului aflux de dramaturgi nu poate fi restrinsă la această atracție, oricât de ispititoare ar fi ea. Ștefan Iures (gazeta.-ul) putea găsi cu ușurință în Ștefan Iureș (poetul) modalitatea de a oînta viața și mentalitatea nouă a tineretului nostru: Să fi fost doar atracția scenei care l-a determinat să se asocieze cu Ben Dumitrescu pentru a ne oferi reportajul dramatic „O lună de confort?” Ion [«trate povestitorul atit de colorat a! întâmplărilor sătești, să-și fi părăsit proza doar pentru că l-au ispitit luminile rampei, cînd a conceput scenele și creionat fețele colectivîștilor din „Milionarii”? Ne îndoim că debutul lui Al. Voitin („Oameni care tac”), al lui Horia Stancu („Cînd scăpată luna”), al lui Dan Tărchi-Jă („Marele fluviu își adună apele”). își află cauza determinantă în forța atractiva a scenei. Așa cum ne îndoim că această forță de atracție ar fi încetat să se exercite sau ar fi slăbit față de unii slujitori mai vechi ai scenei, căci, în răs-timpul de ani pe carc-I avem în seamă, aceștia au dovedit (nădăjduim vremelnic) o oarecare dare înapoi a inițiativei crea-toare dramatice. Lucia Demetrius, după „Arborele genealogic” și „Vlaicu și feciorii lui” (1058) sc află astăzi pe afiș cu o „glumă”- dramatică (sic!): „Cînd cîntă privighetorile” și în schimb, se află în vi-trine, cu un masiv volum de proză. Mibai Davidoglu, după „Nemaipomenita furtună”, a păstrat cu „Uriașul din cîmpie” si ac-tul „Trandafirul negru” încă îiedepășită de sine vechea lini „Cetate de foc”. Horia Lovinescu. după „Hanul de la răscruce” a realizat un succes .deosebit în scrisul său, pătrunzând în problematica și tipologia înaintată a zilelor noastre cu „Surorile fioga”. Aurci Baranga și Al. Mirodan suit -pare-se singurii dintre „cei vechi” care au stărnit — unul cu „Siciliana”. celălalt cu „Celebrul. 702” - mișcare în peisajul nostru dramatic actual. (Dezba-terile critice, aprinse, iscale de unele as-pecte de conținut și de rezolvare a pro-

blematicii în „Siciliana”, o dovedesc, din-colo de concluziile care n-au fost până la capăt trase, în jurul satirei comice),

Explicația acestui „fenomen” (antici-păm: încă necristalizat) al afluxului de scriitori spre teatru, ni se pare, așa dar precar s-o limităm la atracția scenei. So-cotim mai de graba (dacă e să căutăm neapărat o explicație) că realitatea incon-jurătoare, ea însăși, li .-a relevat scrii-torilor mai insistent decît altădată, în la-turile ci dinamice, dialectice, și i-a in-visitat deci să abordeze genul dramatic, ca unul în măsură să oglindească — și să stimuleze - mai adecuat ceea ce apare specific și de neocolit vederilor noastre, în viața de azi : *procesul* ei de înnoire re-voluționară, devenirea ei continuă, spre perspectivele desăvîrșirii socialismului și comunismului.

Oricum, nu determinantele noii produc-ții dramatice intră aici în discuție. Ci lo-cul pe care ea îl ocupă și rolul ei în dez-voltarea literaturii noastre dramatice con-temporane; măsura în care ea răspunde înaltelor sarcini ce se pun azi scriito-rilor și artiștilor în genere, în promova-rea și grăbirea operei de desăvîrșire a construcției socialismului în țara noastră.

2.

E dificil să rostești judecăți de valoare despre un „fenomen” artistic încă în plină desfășurare. În fața noastră, în pofida marelui număr de lucrări dramatice pe care-l considerăm — sc profilează la ora aceasta tendințe diverse și vizibile cău-tări. Judecînd, prin ceea ce *tind* valorile ei, sintem îndreptățiți însă, din capul lo-cului, să afirmăm că producția noastră dramatică cea mai recenta e pe cale să se configureze nu ca o prelungire oarecare a dramaturgiei de [.....]. ..... pă nouă, în care sc resimte vădit preocu-parea de a împrăpăta cu noi rezolvări, cuceririle artistice ale creației noastre, de oglindire a vieții, potrivit complexității crescînde pe care le dobîndesc la noi as-

pectele, problemele și relațiile sociale. Fă vădită străduința dramaturgilor de a duce mai departe ceea ce s-a sedimentat ca pozitiv și de a înlătura ceea ce s-a dovedit deficitar în experiența creatoare și în lucrările dramatice anterioare.

Procesul de construcție în care se află angajat întreg poporul nostru, și mărețele lui realizări au avut un rol determinant în această privință. Oamenii crescuți în elanul construcției, etica și convingerile lor filozofice, orizonturile ca și problemele lor de viață, legate indisolubil de realitățile inconjurătoare și de cerințele de ansamblu ale construcției, prestigiul nemăsurat de care se bucură în viața oamenilor muncii partidul, unitatea politico-morală de nezdruccinat care s-a încheagat între oamenii muncii și partid, — s-au •impus în acești ani ai ofensivei socialiste din țara noastră, mai puternic decât oricând vederilor și intențiilor creatoare ale scriitorilor de teatru. Multiplele încercări — și multele succese dobândite — de pildă, în evocarea dramatică a trecutului de luptă a partidului, dacă au fost prilejuite de marile aniversări festive cum au fost aniversarea eliberării și •aniversarea a 40 de ani de la înființarea P.C.R. (de la „*Surorile Boga*” de Lovinescu, „*Dacă vei fi întrebat*” de Dorel Dorian și „*Passacaglia*” de Titus Popovici, până la „*Întoarcerea*” de Mihai Beniuc, „*Cînd scăpată luna*” de Horia Slancu, „*Oameni care tac*” de Al. Voitin și „*Marele fluviu își adună apele*” de Dan Tăiehila). etc., au pornit în substanța lor — unele chiar și în problematica lor — de la actualitate, de la pilda de eroism și abnegație patriotică, de înaltă clică comunistă, de la fermitatea ideologică, de la forța de înriurire transformatoare cu care partidul și omul de partid se înfățișează ochilor și conștiinței contemporanilor noștri. Trecutul e invocat și evocat în aceste lucrări, în virtutea și pentru afirmarea prezentului, iar figurile de comuniști de felul lui Dănilă Bulz (din „*Întoarcerea*”), Pavel Golea (din „*Surorile Boga*”), Mihai (din „*Passaca-*

glia”), Axiaite (din „*Oameni care tac*” și ale altora, realizate ori numai prefigurate, în aceste evocări, adăugîndu-se celor mai de mult aflate în tezaurul dramaturgiei noastre (bunăoară chipurile eroilor Buznea din „*Anii negri*”), constituie temelia artistică și umană a eroilor pozitivi din zilele noastre. Aceștia — comuniști ori crescuți în spiritul partidului — se întilnesc de asemenea cu frecvență mult sporită, fața de anii anteriori, în literatura dramatică a acestor ani, din pragul încheierii construcției socialiste.

Să ne oprim la cîțiva doar. În universul moral al lui Lupu Aman (din „*Secunda 58*”) se continua și se întregesc linia istorică și universul moral pilduite de chipul, de lupta și viața eroilor comuniști de ieri. În fermitatea partinică a lui Toma Cabulea (din comedia „*În Valea Cucului*”), e concretizat un întreg proces de educare pe care cuvîntul partidului și omul de partid l-au exercitat asupra eroului.

Figura comunistului (chiar dacă încă neadîncită) și climatul etic și ideologic comunist tind să fie dominante în dramaturgia noastră cea mai recentă. Scriitorii surprind mai prompt, cu o orientare mai sigură și cu viziunea mai clăra a perspectivelor, aspectele multilaterale și complexitatea procesului •de deșăvirire a> construcției socialiste. Cîmpul de investigație s-a lărgit în creația lor și s-au înmulțit domeniile de selectare dramatică, precum a crescut în varietate și expresia lor artistică.

E semnificativa în același timp, deplasarea scrisului lor de la viziunea exterioară a problemelor vieții înspre ceea ce e prin excelență dramatic, chiar dacă mai puțin spectaculos, în ea : intensitatea luptei dintre vechi și nou care se petrece în conștiința omului. Firește, ne aflăm, cum arătam, încă în fața unor începuturi. Aceste începuturi sînt însă suficiente, pentru a putea totuși vorbi despre aspectul de dezbatere și de analiză al noii noastre drame, în raport cu aspectul adesea expozitiv, declarativ cu care ne obișnuiseră piesele noastre mai vechi.

„întoarcerea”- lui Mihai Beniuc, de pilda, e prin excelență o dezbatere — în pofida formei evocative — menită • a defini calitatea politică și umană a comunistului. „Passacaglia” lui Titus Popovici, în evocarea zilelor lui 23- August, dezbate problema prezenței necesare a omului în viața- și istoria poporului, problema tragediei individului ce se smulge sau crede că «e poate smulge din societate și izob de ea, problema- eliberării omului prin aderarea lui la necesitatea istoriei. „Prietenă mea Pix” a lui V. Em. Galan e, dincolo de puritatea etică a lumii socialiste pe care o afirmă, o necruțătoare polemică, deschisă de aceasta lume împotriva eticii și. gândirii anchilozate în principii burgheze. „Celebrul 702” al lui Al. Mi-rodan, -înfierază • dezbătând cu sarcasm, modul de, viață american.

E• în general limpede străduința dramaturgilor de a-și prezenta eroii în ceea ce au- astăzi: mai caracteristic : în poziția lor conștientă față de viață, de a prezenta aspectele relațiilor și contradicțiilor sociale în esența și cauzalitatea lor, nu ca structuri definitive și absolute. Dacă ar fi să definim, în această privință, lapidar, deosebirea dintre recenta literatură dramatică • și cea care o -precede, am spune că una este o dramaturgie a devenirilor, în timp ce cealaltă a fost una *fixată* pe exemple umane. Aceasta e o dramaturgie a conflictelor de creștere, cealaltă una a conflictelor de opțiune. Aceasta, o literatură care generalizează particularul, cealaltă, una care particulariza generalul. De aci și bogăția mai mare de nuanțe în înfățișarea, în comportamentul, în sentimentele, în gândirea, frământările personajelor. De aci și conflictele care — chiar cele destinate a marca momente majore ale vieții noastre sociale — pornesc de la întrebări și desemnează destine personale, intime. „Uriașul din ample” de Mihai Davidoglu, „Ferestre deschise” și „Ochiul albastru” de Paul Everac, plimbă nu fără semnificație în fața ochilor noștri, o galerie aparent pestriță de probleme individuale și aparent secundare față de cele centrale — față de supratemele lucrărilor respective. Aceste

probleme — lupta pentru integritatea materială a unei gospodării colective constituite (la M. Dovidoglu); lupta pentru realizarea unui cocs de mai bună calitate, lupta pentru edificarea barajului și acumularea apelor în lacul de la Bicaz (la Paul Everac) — erau teme care altădată se tratau deobicei, în formula așa numitelor piese „de producție”. Rolul producției în conștiința — în educarea socialistă a conștiinței — și complexitatea raporturilor de reciprocă determinare între problemele de producție și problemele de viață ale omului — măsura în care unele se rezolvă prin celelalte, încep cu piese de tipul celor pomenite, să capete drept de cetate în dramaturgia noastră. Aceasta, în pofida lipsurilor ce li s-ar putea imputa.

Să mai notăm o trăsătură care ni se pare cu deosebire distinctivă în noile lucrări dramatice : spiritul ofensiv în care sînt exprimate ideile înaintate; caracterul dominant nou, socialist, al climatului în care se petrec acțiunile dramatice.

Pătrunderea în viața intimă a oamenilor și anchetarea acestei vieți pentru a ne dezvălui (nu declara) mobilurile acțiunilor lor (nu acțiunile pur și simplu) și transformarea lor etică și ideologică (ca un proces lăuntric de luptă a omului cu vechiul, nu ca o rezultantă factice) ;

— reflectarea așa dar a problemelor și creșterii construcției socialiste prin mijlocirea noilor relații colectiviste dintre oameni, prin scoaterea în evidență a însușirilor umane — etice și filozofice — noi ;

— relevarea cu pregnanță a ceea ce este esențial în atitudinile, gândurile și acțiunile înaintate, în eroismul și patosul constructiv, în ceea ce înfrumusețează și îmbogățește zilnic fața și sufletul oamenilor: relevarea prezenței active, îndrumătoare și transformatoare a partidului;

— toate acestea sînt în ansamblul lucrărilor ce discutăm, trăsături evidente, chiar dacă în curs de cristalizare.

Critica operativă a semnalat totuși o seamă de neajunsuri ce trebuie relevate

tocmai pentru ca înaintarea să fie făcută pe un teren cât mai ferm. Asemenea neajunsuri, dovedesc existența unor forțe ce mai trag înapoi creația multora dintre dramaturgii noștri. Și nu ne referim, spunând acestea, la producțiile rebute din răstimpul anilor cercetați. Asemenea producții s-au văzut din capul locului destinate uitării și nu merită a fi dezgropate, nici măcar pentru a ne mărturisi — după amărăciunea ce ne-au stîrnit în clipa apariției lor — satisfacția că ele s-au strecurat ca niște excepții nefericite în contextul actualei etape a literaturii noastre dramatice. În nici un caz lipsa de răspundere artistică care a prezidat în primul rînd la scrierea unor „piese” ca: „Simfonia a Va” sau „In viitoarea anilor” (ca să pomenim numai două dintre cele mai recente), nu intră în analiza noastră. Discutăm lucrările și autorii reprezentativi, chiar dacă realizările lor mai arată lipsuri și rămîneri în urmă legate de un firesc proces de creștere.

3.

Rămîneri în urmă față de pretențiile pe care înșiși dramaturgii și le formulează, raportînd creația lor la ceea ce a fost criticabil și criticat în creația anterioară — a lor și a altora; dar, mai ales, rămîneri în urmă față de viață și cerințele vieții, față de exigențele pe care omul zilelor noastre le ridică propriei lui activități, și Cu atît mai mult activității creatoare a artistului.

Această exigență crescută a spectatorilor și cititorilor a fost de-atîtea ori invocată în cele mai felurite împrejurări, că ar putea părea, reamintită și aici, că batem la uși deschise. Ea s-a dovedit însă scriitorilor, mai ales dramaturgii, nu odată o realitate necruțătoare. Și în orice caz, ea nu se impune arbitrar artistului, ci în temeiul înaltei funcții educative cu care este investită opera lui de artă. Ce sens constructiv și ce forță de înrîurire sănătoasă poate avea o asemenea operă, dacă, prin ceea ce exprimă și prin felul cum exprimă, se află în afara, sau mai prejos de mentalitatea, orizonturile, puterea de

receptare și mai ales de așteptările spectatorului?

Domeniul principal al investigației dramaturgului este astăzi cu deosebire conștiința și procesele de creștere, de transformare, a conștiinței omului constructor ai socialismului. Omul acesta, stăpîn pe propria-i viață, nu e schimbat doar în aspectele exterioare ale înfățișării lui vestimentare și ale standardului său de viață ci, mai ales în caracterul lui. El trăiește activ propriile lui probleme sociale, ale actualității. La strung ori la volanul tractorului, pe schelele marilor șantiere ori în abatajele afunde ale minelor, zvicnesc laolaltă cu întrebări și frămîntări de rezonanță intimă, întrebări, frămîntări, căutări care-l apropie pe omul muncii de omul de știință, de omul de stat, de omul care cugetă asupra destinului omenirii și care cunoaște și înțelege legile mari ale istoriei. Omul de artă, dramaturgul, e chemat să dea răspuns ori să indice calea spre răspuns întrebărilor ce-și pune *acest* om. Răspunsul e însă ineficace dacă nu corespunde dimensiunilor întrebării, ale conștiinței care întreabă.

Amintim toate acestea pentru că în transformarea și educarea socialistă a conștiinței, cheia de boltă, pentru creatorul de artă, și respectiv pentru dramaturg, — pentru care conștiința umană este și materia primă de bază a artei sale, — ni se pare a fi descoperirea, selectarea și zugrăvirea caracterelor reprezentative ale timpului și societății noastre și, prin ele, /zugrăvirea proceselor reprezentative de creștere a conștiinței, înfățișarea problemelor și greutăților caracteristice, reale, ale acestei creșteri. Și amintim, apoi, toate acestea, pentru că în ansamblul ei, producția dramatică din ultima vreme ne surprinde, tocmai în sfera de rezolvare a unei asemenea problematici, printr-o seamă de aspecte care ni se par că cer insistent a fi discutate.

încercăm să ne oprim asupra cîtorva mai importante.

Ni se pare, ca să pornim cu una dintre cele capitale, că în ciuda cîtorva figuri de eroi înaintați, realizate, eroul pozitiv

a rămas încă o problemă deschisă în creația dramaturgilor deschisa nu numai în raport cu felul cum sînt realizate personajele negative, clar și în raport cu rolul pe care-l ocupă în societate acest erou pozitiv, personalitate filozofică, etică, politică dintre cele mai complexe. La aceasta „...gă, în lumina noilor relații ce-au prins să se statornicească viața noastră, problema diferențelor contradictorii caracteristice existente nu numai între eroii pozitivi și personajele negative dar și între eroii pozitivi, înșiși, atît de feluriti pe planul trăsăturilor de caracter și pe acela al poziției pe care ei se situează în lupta dintre vechi și nou.

În măsura în care dramaturgia noastră mai nouă privește cu precădere procesele de transformare a individului, eroul se cere, prin forța împrejurărilor pus în centrul atenției noastre - a acțiunii dramatice. Se cere mișcat ca subiect al evenimentelor dramatice. El nu mai suportă prin urmare, pur și simplu cu supunere, mert, evenimentele ci ia atitudine față de ele, participă la ele, le iscă și le orientează, potrivit convingerilor, pasiunilor, intereselor, structurii «ale întime. Dar acțiunile lui ... exclusiv de pornirile lui proprii. Eroul aparține unei societăți, unui climat social, unei orientări istorice a societății. Acțiunile lui - „gtadurile și pasiunile lui” - se canalizează după relațiile lui -sociale. Viața lui proprie (și caracterul lui) se structurează după viața generală » societății. Devenirea lui pozitivă este așa dar în funcție de lumea cu care vine în contact, de forța de înriurire pe care această lume o exercită pozitiv asupra-. Eroul pozitiv se cere de aceea determinat, legat de eroul sau eroii confirați deplin cu ceea ce cuprindem în sfera pozitivului: am numit pe omul de partid, pe comunist. În afara lui sau ignorînd prezența și înriurirea lui revoluționară, schimbările, înnoirile structurale ale conștiințelor stat precare sau greu de înțeles.

S-a remarcat acest lucru .cu deosebire în lucrările în care lupta partidului și

influența lui transformatoare în rândul maselor muncitoare - sînt nemijlocit tratate. În piesele eroice, care evocă anii grei ai ilegalității, în cele care evoca împrejurările cruciale ale eliberării țării de fascism ori împrejurările primelor victorii ale [revoluției noastre populare, socialiste. Forța de demascare a exploatării și asupririi beierești-militariste este bunăoară,]. Horia Stanei, („Cînd scăpată luna”) mult mai directă și mai decisă decît forța cu care se concretizează conștiința revoluționară în resemnările amare ori în revoltele spontane ale oamenilor simpli - asupriți și înstrăinați de propriul lor rost social; decît forța cu care se profilează în ei noua calitate umana a eroului ce va lupta organizat într-un puternic detașament al muncitorimii, pentru răsturnarea orânduirii bazată pe umilire și exploatare a omului. De-o parte - în familia „generalului” (și cu deosebire „generalul”), - nuanța și conturii bine individualizat, caracteristic în atitudinea și replică ; de cealaltă parte - Sora, Necunoscutul, Revoluționarul, etc. - vagul, aluzia, schița fugară. De-o parte autenticitate în prezentarea aroganței unei lumi (reprezentînd *limpede* orânduirea burghezo-moșierească) care se refuza istoriei pentru a se păstra în aparențele siguranței pline de sine; de cealaltă parte, accente adesea sfioase ale urnii patos ce s-ar fi cerut dimpotrivă pătuns de vigoare. Horia Stamcu a reprodus, Iri' elementele concrete ale poemului său dramatic, un raport de forțe existent la epoca evocată și a marcat, în elementele simbolice, ale aceluiași poem, eu linii abstract și poetic nuiveiative perspectivele răsturnării acestui raport de forțe. Această răsturnare de forțe se cerea nu însă anunțată ci surprinsă în germene, și ca atare luminată, în trăsăturile de caracter ale eroilor, mesageri ai viitorului, ai eliberării revoluționare.

Printre eroii vrednici de reținut ai literaturii noastre dramatice recente este și muncitorul cummist Axinte din „Oameni care lac”. 11 ...inem pe acest erou pentru

calitatea nouă pe care autorul, deschizând și el o pagină din trecutul de luptă al partidului, vrea s-o sublinieze ca făcând parte din structura intimă a comunismului: forța lui de înlurire a oamenilor cinstiți cu care vine în contact. E alături de fermitatea cu care rezistă prigoanei negre, cea mai caracteristică trăsătură a omului de partid în genere, a ilegalistului, în speță. De ce însă această calitate umană apare totuși în piesă încă palidă? De ce în „Oameni care tac”, *vorbec* (nu numai pe planul acțiunii dramatice propriu zise, dar îndeosebi, pe planul rezonanței emoționale, în spectatori și cititori) cu precădere personajele care se transformă: bătrînul negustor ambulant, Zigu, femeia decăzută, Flora, doctoral apolitic, Banu? De ce aceștia au fiecare nu numai o biografie, o față și o psihologie bine diferențiată, dar și un destin dramatic strîns urmărit de autor, în timp ce *Axinte*, eroul determinant al transformării acestora (și Rada, utecista; dar aceasta se integrează în sfera de lacune ale lui *Axinte*) trece prin dramă, rezistînd doar prin tăcerea lui exemplară bestialității zbirilor de la Siguranță, reievîndu-se mai degrabă ca un purtător de atitudine decît ca un caracter de luptător comunist. Opera transformatoare, săvârșita ide *Axinte* se petrece de aceea ca o consecință a suferințelor sale pe care cu asceză le îndură și de aceea sentimentul pe care-l inspiră e mai ales compătimirea. El iscă așa dar, o transformare dacă nu falsă, dacă nu sterilă, în orice caz una prea puțin concludentă. Căci ea e lipsită de conținutul revoluționar, de cunoașterea și înțelegerea sensului „tăcerii” eroului. Acest sens patriotic, înalt uman, înalt eliberator, care e sensul luptei partidului, revelat cu putere ar fi despovărat pe *Axinte* de fixitatea și stereotipia clișeului, l-ar fi îmbogățit cu o stare civilă (în accepția dramatică a cuvîntului) și mai ales cu o zestre ideologică și etică în măsură să clarifice înli și apoi, clarificînd, să transforme, orientînd și întărind, conștiințele rătăcite pe care le-a întîlnit. Din alt

punct de vedere mai socotim că o asemenea atenție acordată eroului ar fi avut și darul de a risipi și o anumită nedumerire pe care „tăcerea” lui *Axinte* o lasă în urma lui. după căderea cortinei. Nedumerirea privitoare la caracterul legăturii pe care, din totdeauna, partidul a strîns-o cu masele muncitoare. Acest caracter nu se constituia din tăceri, ci dintr-o stăruitoare și elocventă muncă de lămurire, de mobilizare la luptă a acestor mase.

Tema legăturii revoluționar transformatoare a comunistului ilegalist cu păturile muncitoare rămîne o importantă viitoare îndatorire a dramaturgilor noștri. Ea e atinsă și în șirul de episoade evocatoare din „*Marele fluviu lș: adună apele*” de Dan Tărchilă. Și aci însă, accentele cad tot insuficient pe capacitatea de influențare exercitată de eroii pozitivi. Drumul eroinei Caterina de la revolta spontană la înțelegerea și promovarea conștiință și eroică a cuvîntului partidului, la călirea ei revoluționară, se petrece în lăuntru unor evenimente și momente dramatice semnificative, dar prea abstract totuși, dacă avem în vedere contactul efectiv, mobilizator, al eroilor care o însuflețeau cu învățătura și chemările partidului. Bătrînul legator de cărți, ilegalistii Oniga – tatăl și fiul – deși personaje principale în viața și creșterea politică și umană a eroinei sînt, față de o scamă de figuri episodice, aruncate în umbră, de-a dreptul de neînțeles ori, și mai rău, în zonele unei expediții schematice. Din pricina aceasta drama nu e mișcată de eroi, ci de evenimentele în care eroii sînt aduși de istorie. Din pricina aceasta, ceea ce este esențial în dramă – *problema* de conștiință și de orientare a conștiinței – e relatat prin comperaj.

între eroii care devin și eroii care iscă și stimulează devenirea revoluționară a celor dintii, exista raporturi neechilibrate și în alte evocări dramatice. La care însă nu socotim necesar a ne mai opri. întîlnim însă asemenea relații nesatisfăcătoare și în lucrări care dezbat situații și conflicte ale actualității imediate.

Ju putem desigur vorbi de o privire minimalizatoare a dramaturgilor cu privire la propriii lor eroi pozitivi și socotim, mai degrabă că e vorba de o înțelegere defectuoasă (fa actul creator artistic) a relațiilor dintre eroi.

Așa ne explicăm de ce în comedia lui Mihai Beniuc „*Valea Cucului*”, figura suculentă a lui Toma Căbulea e atât de stăruitor și general dominantă, încât prezența forțelor care au construit conștiința revoluționară, aparține a acestui tip nou reprezentativ de țaran al zilelor noastre (secretarul de partid, de pildă) se restringe la simple apariții funcționale.

Același lucru, în „*Vlaicu și feciorii lui*” de Lucia Demetrius. Bătrînul Vlaicu cu îndrăjită lui poziție individualistă, aderă la rînduiele colectiviste ale satului, împins de o stare de fapt: generalizarea formelor de viață socialiste. Acestea îl copleșesc și îl împiedică în hotărîrea lui de a adera la noua realitate, prezența și cuvîntul feciorului și nurorii lui (ambii colectivști convinși, eu o mentalitate înaintată) au o forță de înfrîngere mai degrabă iritantă decît una decisiv clarificatoare. Căci replica discursivă („pofida veștmintelor ei poetice”) p. .... Mitru, comunicînd argumentele realității și ale necesității nu ajunge la dimensiunile unui act de viață, în stare să se măsoare cu vigoarea cu care Vlaicu își trăiește șovăielile-i individualiste. De aceea, chipul lui și drumul pe care-l străbate conștiința lui, sînt puternice, deosebit de puternice în sensul psihologic și artistic al cuvîntului. Dar drama lui - drama lui politică - apare mai degrabă ca drama unui om sfîrșit, decît a unui care se trezește victorios asupra lui însuși, la lumină.

Viața nouă, principiile ei înaintate, în lumea satelor, se dezbătută și în „*Poarta*” lui Paul Everac. Ca și în lucrarea Luciei Demetrius, eroul puternic al dramei, Stanou Văratecu, personifică < rămășițele retrograde potrivnice noului din viața satului nostru. Noul, în schimb personificat, cînd nu de un șir de fețe figurative

(în înțeles nemijlocit teatral), de răzvrătirea pitorească, dar neputincioasă a moșneagului Gavrilă și de tînărul Gheorghe căruia autorul îi conferă ... d. tății și fermității partinice. În acțiune însă autorul îl lasă să se manifeste cu sfială nevolnică ori cu ieșiri incendiare. Prăbușirea „porții” chiaburești, ferecată revoluției colectiviste, ni se înfățișează astfel, neveridic, ca rezultatul unor acțiuni arbitrare, de violență anarhică. Lipsa de veridicitate crește cu atât mai mult, odată în acțiunea piesei, valorile pozitive, promovatoare ale eliberării din cătușele obscurantismului, ale umilinței și ale exploatării, sînt distribuite în contradicție nu numai cu realitatea istorică dar cu, însăși substanța dramei în discuție. Firește, viața e complexă. Oamenii feluriți. Și arta nu poate să nu țină seamă de această complexitate și diversitate. Nimeni nu i-a reproșat lui Paul Everac tocmai ceea ce e valoros în dramaturgia lui - și cu deosebire valoros aici în „*Poarta*”: autenticitatea portretelor sale. Numai că această autenticitate se cere aplicată nu pe suprafața sau nu numai pe suprafața vieții ci în esența, sensurile, semnificațiile ei. O, dacă prin Stanou Văratecu și ... descompusă a echiaburimii e limpede și convingător oglindită, procesul de lichidare a ei ca clasă devine de neînțeles.

Eroul pozitiv apare ca o problemă încă nu pe deplin dezlegată și în alte lucrări ale lui Paul Everac. Reamintim doar: apariția didacticistă a comunistului Vuntilă Ghețu în casa medicului Valeriu Christea și ... soției acestuia Fana, și „explozia” revoluționară „intimată” pe care demonstrația verbală a eroului o produce în conștiința înburghezită a medicului și în conștiința bovarizată a soției acestuia, constituie un alt exemplu. Cum, spuneam însă problema este opozabilă, deopotrivă și altor dramaturgi. Păgubite rînd tratamentul pe care V. Em. Galan l-a administrat comunistului Andrei în acțiunea de ansamblu a comediei sale „*Prietenă mea Pix*”, dar mai ales în raporturile acestuia, furtunoase și decisive cu

Mastacan, pentru eliberarea lui de spiritul „bitocrat” în care se formase poate constituită o pildă anaioagă.

Nu puține sînt lucrările dramatice care încearcă să lămurească și să justifice devenirile noi ale omului prin mijlocirea climatului, astăzi dominant socialist în care trăiește. Am văzut că Vlaicu e convins mai degrabă de experiența de viață spre care îl poartă stările de lucruri din afara casei lui, decât de ciocnirile sale cu copiii lui colectivști convinși. Prăbușirea : „porților” chiaburești se petrece de asemenea la Everac într-o ambianță general colectivizată. „Ochiul albastru”, dincolo de „problemele” pe care le întruchi-pează și le dezvoltă personajele lucrării, se vrea întemeiată pe climatul eroic, constructiv, care învăluie personajele. O seamă de alte lucrări se susțin prin ceea ce s-ar numi culoarea locală și istorică în care se desfășoară acțiunea dramatică. *O lună de confort*” comedia tinerească a lui Ștefan Iureș și Ben Dumitrescu de exemplu este prin excelență o piesă de climat, de climat pozitiv. Ea păcătuiește pe planul individualizărilor, al închegării conflictului, al rezolvării lui, E aci rezultatul privirilor reportericești poate, care marchează mai degrabă culoarea, și mai puțin esența umană în relațiile sociale, în viața omului. O comedie de atmosferă — de climat — e și „*Milionarii*” de Ion Istrati. „Instantaneele” pline de o necontestată vervă nu comunică însă suficient de convingător contradicțiile actuale, liniile de devenire și de consolidare a gospodăriilor colective, ia ora actuală. De aci, pentru împlinirea cerințelor dramatice, folosirea unor situații comice de mult verificate, de ordinul farsei. De aci, mai mult manifestări exterioare (frizînd idilic) și foarte puțin, trăsături de caracter, la personajele care populează și animă comedia. Actualitatea acestora este așadar mai mult declarată, decît demonstrată, mai mult decorativă, decît revelatoare. De aceea, peste atmosfera „*Milionarilor*” — luminoasă, fremătînd de voioșie sărbătorească — plutește parcă un aer de ostentație și artificialitate. Resimțim un aer

similar și în atmosfera pe care o respiră „gluma” Luciei Demetrius, „*Cînd cîntă privighetorile*”, unde curățeniei morale pentru care pledează autoarea, se realizează mai degrabă pe filioanele precare ale eternului uman, decît pe cele ale relațiilor noi socialiste, de încredere și respect reciproc, către care cată a fi educați tinerii. Mănate (și minate) de sentimente „etern umane”, personajele acestei nepretențioase comedii ne trag evident înapoi, împotriva voinței autoarei, spre o etică a aparențelor, plutind deasupra vieții și societății.

Adesea ambianța etică, filozofică, socială a momentului dramatic, e marcată — și construită — în lucrările noastre de figuri convenționale, de fundal, aduse în acțiune ca s-o mobilizeze, nu integrate în ea ca s-o mobilizeze. De atari personaje de fundal e însă necesar să ne ocupăm. Căci ele ne pun în fața unor probleme deloc periferice ale creației noastre dramatice : problema climatului istoric social, a cărei deslegare obișnuită cu mijloace periferice — declarative, decorative — e cu totul contraindicată. Căci rolul climatului nu se reduce la investimîntarea și amplasarea eroilor în timp și spațiu, la datarea și localizarea acțiunii. El justifică — și stimulează — acțiunea. El înlesnește înțelegerea — și afirmarea — valorilor ideologice și etice ale personajelor, el subliniază sensurile și semnificațiile conflictelor. El organizează — într-un fel — și dimensionează drama. Un rol activ prin urmare.

Problema ambianței, a climatului, înainte de a fi așa dar o problemă de aspecte generale — de culoare — intră tot în sfera problemelor privind construirea eroilor, a eroilor reprezentativi cu precădere. Și încercarea de a suplini, prin aspecte generale, prin culoare — declarativ și decorativ — momentul conoret-istoric, e infructuoasă. Ea pauperizează substanța și eficiența creației dramatice (cînd nu aruncă asupra ei o umbră de îndoială, cînd nu stărnește în juru-i sentimentul artificialului sau chiar al inadvertenței). Ceea ce ni se pare de aceea, cu deosebire vrednic de reținut în lucrări ca „*Secunda* 58”, „*Prie-*

lena mea Pix" și în bini măsură „Ferestre deschise”, este tocmai această ancorare în eroi a timpului nostru, cu tot ce îi este caracteristic: disponibilitate neînfrinată, patetică spre adevăr și lumină, umanismul lui în plină construcție. Șantierul – școală a educației socialiste – apare la Dorel Dorian nu în liniile sumare ale indicațiilor de decor, nici în insistențe tehnice specioase cu privire la relațiile noi sociale, ci în însăși structura intimă a eroilor, angrenați în opera de construire, ca într-un ferment al propriei lor îndreptări umane.

Ideile de răspundere, de dragoste, de înțelegere tovarășească, de autodisciplină a sentimentelor, de comuniune necesară într-un ideal moral de muncă și creație, se afirmă în piesă fără ostentație și fără sublinieri insolite. Ele au totuși o rezonanță revelatoare, deopotrivă poetică (în înțelesul substanțial al cuvântului) și filozofică. Aceasta, pentru că croi ca Luipu Aman sau Domnica Kotaru trăiesc ca în elementul lor în etica și gândirea socialistă, și pentru că, în atmosfera creată de aceștia, eroii ca Ștefan Mareș înfrâng în ei piedicile ideologiei și moralei mic-burgeze.

Hunedoara și lupta pentru o varietate superioară a cocsului cadrează o temă dramatică actuală. „Ferestrele” la Pavel Everac, sînt „deschise” mult dincolo de creșterea socialistă a puterii industriale a țării, înspre implicațiile spirituale ale acestei creșteri. O varietate superioară de cocs (în înțelesul ei generalizat pe întreaga sferă a operei de construcție a bazei materiale a socialismului în țara noastră) naște prin însăși punerea ei ca problemă, climatul unei probleme de construcție a caracterelor.

Pătrunderea epocii noastre în psihologia curentă a personajelor înzestrează comedia „Prietenii mei Pix” cu ambianța generală caracteristică unei lumi care se dezvoltă conștient, sigură pe sine, pe liniile optimismului și purității; a unei lumi care se mărturisește cu ingenuitate, superioară și «moționată cînd descoperă în unitatea etică și ideologică nonă, urmele – disimulate ori limpezi – ale unor concepții și apucături vechi, străine. Fără această unitate fermă de climat etic nou – autentic

nou – universul de gândire al lui Mastacan n-ar fi ajuns să cunoască puternicul șoc al prăbușirii sale (etice) iminente și al restructurării sale necesare ulterioare. E ceea ce salvează în fond comedia lui Galan, pândită cum arătam – prin disproporția datelor de caracterizare cu care e dotat Mastacan – în raport cu oponentul său, Andrei, comunistul, de păcatul orientării unilaterale spre concretizarea artistică a caracterelor negative și spre neglijarea exemplului pozitiv, păcat aproape generalizat – și nu de azi – în literatura noastră dramatică. E în același timp însă deopotrivă eu suflul uman pe care-l respiră eroii lui Dorian, un pas hotărîtor care se face în creația noastră dramatică spre cuprinderea și oglindirea efectivă și autentică a omului nou, cu psihologia, gîndirea, deprinderile și preocupările lui noi. Ceea ce ni se pare deosebit de relevant în comedia lui V. Em. Galan, autenticitatea eroilor pozitivi și construirea, prin ei, a unui climat pozitiv cernic, este un aport practic nespus de prețios în luminarea unei probleme, am îndrăzni s-o numim *nevalgică* în creația noastră dramatică: problema comediei.

După „Mielul turbat” și „Ziaristii”, chestiunea părea elucidată: e posibil – și necesar – să existe în comedia zilelor noastre un erou pozitiv, o contrapondere fină de răcilele morale și ideologice burgeze, atacate în comedie. Curînd însă, s-a revenit: Spiridon Biserică este o formulă tipologică negeneralizabilă; Cerchez nu e un tip comic și, în substanța ei, nici „Ziaristii” nu e o comedie. A urmat apoi comedia lui C. Teodoru „Partea leului”. Comedia s-a bucurat de bune aprecieri dar și de aspre critici. Personajele negative copleșesc prin prezența lor în această comedie și prin plinătatea și umană și comică a caracterelor lor pe cele pozitive, acestea construite liniar, lipsite de sevă comunicativă, de forță concludentă. Așa fiind, o briză de simpatie – cu totul nepotrivită – bătea pe fețele eroilor negativi satirizați și condamnați, în principiu, de comedia respectivă. De aci, iarăși problema: etica nouă, socialistă a început să fie dominantă în viața noastră. Purtătorii ideolo-

giei moralei și moravurilor vechi există însă, chiar dacă în proporții reduse, și lupta împotriva lor nu poate, nu trebuie să slăbească. Cum putem însă pune la stupul infamiei rămășițele vechi din conștiința noastră și din realitatea noastră, cum putem realiza o satiră împotriva acestor rămășițe, fără a defăima realitatea nouă, biruitoare din jurul nostru? A prezenta rămășițele negative în proporțiile reale, existente în viață — așa dar mult reduse și puternic dominate ide spiritul nou sănătos al relațiilor socialiste — ar însemna a secătui de virulență satira. Puterea de șoc a satirei stă în izolarea (convențională) a perniciosului și în prezentarea lui „nudă”. Altfel, cum să-l cunoști și cum să-l osândești? Dar a prezenta perniciosul izolat, în afara relațiilor sociale — chiar așa, ținut în ridicul — nu naște oare sentimentul unei existențe generalizate a elementului satirizat și nu denaturează astfel realitatea din care a fost desprins?

Satira îndreptată de Aurel Baranga, în „*Siciliana*”, împotriva unor anumiți tineri (și bătrâni) inecați ori predispuși să se îneca în mocirla lipsei de răspundere cetățenească, a imoralității și a cinismului, a făcut obiectul unor furtunoase dezbateri, în primul rând pe considerentul că tipuri negative ca cele prezentate de autor în cadrul social al comediei, dobândesc o forță de generalizare de natură nu numai să falsifice realitatea umană a societății noastre, dar și să arunce o condamnată umbră ponegritoare asupra ei. La un asemenea efect desigur autorul nu s-a gândit. Și nici la un asemenea reproș.

Aurel Baranga a recurs în prezentarea — și infierarea — tipurilor din „*Siciliana*”, la cunoscuta lui vervă polemică — deopotrivă debordantă și necruțătoare. Forța satirică a caracteizării acestor tipuri nu poate (și nici n-a fost de altfel) contestată. Căci, realizate pe planul comunicului — artisticului — ele apar, în același timp, respingătoare pe plan moral, social. Este, așadar, evidentă poziția pozitivă a autorului care privește acuzator și cu încercate mijloace artistice, determină și în spectator repulsia față de

atari tipuri care se mal întilnesc prizărite în societatea noastră. De unde, atunci, sentimentul de oglindire insuficientă a realității noastre, care s-ar isca la citirea „*Sicilienii*”? Din faptul că Aurel Baranga a urmărit și stigmatizat existența „eroilor” lui, nu în lamitru peisajului etic care domină societatea noastră, ci, practic, desprins de el; din faptul că autorul nu a confruntat cu claritate caracterele osândite de el, ou oardonii adevărați ai zilelor noastre, nu i-a angajat în raporturi efective și concludente de înfruntare, cu aceștia. Si tuațiile în care personajele comediei sînt puse să se miște au în truculența lor, parcă, o valoare autonomă și împiedică sezisarea substanței polemice care le stă la temelie. Autorul însuși parcă să fi realizat de altfel că vehemența polemica nu e operantă dacă zvîonește în subtexte, că osiudirea obiectului satirizat nu se poate resimți deplin, decît dacă se stabilesc cu precizie dimensiunile și limitele lui de desfășurare, dacă raportăm așadar dimensiunile lui reale la realitate. De aci, desigur, trecerea tonurilor polemice și comice la tonul liric, de aci așezarea unui contrast luminos de viață și sensuri sănătoase alături de atmosfera descompusă (deși artisticeste realizată) în care se mișcă „eroii” „*Sicilienii*”. De aici eroiul pozitiv care se mișcă nevăzut, în afara cercului de conștiințe degradate ale satirei, dar oare e menit să contribuie, prin contrapondere, la condamnarea clementelor negative. Aceste noi (și necesare) împrejurări pe linia de acțiune a comediei nu sînt însă efectiv integrate în viața propriuzisă a comediei. Și au fost, ca atare, discutate.

Regretăm că dezbateră în jurul problemei comediei satirice prilejuită de „*Siciliana*” s-a restrîns la cazul oferit de ea, exacerbînd adesea pînă la întunecarea valorilor ei artistice de netăgătiuit, ceea ce e slab ori insuficient în unele fire ale țesăturii ei. Dusă mai departe, discuția ar fi atins desigur și aci problema climatului istoric și social în lăuntru căruiă cată să se miște ori ce acțiune dramatică și în afara căruiă ori ce acțiune dramatică

e pîndită de precaritate. Polemica : satiră cu eroi pozitivi, satiră fără eroi pozitivi, și problema dozării pozitivilor în lumea negativilor- și invers, s-ar fi văzut închisă și în locul ei s-ar fi impus cu pregnanță cerința de a nu trata *in sine* laturile negative ale realităților noastre, de a nu le rupe de „mișcarea generală a societății spre clștigarea de noi poziții în construirea socialismului”. În lumina acestei cerințe am socotit comediile analizate – în pofida neajunsurilor formale – începuturi înnoitoare, prețioase, în comedia noastră satirică. Și socotim că pe linia acestei înnoiri a comediei noastre, se înscrie și comedia „*Celebrul 702*” al lui A. I. Mirodan. „*Celebrul 702*” atacă o temă și o lume, prin aspectele ei nemijlocite, străină de societatea, de construcția societății noastre. Modul de viață american și tragedia înstrăinării umane în condițiile junglei monopoliste de peste ocean nu ne pot firește lăsa indiferenți. Ele sînt expresia tipică a ideologiei și a moralei burgheze, a politicii celei mai potrivnice cuceririlor noastre revoluționare, libertății și păcii în lume, potrivnice omului și omenirii. Din punctul de vedere al luptei noastre, împotriva ideologiei antiomane a imperialismului, și a tot ce-l reprezintă și-l personifică, „*Celebrul 702*” este o comedie puternic demascatoare. Și prin aceasta un act de fermă mobdizare și educare a conștiinței noastre combative. Această latură a comediei se împlinește însă cu o altă latură mai puțin aparentă și de aceea poate mai puțin luată în seamă de critica de specialitate. A. I. Mirodan ou ne -înfățișează pur și simplu niște situații, niște probleme de viață și niște oameni din lumea bîntuită de furia criminală a dolarului. Cazul lui Cheryl Sandman – gangsterul scriitor – e un pretext pentru a ni se vorbi despre sensul necesar al istoriei, despre necesitatea istorică a prăbușirii imperialismului. Actul demascator al lui Mirodan e cumpănit permanent în subtextelc lui, de ideile, de convingerile, de morala noastră. Mirodan nu s-a transpus în mediul pe care-l înfățișează ; el s-a păstrat pe meridianele noastre și din perspectiva meridianului nostru, a luptei, a elanului

constructiv și a cuceririlor noastre, a primit și condamnat lumea businessului. Această perspectivă socialistă – nedeclarată, dar puternic resimțită în angrenajul replicilor și în destinul eroului său – mi s-a părut că nu trebuie să scape aprecierii ce se face „*Celebrului 702*”. Întii, pentru ea ea îi dă personalitate și fără ea, comedia ar fi fost o satiră – desigur acidă – dar ușor opozabilă multor altor încercări de demascare a reprezentanților ideologiei și moralei capitaliste, izbutite și chiar purtînd accente mai ascuțite și o adresă mai întinsă – ce se înlînesc din ce în ce mai des și în literatura dramatică a occidentului, a Americii chiar. Apoi, pentru că în construirea climatului unei lucrări dramatice, perspectiva istorică ni se pare a fi un element primordial alături de zugrăvirea autentică, semnificativă a realității și vieții înconjurătoare.

4

Autenticitate, semnificație, sînt acestea desigur cerințe care nu apar pentru prima dată în preocupările creatoare ale dramaturgilor noștri. Ele presupun, dincolo de combustia creatoare propriu-zisă, cunoașterea de -cătore creator a vieții, a faptelor» a conștiinței oamenilor; apropierea statornică și stăruitoare de realitățile de viață ale oamenilor.

Din privirea fugară cu care am parcurs cîteva din lucrările reprezentative ale dramaturgiei noastre recente, reiese dealtfel limpede că trăsăturile valoroase ale acestor lucrări, ca și cele discutabile, își au obirșia în cunoașterea sau, respectiv în insuficiența cunoaștere a vieții. Problema zugrăvirii chipului eroului nostru, a creșterii și întăririi conștiinței lui socialiste; problema realizării artistice a climatului etic și ideologic, moral și cetățenesc care domină azi societatea noastră sînt în primul rînd probleme de cunoaștere, de familiarizare a scriitorului cu vastele și complexe aspecte de viață născute din elanul și eforturile constructive ale oamenilor muncii, din procesul uriaș al construcției socialiste. în plină desfășurare. Șt

poate, nicăieri decît în felul în care se oglindește tematic în creația noastră dramatică acest vast felurit și complex proces de producție, nu apare mai revelatoare măsura apropierii scriitorului dramaturg de realitate, de problemele ei efective, de oamenii care-i dau sens și viață. Și, simultan cu aceasta, în unilateralitatea și caracterul abstract al tematicii multora dintre operele noastre dramatice se descoperă cauzele raminerii în urmă a acestora.

Ne aflăm în plin avînt al muncii pentru desăvîrșirea construcției socialiste în țara noastră. Sub îndrumarea partidului oamenii muncii luptă și îndeplinesc sarcinile trasate de Congresul al III-lea al P.M.R. Dacă încercăm însă a vedea măsura în care a fost urmărită, în scrisul nostru dramatic, indicația Partidului, așa cum a fost formulată de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej", de a folosi acest avînt uriaș al forțelor creatoare ale poporului ca „sursă inepuizabilă de inspirație", de a lărgi tematic și de a îmbogăți fondul de idei al teatrului nostru, de a cunoaște în acest scop în profunzime realitățile, de a le studia îndelung, printr-un contact viu, permanent cu oamenii muncii — „viitori eroi ai operelor scriitorilor și artiștilor", vom avea, în pofida unor numeroase succese raportate, sentimentul că datorita dramaturgilor noștri chemați să oglindească măreția perioadei pe care o trăim, este încă foarte mare. Tematica dramaturgiei noastre se păstrează, cu firești excepții, în limitele restrînse ale lumii intelectualilor și ale problemelor acestora (chiar cînd această lume e plasată uneori în mediul șantierelor sau uzinelor). Prea puține lucrări se ocupă de conștiința, de devenirea omului muncii, de activitatea lui eroică pentru sporirea productivității muncii, pentru calificarea lui profesională; prea puține îl urmăresc în viața lui, în gândurile lui pentru a observa efectul pe care introducerea tehnicii avansate, contactul mereu mai strîns cu oamenii de știință și cu știința îi au în universul spiritual, în preocupările, în orizonturile de viață, în relațiile sociale ale muncitorului. Credem că problematica „general-umană" pe care cu deose-

bire o atacă dramaturgii noștri ar trebui să *implice*, nu să neglijeze, necum să excludă, problemele acute specifice, de o neapăsătoare mare varietate, oare confruntă muncitorimea în etapa actuală de luptă și de creștere a conștiinței sale. Căci, privită ca un domeniu autonom, problematica „general-umană" favorizează pe nesimțite construirea conflictelor (dramatice artificiale, străine ideea esența și sensurile vieții noastre. Ne gîndim apoi că felurirea problemelor intime ale oamenilor muncii e strîns legată de felurirea locurilor și problemelor de muracă. Și ne gîndim, în sfîrșit, că funcția educativă conferită creației artistice — în speță dramaturgiei — nu poate rodi la întîmplare, ci condiționată nemijlocit de practica vieții, de programul concret al construcției socialiste așa cum a fost elaborat și cum este urmărit în împlinirea lui de partid. Congresul al II-lea al Partidului aprecia, de pildă, că procesul colectivizării agricole se va încheia în 1965. Dar formele socialiste superioare sînt la sate de pe acum dominante în țara noastră. Satul și-a schimbat din temelii înfățișarea: o clasă nouă — țărănimea colectivistă — se dezvoltă; se dezvoltă conștiința socialistă a maselor țărănești. Nu ar fi anacronic — și păgubite — să rămînem în literatura noastră dramatică la perioada șovăielilor mijlocașilor? Și totuși cele mai valoroase creații dramatice privind procesul de revoluționare a satului nostru au rămas la stadiul acesta, al „lămuririi" mijlocașului, al lichidării sclaburimii, al — cel mult — constituirii gospodăriilor agricole colective.

Face impresia că frămîntările și lupta cu șovăielile mijlocașului au rămas pontiu scriitorului nostru de teatru singurele elemente dramatice, cu adevărat puternice, vrednice de reținut și de exploatat în creația lui. Deși Teluarea lor continuă, într-o formă sau alta, mai bogat ori mai subtil tratată, a transformat de mult acest dramatic (dar azi depășit) proces de conștiință, într-un clișeu lipsit nu numai de harul noutății artistice, dar în deosebi lipsit de forță reprezentativă față de etapa actuală a vieții, a mentalității, a preocupări-

io.- țărănilor colectiviste. Problemele noi și contradicțiile noi existente în lăuntru gospodărilor colective și esențial legate de conștința lor sînt abia avute în seamă. Că toate eă lupta între vechi și nou se deosebește aci cu deosebire dramatic și deosebire revelator. O seamă de procese specifice, cu implicații directe în această conștință nouă a oamenilor de la țară. pînă să se producă. Partidul trasează sarcina de a sprijini și de a educa lumea «așelor noastre în sensul și spre grăbirea acestor procese de creștere și de întărire a construcției socialiste în agricultură.

Domeniul muncii în industrie și la țară nu epuizează încă nici pe departe problema tematică dramaturgiei noastre- în fond problema cunoașterii omului muncii, de către dramaturg. Nu credem că e cazul să asistăm. Sîntem convinși că creatorii noștri de teatru au cîștigat conștința necesităților, de a pătrunde mai adînc și de a surprinde esențele noi - ale vieții și eforturilor poporului. „Spiritul creator al ma-

selor muncitoare”

... „...” ...*“... -f-le *i domeniile de construcție materială și > pînă la ^ ui seama iu Directivele celui de al H M, ., <^«t-es al Partidului. Chestiunea izvorului cunoașterii omului se leagă deci nemijlocit «e îndeplinirea programului de construcție materială a socialismului. Dramaturgul înțelege că toate celelalte probleme, în măsura să ridice calitatea artistică a muncii „ale creatoare, sînt subordonate acestei probleme a apropiării de viață a omului de perspectivele către care partidul îl îndreaptă. - perspectivele socialismului ... - Aceste perspective vorbesc astăzi, cu o forță mobilizatoare înzecită ••asunînd deopotrivă în conștința scriitorului ca și „ conștința tuturor oamenilor muncii de la noi și de pretutindeni.

Căc, ele vorbesc, în lumina mărețului Congres al XXII-lea al P.C.U.S. de împlinirea «•«cretă a miliarului vis de fericire, de Pace, de bunăstare, și de cultură al „menirii - comunismul.

f. IRIMESCU:

Portret de muncitor

PANORAMA DINAMICA A DECENIILOR („Viata lui Klim Samghin”) (II)

ION JANOSI

3

Problema ideologică centrală din *Viata lui Klim Samghin* este raportul dintre Individ și masă, individualism și colectivitate, atitudinea intelectualității față de popor.

Prăbușirea individualismului și a individualistului este o temă fundamentală a literaturii secolului trecut și actual. E firesc să fie așa. Individualismul este un atribut inalienabil al burgheziei și al orinduirii sale. Economia capitalistă generează zi de zi și în proporții de masă egoiști, concepții și atitudini individualiste. Demascarea societății capitaliste (sau a rămășițelor mentalității burgheze) implică abordarea, într-o formă sau alta, a problemei date.

Toți clasicii literaturii ruse au fost Irămîntași de rostul personalității, în raport cu interesele colectivității, ivsiugiind vehement înțelegerea ei aristocratică, anti-populară. Dovezi concludente ne furnizează în acest scos geneza „omului de prisos”. Acest personaj caracteristic a parcurs diverse etape în operele lui Pușkin, Tleniomtov, Turgheniev, Gonciarov, Dosloievski, Ccliov, Gorki. — fiind totodată supus analizei teoretice multilaterale de către criticii revoluționar-democrați Beliuski (care fără a întrebuița termenul avea în vedere conținutul său). Uerzen, Cernișevski, Dobrojiubov, Pisarev, și criticii marxiști iunncearski, Vorovski, Gorki.

Destrămarea personalității este o profundă exegeză islorico-irorclică a rolului nefast jucat de proprietatea privată în măcinarea

spiritului „genial” al colectivității și în formarea autonomiei „cu”-lui. Pornind de la preiniza rupei muncii intelectuale de munca fizică, a producătorilor bunurilor spirituale de producătorii valorilor materiale, Gorki urmărește procesul treptat de sărăcire, decădere a „cu”-lui, rupt de colectivitate, izolat de seva nesecată a poporului. În a doua parte a studiului el se referă mai ales la individualismul rus, ajuns într-o fază de morbiditate generală, generind lipul scriitorului-bufon, pesimist, isterie, imoral, mistuit de spaima animalică a morții, transformat din oglindă a vieții într-un ciob de pe care s-a șters amalgamul social, azvtulit în colbul străzilor și răsfrugiind doar hîrburile unor suflete slărimate.

Destrămarea personalității burgheze este o idee de bază a întregii croații gorkienr. Ea va fi reluată într-un număr mare de articole de după revoluție, iar pe plan artistic va culmina în figura lui Samghin. Este semnificativă precizarea lui Gorki la o convorbire cu scriitorii-udariici din 1931, după care intenția de a scrie acest roman a apărut tocmai în perioada în care și-a elaborat studiul menționat, ca o reacție la ieșirile huliganice ale intelectualilor burghezi, ce se credeau descendenți ai lui Prometeu.

Critica rappistă nu a înțeles semnificația *Vieții lui Klim Samghin*. După apariția primului volum au văzut lumina tiparului unele articole ncobicclive sau chiar calomnioase. Scriitorului i s-a reproșat, în-

tre altele, lipsă de actualitate. Criticii în cauză au nesocotit cerințele luptei de clasă din perioada respectivă, sarcinile formulate în lumina lor de partidul comunist. Demascarea „samghinismului”, a ideologiei proprietății private, a egoismului burghez și mic-burghez era de stringentă actualitate în anii n.e.p.-ului, ai ofensivei împotriva mentalității chiaburești, ai colectivizării agriculturii. Mierobul individualismului era încă virulent și, conform avertismentului repetat de Lonin până în ultimele lucrări, putea fi extirpat numai prin acțiuni îndelungate și mijloace eficiente. Alături de aceste fenomene negative se cerea demascată intelectualitatea contrarevoluționară din emigrație, care sprijinea pe toate căile reacțiunea din interiorul țării. În scrisorile lui Gorki din Capri problemele romanului sînt conexate deseori unor aspecte ale dezagregării emigranților. La 29.IV.1927, tălmăcindu-i lui A. K. Voronski semnificația personajului său, Gorki arată că lozinca „Ce vă faceți de cap?” este leitmotivul în gîndirea întregii emigrații, formulată într-un mod deschis, cinic, înrăit, care dovedește că „boala a ieșit la suprafață”. Această boală măcina rîndurile intelectualilor burghezi de toate naționalitățile. Merjkovski -sau Hippius calomniau în unison cu colegii lor francezi, englezi ș.a., critica din carte viza deci atu un fenomen strict „rusesc”, ci unul internațional.

Atacul împotriva lui nu era dus exclusiv de Gorki. În aceeași perioadă istorică un număr de alți scriitori sovietici au făurit personaje asemănătoare cu Samghin (A. Tolstoi, K. Fedin, A. Fadeev, I. Oleșa etc.). Faptul îl confirmă pe Lunacearski, oare în articolul scris cu ocazia sărbătoririi a 40 de ani de activitate literară a lui Gorki, dorea să evidențieze tocmai „cît de aotuală, vie, importantă este ultima lui scriere, și cît de uimitoare, organică, indisolubilă e împletirea dintre privirea pe oare o aruncă Gorki în trecut și rezolvarea sarcinilor actuale”

Concluzia c pe deplin valabilă și azi. Cît timp există burghezie și ideologie burgheza, lupta împotriva „samghinismului” constituie un imperativ al vremii.

P.C.U.S. a subliniat opoziția de neîmpăcat dintre morala burgheză, caracterizată prin egoism, sete de îmbogățire, dușmănie, concurență, și morala socialistă, morala colaborării și colectivismului, a prieteniei și întrajutorării — cerind ca mentalității individualiste să i se opună permanent și hotărît idealurile colectivismului. Literatura sovietică din ultimii ani a răspuns la această chemare a partidului. Un exemplu concludent este romanul *Pădurea rusă* de L. Lconov.

Fadeev l-a numit pe Klim Samghin un „ultramediocru monumental”. Definiția conține o contradicție, cei doi termeni se resping reciproc. În dorința de a-i concilia, s-ar putea obiecta că natura lor e diferită: vinovat de prima trăsătură e personajul, de a doua — autorul. Monumental nu este Klim ca atare, oi semnificația sa, aria generabzării scriitoricești. Observația e adevărată, dar nu rezolvă problema. Plăsmuindu-l pe Samghin într-un anume fel, Gorki acționa deliberat. El nu și-a găsit eroul de-a gata, ei l-a sintetizat din nenumărate trăsături, caractere, înfîmplări observate. Faptul că l-a făurit mediocru, înseamnă că un și-l putea închipui altfel. Procesul tipizării și obiectul ei sînt așadar indisolubil legate între ele: exprimînd adevărul vieții burghezo-moșierești, Gorki transformă antimonumentalul în imagine monumentală. Eroul său este un tipic antierou, personalitatea lui — un ultim cuvînt în destrămarea personalității. Bogăție artistică pe baza sărăciei sufletești — formula constituie într-adevăr o unitate a contrariilor, ce trebuie nu ignorată, ci explicată. Inovația este și aci altoită pe tradiție. Unul din premergătorii lui Klim este ludușka lui Sallikov-Scedrin, și el ultramediocritate monumentală.

Klim este un personaj mediocru, „de mijloc” pe multe planuri: prin capacitățile sale — în raport ou ceilalți intelectuali burghezi — după iluzia drumului ales — ca focar în amintitul „sistem de oglinzi”.

Iată începutul cărții. „Lui Ivan Akimovici Samghin îi plăcea tot ce era original...” și pentru că s-a săturat de atîția

Ivani și Vasili, vrea să-i dea fiului „un nume mai rar”. Hristofor? Kirik? Vulcol? Nikodim? Samson? („Poporul are nevoie de eroi. Dar... să mă mai gândesc”) Leonida? („Poate”). Ia ultima clipă se hotărăște însă pentru Klim: „Nume din popor, fără pretenții.” Samghinismul e definit din pricina pagină prin tendința de a fi original, unic, altfel ca nenumărații Ivani — și teama de consecințe, refugiarea în cenușiu, indefinit, ambiguu. După cum remarcă Lunacearski, Klim este un nume artificial, care sună sece, sărac, amintind de „klin” (=pană, ic), iar Samghin este un derivat din „sam”, „samost” (=singur, eu) și sugerează tendința de a te sprijini numai pe tine însuși, dorința de a fi original ou tot dinadinsul.

Klim se macină între setea de originalitate și frica de a se angaja. În majoritatea cazurilor tace sau răspunde imprecis, pentru a părea profund. „Si tacuissos...” Uneori scapă de sub autocontrol și -- furat de beția banală sau de cea a cuvintelor — își dă în vileag egoismul zovintol, ca în prima ieșire fățișă, de la Premirova, împotriva lui Kutuzov și a „kutuzovismului” („— Poporul singur nu face niciodată revoluție; îl împing conducătorii... Dar după doctrina dumitale, Kutuzov, nu poți rivni la rolul de conducător. Marx nu îngăduie asta; nu există conducător, istoria o fac masele. Lev Tolstoi a dezvoltat această idee greșită, mai pe înțelesul tuturor și mai simplu decât Marx. Citește *Război fi Pace*”) sau în discursul rostit la Leonid Andreicv, după plecarea bolșevicului Lavruška („— Noi intelectualii, aristocrații spiritului, aristocrații poporului, ar fi trebuit să ne aflăm la cîrmă, cu toții, fără să ne împărțim în partide, ci alcătuind o forță unică, culturală și politică, dar mai ales culturală... Eu nu sînt împotriva proprietății, vă rog să mă credeți, nu! Proprietatea formează baza individualismului, iar cultura e rezultatul creației individuale...”) De obicei îl caracterizează însă prudența, imprecizia, pcutularca „la mijloc”, între extreme. La el totul apare estompat, moderat. Este ca o meduză, rece, gelatinos, inform, inro-

lor, care scapă printre degete. Definirea lui trebuie să pornească tocmai de la această natură nedefinită, precizarea caracterului — de la imprecizia, lipsa caracterului. „Lipsa de caracter” o înțelegem aci nu atît în sens indirect, ca judecată de valoare, ci mai ales ca un *fact*, decurgînd — cum subliniază pătrunzător Lunacearski — din lipsa unei *dominante*, care să organizeze într-un sistem unitar varietatea impresiilor, a concepțiilor și ideilor.

Samghin e difuz, eclectic ascuns. El preia cît ceva de la fiecare om de teapa lui, dar nu totul și nu deschis. Rezultatul este un hibrid diform, greu depistabil, mai periculos decît concepțiile fățiș și pînă la capăt reacționare. Dronov își manifestă ncmascat și agresiv ura față de oameni, goliciuma sufletească, carierismul. Tomilin parcurge un drum olar de la agnosticism și subiectivism (combinat cu vulgaritate) pînă la reacțiunea clericală extremistă. Nehaieva e reprezentanta decadentismului, Zotova — a variantei sale mistice. Scepticismul absolut e stihia lui Igor Turoboicv. Lidia ilustrează patologia sexuală freudistă, iar apoi — unind aparențe extreme, în fond înrudite — 'moralizarea bigotă. Bezbedov e culmea idiotizării mieburgheze. Bcrdnikov își afișează agresivitatea. Unele personaje din anturajul lui Klim poartă și ele măști, dar la niciunul nu se contopesc într-o asemenea măsură cu fața adevărată, încît să nu le mai poți distinge, încît masca să devină realitatea însăși.

Samghin nu e adeptul extremelor. Ca tipic reprezentant al liberalismului, el preferă aurea rnediocritas, cochetarea cu toate concepțiile și nuanțele burgheze și „neutralizarea” lor eclectică. Comportîndu-s? mai moderat decît tovarășii săi de drum. este de fapt pe o platforma cu ci. Situația apare din nou anacronică: comparativ, Klim este un individualist, un mistic, un reacționar mai puțin radical și agresiv — și totuși mai respingător...

Cercetînd influența nefastă a psihoanalizic freudiste asupra dezvoltării romanului modern apusean, Vladimir Dnepiov face o scurtă, dar importantă incursiune în psi-

hologia lui Samghin. El demonstrează incapacitatea lui Klim de a nutri umane sentimente de dragoste și faptul că sub acest raport îi este inferior chiar istericei Lidia Varavka, care măcar suferă în deșertul senzualității unpersonale și aride, acceptata de partenerul ei ca singura valabilă („...E imposibil ca pentru asta să se fi pierdut Romeo, Werther, Ortizii, Julieta și Mannon!“ „ – După tine totul se reduce la moșit ? Atunci unde-i poezia ? De unde vine poezia ?”),

Principalul stimul în legăturile amoroase ale lui Klim e invariabil amorul propriu, dorința de a se afirma și pe această cale, de a-și confirma pretinsa originalitate. Incepând cu Margareta, legătură pusă la cale de marna grijulie și pe banii ei, terminând cu Elena, întreținută unor persoane simandicoase, el nu caută și nu manifestă sentimente vii, ci îmbină în spirit freudist brutalitatea instinctuală ou „rafinată“ monologuri interioare, desconsiderarea, înjosirea femeii – cu pretențioase buchete verbale. Singura parteneră, pentru care nutrește afecțiune este Nikonova, profesia căreia coincide cu tainica lui pornire : trădarea !

Da, eclectică fluidă, confuza mediocritate e inferioara componentilor ei mai vi-guroși. Gorki e neinduplecat în demascarea Zotovei, de pildă, dar nu se îndoiește de valorile ei (potențiale), de frumusețea sa (călcată în picioare). Marina este o personalitate, un caracter – sfișiat de contradicții, degradat, dar totuși un caracter puternic, cu voință și gândire robustă. Neurastenicul Liutov este și el caracter, „răzvrătirea“ lui iluzorie și inconsistentă dovedește totuși incapacitatea de a se oomplac în moairla clasei sale, de a se acomoda oricărei joscicii. Marina și Liutov sînt superiori lui Samghin; dezagregarea lor moral-spirituală conține accente tragice, spre deosebire de a lui Klim, care sfirșește prin a fi într-adevăr „un sac de oase“, „un sac murdar, umplut cu lucruri mărunte și colțuroase“. Uciderea lui în simbolica scenă din aprilie 1917, produce numai satisfacție. Sfirșitul Zotovei și al lui Liutov este fi-

resc, dar și dureros, deoarece, în alte condiții, ei și-ar fi putut realiza calitățile, de care fără îndoială dispuseră. Lui Klim îi este străin tot ce e omenesc și, nimicindu-l spiritual, apoi fizic, Gorki se călăuzește după cerința elementară a literaturii ca „știință despre om“.

„Smulgerea tuturor măștilor“ considera Leniu una din fundamentalele virtuți tolstoice. La Gorki ea reapare mai direct și puternic. Groaza lui Klim de nimicitoarea exclamație „regele c gol!“, cauza chinuitoarei autocenzuri la care se condamnă, este pe deplin întemeiată. întreaga sa existență este otrăvită de lanțul unor atari recunoașteri. Nimicnicia sa e înțeleasă de prieteni, de dușmani, de el însuși (oind, prin dedublare, al doilea Samghin îl contemplă lucid pe primul, luciditate trecătoare oare naște noi mistificări). Gorki însumează toate aceste critici „străine“, potențindu-le prin demascarea ce-i aparține în mod declarat. Trebuie spus însă că aceasta din urmă este doar rareori fățiș-vehementă, în majoritatea cazurilor realizîndu-se printr-o satiră ascunsă în țesătura relatării reci, obiective. *Viața lui Klim Samghin* este pe alocuri satiră, dar una principial nouă, indirectă, pornind nu atit „de la autor“ eit „de la viața“. Viața însăși smulge rînd pe rînd măștile lui Samghin și demonstrează contrariul aparențelor, caracterul iluzoriu și fals al căii de mijloc, al celui de al treilea drum (între idealism și materialism, burghezie și popor, reacțiune și revoluție). Nepartinata sc dovedește a fi partinitate burgheză, libertatea și independența – slugărnicie fața de exploatatori, bogăția spirituală – lipsa spiritului autentic, profunzimea viziunii – superficialitate crasă. Interesul bolnăvicios pentru „eu“ naște plagierea umilă a altora, îi opoziție cu preocuparea pentru colectivitate, ce asigură înflorirea personalității. Goana după himericul „altfel“ te face „la fel“ (cu alți „aleși“ de teapa ta), setea originalității cu orice preț te devalorizează și te înecă în platitudini.

Klim dorește convulsiv să scape de viață și de oameni, dar nu poate. Realitatea, societatea, revoluția îl persecută continuu, ca

un coșmar de nebiruit. Una din principalele probleme filozofice, ce străbate cartea ca un leitmotiv, este raportul dintre real și ireal, inchipuit, născocit, răsturnarea și mistificarea acestui raport în conștiința intelectualității burgheze decadente. „În acest moment – îi oamunică lui S. Zweig la 15. III. 1925 – scriu despre acei oameni ruși care știu să-și născocască o viață, să se autonăscocască, oa nimeni altul”.

În copilăria lui Klim se șterg treptat granițele dintre adevăr și neadevăr, ele își schimbă locul și se confundă. Falsificările nemijlocit ideologice sînt pregătite psihologic. „Câteodată, lui Klim i se părea că tatăl lui a născocit și cuvintele și faptele pe care x le pune în scamă și că le-a născocit oa să se mindroasă cu el, feciorul lui...” „Dar nu, tatăl lui nu născocea nimic, căci și maică sa spunea despre el că are multe ciudățenii...” „Trebuia să născocască întotdeauna cite ceva, căci altfel nimeni dintre cei mari n-avea să-l mai ia în seamă...” „Foarte de timpuriu, Klim începu să observe că în adevărurile celor mari era ceva neadevărat, născocit.” Cuvîntul „născocire” revine în zeci de variante. Toată viața din jurul lui este un lanț de născociri, iar născocirile – viața. Ceea ce vede cu ochii lui este declarat „scorneală”, iar minciunile lui Dronov i se par adevărate. Fenomenele sînt generalizate filozofic de Tomilin : „...Ceea ce se consideră drept complicat în caracterul omului, de multe ori este numai născocirea lui, jocul lui.” (În viitor Klim va căuta perseverent să spulbere această „născocire”, reducîndu-și cunoștințele la elemente banale, care la rîndul lor se dovedesc adesea a fi fost născocite de el). În cele din urmă Klim ajunge la concluzia că toți din jurul său mint și el trebuie să procedeză la fel.

Teza de la sfîrșitul primului capitol „Dar a fost oare vreun băiat? Poate că nici n-a fost?” este așadar pregătită minuțios în tot acest capitol. Pregătirea are loc și în mod nemijlocit. Cu mult înaintea morții lui Boris, Klim comentează astfel ultima născocire a lui Dronov : „ – De ce m-ai mințit spunîndu-mi că ai o mătușă? Doar mătușa nici n-a fost.” Uneori Klim afirmă:

„ – Asta n-a fost așa !”, iar surprinzînd idila mamei sale ou Varavka, exclamă : „ – Mi sa părut că era cineva aici...”

Gorki reconstituie întreaga geneză a rupturii viitorului intelectual de realitate, rădăcinile gnoseologice și de clasă ale subiectivismului său, pătrunderea relativismului în conștiința sa. formarea idealismului său filozofic. În viitor Samghin va căuta să se oonvingă că fenomenele ce-l neliniștesc „n-au fost”, iar practica socială îi va spulbera tot mai brutal iluziile...

„Omul e liber numai atunci cînd e absolut singur.” Mottoul însemnărilor sale e lozincă întregii sale vieți. Prin ironia soartei (și a autorului) el devine însă „un spectator fără voie” a tot ce se întimplă în țară. Genialul scriitor face dintr-un individualist personaj contrai de c-popee, demasomd prin însăși această arhitectonică absurditatea „libertății absolute” burgheze. întreaga istorie se rasfruiște ca prin minune în conștiința unui eu „izolat” de istorie. Această „ogîndire” tendențioasă este astfel corectată pe parcurs de scriitor, încît lucrurile să-și recapete proporțiile și infățișarea reală. Sinteza particulară dintre mi micro- și un macrosimos, un eu ultramvcdiocru și o lume monumentală nimicește primul și proslăvește al doilea termen.

O comparație poate explica situația. *Ulysses* de James Joyce arc, aparent, asemănări ou *Viața lui Klim Samghin*. Leopold Bloom face parte din aceeași categorie cu Klim. iar „bloomismul” este, asemănător „samghinismului”, o formă extremă a degradării mic-burgheze. Trăsătura definitorie a „personalității” burgheze este și aci individualismul zoologic. Tabloul lui Joyce nu e lipsit de elemente satirice bine țintite. Distanța dintre cele două romane este, totuși, colosală.

Decăderea burgheză poate fi exprimată sau demascată, redată „dinăuntru” (pină la identificarea autorului cu obiectul) sau „din afară” (de pe poziții sociale înaintate). Viața a decăzut, deci arta oare o zugrăvește trebuie să fie decadentă – raționamentul sofistic e răspiudit în estetica idealistă. Potrivit acestui raționa-

ment, haosul cerc modalități și forme de expresie haotice, iar formalismul e singura artă „veridică”. Printr-o abilitate mistificatoare, neadevărul se confundă cu adevărul, modernismul e declarat cel mai consecvent „realism”, arta irațională — cea mai adecvată „oglinda” a mediului irațional.

Se ignoră aici criteriul esențial: idealul, poziția autorului. Idealul înaintat este o calitate indispensabilă a oglinzării adevărate, stabilește „distanța” critică necesară față de obiect, previne confundarea autorului cu viața respingătoare, care trebuie respinsă. În lipsa unei asemenea poziții, scriitorul poate ușor aluneca spre „redarea” dezagregării în sine, ca ceva veșnic, fatal, de nebiruit.

Delimitarea celor două modalități de „exprimare” a vieții decadente este uneori complicată; ele se pot uneori îmbina — în proporții diferite —, fapt speculat de sofistii contemporani. Joyce are, cum am spus, o atitudine satirică față de vegetarea „bloomisă”. În același timp însă el nu cunoaște vreo altă lume în afara celei înfățișate, iar Bloom îi apare la un moment dat ca omul contemporan în genere. Satira pierde punctul său de reper, și în lipsa unui ideal înaintat se transformă inevitabil în „pură” bătaie de joc, în cinism, în negativism absolut. Criticid se identifică cu obiectul într-atât, încât își pierde calitatea de critic. Este semnificativ că Stephen Dedalus, exponentul autorului în carte, care inițial putea părea un antipod al lui Bloom, se dovedește a fi pe o platformă cu el. Faptul confirmă înrudirea dintre estetism și naturalism, intelectualism „rafinat” și vulgaritate scabroasă.

Pe de altă parte, *Ulysses* este o anli-epopee, în care nu ultramediocrul erou este subordonat lumii, ci invers. Concepută — în subtextul simbolic — oa o specifică *Odissee* modernă, cartea este la antipodul viziunii și modalităților homerice. Ciclu) neodiseic, străbătut de Bloom într-o singură zi, constituie o parodie miniaturală a drumului eroului antic. În aceste peregrinări moderniste totul (lumea, oamenii) este absurd, haotic și — în ultima instanță — pretext pentru noi și noi incursiuni

ni într-un „eu” meschin. Joyce vede numai meschinul și își irosește talentul în reconstituirea lui anaUtică, pe sute de pagini, multe scrise cu vervă, pătrunzător, dar laolaltă ducând la o construcție amorfă, greoaie, la transformarea neesențialului în esențial și ignorarea celui din urmă. Lumea, societatea, istoria devin crimpele ale torentului de conștiință bloomist, pierzându-și existența și semnificația proprie. Replica modernistă la epopeea antică se caracterizează, așadar, prin subiectivism și îngustime. Ea este structural antiepică, antimonumentală, este un romaniamtiroman, inaugurând și ilustrând criza speciei în literatura burgheză contemporană.

4

O dală cu profunzimea acțiunii istorice, va crește și amploarea masei care o înfăptuiește. Geniala previziune din *Sfînta familie* constituie una dintre cele mai adevărate și mai importante teze ale teoriei istorico-filozofice marxiste; ea stă la baza învățaturii leniniste cu privire la rolul factorului conștient în revoluția socialistă și atragerea în făgașul activității istorice conștiente a unor mase de zeci și sute de ori mai largi ca înainte.

În *Ce-i de făcut?* Lenin a demascat teoria oportunistă a ploconirii în fața spontaneității, limitarea strictă la „luptă economică”. Cine îndreaptă atenția, spiritul de observație și conștiința clasei muncitoare exclusiv sau cu precădere numai asupra ei înșiși, aceia nu este trarxist. „...Conștiința claselor muncitoare nu poate fi o conștiință cu adevărat de clasă, dacă muncitorii nu vor învăța... să observe pe fiecare dintre celelalte clase sociale în toate manifestările lor intelectuale, morale și politice, dacă nu voi învăța să aplice în practică analiza materialistă și aprecierea materialistă a tuturor laturilor activității și vieții tuturor claselor, păturilor și grupurilor populației...”. Muncitorii trebuie să cunoască sistematic, zi de zi, toate laturile vieții, să meargă în toate clasele populației, să trimită în toate părțile detașamente ale armatei lor.

Tezele leniniste demonstrează, așadar, neobișnuita *lărgime* de acțiune și gândire pe

care o implică pregătirea și înfăptuirea revoluției socialiste. Dimensiunile atocuprinzătoare sînt cerute deopotrivă de factorii obiectivi și subiectivi favorabili socialismului. Lupta pentru dreptatea proletariatului presupune lupta pentru dreptatea celor mulți, eliberarea sa — eliberarea întregii societăți. Multilateralitatea viziunii, cuprinderea lumii în totalitatea ei, decurge logic din misiunea istorică a clasei muncitoare.

Ca exponent al proletarilor, dînd viață artistică misiunii istorice îndeplinite de ei, Gorki a mers în toate clasele populației, a cercetat toate manifestările de protest și de luptă ale diferitelor clase și pături așuprite. Astfel s-a pătruns el de ideea nemerniciei întregului regim burghez și l-a demascat în fața întregului popor.

Opera lui Gorki este cea mai cuprinzătoare imagine artistică a secolului nostru. *Viața lui Klim Samghin* e doar una din componentele ei, dar chiar privită în sine dovedește tendința autorului spre totalitatea ogîndirii. Dorința aceasta a fost, de altfel, mărturisită în repetate rînduri. La 23 III 1926 Gorki îi scria lui A. K. Voronski: „...Trebuie să zugrăvesc toate clasele, „curențele”, „tendințele”, întreaga agitație infernală de la sfîrșitul veacului și începutul celui de al XX-lea. Dacă toate acestea nu-mi reușesc — îmi străpung ochii cu focul”. Iar în *Notiță pentru presă* preciza: „Acțiunea are loc la Moscova, Petersburg și în provincie, în roman acționează reprezentanții tuturor claselor”.

Gorki redă principalele evenimente politice, economice, culturale ale unei uriașe perioade istorice, toate formele și nuanțele gîndirii filozofice idealiste, ce se succed în acest răstimp, întregul proces de descompunere a intelectualității burgheze. întinderilor temporale li se adaugă cele spațiale, diversitatea mediilor sociale și geografice, ogîndirea acțiunilor de masă. Este vorba nu numai de 40 de ani, ci și de întreaga țară, nu numai de istoria intelectualității, ci și de istoria maselor, a clasei muncitoare, a partidului bolșevic. În formula „panorama dinamică a mai multor decenii” fiecare cuvînt are semnificația sa,

și numai laolaltă definesc monumentalitatea romanului. Pentru a o schița pe plan științific, cercul raționamentului trebuie închis. Acest cerc, urmărit în studiul de față, arată astfel: *istorie — istoria ideilor — ideile intelectualității (burgheze) — intelectualitatea poporului — poporul, făuritor al istoriei!* În cazul primelor elemente „nai puteam vorbi doar de „cronică” (istorică, filozofică), ultimele două ne conving însă definitiv că termenul cel mai adecvat este „epopee” (istorico-filozofica). Prin prezența maselor și a conducătorilor acestora, panorama se amplifică înfinit, deceniile și mișcarea devin incomparabil mai bogate.

Viața și dispoziția maselor sînt permanent prezente în „ogînda” simțămîntelor lui Samghin, și deseori contemplate în mod nemijlocit. Prezența lor nu se reduce, în majoritatea cazurilor, la pretextul sau fundalul demascării lui Klim. Fără a pierde din vedere acest scop, Gorki evidențiază și valorile proprii, intrinsece ale mediului muncitoresc-țărănesc. Procesul decăderii lumii samghinice este completat în permanență prin procesul ridicării lumii kutuzoviste, a revoluționării poporului. Prezența neîntreruptă a lui Klim nu dovedește, cum cred unii, rolul secundar, subordonat al ultimei linii. În literatură, cantitatea nu este ura factor deosebit, iar raportul concret dintre Samghin și acțiunile de masă, contemplate de el, se răstoarnă adesea în favoarea acestora din urmă, autorul interesîndu-se îndeosebi de ele, și doar după aceea de martorul lor. Lucrul e evident în momentele de culme ale luptei clasei muncitoare, perioada de pregătire și înfăptuire a primei și a celei de a doua revoluții. Ultimul volum se întrerupe tocmai la descrierea zilelor din februarie 1917. Este cert că pasajele cu oare scriitorul dorea să încheie romanul său s-ar fi axat pe grandioase scene de masă. De acest lucru ne conving și notele de la sfîrșitul volumului, care schițează uriașa manifestație populară în cinstea sosirii lui Lenîn („Se contopî, parcă, în mulțime, dispăru și se topî în ea, dar mulțimea deveni și mai amenințătoare,, și mai imensă.”)

Reconstituirea analitică a filonului „de masă” din roman depășește cadrul acestui studiu. Totuși, va trebui urmărită măcar o secvență a lui, măcar câteva dintre „întîlnirile” lui Klim cu poporul - tocmai pentru a dovedi că scenele în care masele și reprezentanții lor sînt nemijlociți prezenți nu constituie o cantitate neglijabilă sau neesențială. În cele ce urmează vom enumera pe scurt câteva din aceste momente cuprinse în al doilea volum.

-Poporul nostru e pașnic, nu-i place să iște singur răzmeriți...” Păreră istoricului obscurantist Kozlov, spusă pe un ton autontar, este infirmată de întreaga desfășurare ulterioară a evenimentelor. Autorul urmărește minuțios dinamica conștiinței masei, procesul de maturizare și izbucnire a furiei lor revoluționare. Klim speră în dreptatea lui Kozlov, dar e nevoit să constate treptată radicalizare a masei, trecerea lor de la nemulțumire la răzmeriță, de la răscoală la revoluție. Dărîmarea zidurilor cazarmii este de două ori simbolică, întrucît prevestește sfîrșitul oștăreștii regim țarist, iar martorul, deși animat de dorința fugii, involuntar se apropie de locul catastrofei.

Klim în contact cu diverse cercuri revoluționare (sau pretins revoluționare), evadînd din clădire și paturilor nemulțumite, reacțiile masei de muncitori și țărani. La Moscova el îi cunoaște pe: ... este ... cu ui Marakuiev; lucrătorul Dunaiev, viitor bolșevic și colaborator apropiat al lui Kutuzov, lăcătușul Varaksin, iconarul Odintev, sculptorul în lemn Fomin. P. Samghin „il nervau grosolănia și obrăznicia întrebărilor lor, incultura și zîmbetele eu care aprobau vorbele lui Marakuiev” despre poezie și despre trezirea inevitabilă a Rusiei.

Pe debarcaderul Sibirski de pe Volga Klim vede hamalii spătoși, voinici, înșirați lanț ca furnicile, golind cele șleparilor și, vapoarelor. Speriat de atitudinea chîră a lui Mihailo, cel cu cămașa roșie el încearcă să se liniștească, experimentîndu-i Varvarei că Nekrasov a exagerat suferințele poporului, munca hamalilor nelăsînd chiar așa de grea, cum se crede de-

ob.cer. „Și-l ...; ... ^ ^

„lașa roșie care stăruia în mintea lui ca o pată neplăcută. El întovărășea parcă pretutindeni. Ba ... chipul unuia dintre marinari, de pe ... ^ ^ pe debarcaderul prăfuitei Samara, ba al ... « 1 « clasa a treia care sta ... pupa vaporului și minea nuci strivindu-le într-un fel cu totul original: punea ... «a între masele ... i trăgea o palmă de jos în sus în falcă și nuca se spargea, loți acești oameni aveau aceeași ochi batjocoritori ca și hamalul și eu aceeași îndrăzneală erau gata să-i spună vreo obraznicie...”.

Procedul suprapunerii impresiilor cu scopul amplificării dimensiunilor revine desigur de frecvent. În conștiința lui Klim ca-7” ... le se confundă, se însumează, demonstrînd tipicul fenomenului. Groaza ce pune stăpînire tot mai mult pe Samghin denotă creșterea urii și dirzeniei populare.

Noile dovezi nu conțin a se înmulți. Cazacul Ivan Kalmikov nu vrea să îndeplinească ordinul capitalistului Trifonov („N-am chef să-ți ... Vasdici...”), Klim conchide că revoluționarea se bazează pe oameni ca el, ca țărani care sparg nucile între dinți, ... hamalul de pe debarcader. Pleoind la țară, el discută cu țărani, surugii, care îl privesc ca pe o Lință fără rost, de neînțeles. Nu crede că acești oameni ar putea trece de partea revoluționarilor ... rasovka, descrisă amănunțit, cînd țărani - conduși de fierari, sobari, țimplari - sparg magazia cu pîine și se ridică împotriva celor care vor să se dea în lături de la acțiunea colectivă.

Majoritatea scenelor de masă sînt cele din Moscova și Petersburg. Klim asistă la demonstrații muncitorești, adunări sub zidul Kremlinului, ridicarea muncitorimii și sprijinul studenților. Alături de schițe individuale, Gorki insistă aici asupra portretului colectiv al mulțimii, al clasei, a care, împotriva spontană se preface treptat (nu fără sinuozități și ... conștința limpede a cauzei lor istorice. De fiecare dată Samghin „recapitulează” cele văzute pînă atunci, și reușește tot

mai greu să alunge coșmarul revoluției inerente. („În memoria lui înviară masele întunecate de oantenj. Vedea zbuciumându-se ca valurile, făcînd să se îndoie pămîntul de sub ele, sutele de mii de oameni de pe oîmpia Hodinka și își aducea aminte, cum se gîndise atunci că, dacă forța această uriașă s-ar fi abătut asupra Moscovei ar fi prăpădit orașul, făcîndurî pilaf și pulbere. Zeci de mii de muncitori mergeau la țarul de bronz, bunicul tinărului cu ochi albaștri care săltînd pe scaunul trăsorii trecea în goană prin urletul a mii de oameni cărora le zîmbea cu vinovăție. Poporul ridica clopotul ti'gînd din frîngii și opintindu-se ca și cum ar fi vrut să răstoarne clopotnița. „Întregul mir" spârgea lacătul de la ușa magaziei de griu. Țăranul cu picior de lemn prinde un pește inexistent. Alt țaran întreba neîncrezător: — Dar a fost oare vreun băiat? Poate că nici n-a fost? Țăranii aceștia doi aveau parcă ceva alegoric și liniștitor. Poate că toți oamenii încearcă să prindă un somn inchipuit, convinși fiind că somnul nu există, dar aseunzîndu-și asta unul altuia.”)

Maturizarea politică a maselor apare limpede, comparînd 9 ianuarie cu demonstrația de pe strada Tverskaia. Vuietul sutelor de glasuri, increzătoare în bunăvoința țarului, îi apare lui Klim mai armonice, mai catifelate decît gălăgia mulțimii care se-ndrepta spre monumentul bunicului țarului, decît muncitorii moscoviți, care mergeau spre Kremlin fără entuziasm, în silă parcă. El are conștiința unui mare și înălțător eveniment istoric, saluta împăcarea poporului cu Țarul, dar este readus la realitate prin uciderea bătrînului fochist și a tovarășilor săi, retragerea masei compacte de muncitori sub atacul bestial al cavaleriei, și concluzia lui Kutuzov: „— Păi de asta și sînt făcute armele, oa să tragă în oameni. Iar armele sînt făurite* de muncitori, după cum se știe.”

Dureroasele învățăminte sînt însușite, iar tipografii cu fața cenușie, muncitorii de la tramvaie și căile ferate pășesc deacum altfel spre inima Moscovei, decît credulii lor

frați din Petersburg. Kh'm „cercetă de aproape înfățișarea oamenilor; nici o deosebire de a celor oare cu trei ani în urmă se îndreptau agale spre Kremlin la monumentul lui Alexandru al II-lea. Da, chipurile erau aceleași, dar oamenii alții. Nu semănau nici cu muncitorii oare mergeau după Gapon la Nikolaic al 11-lea. Era cu neputință să înțelegi după cine și de ce mergăștia. Înaintau lot domol, cum merg țăranii, legîndu-se, dar fără steaguri roșii, fără să încerce să Chite cîntece revoluționare. Și nu-i nici un Kornev, cu toate că nu sînt puțini intelectuali. «Ca „domni explicatori» ei ar fi trebuit să meargă în fața muncitorilor și cînd colo sînt împărăștiați peste tot, în masa mulțimii, ca grăuntele de mac pe-o coajă de franzelă.” Văzînd lupta cu cazacii, Klim are impresia că aceasta e începutul sfîrșitului, că din această înfruntare muncitorii au ieșit învingători.

Muzica Joacă un rol însemnat în scrierile lui Gorki. În *Viața lui Klim Samghin* sînt frecvente referirile la cîntecele de masă. Schimbările survenite în psihologia și conștiința poporului sînt de pildă viu ilustrate prin intonarea felurită a aceluiași celebru oîntec popular — *Dubinușka*. Prima dată îl cîntă un grup de săpători la construcția unei căi ferate. Cîntecul cunoscut din copilărie sună „ca dangătul trist al clopotelor în postul mare”, dar tristețea aceasta îi e dragă lui Klim, sugerînd veșnicia lucrurilor, nopuțința de a le schimba. *Dubinușka* poate fi însă intonat nu numai trist și tărăgănat. Hamalul cu cămașa roșie este și solist al cînteoului — dar „aici ritmul ei vioi se impunea poruncitor, cuvintele cunoscute păreau noi și stîrneau parcă un simțămînt de neliniște”. Samghin încearcă din nou să-și găsească un refugiu: cuvintele sînt aceleași, numai altfel spuse, iar cuvintele în general nu pot schimba nimic — dar iluziile îi sînt definitiv spulberate cu cea de a treia ocazie, cînd în interpretarea lui Feodor Șaliapin *Dubinușka* răsună ca o melodie amănîțătoare, străpungîndu-l, încremenindu-l pe ascultător. Cîntărețul transmitea color prezenți „esența cea mai adîncă a sufletului

său, și esența aceasta era răzbunarea împotriva jarului, împotriva boierilor, răzbunare fără milă răcnită de un titan." Și iu atmosfera aceasta de groază pentru Samghin, în mintea lui răsare din nou galeria chipurilor înspăimântătoare, întâlnite eu diferite prilejuri: sobarul din sat, hamalul de pe debarcaderul Sibirski, cazacul care stătea pe țărmul mării ca în fața unei mese, „monstruoasa” figură a fochistului de lingă ipodul Troițki .din Petersburg.

Volumul se sfirșește cu scena înmormintării lui Bauman. Uciderea conducătorului cimentează mai mult solidaritatea clasei, holărirea de a merge pină la capăt. Uriașa masă, pe oare Klim și-o reprezintă oa pe un înspăimântător Leviathan, intonează *Voi jertfă căzut-ați*, marșul funebru al revoluționarilor. Marșul vibra măreț, în ritmul mișcării compacte a mulțimii nenumărate; sute de oameni îl cîntau amestecat, repetînd parcă aceleași cuvinte. „Dar Klim Samglun simțea armonia lăuntrică a acestui cor uriaș, monstruos, armonie care făcea să nu se observe lipsa clerului, a dangătului clopotelor și a tot ce, deobicei, înfrumusețează o înmormuitare.”

Inițial *Dubinușka* se asociase cu dangătul trist al clopotelor, între timp ele dispăruseră din viața celor mai înaintați muncitori. A fost străbătut un drum lung de la izbucniri oarbe, lipsite de finalitate la conștiința proletară lucidă. „Matura de fier a logicii lui Marx” a eliberat capetele de praful prejudecăților, practica luptei de clasă a oțelit brațul celor care aveau să dărime, sul) conducerea încercatului partid leninist, odioasa închisoare a poarelor. La înmormintarea lui Bauman participă Stepan Kutuzov, Dunaiev, Poiarkov, Alexei Goghin Liubașa Soanova — fiii partidului, cei mai buni 'dintre cei buni. Nu ne putem despărți de carte, fără să vorbim de ei și îndeosebi de primul, oare și prin numele său e predestinat parcă a fi conducătorul unor noi oști în noi bătălii

În fiecare dintre cele 11 întîihiri ale lui Samghin cu Stepan Kutuzov, el este altul șt — potrivit legilor conspirației — altfel travestit. Student cu o barbă țărănească stufoasă, negustor într-o haină de dril, cu

o șapca albă și un geamantan mic, meșter de breaslă într-un costum din evul mediu a la Hans Sachs, inginer al căilor de comunicații, pumind cizme sure de păslă, cusute cu piele ca un negustor de la țară, o vestă suedeză de piele oa muncitorii feroviari, sau o tunică ce-l făcea să semene cu un mecanic de locomotivă — iată principalele ipostaze în care își face apariția. Ele sînt alese nu la întimplare, oi pentru a sublinia comportarea și caracterul său. Veștmintele concordă ou infățișarea cam greoaie, fața lată și îndărătnică, ochii cenușii în oare licărește un zîmbet ironic, vocea puternică, risul sănătos, democratismul întregii făpturi, insuportabil în ocliii lua Klim. „Sînt un om grosolan, și așa să mă și acceptați.” îndărătul preținsei grosolanii se ascund nuanțe fine și o viață emoționala intensă. Vrajmaș al sentimentalismului în politică. Kutuzov este un foarte bun cîntăreț, interpret de romanțe într-o maniera oarecum sentimentală. Klim, adeptul simplificărilor, este enervat de aceasta „nepotrivire”. Mai tirziu, cînd Kutuzov va intona, solemn și cu fața imblînzită, aceeași celebră romanță, *Nu mă ispitii*, relieffarea zbuciumului, a suferinței sufletești va fi isteric calificata de Liutov o denaturare a cînteoului. Lucid și cumpătat, Kutuzov este în același timp un temperament furtunos, înțelegător față de pasiunile intense. Rațional și sensibil, necruțător și tandru, pămîntesc și visător, ironic și patetic, el are umori de hamal și un scris filigran („Lui Samghin nu-i venea să creadă că mina grea a lui Kutuzov așternuse rîndurile acelea ou litere mici și ascuțite.”)

Schimbarea costumelor are în cazul lui Kutuzov și un alt sens. Condițiile muncii ilegale impun aceste ascunzișuri — dar esența personajului nu poate fi tainuită, ca rămîne continuu aceeași. Spre deosebire de samghini, care se folosesc de măști interne, sufletești, adaptîndu-se oameleonic mediului, kutuzovii se disting prin constanța activității și caracterului lor. „Niciodată n-o să izbutească să se deghizeze așa, încît să nu-i poți recunoaște.” De fapt Kutuzov n-are mască — și tocmai

acest lucru li se pare oponenților săi vulgar, simplist. în ceea ce privește măștile inevitabile, ele sugerează nu numai constante psihologice, ci și ideologice. De pildă costumul meșterului de breaslă poate însemna și concretizarea (după aproape 200 pagini) a ideii lui Stepau, potrivit căreia mișcarea muncitorească trebuie să-și ia rămas bun de la eroii de-o oră, în schimbul eroismului pe toată viața, eroismul salahorului, al meșterului revoluției!

Kutuzov este un asemenea „meșter al revoluției”. Originar din mediul țărănesc, el devine conducător proletar și exponent (cum just intuiește Taghilski) al noului tip de intelectual rus. Izgonit din templul științei pentru că predica credincioșilor erezii, el e turul din „maestrii și artiștii revoluției”, crescuți de Lenin, familiarizat ou exilul și închisorile, prezent ori unde se cer cunoștințele și experiența sa. În ochii lui Samgiun el pare îngust, dogmatic, întrucât posedă convingeri ferme, nu se lasă abătut de pe drumul 'drept, își concentrează energia asupra principalului scop (avînd forța să renunțe la pasiuni, care în condițiile date nu se pot îmbina ou acest scop — la valorificarea aptitudinilor muzicale, de pildă), pentru că are criteriile sigure de orientare în probleme încălcite, nu e ros de boala tăierii firului în patru și a întrebărilor inutile („...de ce albastrul nu-i roșu sau de ce gîrul nu-i ușor...”), mania atitor intelectuali burghezi. Și aci contrariile se atrag: Kutuzov e complex în simplitate, Samghin —• simplist în goana după complicat! Dușmanii îl consideră pe Stepan un om sec, unilateral, fără suflet, desconsiderînd morala și personalitatea, preocupat numai de cifre și „fapte” — iar el se lasă vrăjit de Mozart, îi cucerește prin profunda sa umanitate pe Elisaveta Spivak și pe fiul ei Arkașa, după 14 luni de închisoare și peregrinări în străinătate, vorbește cu gingășie și căldură de Liubașa Somova, iar pe Marina Zotova o caracterizează subtil, diferențiat, descifrînd fără compromis, dar nu fără regret meandrele tenebrosului ei suflet.

Am subliniat câteva trăsături individuale ale lui Kutuzov. Ceea ce prevalează în

cazul său este însă substanța generală, tipică. Kutuzov reprezintă clasa, partidul, leninismul. Ca atare el îndeplinește un important rol compozițional și de conținut. Aparițiile sale evidențiază momente-cheie ale luptei de clasă, fiind oa atare profund legice și chiar simbolice. Un exemplu concludent este chiar prima dintre ele, care coincide cu începutul etapei a treia, proletare, din mișcarea de eliberare. Urmărind dinamica acestor apariții, vedem că ele se înmulțesc în perioadele de extremă tensiune socială și se răresc în anii de relativă acalmie. Kutuzov trage concluzii și creionează perspective, generalizează procesele de ansamblu ale dezvoltării sociale, fără a se preocupa, de obicei, de fenomenul singular, intimplător. În disputele cu Klim, el nu demască persoana — pe oare o consideră ncinteresantă — ci ideologia samghinică. Cercetătorii au subliniat că în timp ce Klim este persecutat de existența lui Stepan, fiind la fiecare întilnire mai crispat, Kutuzov ignorează complet persoana oponentului, interesîndu-se doar de categoria sociala pe care acesta o reprezintă. Kutuzovismul este ideologie, iar Kutuzov — ideolog. Viața personală și acțiunile sale sînt mai puțin constant și proeminente redade de scriitor, decît convingerile sale. Ca și persoanele din tabăra opusă, el este întors spre cititor cu această față. Intențiile lui Gorki sînt trădate din momentul apariției eroului, Turoboiev nu-și poate închipui un om liber fără dreptul și dorința de a-și exercita puterea asupra celui din jur. „— Dar la ce dracu ar mai folosi puterea, dacă proprietatea personală este desființată? exclamă studentul bărbos, cu o voce plăcută de bariton și, privindu-l în treacăt pe Klim, îi strânse mîna în pînă lui lată, spuntadu-și numele cu o ciudă vădită: —• Kutuzov.” Recomandarea e caracteristica din toate punctele de vedere: ideile preced chiar și numele, ele definesc dintr-odată personalitatea pe plan politic (colectivism), etic (umanism), psihologic (fine deschisă, robustă, democratică), la care se adaugă trăsături fizice diferite, dar complementare (vocea și palma) și faptul că viito-

ral vrăjmaș e privit „în trecut” (!) și cu o antipatie instinctivă...

Atât ut scenele când Stepan e prezent, cât și în referirile indirecte, accentul cade invariabil pe convingeri și argumente teoretice. Extrăgând și punând cap la cap aceste pasaje, vom vedea că ele ocupă un volum relativ redus (față de spațiul afectat altor figuri importante) și că au un caracter eminentemente abstract. Cum se întâmplă că Stepan totuși e un personaj viu, viguros, convingător? Cauzele sînt următoarele: între ideile exprimate sînt intercalate laconice dar pătrunzătoare „culori” descriptive și psihologice; tezele teoretice înseși au o intonație și vibrație personală, iar pe de altă parte — o mare forță intrinsecă, o puternică incandescență emoțională (explicată de celebrul dicton leninist „învățătura lui Marx este atotputernică fiindcă este justă”); ideile juste sînt oaze în deșertul elucubrațiilor burgheze reproduse, în contrast cu care se intensifică șocul tonic pe care-l produc.

Deci, tezele lui Kutuzov cuprind o atare „momente” artistice, și devin „fapte” concrete-emoționale mai cu seamă în contextul personalității date, a raporturilor dintre eroii și evenimentele cărții. Cu riscul pierderii acestei din urmă valori esențiale, vor trebui reproduse câteva din ideile lui Kutuzov, ca reprezentînd cheia personajului, a rolului îndeplinit de el.

În polemicile lui Kutuzov focarul constant este ideea revoluției socialiste. Când Samghin îi spune că nu se așteaptă așa de repede la revoluție, replica vine prompt și tăios: „Păi, dumneata, nu aștepta; încearcă s-o faci!” Biciuind tipul „revoltatului de frîoa revoluției”, „revoluționarii” din plictiseală, din bravadă, din romantism, după evanghelie, „oare se grăbesc să joace dramă, pentru ca să se bucure de idilă mai curînd”, al șmecherului care ca o parodie tîrzie a eroului leninotovian, caută furtună pentru a-și cîștiga liniștea, el preconizează o activitate practică permanentă și consecventă, apropiînd pas cu pas ceasul exploziei hotărîtoare. Samghinii se cred „revoluționarii” din cauza unei arestări întâmplătoare și a unei luni de închisoare. În-

vers Kutuzovii: ei sînt revoluționari și cunosc consecințele acestui fapt. „Dacă lupțați contra autorității, cu vă dați în lături să stați din cînd în cînd și la răcoare. Să vă odihniți după activitatea voastră folositoare. Și-apoi, oînd datorită activității voastre se va face revoluție, o să băgați și voi la (rîndul vostru anumiți cetățeni, la răcoare.”

Lupta claselor implică consecvență. Boala lumii contemporane nu poate fi tîmăduită printr-o mixtură dulceagă, ci doar printr-o intervenție chirurgicală radicală, oare să extirpeze tumorile purulente. Sentimentalismul mic-burghez, umanitarismul liberal se cer înlocuite prin acțiuni viguroase, neșovăielnice, conștiente. Înfruntarea fățișă ou exploatareii poate duce la înfriigeri temporare, dar, după coaavangerea lui Kutuzov, și aceste insuccese sînt folositoare, constituie lecții istorice, ce nu trebuie să nască descurajare, ci aprofundarea viziunii asupra lumii, măsuri practice mai eficace.

Kutuzov știe că „legea afinităților chimice” nu poate fi eludată. Minuni nu există, polarizarea forțelor e inevitabilă, deci experiența „chimistului” țarist Zubatov e coadarnată la eșec. Reacțiunea demonstrează eficiența acțiunii revoluționare, calomnierea marxismului — influența sa crescîndă. („...Dacă muncitorul prinde învățătura care-i otravă pentru patron, patronul dacă nu-i prost trebuie să cunoască întrucîtva această învățătură; doar-doar va izbuti s-o denatureze. În Europa se căznesc amarnic s-o falsifice, iar tinerii noștri! burghezi nu-s nici ei surzi sau orbi.”) Vălul frazeologiei derutante trebuie smuls de pe fața diverșilor „prieteni” ai poporului: narodnici, marxiști legali, economiști, meiișevici, eseri, revizionști. În aceasta constă principalul rol al lui Kutuzov. Cînd toți se năpustesc ou furie asupra lui, el rămîne calm, ba îl și amuză isteria lor ridicolă.

În concordanță cu mediul și problematica de ansamblu a cărții, Kutuzov își concretizează convingerile prin frecvente incursiuni în tema intelectualului și a culturii. Revoluția se călăuzește după principiul logic

al lertului exclus : da sau nu ! Intelectualul trebuie să se supună și el acestui imuabil ori-ori, renunțând la rolul sterp, caraghios, degradant de catalizator în acțiuni și reacțiuni. La sfârșitul romanului, în fața perspectivei deschise de revoluția din februarie, Stepan sintetizează sensul polemicii neîntrerupte, 'duse cu Don-Quixote-ii celui de al treilea drum : „Am fost întrebat : ce are de făcut intelectualitatea ? E limpede : să rămână în serviciul capitalismului, mulțumindu-se cu reformele, care au să dea deplină libertate cuvântului și afacerilor capitaliștilor. Sau, tot atit de limpede : să meargă cu proletariatul, spre revoluția socială. Sau una, sau alta. Logica exclude a treia soluție. Psihologia însă o admite și tocmai de aceea exista menșevicii, eserii, și chiar niște așa ziși socialiști populari, dar toți aceștia sint ilegali din punct de vedere logic." Antinomia dintre logică și psihologie este, desigur, aparentă, cea din urmă fiind în cazul samghinilor masca celei dintâi, masca adorării ••• mai mult sau mai puțin „pudice", „rușinate" —• la reacțiune.

În ceea ce privește cultura, ea pierd nu din cauza „mecanizării vieții", din cauza tehnicii, cum afirmă preoții „ultraspiritualizați" ai burgheziei, ci din cauza clasei nesățioase, pe care o slujesc și care „o-jnoară dragostea de muncă". Revenind la aceeași idee în ultima sa polemică ou intelectualii, citată mai sus. Kutuzov schițează imaginea 'grandioasă a culturii socialiste, puse în sluj'ba progresului : „...Idiotismul de clasă al burgheziei se manifestă, printre altele, prin aceea că, în ce-o privește, capitalul n-are năchîn interes să dezvolte cultura ; fabricantul produce marfă, dar nu se îngrijește deloc de educația culturală •a consumatorului de mărfuri din țara lui, pentru el consumatorul ideal e cel din colonii... Proletariatul-stăpîn — și mai ales proletariatul nostru — va trebui iisă să desfășoare o activitate extrem de bogată pentru organizarea intelectuală și tehnică a enormei sale gospodării. Pentru treaba asta se vor cere zeci, chiar sute de mii de oameni de înaltă calificare intelectuală, științifică."

Kutuzov e exponentul leninismului. Ideile sale corespund prin conținutul lor și adesea și prin formulare tezelor lui Lenin. În felul lui de a vorbi, gândi și acționa se oglindesc unele trăsături caracteristice lui Ilici. Respingînd îndoielile și obiecțiunile naive ale Marinei, el o sfătuiește într-o scrisoare : „Lasă reveriile și citește-1 pe Lenin. Pe tine «te îndepărtează de el ironia sa grosolană», asta pentru că nu sezezi patosul lui. Mulți nu pot seza acest lucru, deoarece o asemenea îmbinare de patos și ironie este extrem de rară, și pînă la Ilici n-am simțit-o decit la Marat, dar nu cu atita putere." Amintita îmbinare îl caracterizează și pe Kutuzov, iar, bineînțeles, Samghinii nu o pot înțelege și prețui, orezînd că totul se reduce la ironia „grosolană". „Bătrânul e uimitor" exclamă Stepan cu altă ocazie („bătrânul" e numele conspirativ al lui Lenin). „El se uită în viitor printr-o crăpătură a prezentului, pe care o știe numai el." Numai el și — în măsură diferită — elevii săi de tipul lui Kutuzov, oare tind ou toții spre minunatul aliaj dintre știință și intuiție, previziune și visare. La un moment dat Kutuzov e apostrofat ••• și nu întâmplător •— ca „fantast", adică exact cum l-a numit II. Wells pe Lenin, „visătorul din Kremlin"...

În conștiința lui Klim, Kutuzov se contopeste cu Lenin. Prio asociație, numele unuia trezește amintirea celuilalt, oa într-una din discuțiile cu Nikonova, iar a- proape de sfârșitul cărții suprapunerea devine directă : pe Lenin Klim îl închipuie „mai mult oa pe o voce, decit ca pe un om real", iar concret „bolșevismul se întruchipa pentru el, în persoana îndesată și imperturbabilă a lui Stepan Kutuzov". Lucrurile nu se opresc aci. În notele privind evenimentele din aprilie 1917, Gorki nota în imediata apropiere a numelor lui Kutuzov, Spivak, Liubașa reacția lui Klim : „Senzația : Lenin e dușman *personal*." înseamnă că pentru Samghin „vocea" bolșevicilor a devenit un om real, contopindu-se și sub acest aspect cu permanentul său dușman personal.

Locul lui Lenin în *Viata lui Klim Samghin* poate constitui obiectul unui studiu

aparte. Viziunea lui Gorki este i in aceas-
 tă privință, profund dialectică și istorică.
 La început eroii discută despre narodni-
 cism, socialism utopic, „plehanovism”,
 folosind treptat și tot mai des termenul
 de marxism și numele întemeietorului său.
 Lenin începe a fi pomenit din a doua parte
 a volumului doi: este citat un pasaj din
 articolul *Incorporarea a 183 de studenți*
 (1901)8, Kutuzov îi opune pe Lenin lui
 Bernstein, Liutov îl amintește în legătură
 cu aprecierea lui Zubatov, Dmitri Samghin
 îl aseamănă cu Neciaiev ș.a. Cele mai dese
 referiri la Lenin și leninism sînt însă
 în ultimul volum, zugrăvind deceniul pre-
 mergător revoluției socialiste, cînd faima
 conducătorului bolșevicilor se răspândise
 peste tot. Dolganov îl calomniază, afirmînd
 că n-a înțeles lecția răscoalei de la Mos-
 cova, Inokov oitooază lozincă leninistă, care
 cere muncitorilor să se înarmeze și, i,
 alianță ou țărănimea muncitoare, să cuce-
 rească puterea, Berdnikov recunoaște ș,
 el forța acestei lozinci („Acum, dacă pro-
 letariatul nostru se va hotărî să-I urmeze
 pe Lemn și va ști să atragă cu dînsul și
 mujicul — eea mai importantă figură a
 jocului — R... ca beșiea”) și amintește ca însuși capita-
 listul Savva Morozov îl consideră pe Lenin
 un mare gânditor, Popov vede în el orga-
 mzalorul unui nou „pugaciovism”, Taghil-
 ski cheamă la cercetarea atentă și obiectiva
 a concepțiilor sale politice, Dronov vrea
 să editeze o gazetă în spiritul vehismului,
 „cu Marx, dar fără Lenin” (intocmai ca
 social-democrații de dreapta care atacă mar-
 xism-leninismul sub aceeași lozincă), pen-
 tru a-și da rapid seama că muncitorii îl
 urmează pe Lenin („demonstrează prea se-
 ducător de limpede necesitatea dictaturii
 proletariatului...”) Dmitri ajunge și el la
 concluzia că Lenin este un exceptional de

profund gânditor, și numai fratele său con-
 tinuă încăpățânat să-l compare fie cu Don-
 Quixotte, fie cu Afilia...

După cum vedem, forța cresoindă a lui
 Lemn ... ^

Pine de dragoste ale lui Kutuzov și ale
 tovarășilor săi, șj indirect, prin păreri
 capitaliștilor și ale intelectualilor burghezi
 Chiar cînd aceste păreri sînt calomnioase,
 ele dovedesc că emițătorii lor sînt con-
 strinș. de istorie să se preocupe tot mai
 mult de gigantica sa personalitate. Aproa-
 pe nu exista personaj de seama, în roman,
 pe care Lenin, ideile și acțiunile sale
 rolul Său istoric să nu-l urmărească. Fi-
 gura lui Lenin este proiectată pe fundalul
 mtregului proces de înaintare spre revo-
 luți socialistă, lată un motiv ...
 pentru care *Viața lui Klim Samghin* tre-
 bu« considerata o epopee — epopeea pre-
 gătiri, saltului istoric din imperiul nece-
 sitații ui imperiul libertății !

• tfo"pf. ^, ... "tu." Buc.

s s = ° ~ - " ~ :

IA. Fac.ec, > 10 ... ^ ^ ^

*re pt" 1 " ^ " ^ <"° ^ " ^ «nor carac

claselor smt .. ^

Buc. £ ,I., " « P - «te».

* .. opinions, Moscou, 1961/1—.

~ „Correspondența lui A. M. Gorki cu liter.tlt
 Ao străinătate" Moscova ,960, pag.19

~ V. I. Lenin Opere voi. , Buc. , , ,

!. Cronica vieții și activității lui M Gorki
 voi. 3 Moscova , , ,

pag' ^ c u " Moscova , , ,

ag. \, L CZI v ' Moscova <° Suc. " " .

Cornet urbanistic

DIN PIAȚA UNIRII SPRE SUDUL CAPITALEI

Arh. JEAN HONDA

Nu va mai trece mult pînă cînd rula internațională, pornind de la granița ungară, prin Ardeal, spre a atinge malul Dunării, la Giurgiu, va traversa diametral Bucureștii. Străpungerea și încadrarea arhitectonică a șirului de bulevarde de la Piața Victoriei pînă în centru a durat peste o jumătate de secol. În schimb, continuarea lor dincolo de Piața Unirii e pe calc să se înfăptuiască în doi-trei ani. Ca primă etapă a prelungirii Magistralei Nord-Sud, s-au executat porțiunea dintre Bulevardul Mărășești și str. -Linăriei, precum și blocurile din Pieptănari. Alte porțiuni urmează, evidențiindu-se încă o dată rapiditatea de azi a lucrărilor urbanistice față de ritmul lor lent din trecut.

Traseul arterei și noua ordine topografică instaurată au impus și mai cer încă dărămarea multor case vechi. În principiu, în calculul comparativ, suprafața locuibilă desființată nu trebuie să reprezinte decît o minimă fracțiune din cea clădită în loc. La amplasarea blocurilor noi, plastica de ansamblu va fi așadar subordonată păstrării locuințelor utilizabile. Avînd în vedere însă necesitatea circulației de tranzit, oa și lipsa unei șosele de centură a Capitalei, procentul admisibil de dărîmări va fi depășit în cazul de față cu deosebire în vecinătatea Pieței Unirii.

Magistrala prelungită are lățimea de 50 metri. Adăugîndu-se intervalele dintre clădiri, piețele noi și lărgirile locale, a-eies spații publice de vaste proporții. Aceasta va aduce ușurarea traficului și îmbunătățirea igienei urbane prin mai mult aer, lumină și plantații. Ca efecte vizuale, în adevăr, întinderile ide aîsfel și verdență, cu geotivotria lor clară, lărgesc orizontul, înainte atît de limitat. Ochiul se lovea prea de aproape de îngrămădirea de case, de calcanele și gardurile de pe străzile înguste și Sntortochiate. Există însă în om nevoia de a percepe imagini îndepărtate și odihnitoare. În dimensiuni mari, spațiile arhitectonice exterioare posedă o adevărată forță, dau ambianței demnitate. Prin remodelările în curs, unghiul de vedere e mărit: privirile, ori unde se rotesc, îmbrățișează ample perspective. Extinderea distanțelor vizuale constituie un avantaj ce merită a fi relevat; dc el lumea e mai puțin conștientă decît de celelalte aduse de urbanismul modern în viața citadină.

Problemele de sistematizare între Piața Unirii și extremitatea sudică a orașului au fost soluționate la Institutul „Proiect-București”. Cît despre sarcina întocmirii planurilor de arhitectură, ea a revenit Institutului de proiectări de construcții

si materiale de constructii (I P C M C)

Cordonator general al lucrărilor pentru' ansamblurile de locuit e arh. N. Georgesc, '« ?el de atelier arh. B. Cot.ru. Colabo- arh. St. Cretei, R. Patruilus, M linchts, colectivul fiind completat cu un număr de proiectanți mai tineri.

Partea magistralei de la Bul. Mărășesti la str. Linăriei a fost încadrată acum un an eu 12 blocuri. Diferite ca volum, ele suie de trei tipuri, în funcție de condițiile iacul după forma terenurilor disponibile. Acolo unde adâncimea era mică s-a recurs 'a așa numita „bară îngustă”, care este un tip « fonn» de lamă avind faada lungă pe aliniere. Al doilea tip, „bară lată” ulhzat pe locurile mai adinci, oferă cu W/o mar multe apartamente la aceeași «»Simc; în schimb prezintă neajunsul unor bucătării și camere de băi cu vedere spre curți interioare închise. Deși acestea dm urmă au fost treptat lărgite, bara '« nu va mai fi lărgită în viitor.

U dinamizarea ritmului arterei un loc aparte îi revine celui de al treilea tip - Woeul-turn, cu suprafața mică și mult etaje (cu două în funcție de condițiile terestrelalte). In apropiere de str. Linăriei, s-a prevăzut un grup de patru de astfel de turnuri, distanțate între ele dar unite la Parter, ca printr-un pedestal comun, cu «• ?»• continuu de magazine. Intre cele două imobile-turn construite pînă în pre-out, se poate vedea deasupra fișiei orientale a vitrinelor acoperișul centralei de încălzire a cartierului, situată mai în fund. Forma neobișnuită - de șea - a acestui acoperiș, nu provine din exigent tehnologice sau structurale. Totuși, silueta lui originală introduce o notă de diversitate în compoziția de ansamblu a străzii care este numai în linii și unghiuri drepte.

La restul blocurilor - lungi paralele- Pipede culcate - f... de pe aliniere T t împărțite în funcție de condițiile terestrelalte, de „fagure” corespunde celulelor vizibile ale fiecărei încăperi, ferestrele acestora alterniindu-se cu terase. In contrast, fașadele de capăt, scurte și înalte, perpendiculare pe direcția străzii, sînt lipsite de oone deschidere. Neavind traforuri sau

alte elemente decorative, ele amintesc oarecum de calcanele de odinioară, cu toată incuiata lor îngrijit finisată și cu părășită m carouri simetrice. Era mai potrivit ca aceste fașade laterale să aibă ferestre luminind camerele de colț; peretele opac spre magistrală al acestora, unit în fișii venicalc, netede, ar fi fost un element de Ursitul lungilor fronturi perforate.

Sistemul constructiv aplicat aci se bazează pe agme susținătoare din beton armat turnat pe loc; prefabricate sînt doar elementele din fașade. Sus, pe terase, u»> loc în loc, înterupînd continuitatea terminației orizontale, apare ca un leit-motiv, accentul decorativ al unor streășim curbe, rotunjindu-și concavitatea spre cer. Aci ele sînt binevenite, dar în general ast- *ej de copertine au devenit mult nre, frecvente în ultima vreme,

Cîteva nuanșe de pastei animează arhitectura, de un pronunțat gust modern. Deși în funcție de condițiile terestrelalte

la sfîșit elementele celulare, nu rezultă un simțamint de monotonie. Dimpotrivă, alveolee-tip, cu umbrele lor adinci, conferă clădirilor plasticitate și ansamblului un aer de măreție.

Dincolo de str. Linăriei, artera v... mme axată în linie dreaptă pe o scurta d.stanta, p... Valea Plingerii. E vorba de depresiunea existentă, folosită mai în- "«le ea groapa de gunoi și Paula ei, ca teren de schi în timpul lernei. Ea se va transforma în curînd « parc public periferic, legat de natura meonjucătoare. In Parc, Magistrala Nord-Sud își Secția, cotînd spre dreapta, și intră în Calea Șerban-Vodă cu care se termina.

Intre Crematoriul Cenușa și Cimitirul Bellu, pe locul unde se găsec acum n-Ștc sere învecinate cu case mici, e Plănuit în, complex de construcții numit „Ansamblul Șerban-Vodă”. El va cuprinde opt clădiri de locuit în formă de lame separate între ele și avînd latura lor «ă'

luminând camerele, perpendiculară pe alinierea în curbă ; fațadele spre stradă, scurte, dar foarte înalte, au fost concepute inițial fără ferestre. Pe drept cuvânt s-a revenit ulterior asupra unor asemenea formule hazardate, între clădirile de locuit înalte de 8 etaje, planurile prevăd lungi corpuri joase paralele cu alinierea, având numai un parter destinat amenajării de magazine. Ansamblul cu dispoziția lui de pieptene, în formă de evantai, va fi de un interes plastic și ritmic neobișnuit.

De la începutul Șos. Viilor și pînă la bifurcarea șoselelor spre Giurgiu și Oltenița, Calea Șerban-Vodă a fost lărgită la 90 de metri : ea a luat astfel forma unei esplanade cu traficul împărțit în două printr-o lungă bandă de gazon. Alinierea Cimitirului Bellu s-a menținut; retrasa a fost numai latura opusă. Acolo se găseau înainte vreme cîteva ateliere de pietrăric funerară. Mai erau și două-trei circiumi frecventate odinioară de cheflii atrași de reclama : „mai bine aici decît peste drum”. Le-au luat locul două blocuri imense alcătuint frontul principal al Cartierului Pieptănari. Proiectele reconstrucției acestei zone au fost elaborate de un colectiv de la I.P.C.M.C. în frunte cu arh. D. Iovănescu, în colaborare cu arh. E. Arvanitache și N. Mănescu. Vreo cinci mii de locatari ocupă cele 1 200 de apartamente de aici, predate acum un an.

Blocurile dinspre esplanada Șerban-Vodă au înălțimea de 23 metri. Între ele, un corp de legătură cu parter și etaj, special construit pentru un magazin alimentar. Acoperișul cu contur dantelat în zig-zag și transparența completă a fațadei, tăiată oblic de nervuri de beton armat, fac din această clădire de mijloc un motiv decorativ : el întrerupe masivitatea simetrică a lungilor aripi din dreapta și stînga. Se valorifică astfel tratarea lor simplă, spărgîndu-se monotonia nesfîrșitelor fîșii orizontale suprapuse.

Puțin înapoia clădirii centrale scunde se desprinde pe cer — element pitoresc de contrast — un cilindru înalt și subțire cu virful în formă de con ascuțit : este minaretul moscheii de curînd strămutată aci din Parcul Libertății.

Restul blocurilor din Cartierul Pieptănari au proporții modeste, cu cele patru etaje ale lor ; ele sînt construite în întregime din panouri prefabricate, pe alocuri îmbrăcate în cărămidă aparentă.

Pornind pieziș dintr-un colț al noii esplanade, Șos Viilor e de asemenea în curs de remodelare, lărgindu-se mult față de trecut. Un mare bloc înălțat acum un an la începutul ei, mărginește cartierul Pieptănari. Alte trei de aceleași dimensiuni, totalizînd circa 600 de apartamente, se vor adăuga în curînd : unul dincolo de Spitalul Filaret iar două pe latura opusă a străzii.

În unghiul format de șoselele ce pornesc către Giurgiu și Oltenița, privirile dau de un imobil de locuit, în construcție, formînd un lung fundal arhitectonic. În spațiul triunghiular rămas liber în față, c proiectat un ansamblu comercial de mică înălțime, destinat să închidă vizual, esplanada. Alături, un bloc-turn cu 15 etaje, formează cap de perspectivă.

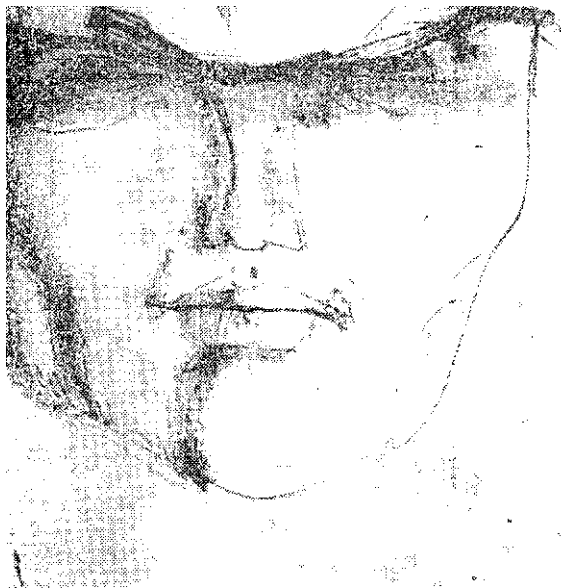
•

Lipsește încă partea centrală a importantei artere și anume : partea dintre Piața Unirii și Bulcv. Mărășești, Începutul, racordul cu piața, prin două clădiri în formă de mari colțare, va fi studiat o dată cu sistematizarea ei definitivă. Urmează 15 blocuri înalte de <i> etaje constituind etapa de lucru ulterioară.

Biserica Sf. Spiridon, cea mai mare din București, va prezenta spre magistrală fațada posterioară cu altarul. Prin degajarea laterală, se formează în jurul bisericii un scuar flancat de clădiri lungi

și înguste. De același tip vor fi și restul blocurilor aliniate până la întretărirea cu buf. Mărășești. Aei va lua naștere o altă piață mai mare, o compoziție urbanistică liberă, nesimetrică, dominată de un turn de locuit. Pentru ca oblicitatea bul. Mărășești să nu afecteze defavorabil viziunea de ansamblu, colțurile răscrucii vor fi

unghiuri drepte, continuate pe bulevard cu alte clădiri trasate în trepte regulate. Noua piață va dobîndi o dublă importanță. Mai întii ca zonă comercială, fiind dotată cu diferite magazine, unități de deservire, localuri de consum și un cinematograf, în al doilea rînd, ca nod de circulație.

3-1. Gutman:

In fața cuptorului

CRONICA RIMATĂ

LAUDA LUI BRUMAR

TUDOR MĂINESCU

Noiembrie e. luna cea de contraste plină;
Deși de toamnă ține, cu iarna e vecină.
Își mai păstrează frunza câțiva copaci răzleți,
Și bruma e-o prefață a marilor nămeți.
Cu primii fulgi, \pe care îi lasă-ncet să cadă,
Văzduhul ne trimite o mostră de zăpadă,
Și-n timp ce-n vie, vița vierul și-a-ngropat,
Abia-ncolțeste grîul pe cîmpul semănat.
Sînt presimțiri de crivăț în vîntul care geme,
Iar în grădini, contrastul: un strat de crizanteme
Și cum, în fond, e totul anume potrivit,
Cu vremea de o dată, și mustul s-a-năspit.
Nici cînd nu se pripește mult-chibzuita fire,
Își ia din bună vreme măsuri de pregătire,
Iar meteo-ro-logic, găsesc că e perfect:
Noiembrie e iarna în stare de proiect.
Își face toamna planul: ce poate să-i ofere?
Nu strică nici o dată puțină prevedere.

E drept că altă dată, demult (pe vremea mea)
Noiembrie, brumarul, avea o faimă rea.
Eu m-am născut în veacul mîhnirii, cînd poeții
Cîntau fiorii toamnei și abureala cetii
Sonetul era jalnic, poemul și mai trist;
Era un fin de siocle bolnav și pεpiist.
Purta melancolia păr lung și lavalieră, .-
Iar în literatură făcuse carieră!
Plîngea cu lungi suspine un dureros refren
Vioara suferindă din versul lui Verlaine.
Se-aseamnă poetul cu biata frunză moartă,
Pe care vîntul rece din loc în loc o poartă,
În suflet și în pungă avînd același vid,
Cu profeții sinistre și gînd de sinucid,
Pe masa cafenelii scria o elegie
Mai sumbră decît șvarțul băut pe datorie.
Privind urîta vreme cu ochii lui frumoși,

lornea prin ploaie singur, cu apă în galoși,
Și sus la cucurigu, în strimta lui mansardă
Alt foc decît cel sacru nu se-ntmplă să aradă.
Burgheza Pohnnie nu-l apăra de ger,
Și n-avea nici Parnasul de-atunci, calorifer...

Brumar era o lună de lamentații plină;
11 detestau poezii, dar nu era de vină,
Și de-ajunsese-n versuri atît de urgisit,¹
Eu spun, dacă-mi permiteți, c-a fost nedreptățit.
Mu uit pe-ntmsul țării, cum harnice tractoare,¹
hi brazde-au scris poemul recoltei viitoare.
Cum ploaia care-atîtea mîhniri a inspirat,
E buna-vestitoare a rodului bogat,
Iar grîul care proaspăt a răsărit, așterne
Covorul primăverii pe pragul albei ierne,
Și ce minunăție de tonuri arămii
A. pus artista toamnă pe dealul dintre vii!
Cu ziua care scade și umbra care crește,
La crama veche, vinul cel nou se limpezește.
Cu inima voioasă și cu paharul plin,
Cum aș putea, prieteni, să fiu cuprins de spleen ?
1\oiembrie nu-mi pare o lună-ntristatoare,
Mai sînt destule zile cu zîmbete de soare
Și-apoi, priviți! Prin ploaie trec doi îndrăgostiți,
Cum merg de strînși, n-ai zice că sînt nefericiți!
Melancolia pală, la fel cu frunza moartă,
E-o haină învechită și nici nu se mai poartă
Spre alte zări te-nalță idei, simțiri, talent,
Și nu mai e la modă poetul decadent.
În calendarul vieții nu-i nici o lună tristă
Iar muza poeziei e-o zîină optimistă.

Acum drept încheiere voi reveni din nou,
Să-mi potrivesc în ramă modestul meu tablou •
Văd, toamna cum își strînge belșugul ei în țară,
tu roadele ei proprii și. cele de-astă-vară,
Cum boabele de aur așteaptă în hambar,
Pe cînd chelarul toamnei, cumintele Brumar
Cu cheia lui de-aramă și-a zăvorit cămara
Și-n patul lui de frunze, visează primăvara!

INEXACTITĂȚI ȘI... IMPROBITĂȚI

Colecția „Biblioteca pentru toți” prin cele peste 100 de volume apărute pînă acum ne-a obișnuit în genere cu prefețe bine informate,, conținând analize competente, judicioase și la obiect. A fost remarcat în repetate rînduri efortul autorilor de a întreprinde studii 'sintetice, prezentări atractive și accesibile, dar nu mai puțin riguros științifice. Uneori s-au manifestat însă și abateri de la această bună conduită generală, ca în cazul prefeței semnată de Emilia St. Milicescu la volumul *Sultânica* de Delavrancea,

Nu s-ar putea spune că amintita prefață publicată în colecția B.P.T. nu reprezintă un pas înainte față de cercetările mai vechi ale autoarei, oare păcătuiau prin lipsa spiritului critic. (V. de ex. *Delavrancea*, studiu bio-bibliografic, 1958). De astă dată, Em. St. Milicescu a izbutit să-și orienteze mai bine considerațiile din punct de vedere ideologic, chiar dacă analiza propriu zisă rămîne în mare parte sumară și destul de confuză. Recumoscând, în sfîrșit, că exista o deosebire netă între scriitorul realist și politicianul burghez Delavrancea (fapt stabilit de către istoria literară marxist-leninistă încă în primul deceniu de după Eliberare) autoarea prefeței își revizuiește structural vechiul ei punct de vedere necritic, pe care a continuat să-l susțină pînă nu de mult (V. iarăși *Delavrancea* — studiul bio-bibliografic). Dar modul în care Em. Milicescu înțelege „să se pună de acord” și să-și însușească anumite opinii existente și verificate nu ne mai pare la fel de merituos.

Surprinzătoare la Em. St. Milicescu — asiduă cercetătoare a lui Delavrancea și deci familiarizată cu metodologia și tehnica elementară a istoriei literare — sînt mai înlii afirmațiile inexacte (e adevărat, puține la număr), apoi caracterizările insuficiente și contradictorii și, în fine,... „discreția” asupra surselor de documentare, pe care le folosește.

Să le trecem în revistă pe rînd.

La p. XVII, înainte de a începe analiza schițelor *Șuier și Răzmirița*, autoarea prefeței afirma, că : „Deși tributar mai tîrziu paseismului, în prima parte a activității sale de scriitor (s.n.) Delavrancea nu privește trecutul istoric în mod idilic”... Dar faptele sînt încăpăținate — o demonstrează chiar Em. Milicescu în bibliografia ei, unde citim că schițele *Șuier și Răzmirița* au fost publicate în 1884, iar povestirea *Odinioară* (poate cea mai paseistă dintre toate) în 1885 ! Să ne lămurim. Ori anul 1883 face parte din „prima parte a activității” lui Delavrancea, ori autoarea lăva probabil nevoie de o simplificare spre a-șt facilita analiza.

Inchindu-și „observațiile” în legătură cu nuvela *Sultânica*, Em. Milicescu pare că vrea să împace înseși contradicțiile operei lui Delavrancea, căoi iată ce spune : „Caracterele contrastante ale protagoniștilor nuvelei, opoziția dintre lumina și seninătatea peisajului și frămîntarea neostoită din sufletul fetei stau sub semnul romantismului temperamental al scriitorului, care le pune, împreună cu idilismul paseist, în slujba protestului social”, (p. XIX), (s.n.). Aflăm, în sfîrșit, că în anumite împrejurări „idilismul paseist poate fi pus în slujba protestului sociali”. Și noi, care credeam că idilismul e un păcat grav, echivalând cu mistificarea realității, iar atunci cînd mai e și paseist, chiar cu evaziunea din realitate !

Dar poate am înțeles greșit. Ca să nu fim suspecțai de citare trunchiată, să urmărim și mai concret ideile și observațiile oare conferă „originalitatea” prefeței.

După ce expune (trebuie să recunoaștem) foarte concret drumul vieții scriitorului. Emilia Milicescu line, cum e și firesc, să-și pună cititorul în temă, chiar de la bun început. Autoarea precizează că „împletirea de tendințe diferite (s.n.), uneori diametral opuse, în jurul unui puternic ax realist, constituie specificul operei lui Delavrancea și, în special a (sic!) prozei sale” (p. XIV). Trubadurul este o „consecință a interferenței curentelor literare (s.n.) cu viziunea realista a scriitorului” (id.), iar *Liniște* se dovedește a fi „**incă un exemplu de împletire ia elementelor caracteristice mai multor curente literare**” (p. XV), (s.n.). Preluind toate aceste idei de la cercetătorii anteriori (să cităm numai discursul de recepție la Academie al lui Ovid Densușianu, articolul „Cu privire la Delavrancea” publicat de Silvan Iosifescu în „Gazeta literară” (iulie 1955) și prefețele lui Al. Săndulescu la edițiile *Nuvela și povestiri și Scrieri alese*), — Emilia Milicescu săvârșește două erori elementare; întâi, nu amintește măcar într-o paranteză, că asemenea opinii au mai fost susținute și de către altcineva, iar a doua, și aceasta ni se pare și mai gravă, că alteori le denaturează sensul ițatr-im chip nepermis. Iată numai un singur exemplu. Se știe că despre nuvela *Bursierul* s-a făcut observația că ar conține alături de realism și unele elemente naturaliste și romantice. Ignorând acest adevăr cunoscut, prefațatoarea emite judecata, cel puțin curioasă, potrivit căreia „Delavrancea realizează prin sinteza tuturor acestor curente literare (adică realism, romantism, naturalism! Deoi, curente contradictorii! n.n.) o **nuvelă demascatoare a instrucției și educației din școala burgheză**” (p. XXV). Cum am zice — sau mai bine, cum ar zice Emilia Milicescu — naturalismul și sentimentalismul romanțios pot fi puse și ele, ca și idilismul paseist, „în slujba protestului social”!

Prefața la volumul *Sultânica* nu elucidează problemele, ci le încurcă prin analize sumare, considerații confuze din punct de vedere ideologic, și printr-o ignorare voită a surselor de inspirație. Am fi preferat o transcriere conștiincioasă și exactă a observațiilor judicioase cu privire la Delavrancea puse în circulație de istoria literară marxist-leninistă.

Tr. Șt.

EPIDEMIA DE MANIFESTE

În unele reviste din Occident, în special în Belgia, apar diverse strigăte de alarmă, de dezorientare, în chip de manifeste. Unele și-au făcut chiar un obicei, o profesie; sau o glorie din lansarea lor. Cum însă nu toți oamenii de cultură conduc o revistă căreia să-i imprime punctul lor de vedere și neliniștile lor, scriitorii au început și ei să lanseze manifeste pe cont propriu.

Sînt semnele unei catastrofale dezorientări a intelectualității. Sînt ca țipetele unui bolnav, pe care-l doare ceva insuportabil.

Ca să vă faceți o idee de frecvența unor asemenea manifeste în Belgia, ca și de crizele care le-au declanșat, este de ajuns să facem o scurtă enunțare:

Manifestul obscurității creatoare al revistei *Marginales*.

Manifestul poeziei vii, al aceleiași reviste.

Manifestul... morții (nu e o glumă) al Editurii *Antologie*.

Manifestul reproșului adus poeților obosiți, al revistei *Marginales*.

Manifest între două lumi al editurii *Antologie*.

Frecvența unor asemenea manifeste oa și tema lor, aduce aminte, dacă le privim în bloc, raportate la societatea capitalistă din Occident, de observațiile și prescripțiile de pe fișa medicală la căpătiul unui bolnav spitalizat.

Oscilațiile, discrepanța, de la un manifest la altul constituie un semn sigur de dezorientare nervoasă, dacă nu chiar de panică. Toate reprezintă fără cifru, semnale de alarmă pentru o stare de fapt ori chemări disperate de ultimă oră la altceva nou.

Cauza, în fond, nu stă însă în neliniștea intelectualilor și a scriitorilor, care nu fac decît să semnaleze, hiperbolic, efectele. Ea ține de criza societății, îngrijorată nu numai de

ceea ce este ci și de ceea ce va fi. Agoniile sînt indeobște eu spasaturi, adică, transpunînd fenomenul fizic, – cu manifeste. Intelectualii și scriitorii însă, singuri, nu pot rezolv» nimic, oricît ar răspunde la asemenea apeluri. Cel mult, dacã sînt progresiști și militanți, pot ajuta grăbirea soluției care e una și sigură.

În cadrul acestor simptome primesc deunăzi în plic „Manifestul anului 2000” semnat de bunul meu prieten din Liege, scriitorul Georges Linze.

Manifestul, ca și climatul în care a germinat este plin de confuzii și de contradicții. Ceea ce ar dori autorul pentru anul 2000, nu se împacă de loc cu elogiul dadaismului, cubismului, futurismului și supra-realismului „care ar fi salvat onoarea acestui secol și a societății lui dezordonate»

Nici onoarea n-a fost salvată, după cum n-a fost nici societatea burgheză. Și una și alta sînt în lichidare.

Prietenul meu din Liege pare să nu fi auzit de realismul-socialist, care într-adevăr reprezintă în literatura lumii, împreună ou predecesorul său, realismul critic, onoarea secolului.

Și totuși, manifestul este semnificativ pentru căutările și dibuirile scriitorilor de bună credința din Occident. El începe așa :

„Un lucru e sigur : Arta noastră e plină de mini, de fantome, de țipete nearticulate, de dragoni, chiar de lungi tăceri și „larve abstracte”.

„De ce? Pentru că lumea veche e gata să explodeze și că sîntem prinși în mișcări gigantice”.

Și sfîrșește astfel:

„Vom vedea. Poemele vor lua naștere cum iau naștere mașinile, tot atît de simplu, de încet, de misterios. Mașinile sînt și ele niște poeme”.

Am extras puținul caic se menține oarecum consecvent. El este tulburat în text, la fiecare frază, aproape la fiecare cuvînt de un amestec confuz de idei care se bat cap în cap

Dar dacã Georges Linze știe că starea dezastruoasă a literaturii și artei occidentale vine de-acolo că lumea veche e gata să sară în aer, mi se pare sigur că va găsi pe această cale, cu precizie, ceea ce dorește, iar dacã, nu, ceea ce nu poate el prooroci pentru anul 2000 i se va arăta laievea. Se și arată ohiair, dacã ar vroi să nu închidă ochii.

Am relevat această epidemie de „manifeste” care e mai mult decît o gripă, și care-i specifică climatului capitalismului în descompunere, pentru că ea cuprinde tot mai mult intelectualitatea din Apus ce oscilează încă între misticism și materialism.

Fenomenul este aidoma și evident și în Franța pentru cine citește pe rînd revistele de artă și literatură ce apar la Paris.

Răul social intoxică deci, din ce în ce mai mult. creierul.

Deocamdată el se plînge și strigă, Miine va găsi leacul, care este social, și pe care-l va administra clasa muncitoare, pentru toate capetele.

O. B.

UN IMPAS REAL ȘI SOLUȚII ILUZORII

Studiul lui Jean Chombar de Lauwe, „Sfirșitul țărănimii?”, din numărul pe septembrie al revistei „Esprit”, reflectă o evidentă îngrijorare față de viitorul agriculturii franceze. În recente mișcări țărănești din Franța, agravarea fenomenelor de criză și a găsit o expresie elocventă.

Au existat și există încă în Franța ideologi „țărăniști”, în concepțiile cărora vom regăsi numeroase elemente de înrudire cu toată gama de teorii reacționare,

mistice și idilizante care au circulat și la noi în primele patru decenii ale secolului XX. Chombart nu acceptă „georgicele țărănești” ale unor astfel de ideologi, considerându-le „deplasate în secolul XX”. El consideră că problemele pe care le pune agricultura franceză astăzi trebuie examinate sub aspectul cerințelor progresului tehnic, pretinzând să rezolve problema nivelului de trai al țărănimii, în condițiile concrete de azi ale societății capitaliste.

Progresul tehnic a pătruns în agricultura franceză pe căile contradicțiilor proprii capitalismului. Principalul său beneficiar este marea exploatare, pe când mica proprietate se zbate neputincioasă, luptând din greu împotriva marilor fermieri, a marilor monopoli comerciale, a băncilor etc. „Exploatarea familială nu-l poate hrăni pe țăran: ea este mereu dezavantajată în circuitul schimbului”.

Politica agrară a Franței trebuie, după părerea lui Chombart, să urmărească modernizarea agriculturii, pe baza progresului tehnic și a unor forme de organizare apropiate celor din industrie. Anti comunist — și anti sovietic, nedându-se îndărăt de la denaturări de rea credință, autorul nu-și poate permite totuși să ignore experiența, rezultatele și perspectivele dezvoltării agriculturii în Uniunea Sovietică și în celelalte țări socialiste. Soluția pe care o întrevede el pentru a scoate agricultura franceză din impas, pentru a o ridica la nivelul posibilităților științei și tehnicii moderne, nu aduce însă nimic nou, în esență, față de ceea ce se știe din literatura agrară burgheză. Afară, poate, de unii termeni noi. În alternativa uzină agricolă-exploatare familială, el optează pentru formula vagă a transformării exploatării familiale într-un „atelier agricol”, cu o echipă permanentă de lucrători. Este greu de descifrat deosebirea dintre acesta și exploatarea familială, în schimb mult mai limpede apare „structura” în cadrul căreia va funcționa „atelierul agricol”. Acesta va fi flancat de o adevărată rețea de organizații suprapuse: o organizație comercială-financiară, organizații cooperatiste care vor furniza mijloacele de producție și altele care vor achiziționa și vinde produsele agricole, cooperative de folosire în comun (!) a utilajului agricol (dacă exploatarea nu are mijloace de cumpărare), exploatare-model pentru extinderea experienței celei mai bune, oficii de contabilitate. Menținându-se, bine înțeles, în cadrul relațiilor capitaliste existente, este exclus ca toată această organizare, chiar dacă i se vor imprima forme cooperatiste, să-și poată menține cea mai vagă independență față de marele capital monopolist. Dimpotrivă, încadrând „atelierele agricole” în „lumea puternic organizată, cu concentrări de întreprinderi”, masa țărănimii va putea fi și mai ușor supusă exploatării monopolurilor, iar sub pretextul „neviabilității”, procesul de expropriere a micilor gospodării familiale va putea fi mai bine organizat. De altfel, Chombart este de părere că „în sistemul capitalist nu e de dorit să ne opunem formării marilor întreprinderi agricole”, iar necruțătoarea concurență capitalistă va fi factorul suprem care „va mări în modul cel mai eficient dimensiunile unei unități economice”. O consecință sociologică la care va duce această „soluție” a crizei agrare din Franța, va fi transformarea țărănimii în accepția „tradițională” a cuvântului, într-o masă de „agricultori” — noțiune al cărei conținut social rămâne obscur, dar care nu va schimba cu nimic condiția actuală a țaranului muncitor.

Toate acestea sînt întregite de sugestii de ordin social-cultural. Modul de viață la sate va trebui reorganizat, în sensul transformării treptate a satelor în „centre urbane”, se preconizează lichidarea diferențelor actuale între sat și oraș în domeniul învățămîntului, al legislației sociale etc., dar se plutește într-un vag desăvîrșit cu privire la posibilitățile acestor transformări. Lucrul e ușor de înțeles dacă ne gîndim că baza economică a contradicțiilor dintre sat și oraș, proprie capitalismului, rămîne intactă. Adăugat propunerilor de ordin economic, „programul” social-cultural nu face decît să accentueze caracterul cel puțin echivoc al întregului.

Abundența rețetelor care pretind îndreptarea racilelor capitalismului contemporan, este o reacție ideologică la ecoul puternic pe care-l are progresul economic și cultural al Uniunii Sovietice și al tuturor țărilor socialiste, în opinia publică din lumea capitalistă: Programul P.C.U.S., a produs o impresie puternică nu numai prin amploarea gigantică a perspectivelor noi deschise omului contemporan, ci și prin viguroasa și clara fundamentare științifică a traducerii lor în viață, a realității dor.

De aceea nu putem să nu menționăm avertismentul lucid și realist al lui Ghombart de Lauwe, cu care se încheie articolul: „N-ar trebui să păstrăm intactă structura noastră agricolă artizanală până în 1980, când țăările din Est vor reuși o industrializare a agriculturii lor, bazată pe macro-întreprindere. Nu trebuie să înălțurăm din comoditate această ipoteză. E totuși mai ușor să produci cartofi decât să fabrici sputnici!” Această certitudine sună ca un îndemn de a căuta soluții și pentru Franța într-o altă direcție decât aceea pe care și-a ales-o autorul.

VECTOR

O EXPLICARE GRAMATICALĂ A VERSULUI „TOTUȘI ESTE TRIST ÎN LUME”

S-au dat tot felul de interpretări și explicări în această problemă pe temeuri logice, psihologice, filozofice și lingvistice și totuși autorii lor parcă ezită să afirme hotărât dacă în textul lui Eminescu va fi fost totuși, totul sau lot și, în orice caz, nu dovedesc deplin legitimitatea formei pe care o propun. Ba unii așteaptă chiar găsierea manuscrisului lui Eminescu, rătăcit pe la un fost librar ț— editor din Iași.

Mi se pare că o explicare gramaticală ar lămurii complet și definitiv chestiunea. îmi propun s-o dau aici.

Versul: „Totuși este trist în lume” este o propozițiune principală enunțiativă care cere Ungă ea obligator o propozițiune secundară concesivă, ca în versurile lui Eminescu:

Deși nu e decât fenice• (Concesivă)

E totuși «Ilfov)... (Principală)

Joace unul și pe patru (Concesivă)

Totuși tu gliici-vei chipu-i (Principală).

Dar în poezia „Floare albastră” nu există •— Ungă principală — propozițiune concesivă (absolut necesară).

Și atunci se pare că versul ultim din această poezie stă în aer, izolat, fără legătură cu restul poeziei, iar de aici au izvorit toate discuțiile și toate modificările 'acestui vers.

Dar dacă propozițiunea concesivă nu există, în schimb există ideea concesivă, numai că nu e dată precis de poet, ci sugerată oarecum indirect, lăsată să fie descoperiții de cititor.

Materialul acestei idei consecive neexprimate se găsește în cele 13 strofe ale poeziei, înainte de linia de puncte care le desparte de ultima strofă, — toată sburdăinicia drăgălașă, toată exaltarea fetei care iubeste și toată încintarea poetului înamorat, concentrată în versurile :

Ce frumoasă, ce nebună
E albastra-mi dulce floare...

care arată că în lume poate exista o mare și adevărată fericire ca în fermecătoarea idilă am primele 13 versuri.

N-avem decît să dăm forma concesivă ideei generale din cele 13 versuri și atunci avem prima etapă a gândirii lui Eminescu exprimată în fraza: „Deși pe lume poate exista fericire, totuși este trist în lume”.

Și dacă Eminescu, în loc să lase pe cititor să găsească ideea concesivă, ar fi dat-o în câteva versuri, n-ar mai fi (ost atîtea discuții asupra ultimului vers din poezia: „Hoare albastră”.

Dar atunci Eminescu ar fi procedat didactic, s-ar fi coborît din înălțimea artei lui, — șt asta n-ar fi putut-o face el.

Fraza de mai sus, în care am dat ideea concesivă din poezia „Floare albastră” este bine încheiată gramatical: „Totuși” din propoziția principală a căpătat pe „deși” din cea secundară și înțelesul e clar.

E dar, nu-i însă complet, ba chiar pare că fraza conține o contradicție: există fericire dar în lume este trist...

Eminescu merge dar mai departe și lot așa de indirect și de subtil ne dă și ideea cauzala, care înlătură contrazicerea și ne arată pentru ce este trist în lume:

Și te-ai dus, dulce minune,
Și-a murit iubirea noastră !...

Acum totul e lămurit și ideea este completă, de oarece tocmai fiindcă drăgălașa nebunatică, iubitoarea copilă s-a dus și fiindcă iubirea a murit, de aceea totuși este trist în lume.

Formulînd dar striat gramatical ideea completă a lui Eminescu din poezia Floare albastră”, redată atît de discret de genialul poet, alcătuiesc - oarecum pedant - fraza întreagă în înțelesul ei deplin:

— „Deși în lume există momente de fericire (Concesivă), totuși este trist în lume (Principala), fîndă momentele de fericire sînt rari clipe trecătoare, în noianul de dureri și suferințe ale vieții (Cauzala)”.

Că aceasta este concepția despre fericire, - clipă rară - a lui Eminescu o dovedesc multe din poeziile lui, în versuri ca:

în toată neagra veșnicie,
O clipă'n brațe te-am ținut
(„Te duci”)

ori :

Nu c păcat
Ca să se lepede
Clipa cea repede
Ce ni s-a dat ?

(„Stelele-n cer”)

Ori încă,

O ! glasul amintirii rămîne pururi mut,
Să uit pe veci norocul ce-o clipă I-am avut,
Să uit cum dup'o clipă din brațelc-imi te-ai smult.

(„Departa sînt de tine”)

și multe altele.

Cred că această analiză gramaticală a poeziei „Floare albastră”, pe care am prezentat-o aici, lămurește deplin și definitiv — peste texte și interpretări — seasul întregit poezii și arată că „totuși”, întrebuițat de Eminescu, adînc cunoscător al limbii romîne, nu-i nici „enigmă”, nici „nefiresc”, nici „bizar”, nici „greșală de tipar”, cum a fost socotit de unii și de alții, ci e tocmai cuvîntul care trebuia aici în propoziția principală, încadrată perfect între propoziția concesivă obligatorie și propoziția cauzală explicatoare.

MIHM CARP

DIN „LUMEA LIBERĂ”

Un nou aspect edificator al „lumii libere”: procesul intentat conducătorilor organizației „Vacanțe fericite pentru toți copiii” constituită în Germania de vest.

înalta și rușinoasa misiune de a-l judeca revine celei de a patra camere politice a tribunalului din Landul Lunenburg din R.F.G.

Nu trebuie să se ocupe nimeni de vacanțe fericite pentru toți copiii. De îndată ce e pentru toți devine subversiv. Fericirea e un atribut al celor bogați. A o difuza și altora, apare ca un fel de spoliere a celor avuți. E doar dreptul lor exclusiv prin lege creștină și doar la putere sînt social-creștinii. Dumnezeu a lăsat așa!

În numele creștinismului deci, pentru acest furt de fericire din lotul copiilor bogătașilor, actul de acuzare apasă asupra împincinașilor cu toată greutatea hîrtiei (și hîrtia e foarte grea) a 505 pagini de dosar. Sub această grea povară stau trei femei și un bărbat sub acuzarea de activitate în favoarea asociației sus amintite pe care o conduc, ‘

Crima de fapt stă în aceea că au organizat plecarea unor tineri din Germania de vest în coloniile de vacanță a Republicii Democrate Germane, ceea ce pentru hitlerişti redivivi cu reminiscențe de tatuaje de zvastică pe spate, nu este doar o eroare de orientare ca a unui simplu avion de spionaj care s-a rătăcit, ci o crimă, — punctul cardiaca est fiind socotit subversiv.

Se prevede că judecata va dura cîteva săptămîni.

E desigur mult, dar nu mi se pare îndeajuns pentru ta dovedi că to trimite copiii germani dintr-o parte .să stea de vorbă în limba germană cu copiii germani din cealaltă parte, este o crimă.

Și apoi: nu susține Germania de vest, adică acuzatorii, că Republica Democrată Germană nu există? ‘ Atunci e ca și cum copiii aceia ar fi fost trimiși în nicăieri.

Are hazul ei, lumea asta „liberă”.

B.

„BUNĂ SOCOTEALĂ!”

Din Washington se anunță că de curincl Camera Reprezentanților (nota bene: a reprezentanților capitaliștilor) și senatul Statelor Unite, au aprobat în cor (asemănîndu-se unul cu altul oa două picături de apă) acordul semnat recent între Washington și Paris privitor la antrenarea trupelor franceze staționate în Germania ou arme atomice americane.

Acordul asupra morții în masă, trebuie să fie tradus în viață, imediat. În principiu asemenea acordutri care sînt curente pentru îndeletnicirea cotidiană a conducătorilor Americii, sînt aplicabile numai după 60 de zile, pentru ca... lumea să mai aibă încă măcar două luni să mai respire* și să se deprindă cu ideea unor asemenea fericiri excesive.

r

De data aceasta, însă, președintele Kennedy oare cultivă lirica înaripată în 'declarațiile sale de pace, s-a arătat grăbit, și, probabil ou credința eă astfel va lua piuitul celor care cer soluționarea prin tratative a problemei Berlinului de vest, a cenut suspendarea acestui termen, invocând tocmai „criza Berlinului” despre care declarase că nu se poate înlătura decit prin tratative.

Tratative, cu arma nucleară la timplă!

Dar altceva, vroiam să semnalez aci: socoteala americană de totdeauna: război cu armament american, care îmbogățește trusturile americane, dar cu soldați francezi, ceea ce secătuieste și singerează un minunat popor ca cel francez, și pe teritoriul german, unde, eventual, se va distruge tot, și se va reface cu bani americani.

Cu un cuvint: America cu foloasele și Franța și Germania ca ponoasele. Asociație «Iritabilă: fiecare cu partea lui.

Numai că rachetele de astăzi strică socoteala asta, pe care n-o pot salva nici un fel de adăposturi.

Nu pot însă să nu mă gândesc la fericirea soldatului francez, și la sentimentul lui de mândrie și demnitate cînd va simți în mîma lui arme americane! E de aceeași natură cu sentimentele negrilor, din armata franceză, cînd au avut în mină armament francez.

A

MISTERUL DOAMNEI L.

— In legătură cu începuturile romanului românesc —

Cercetările întreprinse în anii din urmă au scos la lumină unele date noi privind începuturile romanului românesc. A fost descoperit și publicat „romanul” lui Ion Ghica, scriere care dăduse naștere atator discuții între istoricii literari. Romanul „Misterele Bucureștilor” de G. Baronzi, socotit mult timp o operă neterminată, a fost găsit în forma lui integrală. O altă lucrare, datînd din aceeași perioadă de pionierat a romanului nostru, ridică problema paternității ei. Este vorba de „Omul muntelui”, roman apărut în 1857—1858 în foiletonul ziarului „Romîntil” și retipărit în volum în 1858, sub semnătura Doamna L.

În articolul „Un romancier român necunoscut din veacul trecut” D. Păcurariu („Viața romînească”, 1959, tir. 12), afirmă că acest roman ar fi opera lui C. A. Rosetti, adueindu-se în acest sens, două argumente:

1. — Sub unul din fragmentele publicate în foiletonul ziarului „Romînul” (nr. H din 28.1.1858) apare semnătura C. A. Rosetti.

2. — În catalogul bibliotecii lui Al. Odobescu (ras. B.A.R.P.R., nr. 4368, p. 69 verso), se află trecut romanul „Omul muntelui”, iar ca autor, identificat în paranteză, C. A. Rosetti.

Lucrurile pîlînd astfel pe deplin elucidate, se înțelege surpriza noastră atunci cînd am aflat că doamna L. a fost totuși... o femeie! În volumul „Opere complete” (Novele, cugetări, foiletoane, bibliografii, varia) de V. A. Urechia (Buc, 1883), figurează între altele, sub titlul „Femeia”, o serie de cugetări „dedicate d-rei M. Boucher” (op. cit., p. 63 și urm.). În notele finale ale volumului, V. A. Urechia o evocă pe defuncta Marie Boucher, ca o „călăuză (...) în calea literară”, „amică și sfătuitoare”, „D-ra Boucher — arată în continuare V. A. Urechia — a fost scris în colaborare, pot zice, cu mine: „Les sept montagnes de Moldavie”, publicat de mine la Paris, sub pseudonimul Maria Movila; asemenea scriserătn nuvelele: „Amelie Ste-

fanesco", publicată în „Zimbrul și vulturul” și „Steaua Dunării”; „Omul muntelui”, publicat în foiletonul „Rominului” și apoi în broșură separată etc. etc. (op. cit., p. 412).

„Omul muntelui” este așa dar, alături de celelalte scrieri menționate mai sus, rezultatul colaborării dintre Marie Boucher și V. A. Urechii¹⁾- Datele despre viața și activitatea Măriei Boucher, extrem de puține, le datorăm colaboratorului ei, care a cunoscut-o prin anul 1850, când amândoi predau la pensionatul de tete din Păcurari al d-nei Augustine Joye. „Era o fată nici slută, mici frumoasă, în vîrstă de vreo 20 de ani, crescută la o mănăstire în Franța, foarte învățată și scriind într-un stil minunat la George Sand. Dînsa voi să învețe romînește; mă oferii gratis²⁾”. Amintirile lui V. A. Urechii despre Marie Boucher se învecinează ușor cu idila, dar o pasiune puternică nu pare să-i fi legat. Lipsa din țară a lui V. A. Urechii, căsătoria lui în Spania nu pun piedici prieteniei încheiate și colaborării literare ce se va desfășura pe baza ei.

Dintre scrierile rezultate din această conlucrare, prima în ordine cronologica este „Omul muntelui”. Romanul abundă în elemente legate vizibil de experiența personală a Măriei Boucher. Locul central în acțiune îl ocupă figura Matildei, o franceză stabilită în Moldova, „subt ariparea unei familii boierești din Iași, pe care o cunoscuse la Paris”. Rămasă orfană de timpuriu, Matilda fusese crescută într-o mănăstire. Dragostea înfiripată între ea și un preot se curmă prin intervenția superiorilor eclesiastici. <Detalii foarte asemănătoare găsim în amintirile lui Urechii despre Marie Boucher: „îmi spunea cum a trăit la mănăstire (...); îmi mărturisi cum confesorul de la Sacre-Coeur s-a îndrăgît după ea³⁾. înzestrată cu o „imaginare poetică”, ea „însăși în adevăr poet”, Matilda ne apare și sub acest aspect ca un alter ego al Măriei Boucher. Un loc însemnat în desfășurarea romanului îl deține călătoria eroilor la Piatra-Neamț, ascensiunea lor pe Ceahlău, drumul cu pluta pe Bistrița. Și Marie Boucher a străbătut acest itinerariu, răspunzînd invitației lui V. A. Urechii, originar din Piatra-Neamț). Atenția principală o reține soarta tinei iemei superioare, supusă la nenumărate vexații de societatea boierească în mijlocul căreia trăiește. Romanul poate suscita interes prin unele imagini ale vieții de huzur și desfrîu din marea boierime, precum și ale nemulțumirii crescînde a țăranilor. Din păcate, scrierea iace un apel prea insistent la procedeele melodramei, iar țăranilor li se atribuie forme imposibile de manifestare, cu un pronunțat colorit mistic.

O serie de aspecte ale romanului ne fac să susținem că participarea lui V. A. Urechii la alcătuirea lui a fost foarte limitată. Prezentarea cu totul deficitară a vieții țăranilor contrastează cu romanul „Coliba Măriucăi” din 1855, prin care (mai ales în capitoul „Claca”) V. A. Urechii se dovedise, între prozatorii epocii, cel mai bun observator al satului, capabil să surprindă cu mult adevăr psihologia, gesturile și vorbirea țărănească. Prezența frecventă în Omul muntelui a unor termeni ca român, romîncă, compatriot, atestă perspectiva autoarei străine. Apar de asemeni numeroase paranteze - glose: domniță (demoiselle), deplinitate (perfection), scărpoase (escărpees), recugetat (recueilli), singuratic (isole), viclenii (ruses) etc. Ele ne fac să bănuim o redactare inițială franceză, din care traducerea a consemnat în paranteză expresia originală de cîte ori echivalentul românesc era sau părea nesatisfăcător.

¹⁾ Semnătura C. A. Rosctli, ce se ivește o singură dată în foiletonul ziarului „Komiinul”, nu ne mai apare acum deoit ca o simplă eroare tipografică, născută poate de „puterea obișnuinței”. (In cîteva numere anterioare, numele lui C. A. Rosetti apăruse la „Foița Romînului” sub „Revista dramatică”). De aiori va fi plecat și părerea lui Odobescu, înregistrată de el în catalogul bibliotecii sale.

²⁾ V. A. Urechii, „Din tainele vieții”, în „Apărarea națională”, 1900, nr. 147, p. 1.

³⁾ Ibid.

^{*)} V. A. Urechii, „Opere complete”... p. 412

Asupra celorlalte scrieri elaborate de Marie Boucher cu sprijinul lui V. A» Urechii („Amelia Stefanescu” și „Les sept montagnes de Moldavie”), ca și asupra bucății autonome „Loupo”, publicată sub pseudonimul Marie Movila în „Revue moderne”, Paris, 1867, ne propunem să stăruim cu alt prilej. În ansamblu, ele conturează imaginea unei modeste și harnice truditore pe ogorul literaturii oare prin scrisul său, în limba română sau franceză, a sprijinit lupta pentru progres social din patria ei adoptivă.

ȘT. CAZIMIR

OEDIP ȘI TRIUMFUL FRUMUSEȚII

Mi s-a spus că „Oedip”, culmea creației enesciene, nedezvăluită profanilor pînă de curînd, ar fi o operă măreață, însă abstractă și inaccesibilă. Dintre rapsodii, suite și concerte, în care fluierul și vioara urcă din vîrtejul motivelor populare și se înobilează în substanța unei sensibilități unice, îl vedeam pe George Enescu dus mai departe, la confluența dintre destinele tragediei grecești și tumultul wagnerian, fără să-i pot însă descifra cu claritate fața aceea necunoscută. Iată de ce am alergat la premiera operei stăpînit de o mare curiozitate și dorință, dar și de sfială în fața unei capodopere ale cărei sensuri nu se lasă ușor descifrate.

Cu două luni în urmă, cucerit zi și noapte de spectacolul ineputabil al Pontului Euxin, sub soarele dogoritor și sub stelele clare, sufletul meu n-ar fi putut cunoaște un dialog mai nimerit decît acela cu tragicii greci – dialog cu destinul lui Prometeu, al lui Oedip și Antigonei, întorși dintr-o lume de mit și legendă, cu triumful omului din obscuritate spre lumină, din legile aspre ale prejudecăților spre omenie, din supunerea în fața zeilor spre cunoașterea puterii oamenilor. Am găsit în tragicii corespondentele firești pe care le cerea muzica apelor și stelelor, și nu era de loc străină această lume nici liniștii, nici tumultului cotidian. Iată de ce eram totuși pregătit să-l regăsesc pe Oedip al lui Sofocle, și regăsirea lui a fost cu atît mai intimă și mai neașteptat de familiară, cu cît cerul înstelat de deasupra apelor l-am revăzut într-un decor ce înlătura orice artificiu convențional, iar valurile tulburătoare în mișcarea lor de abis și lumină le-am simțit în toată măreția din acordurile orchestrei.

Era același Oedip al tragicului antic și totuși altul, al creatorului modern, însoțit într-o armonie desăvîrșită spre timpurile noastre de corul bătrînilor, împrejmuit sub înțelegerea noastră de oamenii acelor timpuri aflați la răs_pîntia dintre mit și cunoaștere. Capodopera enesciană, abstractă și inaccesibilă? Nici vorbă! Totul e de o claritate și o măsură clasică, dialogurile sînt concise și cuprinzătoare, cuvîntul e anunțat, găsit, comunicat și însoțit de orchestră într-o deplină unitate. Din primele acorduri ale uverturii, liniile coloanelor grecești profilate în albastru marin le simți, cadrul artei și gîndirii se fixează și înțelegi de minune prevestirea tragicului, desfășurarea zguduitoare a destinelor. Momentul orbirii lui Oedip este exprimat de orchestră cu atîta intensitate încît instrumentelor li se asociază o explozie autentică, în partea dreaptă a orchestrei, între trompetele cu țipătul sfîșietor. Echilibrul clasic ai întregului este cutremurat în opera lui Enescu de exprimarea romantică, fără zăgaz, a durerii. De la început pînă la sfîrșit l-am simțit pe Enescu aproape, prin motivele populare romînești mai evidente ori mai discrete, continuate și împletite cu expresia puterniceii lui personalități, așa cum în „Luceafărul” lui Eminescu versurile: „Și era una la părinți/ Și mindră-n toate cele” culminează și se continuă firesc în „Porni

Luceafărul. Creșteau/ în cer a lui aripe/ Și căi de mii de ani treceau/ In tot .atitea clipe".

Destinul lui Oedip se desfășoară uman între naștere și moarte, eroid între pre-simțirea soartei și sfidarea sfinxului, tragic între fastul încoronării și prăbușirea în abis. Oedip își scoate ochii, trezind cu durerea lui lumea cetății ciumate, este alungat și disprețuit de Creon, apoi sprijinit de Antigona rătăcește pînă la moarte, dar nu va fi un învins: „Eu sînt nevinovat! Voința mea n-a fost nicicînd în crimele mele! Biruit-am destinul! Biruit-am pe zei!” Intensitatea și frumusețea senină ori zguduitoare a limbajului muzical nu se puteau asocia cu măreția destinului lui Oedip într-o unitate mai profundă.

Dintre realizatorii spectacolului nu știi pentru cine să ai mai mare admirație, pentru regizor ori dirijor, pentru actori ori maeștrii de cor și balet, pentru autorii costumelor, ori mașiniști, pentru decoratori, ori pentru orchestranți. Decorul, esențial și simbolic: spațiul nemărginit al cerului, instelat ori mișcat de furtună, o coloană centrală, simbol al puterii cetății și al frumuseții artei și gîndirii omului, falduri albe la extremitățile scenei, majestuoase și familiare, un altar iumegînd, în actul III – al flagelului, – umbra sfinxului ori poarta cetății, – totul trebuie să lase loc mulțimii, păstorilor, fecioarelor, soldaților, în momentele decisive ale vieții eroului ori ale vieții lor proprii. Corul bătrînilor și femeilor, în prim plan, în penumbră, neclintit, hieratic, pare întruchiparea însăși a timpului implacabil, iar intervențiile lui muzicale ies de undeva dintr-un substrat durabil al umanității și înțelepciunii. Spațiilor muzicale nesfîrșite le trebuiau corespondențe de forme și culoare, de mișcare în spațiul scenei; uneori ai impresia că totul e prea fastuos, scenele sărbătoririi și încoronării se echilibrează însă cu scenele sumbre ale durerii, ale ciumei și orbirii. Iocasta (Elena Cernei), frumoasă și statuară, pare prea decorativă la început, are însă un joc mai firesc în momentul dezvăluirii adevărului. Oedip, în interpretarea lui David Ohanesian este o creație memorabilă, – în mijlocul mulțimii, ori singur în fața sfinxului, ori ucigîndu-l pe Laios, ori zdrobit de destin. Un cuvînt bun îndeosebi pentru Ioan Hvorov, interpretul lui Tiresias, a cărui voce viguroasă echilibrează în ansamblul spectacolului vocea metalică, stranie, ieșită din umbra sfinxului, amplificată de jocul nevăzut, dar de mare artă, al Zenaidei Pally. Și, în toate, impresionant, lirismul care dă unitate tablourilor și subliniază cu mare claritate ideile și sentimentele operei, într-o interpretare cu adevărat contemporană.

ION HOREA

TOPÎRCEANU ÎN TĂLMĂCIREA LUI BAJOR ANDOR

Privitor la tălmăciri, ne referim aici bine înțeles la acelea de poezie, unii comentatori au emis opinia că între autor și tălmăci trebuie să existe înrudiri temperamentale, condiție fără de care nu se pot obține rezultate pozitive. Dovada elocventă a acestui adevăr o găsim și în tălmăcirea de care se ocupă însemnarea "de față. Bajor Andor este un nume bine cunoscut cititorilor de literatură maghiară. Revista „Utunk” mai ales, îi pune la dispoziție coloanele din plin. În numărul din 2 decembrie 1960 revista a publicat textul ce urma să devină prefață la volumul despre care scriem aici, – volum intitulat „Egy kicsi tucsok balladája” („Balada unui greier mic”). În aceeași coloană din „Utunk” întîlnim poeziile „Fantezii de toamnă”, „Acceleratul” și „Balada imortii”, toate în versiunea lui Bajor Andor. Afinitatea la care ne referem mai sus, se adevărește și de data aceasta. Nu odată ne-a fost dat să citim pagina de umor și satiră a săptămînalului clujean, pagină purtînd semnătura tălmăcitorului

33 m writes? 2gs*,î :-?r -r

rst.ce ale poeziei lui Topirceanu. Tn ca,ul limbii maghiare există tnttTV,
stanță care ușurează simțitor obstacolul ce trebuie să 1 freacă tL 7 , a
faptul că de cele mai multe or, autorul „Ba.adelo vele s. iste . n " ' f

rotriv p ^ , a ^ pi : . Să t : ; r _ B a v i n d ; c r ; t o n i c ^ ^ ^ A ^

re \ u S t i a a m u i d s e ^ r * ' e v i d o t i ' i a c u r i i v o U u i "Sw"

Cobora pe Topoiog,
Dintre munți, la vale...
Și la umbra unui stog
A căzut din cale.
(„Balada morții”)

Hegyrol hivta le a volgy
A Topoiog menten...
Boglya huvosere dolt,
Gondben megpihenven.
(„A halal balladája”)

A trecut întâi o boare
Pe deasupra viilor,
Și-a furat de prin ponoare
Puful pădăiilor.
(„Rapsodii de toamnă”)

Pajkos 6'szi szel barangolt
Szolokerten, dombon, át,
S ellopkodta a pitypangok
Fejérol a bobitát.
(„Oszi rapszodiák”)

lapszodia, 1957) numără multe asemenea succese.

Rima lui Topirceanu, cum spuneam, o rimă de efect îl sil.<t: î „c* r, • ' -

£ 2 ¶¶¶¶¶ d a dreplul ¶¶ plalil ¶ Inil ¶ imeim ¶ c * 1 " * S ' ^ J L ^

Gravă ca o rugăciune
Și posomorită ca o
Figurină de cărbune
Cu nuanțe de cacao
(„Cioara”)

Zord es majdnem buskomor
Sulyos, mit egy szent (!) fohász,
Elszenesedett szobor,
Nelyen kakao a máz.

(Csoka)

în întregimea ei, de altfel, bucata — în versiune maghiară firește — se număra printre cele mai reușite. Chiar și în privința rimei, tălmăcitorul se reabilitează în alte părți ale cărții.

Adoptînd perseverența și migala poetului român în cizelarea versului cu truda unui giuvaergiu ca Baruch — Spinoza, — Bajor izbutește să obțină egale carate de aur cu acele din original, cum afirmam adineauri. Totuși, unele neatenții, de mai mare sau de mai mică însemnătate, scad valoarea volumului, Satirizînd, Topîrceanu face uz de un anumit lexic. Un cuvînt numai, ca imerci, așezat la locul cerut (Noapte de mai), cuvînt lipsă în textul maghiar, sărăcește intențiile autorului. în Balada popii din Rudeni, adăugîndu-se și ea atîtor piese cu succes interpretate, căldărușa — ustensil legat prin sensul lui specific de persoana ce îl poartă — e confundată cînd cu clopoțelul calului (csengettyii), cînd cu plosca (kulacs). Greșeala, evident, nu se poate trece ușor cu vederea, fiind vorba de un obiectiv important în satirizare. Cît privește Balada chirișului grăbit, în două-trei locuri, ironia este prea ușoară comparativ cu originalul (Un domn serios de la culte/ Cu cioc și cu ghetete de lac devine: Un funcționar de la culte/ Ii sclipea lacul de pe pantofi). Descîntecul din Noapte de iarnă, cerea, hotărît, un mai susținut «fort, spre a obține, în echivalent, barem ceva asemănător. La, ce imagine schimbată se ajunge, apoi, cînd mindria toamnei, comparată în versul original cu o marchiză, este înlocuită cu o altă comparație, și anume cu... ușorul zbor al fluturelui (lepke) !

Cartea mai cuprinde și o seamă de parodii. Nu înțelegem pentru care motiv Infernul e trecut în șirul acestora ! Nici unul din volumele „Parodii originale”, nu îl are trecut în sumar, și pe bună dreptate, căci autorul întrebuițează aici doar motto-ul „Ailor și mosse, ed io gli tenni dietro” („Atunci el porni, și eu îl urma”) și forma în care a scris marele florentin, adică terșinul. Socotim, în sfîrșit, că în locul parodiilor „Chinurile lui Wise” (Homer) sau „Noapte de august” (Alfred de Musset), mult mai nimerit era să se fi tradus parodii după autorii noștri : Coșbuc, Arghezi, Demostene Botez, Mihai Codreanu, Otilia Cazimir, etc. Topîrceanu exprimă prin ele admirația față de acești poeți.

Pe de altă parte, în „Parodii originale” se găsesc și bucăți prin care autorul satirizează scrisul unor poeți făcînd parte din diferite curente literare, ele constituind din partea lui Topîrceanu o luare de poziție împotriva unor anume curente decadente. De pildă, I. Minulescu, N. Davidescu, etc. (simboliști). În alt loc se referă la poeți pur formalști, ca Adrian Maniu. Ar fi fost mult mai semnificativ dacă tălmăcitorul ar li cuprins în volum și atari parodii.

Redacția maghiară a Editurii pentru literatură a depus, tipărindu-l pe Topîrceanu, o muncă serioasă. Cu toate acestea, greșelile de tipar ne supără uneori, ca de pildă la pagina 43, strofa a 2-a de jos în sus, unde în loc de kep (chip) apare kek (albastru). Pînă la tălmăcirea integrală a lui Topîrceanu, truda rodnică a lui Bajor Andor merită toată lauda.

PETRE PASCU

DE UNDE NU-I.

Să dai sfaturi, nu e rău. Să dai sfaturi bune e chiar folositor. Mai cu seamă că ele nu costă bani, nici pe donator, nici pe cel cărora le sînt adresate. E bine însă, ca în toate, chiar și în donațiile de felul acesta, să păstrezi măsura. Ceea ce nu face criticul G. Munteanu, în coloanele „Contemporanului”. (Nemulțumit de criteriile după care s-au condus redactorii Editurii pentru literatură, alcătuind culegerea de povestiri și schițe „Comoara cea mare”, dă cîteva sfaturi. Ele nici n-ar fi de lepădat, dacă, împins de zel, sfătuitorul n-ar fi sărit peste cal.

Printre altele se declară dezamăgit de absența din cuprins a unor scriitori ca E. Barba, N. Ție, R. Cosașu... Dacă a urmărit să facă o glumă, e acceptabilă. Tonul însă nu-i de glumă. Propunerea e serioasă. Ce-o să se facă, ne întrebăm, bieții redactori? Nici Barbu, nici Ție, nici Cosașu n-au scris nici măcar o schiță inspirată din realitățile satului colectivizat. (Aceasta fiind tematica sus-amintitei culegeri).

În fața acestei situații, nu știm ce-o să poată face redactorii incriminați cu sfatul criticului G. Munteanu.

R.L.S.

FALSĂ REȚETĂ PENTRU CONSTRUCTORII ...DE POEME

Dacă vreți să aflați cum se confecționează un poem, citiți cu atenție poezia „Sunăți ou încredere” de Lucian Valea („Scrisul bănățean” nr. 7/1961). Vreți să deveniți „simplu și firesc”, autor de poeme? Nimic mai simplu. Se iau mai întii niște „materiale durabile” cum ar fi: „bărbatul și femeia”. Din „dragostea lor” se poate alcătui „temelia” poemului. Pînă aici nici o greutate: „Să vină femeia și bărbatul! Avem nevoie de materiale durabile la construcția acestui poem” — . Se trece apoi la construirea pereților. Aceștia se fac din cărămizi? Ba nu, — din „bucuriile oamenilor. „Vorbele lor” (ale oamenilor) pot servi drept „mortar și lianți”; drept grinzi ne putem servi de speranțe, încrederea o folosim ca pilafon; luăm apoi prietenia și o agățăm în tavan și avem astfel lustra; mobilăm odaia gata făcută cu fidelitatea, (L. Valea ne încredințează că aceasta din urmă poate servi în chip minunat de „mobilă grea!”).

O cameră nouă are însă nevoie și de perdele! Nu vă speriați! Ele se pot confecționa cu ușurință din niște „vise” și apoi se așază la ferestre. Se ia apoi „elanul generos” și se tapetează cu el pereții. Se scoate „inima” „materialelor durabile” și se agață de un perete: doar camera are nevoie și de „ceas deșteptător”. Trebuie și un barometru? Nici o grijă: luăm luciditatea, o punem frumos între geamuri și gata barometrul! Odată cu asta am terminat și poemul!! Dacă nu ne credeți, iată dovada:

Din bucuriile lor să facem cărămizi pentru ziduri

Din vorbele lor, pe care te poți bizui, mortarul, lianții . . . . . :: . .

Sînt atîtea speranțe din care se pot ciopli grinzile . . . . . „.”

Pe ele să-ntiedem frumusețea isimplăia-ncrederii

Ca un iplafon de care s-atirne lustru superb — (*sic!*)

prietenia” etc.

sau

Să-i facem odăile mari,

Să-ncapă-n ele ca o mobilă grea, fidelitatea; i

Să lăsăm ferestrele largi, cit mai largi, —

aici trebuie să intre toate zările lumii, —

S->atrnăm .apoi visele ca pe niște perdele
Prin transparența lor să se poată zări viitorul.

Pe-un perete să punem — ceas deșteptător — iniina !"

Vă asigurăm că aceste „culori inedite" vor sări Hu ochi și celor mai sfioși într-ale
poeziei, mai ales dacă punem poemului și o firmă: „Sunăți icu încredere<"

„Iată cât e simplu și de direse putem deveni : Fiecare constructori..."
ne asigură Lucian Valea.

Simplu, da. Firesc? Nu prea! Ar mai lipsi poate și ceva brumă de idei poetice,
fără de care o asemenea alcătuire fragilă riscă să se dărîme la cea mai slabă adiere.

E. T.

EXISTĂ UN STIL PUBLICISTIC ?

Cite stiluri are limba? Iată o întrebare nu prea ușoară, care ne apropie însă de
obiectul controverselor noastre: există un stil publicistic?

Majoritatea lingviștilor care s-au ocupat de această problemă sînt de acord să
recunoască existența următoarelor stiluri așa-zise fundamentale ale limbii : stilul artistic,
stilul științific și stilul .administrativ — stiluri' ce pot fi întâlnite astăzi în toate limbile
evolute. Acestora, unii lingviști le-au adăugat alte câteva stiluri, cum ar fi : stilul
oratoric, stilul familiar și stilul publicistic, iar în anumite limbi, o seamă de lingviști
au crezut a mai putea identifica existența unor stiluri „specifice" care, analizate mai de
aproape, s-au dovedit a fi simple subdiviziuni ale stilurilor principale.

Așa dar, există sau nu un stil publicistic? I. Coteanu, în cartea sa recent apărută
„Română literară și problemele ei principale", contestă acestui stil, justificarea de a exista
și a fi considerat o unitate funcțională a limbii. împotriva acestei concluzii se ridică,
înarmat cu o bogată bibliografie și sprijinindu-se pe metoda statistică, Gh. Bolocan. în
articolul său „Unele caracteristici ale stilului publicistic al limbii române literare" („Studii
și cercetări lingvistice", 1/1961).

Trebuie să spunem că argumentele aduse de cel de al doilea lingvist în sprijinul
existenței stilului publicistic nu ne-au convins și că, în ciuda laconismului lor, nici una
din rezervele formulate de I. Coteanu ou privire la acest stil n-a fost clătinată. În primul
rînd, argumentarea lui Gh. Bolocan se întemeiază pe iun viciu de metodă. Propunîndu-și
să dovedească prin ce se diferențiază stilul 'publicistic de stilul artistic, autorul artico-
lului citat a omis să întreprindă aceeași .operație de raportare la stilul științific și li
cel administrativ care, la rîndu-le, au nu puține pretenții teritoriale față de uzurpatorul
comun. Pentru că, așa cum arăta I. Coteanu, „cotidianele și hebdomadarele nu au un
stil aparte deosebit de stilurile fundamentale ale limbii. Articolele de fond din gazete
se redactează într-o variantă stilistică, iar informațiile în alta. Primele sînt scrise în stil
științific, mai rar beletristic sau administrativ, celelalte în stil administrativ. Tot astfel
reportajele sau foiletoanele sînt redactate cînd 'în stil beletristic, cînd în stil științific, după
cum e și subiectul".

Supunînd unui sondaj statistic un număr de texte considerate ca reprezentînd stilul
publicistic, apărătorul acestuia ajunge să considere drept dovedită existența lui pe baza
argumentului că în stilul publicistic (raportat la cel artistic) „neologismele ocupă un loc
important". Scrupulul și spiritul de prudență îl determină, ce-i drept, să adauge: „Sigur
că în stilul științific neologismul ocupă un loc destul de important, poate chiar mai
important decît în stilul publicistic", dar — găsește autorul — „din exemplele de mai
sus, ca și din altele care se pot încă cita, se observă caracterul lor politico-social, ceea ce

face ca ele, în majoritatea cazurilor, să nu se întâlnească, în aceeași măsură statistică, în stilul științific". Desigur -- simțim nevoia să adăugăm -- dacă prin stil științific înțelegem numai terminologia științelor naturii, nu și terminologia economiei politice, a socialismului științific și a altor discipline speciale legate de construcția socialismului!

În al doilea rând, cercetarea întreprinsă de Gh. Biolocan se întemeiază exclusiv și deci unilateral pe examenul lexicului în baza căruia se străduiește să demonstreze relativa unitate a componentelor acestui stil. Un asemenea examen nu probează însă parea multă vreme nu e întregit de unul sintactic. Abia un astfel de sondaj efectuat pe baza unor loturi mai complexe, ar fi pus în adevărata ei lumină „unitatea” mai sus pomenită, evidențiind de fapt eterogenitatea „speciilor” pe care, în studiul său, Gh. Biolocan le grupează sub aceeași etichetă, a stilului publicistic: „I. informații de ziar, comunicate, scurte comentarii politice; II. articole pe diverse teme, articole de fond, editoriale, comentarii ample de politică internă sau externă, discursuri politice; III. reportaje, cronici, foiletoane, pamflete, eseuri”. Atâta timp cât prin reportaje, foiletoane, pamflete etc. se înțelege creația publicistică profund individuală a lui Tudor Arghezi sau Geo Bogza, e limpede pentru ori cine că, în afară de comunitatea cu totul formală a neologismului, nimic altceva nu apropie astfel de manifestări aparținând stilului artistic, de stilul, bunăoară, al informației de ziar. Sau, dacă le ouă leagă totuși ceva, acest ceva se înscrie într-o ordine de realități situată în afara limbii, interesând, de pildă, teoria literaturii sau tehnica diverselor discipline. Gazetăria, ori ce alt domeniu al vieții sociale, are desigur o tehnică a ei, bine precizată, privind -- să zicem -- justa dozare și ierarhizare a problemelor ce trebuie tratate, „ritmul” ce trebuie imprimat fiecărei pagini atât al foiletonului cât și al purei informații. Desigur, toate aceste trăsături -- extralingvistice -- conferă un evident „aer de familie” speciilor înșirate mai înainte, neîndestulător totuși pentru a-l putea investi cu domnitoria de stil al limbii.

Dar dacă existența unui stil publicistic n-a fost până în prezent „consacrată”, articolul analizat mai sus are totuși meritul să semnaleze, fie și indirect, existența unei publicistici (literare ca gen aparte în sînul literaturii noastre. Această publicistică de o mare valoare artistică, până acum puțin studiată în trăsăturile ei distinctive, pretinde o atenție susținută din partea tuturor categoriilor de cercetători. Lingviștii nu pot lipsi, rostul lor fiind acela de a pune în lumină tot ce este valoare expresivă în textele analizate, acțiune care -- sintem siguri -- ar avea o influență pozitivă asupra dezvoltării întregii publicistici de astăzi.

C. R.

CARTEA STRĂINĂ

Alain: „PORTRETE DE FAMILIE”

Personalitate complexă, spirit nedisciplinat, paradoxal, Alain (pe numele său adevărat Etienne Chartier), a dus o viață de muncă intelectuală severă și în același timp plină de fantezie. Cariera de profesor reputat și filozof se împletește la el cu activitatea de prozator și poet; face critică și jurnalism; se ocupă serios de popularizarea științelor. Este și muzician, depășind diletantismul și încearcă fără succes pictura. Pacifist convins, se angajează totuși ca voluntar în primul război mondial. Fondator al Universității populare, ajunsă faimoasă, din orașul Lorient, la finele veacului trecut, predă acolo, nu filozofia — specialitatea sa — ci... cursul de Electricitate.

Alain a fost totdeauna atașat de marile mase, preocupându-se de educația lor științifică. A luptat pentru reforma învățământului public în Franța, în deosebi a școlii primare. Ideia lui fundamentală era de a instrui pe oameni, spre a-i face să devină cetățeni adevărați, susținând că fiecare persoană, oricât de simplă, are dreptul la partea sa de teorie. Consecvent propriilor principii pedagogice, el le aplică în cunoscuta sa lucrare: „Trăite des Outils”. Aci sînt explicate pe înțelesul tuturor, chiar și al copiilor, diferitele ustensile și părți de mașini, de la pîrghie, șurub, roată, scripeți pînă la pompe, motoare și mijloace de comunicații. Este un manual unic prin felul analizei și plin de desene naive făcute de mîna sa.

Publicat la începutul anului acesta de editura „Mercure de France”, volumul pos-

tum „Portrete de familie” se adaugă celorlalte treizeci oare alcătuiesc considerabila operă a lui Alain, uimitoare ca varietate. Titlul cărții corespunde unei dorințe mai vechi a autorului, deși manuscrisul rămas purta simpla indicație „Amintiri”. După evocarea citorva strămoși și rade, urmează un număr de texte formînd capitolul „Priviri înapoi” și apoi două „note autobiografice”. Dar de fapt autobiografică este întreaga carte, culegere fragmentară de confidențe intime a căror redactare începută în 1936 a continuat cu întreruperi, pînă în 1947.

Portretele lui Alain sînt, în realitate, schițe sumare. Lipsite de minuțiozitate, ele nu sînt totuși superficiale: odată cu aspectul fizic este prinsă, în puține cuvinte, și fizionomia morală. Autorul refuză însă să dezvolte crochiul, fuge de anecdotă, evită tot ce nu e esențial. Astfel apar creionași în cîteva trăsături: străbunicul lăcătuș, care luase parte ca tinăr la bătălia popoarelor de la Leipzig în 1813; bunicul, un colos cu capul cit banița, mare amator de curse; tatăl autorului, veterinarul fără pereche în cunoașterea cailor, om citit însă inclinat spre băutură; apoplecticul unchi Auguste, ajuns din sergent-major căpitan cu părul alb, unchiul Alphonse pasionat de cultura cantalupilor, și alte figuri din familia a cărei glorie a fost Alain.

Aoeciași economie de mijloace se întărește și la descrierea locurilor, fie că e vorba de peisajul normand, cu drumul de fier de-a lungul căruia. Alain, copil,

•mina vaca la păscut, impresionat de locomotivele rapide oare aveau să-i trezească interesul — păstrat, mai tirziu, pentru mecanică —• fie că e prezentată ambiaața «olegiului condus de clericii ce au reușit să-i șteargă din sufletul de licean, și pentru totdeauna, orice urmă de credință religioasă. La fel de sobru și discret sînt pomenite în treacăt episoade petrecute la bateria de artilerie grea în cursul luptelor din 1914—1919 sau, mai înainte, în portul unde, tînăr profesor, petrecea împreună eu ofițerii de marină. Mai detaliat vorbește Alain de muzică, pasiunea lui de o viață întreagă : cum începe ca școlar la toba mare și apoi la pistonul de suflat în fanfara municipală ; cum învață după aceea pianul și mai tirziu vioara. El capătă treptat o formație muzicală serioasă, și ajunge să și compună.

Interesante sînt paginile în legătură cu activitatea didactică. În învățămînt era dușmanul construcțiilor abstracte : dădea în schimb importanță contactului eu realitatea, cunoștințelor precise, analizei exemplilor. Avea un respect proverbial pentru marii autori, pentru textele de valoare. Tratatelor de etică le prefera lectura atentă a scriitorilor. La liceul parizian Henri IV, ca profesor agregat, citea cu glas tare în timpul lecțiilor Iliada și Odiseea, comentînd toate capitolele cu elevii ; la obiecțiunile unui inspector școlar contrariat de acest lucru neobișnuit

la clasa de filozofie, Alain răspunde că în Homer se găsesc idei tot atît de profunde ca și la un filozof de profesie.

În creația sa, Alain era contra separației genurilor literare. Rezultă un amestec resimțit și în „Portretele de familie”. Stilul cărții ca și al celorlalte din producția sa beletristică, se caracterizează prin simplitate și lipsa oricărui artificiu, prin finețea humorului și un fel propriu de a sări de la o idee la alta. El însuși își judecă astfel scrisul : „un stil cu surprize, care place cîteodată dar în orice caz mă descrie așa cum sînt”. Sau în altă parte: „forma de a mă exprima strînsă și poate enigmatică uneori, e făcută să descurajeze pe cititorul grăbit”, ceea ce de altfel l-a obligat pînă la urmă să renunțe la gazetărie.

Alain a iubit viața, a iubit pe oameni, pe cei mulți și frămîntările lor. Unul dintre numeroșii lui discipoli, Pierre Escoude scria despre maestru: „Ne învăța să gîndim, dar de asemeni să trăim ; să trăim sprijiniți pe propria noastră voință, liberați de fatalism ca și de ură, plini de încredere în om”. Leit-motivul lui Alain era : „Nu uitați pe oameni”.

Cartea „Portrete de familie” este modestă ca proporții. Dar ea lămurește întrucîtva aspectele contradictorii ale vieții pline, multiple a unui adevărat intelectual progresist.

•J. M.

Cârti noi

»•

Eugen Frunză : „ATENȚIE — SENS UNIC” *)

Poet combatant, cultivând cu eficiență stilul polemic — sarcastic, Eugen Frunza ne lăsa, în poemele sale antiimperialiste, să-l (Subînțelegem „pe remarcabilul pamfletar. Impresia nu era o simplă ipoteză, ci o constatare obiectivă, pe care chiar poetul ne-a confirma cu regularitate în coloanele presei curente. Cu apariția volumului „Atenție — sens uoric!” avem prilejul să ne verificăm încă odată opinia. Ne găsim în fața unei culgeri de pamflete care, prin fiice poantă satirică, vine să susțină adevărul fundamental că istoria contemporană merge, potrivit legilor ei de dezvoltare, într-un singur sens: sensul unic, spre [socialism, spre libertatea ti fericirea omului.

Autorul consideră necesar să smulgi mai întâi vâlurile minciunii și calomniei, ale diverselor teorii mistificatoare, la care continuă să recurgă burghezia occidentală, spre aipărarea disperată a propriilor profituri și interese. Aflindu-se într-un permanent dialog polemic cu gazetarii și politicienii care „slujese războiului rece, pamfletarul Frunză, avînd de partea sa avantajul adevărului, nu-și pierde o clipă demnitatea și siguranța tonului. Autorul „Cupei eu garoafe” recurge la serviciile ironiei, tocmai pentru că adversarii se găsesc într-o postură ridicolă, prin enormitățile pe care le susțin sau în care mai cred. Așa se întîmplă cu autorii de calomnii („Domnul gazetar față ou șahul”), cu instigatorii la un nou masacru mondial, cum e senilul cancelar Adenauer

(„Scrisori”), sau cu regii fără regate („Bilbiială ide Anul Nou”), („Clientul lipsă”). Dar această ironie poartă în sine o mare încărcătură de sarcasm ucigător, o mare forță demascatoare, ce pune degetul pe numeroase răni ale lumii „libere”, Revanșismul vest-german și neocolonialismul, „democrația” și „libertatea” burgheză, teoria capitalismului „popular” și arta „pură” a lui Salvador Dali, atrag în repetate rînduri atenția autorului, dîndu-i prilejul de a folosi o serie de procedee ale ironiei sarcastice, consacrate de întreaga istorie a pamfletului de înaltă calitate. Eugen Frunză e un gazetar-literat, care nu e străin de frecventarea operei unor înaintași iluștri, ca N. D. Cocea sau Tudor Arghezi.

Există în cartea lui Eugen Frunză și momente grave, emoționante, cînd autorul se ocupă de crimele colonialismului și rasismului („Ochii”, „Conștiința”, „Un telefon anonim”), apelînd la expresia directă, plină de minie și indignare. Atunci, Eugen Frunză redevine poetul patetic și mobilizator, care cheamă la rațiune, la omenie și la dreptate, care acuză și osîndește.

Ceea ce i-am reproșat autorului e o anume repetare a procedeelelor, scurtîndă parcă la un moment dat raza de acțiune a demascării.

În covîșiloarea lor majoritate însă, pamfletele lui Frunză reușesc să aducă o contribuție efectivă la „demascarea unor rînduieli și năravuri — cum spune poetul în prefață — pe care viața însăși le condamnă la dispariție”.

*) E.P.L., 1951.

Florența Albu : „FĂRĂ POPAS” *)

Florența Albu se vrea o cînlăreață neobosită a cotidianului: „Cînt omul și bucuriile simple / cînt omul și armele lui: / uneltele de muncă / jucăriile, I vioara și visul...” (Cînt bucuriile simple). Acest univers obișnuit este investigat cu pasiune reportericească în Bărăganul copilăriei (ciclul „Bărăgan”) în deltă (ciclul „Cîniec pentru primit pescarii”) sau în minele de aur și de cărbune (Ciclul „Însemnări din mină”). Crezul poetei este limpede formulat în poezia care dă și titlul volumului : „Trec pe toate drumurile, simțind I legătura mea prin milioane de apropieri j și distanțe, de oameni / asemeni stelelor unei galaxii / unitare în univers / prin soarele lor” (Fără popas). Ne aflăm așa dar în fața unei specii mult folosită în ultima vreme de către poeți, reportajul liric. Specia posedă virtuți (poeta știe uneori să le valorifice) dar și riscuri, căci liricul implică o asimilare adîncă a realității, incompatibilă cu informația fugară și superficială. Această afirmație se verifică foarte bine în cazul versurilor Florenței Albu.

Descriind Bărăganul copilăriei poeta reușește de cele mai multe ori să comunice emoția majoră pe care i-o provoacă înnoirea meleagurilor natale, sub vîntul revoluției. Simți numaidecît că acest univers agrest li e familiar. Drumul subțire din margine de cîmpie, pe care pribegeau altădată flăcăii gonîți de sărăcie, e simbolul istoriei tragice a satului. Urmele lui blestemate sînt acum risipite de vremuri noi ; „In toamnă / cînd iau arat tractoarele adînc, I cînd l-au brăzdaî cruciș și curmeziș, j s-au stîrnit vînturi puternice I și-au risipit în toate patru zările / urmele vechi din drumul subțire.” (Drumul subțire). Bucuria primei „recolte comune” a șters „amintirile trecutelor vîrste și lanuri” (In martie). Munca e amplă, desfășurată: „Pînă-n seară, se umpluse cîmpul / de plugari și tractoare, j pînă-n seară, cînd a ieșit luna, / o mie de brazde negre, scli-

pitoare, / s-au înșirat pe cîmp, I de la soare — răsare, la soare apune” (Cîntăreții albaștri ai primăverii).

Emoția sinceră din multe poezii închinată Bărăganului face însă loc în unele bucăți din ciclul „însemnări din mină” — unei atitudini convenționale. Se simte aici tocmai acea grabă în transcrierea unor stări sufletești necristalizate suficient. De aceea, citim versuri slabe sau de-a dreptul puerile: „Ochii lor sprijineau abatajele / multiplicau lămpașele aprinse, / stăteau lîngă suris și-l făceau frumos” (?!) (Ochii). Metafora e crispată : „La Roșia Montana munții stau de-o parte și de alta a văii, I tocîți de tîrnăcoape și gînduri” (Roșia Montana) Perspectiva exterioară din care privește poeta unele realități (pe care nu le cunoaște destul) duce, în ciclul despre pescari, la idilism. Substanța poetică se rarificiază, entuziasmului convingător substituindu-i-su vagul extaz, sau exclamația facilă: „Hei^ frumoasă ești, toamnă dobrogeană ! / Sunați dairaua, țîmbalul ghitarele I pe pămîntul Dobrogei e-acum vremea nunților!” (Toamnă dobrogeană).

Inegalitatea volumului Florenței Albu se mai datorează și unei insuficiente slăpîniri a „melteior”. Deocamdată poeta e o senzitivă, în raport spontan cu natura, cum se și mărturisește: „Mă simt o zeităte / stăpînă pe ape, pe nouri și soare / pe vîntul neliniștit...” (Tinără), cu predicție pentru tonul de baladă.

Inercînd o poezie de idei, Florența Albu scrie lucid și uneori interesant, dar versul său își pierde orice savoare. Tocmai absența facultății de a opera cu concepte, determină inconsistența unui poem ca „Activist și poet” care de altfel conține și momente bune. Un al poem : „Versuri pentru gnu și iubire” nu are o idee clară, poeta nesupunînd materia amorfă unei serioase prelucrări lirice. Fire entuziastă și deschisă, îi lipsește lotuși Florenței Albu tensiunea sentimentului : „E-n mine o bucurie sălbatecă / și-n roua înaltului / îmi înmoi fruntea / înainte de a bate la ușa satului meu, / și-n lumina soarelui / îmi cufund mîinile / să le duc pline oamenilor I copiilor, animalelor odihnite, I fe-

*) E.P.L., 1961

restrelor / și — acestor prispe / care-și oferă micul lor petec de pace — lumii" (La întoarcere).

Florența Albu știe să aleagă elementul concret, plastic sugestiv; peste tot, în poezia ei, găsești fulgerări de lumină care te rețin, dar unificarea lor într-un tot organic, sub presiunea marilor temperaturi sufletești, se produce deocamdată sporadic.

N. MANOLESCU

Maria Filotti: „AM ALES TEATRUL" *)

Citind aceste memorii ai surpriza să descoperi în neuitata artistă un autor înzestrat cu darul povestirii, care știe să aleagă dintr-o bogată experiență de viață faptele esențiale, semnificative pentru autoare ca și pentru mișcarea noastră culturală. De bună seamă, o va fi ajutat la aceasta structura ei intelectuală și vasta-i cultură, dar a ajutat-o mai ales cunoașterea oamenilor și contactul viu, efectiv cu publicul. Maria Filotti a avut și norocul de a fi eleva și partenera unor mari artiști de proporția unui Nottara, Aristide Demetriade, G. Slorin, Petre Liciu, Aristița Romanescu, N. Soreanu ș.a.

Fie că evocă pe măestrul teatrului de ieri sau pe artiștii contemporani, autoarea posedă facultatea de a surprinde, prin câteva trăsături de caracter sau fizionomie, profilul uman și artistic al celui evocat. Cu toate că și-a făcut apariția pe scenă în 1904, când femeile mai jucau în travesti, amintirile nu au nimic desuet, nu par deloc fișele unui jurnal finit în sertar, ci sînt străbătute de fluxul dinamic al unei personalități ce a participat cu intensitate la viața teatrului, aflîndu-se în rîrimele rînduri ale mișcării culturale. Memoriile sînt redactate în spiritul celei mai acute actualități. Mai mult încă, această carte e concepută de o personalitate cu vederi înaintate. Pentru că Maria Filotti n-a fost doar un martor activ, ci un participant dinamic și lucid la evenimentele

epocii. Scrutîndu-le cu un ochi critic, ea opune, mereu, prezentul, trecutului cînd un artist trebuia să lupte din greu pentru a-si exercita profesia, astăzi înălțată la loc de cinste,

Impresiile, observațiile critice, aprecierile desore marii ei înaintași sau contemporani romîni și străini, ca și referirile la teatrul sovietic (pe care artista l-a cunoscut încă din 1934) sau la teatrul francez — constituie un phis de atracție la o carte care captivează lectorul, inslruindu-l totodată prin punctele de vedere exprimate. Cine a cunoscut-o pe Maria Filotti ca pe o artistă cerebrală, ce-și construia riguros rolul, lemperîndu-și sentimentele, constată că ea le presară în schimb cu dărnicie în memorii. Această sensibilitate remarcabilă o simți vibrînd în evocarea anilor copilăriei sau atunci cînd revivie figurile marilor artiști ce i-au îndrumat pașii. Conținînd fapte grăitoare, scene pitorești sau întîmplări dramatice, cartea emană ceva din marea pasiune cu care Maria Filotti s-a dăruit scenei. Pe Ungă valoarea lui artistică, volumul are și una educativă deoarece această experiență de artă și de viață e un înălțător exemplu. Dăruirea continuă și munca-nfeleasă „ca o podoabă a vieții", nu constituie singura mărturie a poziției înaintate a artistei. Ea a putut, datorită culturii sale și a unei serioase pregătiri profesionale, dar mai cu seamă dragostei ei pentru teatru, să puie mereu cite ceva din sufletul său în personagiile interpretate. Fie că se numea Vidra, Ana Karenina, Hedda Gabler, Marguerite Gauthier, sau Melanla din „Egor Buliciov și alții" de Gorki, eroinele întruchipate de ea purtau mesajul uman al acestei mari artiste, care înțelegea teatrul ca pe o continuă și totală dăruire. Ceea ce e de asemeni vrednic de subliniat e străduința sa de a da precădere, în repertoriu, pieselor romînești ale lui Camil Petrescu, Alex. Kirîșescu, G. M. Zamfirescu, sau de a introduce la noi piese valoroase din dramaturgia străină. Impresionante sînt evocările artiștilor străini cunoscuți în turneele făcute, schimbul de experiență cu personalități ca Firmin Gemier, Max Reinhardt,

*) E.P.L., 1961

Tairov, Ermeli Novelli, Herman Thimmig, ș.a. Precum mărturisește autoarea, cunoașterea teatrului sovietic i-a ajutat să adâncească unele roluri, să le dea un nou conținut. Cronicar patetic al epocii, Maria Filotti este și un judecător lucid al acesteia ca și al oamenilor cunoscuți sau cu care a colaborat. Cartea este totodată reflectarea unui examen auto-critic, ceea ce denotă o frumoasă ținută etică a unui artist cetățean, care s-a stins jucând pe scena atât de dragă. Cartea ar fi avut de câștigat dacă memoriile nu erau împovărate de numeroasele mențiuni, privind latura organizatorică a activității sindicatului artiștilor, de conferințele și referirile, de altminteri interesante și prețioase, ale artistei, ținute la congresele internaționale la care a participat Maria Filotti, — ele puțin foarte bine încâpea în „Anexe”-le existente la volum.

CAMIL BALTAZAR

I. Dombrowski : „MAIMUȚA VINE SA-SI IA CRANIUL”*)

Niciodată nu vor putea să fie zugrăvite toate neînchipuitele grozăvii ale ui-umului război prin care a trecut omenirea. Istoria evenimentelor, oricât ar fi de cuprinzătoare, nu are în cartea ei atâtea pagini pentru a înregistra cu de-amănuntul milioanele de drame omenești, pe oare le-a răscolit pînă în cal mai depărtat colț de liniște, năvala hoardelor fasciste. Iar literatura, îmbrățișând sufletește realitățile vieții, n-a ajuns încă pînă la capătul povestirilor ei despre zguduitorul destin al alitor eroi neștiuți, care au fost zmulși din rosturile lor pașnice și azvârliți în vârtejul celor mai cumplite încercări.

Adevărul e, că războiul acesta n-a cruțat pe nimeni : nici pe bătrini, nici pe femei, nici pe copii. Nici pe ostașul oare a prins în mână arma pentru a apăra pământul țării, nici pe plugarul oare își muncește ogorul, nici pe savantul cufun-

dat în studiile lui și trăind ou iluzia cș furtuna oare s-a abătut asupra kumii nu va pătrunde pînă în biblioteci și laboratoare.

— „Nu-mi încurcați cercurile!” a strigat Arhimede soldaților romani, care năvăliseră în Siraouza. Dar învățatul grec a fost ucis, înainte de a găsi rezolvarea ultimei lui teoreme.

Romanul lui I. Dambrowski : „Maimuța vine să-și ia craniul” urmărește cu o sfișietoare amănunțime tragedia unei semenea existențe, ale cărei preocupări obiective se socoteau ferite de violențele lăcomiei și ale urei. Cine și-ar fi putut închipui că un cercetător al preistoriei, întors cu cinci sute de veacuri în urmă, ar putea să fie prigonitor pentru concluziile descoperirilor sale? Cui i-ar fi trecut prin minte ca paleontologia, această furnizoare a celor mai inofensive piese de muzeu, ar fi în stare să deslănțuiască pasiuni politice? Și cu toate acestea e așa : pornind în căutarea adevărului, omul de știință face, vrînd-nevrînd, politică : el făurește, adeseori fără să-și dea seama, arme de luptă pentru ideile care se înfruntă în mersul înainte al umanității.

Aflăm din romanul lui I. Doonbrowski ce legătură a putut să fie între oasele calcinate ale pitecantropului de-aoum cincizeci, de mii de ani și scopurile de război ale naziștilor. Cele mai uluitoare comportări se lămuresc la lumina stăruitoare analize a unui oaz patologic. Nebunii își au și ei logica lor. „Maimuța vine să-și ia craniul”, e un titlu enigmatic și cu o accentuată notă de senzațional ; dar cititorul, după lectura celor 460 pagini care îi țin atenția într-o neîntreruptă tensiune, trebuie să admită că autorul nu putea să găsească altul mai bun. E remarcabilă maeștria cu care, fără a lăsa nici un moment impresia că născoceste misterioase aventuri imaginare, I. Dombrowski ne dezvăluie drama zguduitoare pe care urgia războiului o declanșează în mijlocul unui grup de învățați, stropind eu sînge își rostogolind în moarte o problemă de știință, care nu părea să fie, în

* E.P.L.O. 1961

nici un fel, generatoare de patimă și de vindicte.

Cu o mare pricepere care se menține în toată desfășurarea romanului, I. Dombrowski își desgroapă povestirea după cincisprezece ani, din cenușa încă fierbinte a acelor zile de spaimă, pe oare le-a trăit Franța sub teroarea batalioanelor S.S. și a bestialului Gestapo. Sintem în anul 1955. Un tânăr ziarist, Hans Messonier (Messonier, fiindcă e francez, Hans, fiindcă mama lui a fost germană), specializat în cronica proceselor celebre, zărește într-o zi, într-un local de poștă, o figură ce i se pare cunoscută. Nu s-a înșelat. Bărbosul care -t venit să-și ridice corespondența la post-restant sub numele de Josselin, e unul din călăii ocupației luterisle, fost colonel în Gestapo. Hans Messonier și-l aduce aminte foarte bine: cum ar fi putut să uite pe ucigașul tatălui său? Iată însă că presupusul Josselin își are birturile în regulă, ou adevărata lui identitate : Otto Gardner, născut în Dresda, în anul 1900... și așa mai departe. Dar cum se face, că acest criminal de război se plimbă imun și nesupărat, în țara unde trimisese la moarte atîți oameni nevinovați, cînd locul pe care îl merita ar fi fost spinzurătoarea ? E uluitor de simplu : Gardner a fost condamnat la închisoare, dar a fost lăsat liber, pe cuvînt că starea sănătății sale nu-i îngăduie să-și ispășească pedeapsa. Mai mult dooît atît. Prețuit pentru aptitudinile sale de specialist, ticălosul a fost numit într-o funcție înaltă, atribuindu-i^sc conducerea unei secții de poliție mondială unificată. E unul din tagma generalului Speidel, a lui Globke și celorlalți *ejusdem farinae*, ale căror nume, din nefericire autentice, sînt astăzi de o tristă actualitate.

într-un articol plin de indignare, ziaristul francez denunță opiniei publice prezența sfidătoare a fostului gestapovist în inima țării sale. Rezultatul ? Peste cîteva zile, Gardner e găsit mort într-un parc din marginea orașului, răpus de o mină necunoscută, iar Hans Messonier, printr-o stupida întorsătură a lucrurilor, e chemat

înaintea procurorului, sub acuzarea de » fi instigat asasinarea bestiei. Iată împrejurările oare ne duc la reconstituirea întâmplărilor petrecute cu cincisprezece ani în urmă.

Tatăl lui Hans, profesorul Leon Messonier era directorul Muzeului de paleontologie și preistorie, savant de faimă mondială, doctor *honoris causa* al Universității din Oxford și membru al Academiei de Științe a U.R.S.S. Ajutat de un grup de colaboratori, printr-o muncă migăloasă de peste treizeci de ani, el realizase, din fragmentele de crani de dezgropate, fizionomia tuturor raselor primitive cunoscute, cunștiiind în monumentală lucrare, intitulată *Istoricul primei perioade a paleoliticului în lumina antropologiei, cu privire la problema originii unice a raselor omenesști*. Cartea s-a bucurat de un răsunător succes în lumea științifică, dar, după venirea la putere a lui Adolf Hitler, în 1933, a fost arsă pe rug la Berlin, stîrnind o explozie de indignare din partea pseudo-savanților naziști. întreaga lor concepție despre inegalitatea raselor și despre superioritatea rasei germane, primise o lovitură mortală. Ei spuneau :

— Priviți această cutie craniană viguroasă, e rămășița puternicei rase Cro-Magnon, strămoșul germanului de astăzi : oomparați-l ou craniul asimetric al omului din Neanderthal, oare nu se diferențiasse mult de maimuța și care e strămoșul națiunilor inferioare !

Știința profesorului Messonier răspundea :

— • Maimuța de la Neanderthal e chiar strămoșul omului Cro-Magnon, dar pentru că au trăit în epoci diferite, unul seamănă ou un zeu, iar celălalt cu un cimpanzeu, întreaga omenire este egală din punct de vedere biologic și are dreptul la o existență egală. Dar banda celor ce au dezlănțuit asupra omenirii demența războiului rasist nu puteau sa admită aceasta egalitate, și directorul Institutului de paleontologie a primit din Germania drept avertisment, un laț însoțit de o scurtă scrisoare : „Cu aoeșt laț veți fi spinzurat de către primul ofițer ger-

man care va trece cu armata noastră peste graniță". În loc de semnătura, o cruce înciriigată, un punct și o pată de cerneală.

Si iată că în acell teribil început de mai al anului 1940, tancurile naziste intrau ca niște pumnale în carnea Franței: pitecantropul venea să-și ia craniul, dar nu înarmat cu o bită, ci cu arma' automată !

Profesorul Messonier, căruia îi plăcea să amintească de eroii antichității — cartea lui de căpătii erau tragediile lui -enea — rămas pe loc, după pilda lui Arhimede. Știa foarte bine care fusese sfârșitul aceluia.

Primul ofițer german care trece pragul Institutului de paleontologie e colonelul poliției secrete, Gardner, care și-a Pregătit lațul pentru spinzurarea profesorului supărător. Dar unul din liderii naziști, degeneratul Goebbels (căruia I Domlnwski îi face un magistral portret), are planuri mai viclene. El nu se mulțumește cu un cadavru mai mult, lui îi trebuie numele viu și prestigiul științific al savantului, căruia îi pretinde, în schiauhuli vieții, abjurarea ideilor pe care le susținuse și întoarcerea pocăită la concepția inegalității raselor.

Aceasta e drama. Drama omului de Știință, drama omului care cinstește deopotrivă pe toți oamenii, fără a recunoaște unora dreptul de a robi pe ceilalți; drama de conștiință a omului, care pătruns de lumina adevărului, refuză să se pună în slujba unei bande de răufăcători. Iar sfârșitul profesorului Messonier e mai eroic de cât al lui Arhimede, căci ostașul care l-a ucis pe acesta, fără ca măcar să-l cunoască, nu-i ceruse să-și renege teoremele.

Asediul asupra conștiinței profesorului se organizează ou o metodică perversitate. Unul câte unul, îi sânt amenințați, arestați, maltratați, colaboratorii lui cei mai de aproape, pentru oa cel vizat să înțeleagă bine ce-l așteaptă. Nazistul însărcinat să-l momească e propriul cumnat, fratele soției sale, germane, Kurtzer, fostul *gaulaier* din Praga, el însuși an-

tropolog, care a trimis mii de oameni la moarte și un pasionat colecționar de tatuaje, decupate pe centimetri pătrat, din pielea cadavrelor celor executați

Colaboratorii profesorului Messonier lin max slabe, nu rezistă torturilor la care sânt supuși, și pentru a-și salva viața, semnează o declarație de dezavuare a șefului lor. Acesta, zguduit de o asemenea lovitură morală și sub amenințările colonelului Gardner — oare intră în scenă după dispariția lui Kurtzer — se sinucide, nu înainte de a încredința tainuitorului grădinar Kurt, manuscrisul luorării sale de o viață întreagă despre problema raselor omenești. Iar acest crimă de dramă se încheie cu un glonț de revolver, pe care unul din discipolii renegeți, cuprins de remușcare și osindindu-se singur la moarte, îl trimite în țeasta schingiuitorului.

Dar colonelul Gardner a supraviețuit ram, primite și odată scăpat de ștreang a fast pus în libertate, dându-i-se totodată prilejul să mai încerce o dată să-și pună însușirile lui de polițist în slujba altor așițatori la război. Epilogul romanului ne readuce în cea mai apropiată actualitate. Opera postumă a profesorului Leon Messonier: *Rasele și rasismul - Unele concluzii cu privire la cercetările făcute timp de patruzeci de ani asupra omului* apare la Moscova în limba rusă și, spre surprinderea tuturor, în afară de datele științifice, cuprinde pagini de condamnare a colonialismului și de afirmare a dreptului de liberă existență a tuturor popoarelor lumii. În epoca săngeroaselor evenimente din Algeria și Maroc, aceste gândiri politice sânt socotite ca o instigare la rebeliune, iar guvernul reacționar consideră drept o crimă trimiterea peste graniță și publicarea într-o țară din lagărul comunist, a operei decedatului savant francez. Fiul acestuia, denunțând uneltirile fascismului revanșard, e acuzat la rmdul lui de agitație comunistă și „ punctul de a fi judecat ca trădător. — Greșeala dumitale, îi spune prietenește procurorul într-o convorbire între patru

•ochi, e că masori anul cincizeci și cinei cu măsura anului patruzeci și cinci !

Aici pare să fie cheia întregii povestiri. I. Dombrowski a început să scrie romanul său în 1943, când mașina (le război hitleristă troznea din toate încheieturile sub loviturile de moarte ale armatei sovietice, și l-a încheiat în 1958, pe vremea când, foștii generali ai lui Adolf Hitler erau chemați să organizeze forțele militare ale agresivului N.A.T.O. „Mămuța vine să-și ia craniul” nu e așa dar numai un simplu episod tragic al ocupației naziste în Franța și o înșirare emoționantă a crimelor săvârșite în numele stupidului rasism, ci un strigăt de alarmă pentru viitor : – „Tot ceea ce se petrece aici, este departe de a fi numai condamnarea unui nevinovat sau răfuiala personală a guvernului cu un ziarist incomod : e un nou atentat la viața noastră, este secură ce vă ține în gât, este pistolul pe care criminalii îl strecoară tihăreșle în mina copilului vostru. O, dacă ați chibzui adînc la tot ce se petrece sub ochii voștri, după ce veți fi mîntuîți cartea mea.”.

Romanul lui I. Dombrowski e o carte care emoționează și dă de gîndit cititorului prin actualitatea stringentă a ideilor, dezbătute într-o formă dintre cele mai atrăgătoare.

7. M.

Dostoievski : „ADOLESCENTUL” *)

Indiferent de orientarea sa adesea mistică și religioasă, indiferent de ceea ce năzuiește el însuși să dezvăluie prin uriașele-i plămui literare, din opera lui Dostoievski se degajă constatarea unui adevăr de neclintit și ireductibil, anume că orînduirea lumii în care s-a născut și a trăit este monstruoasă, nefirească, hibridă și deci sortită dezagregării și disoluției.

Printr-o însumare naturală a legilor obiective, a căror expresie este răsunaătoare în conștiința unui artist de geniu,

*) E.P.L.U, 196;

acesta trebuie să plătească un suprem tribut de adevăr chiar realităților pe care dezorientarea sa e ispitită să le deformeze.

„Adolescentul” este o asemenea plămuire literară care, dincolo de orientarea autorului ei, rămîne o foarte vastă frescă socială, în care cititorul din totdeauna și de pretutindeni, dar mai cu seamă cel de astăzi e în stare să surprindă nu numai acea destrămare lăuntrică a unei lumi întemeiată pe jaf și rapacitate, pe cruzime și desfrtu, ci înseși cauzele acelu subteran proces de disoluție pe care ceilalți giganți ai literaturii Rusiei l-au văzut mai de aproape, l-au explicat mai profund.

Arkadii, eroul romanului „Adolescentul” este, ca și Raskolnikoff din „Crimă și pedeapsă”, un om care crede că, devreme ce întreaga societate gonește după înăvuiere cu orice preț, aurul constituie suprema garanție a binelui și a fericirii. Dar cu toate acestea, prin spovedaniile sale, Arkadii ne face să înțelegem că nu naturii aurului îi atribuie el virtuțile mîntuitoare ale omului. Avuția rămîne pentru el o verigă intermediară în lanțul succesului, căci aurul „nivelează” inegalitățile inexorabile într-o lume împărțită în stăpîni și sclavi.

Arkadii voiește, așadar, ca prin mijlocirea puterii aurului să evadeze dintr-o realitate socială într-ale cărei graniți omul este strivit. Dar, urmărind întreaga desfășurare a romanului, lectorul nu-l va vedea pe Arkadii izbutind să supună lumea la picioarele sale prin stăpînirea aurului. Eroul acesta, cu sufletul bîntuit de grave contradicții și de conflicte insolubile, tinde, în cele din urmă, spre o anumită seninătate lăuntrică. El înțelege că însăși cucerirea privilegiului cu care nădăjduia să învingă nu-l va face să dobîndească acea împăcare cu sine pe care o căuta, fără să fi știut, cu toată ardoarea inimii sale de adolescent. Arkadii – acest frămîntat erou de proporții shakespeariene – crede că va afla liniștea sufletească în paradisiaca mîntuire pe care i-o dăruiește pelerinul Makar, care con-

sideră că smerenia este cheia de boltă a fericirii. învățătura lui, în care recunoaștem ușor căile renunțării propovăduite de creștinism, se cristalizează în această formulă cumplită prin însuși îndemnul, nu numai la pasivitate, dar la împăcarea cu jugul și cu nedreptățile acelei lumi: „Smerește-te, omule trufaș!”

Dostoievski, ideși curat sufletește, nu a deslușit cauzele obiective sălășluind în vastul angrenaj de vicii sociale din vremea sa și, ncînțelegînd natura dezastrului material și moral al acelei epoci, atribuia unor idealuri utopice energii concrete, în stare să schimbe fața lumii.

Dar, așa cum am spus, forja sa de artist este atît de mare, încît tabloul pe care ni-l înfățișează nu poate deruta pe nimeni. El cuprinde totuși o viziune realistă a lumii, istigmatizînd racilele unei societăți corupte, opera seamănă totuși sămînța revoltei, dobîndînd astfel vigoarea unei adevărat mesaj.

Se cuvine să spunem un cuvînt despre efortul traducătoarei Emma Beniuc, care a tălmăcit într-un grai curgător un text plin de dificultăți. Căci, e deosebit de greu să redai într-o traducere subtilitățile de stil ale lui Dostoievski.

O. LEMNARU

Karel Capek : „RĂZBOI CU SALAMANDRELE” . „HQRDUBAL”*)

Un volum de opere alese oferă cititorilor romîni cel mai cunoscut roman al scriitorului ceh Karel Capek „Război cu salamandrele”, ca fi prima parte a unei trilogii realizate între anii 1933–1934, romanul „Hordubal”.

Ca scriitor și ca om, Capek este unul din cei mai îndrăzneți investigatori ai societății moderne. Preocupat de sensul evoluției pe care îl urmează civilizația omească, înregistrînd cu o rară sensibilitate efectul pe care îl au asupra conștiinței noile ritmuri ale revoluției tehnice,

Capek s-a strădui să găsească un răspuns pe măsura tuturor problemelor abordate. De preferință, scrierea sa cunoaște construcția metaforică, simbolul grandios, hiperbola care prin amploarea ei depășește zonele medii ale imaginației. Într-un fel se poate spune ca metafora scriitorului ceh împinge pînă la ultimele ei consecințe datele pe care ni le oferă mașinismul și automatizarea în societatea capitalistă modernă. „Utopiile” Im Capek expun cu luciditate sensul precar, în ultimă instanță antiuman, al tehnicii moderne aflate în slufa capitalului. Imaginea, oricît de hiperbolică ar fi ea, nu e deformată ci corespunde întocmai mobilului intim care guvernează economicul și politicul societății capitaliste. Drama „R.U.K.”, romanele „Fabrica ide absolut”, „Krakattit”, „Război cu salamandrele”, o altă piesă „Molima albă” etc. recompun toate datele pe care ni le oferă existența umană guvernată de legile unei societăți muribunde. E drept, de multe ori șocul emoțional provocat de Capek se datorează în primul rînd ineditului, uluitoarei sale imaginații și mai puțin transfigurării literare pe care o solicită o asemenea demascare publică a capitalismului contemporan (de aci și apropierea, fortuită după părerea noastră, dintre scrierea lui Capek și romanele științifico-fantastice). E drept, da asemenea, că limitele ideologice ale scriitorului ceh, începînd cu scepticismul și terminînd cu ideea că revenirea la viața patriarhală va asigura regenerarea societății moderne sau pã fatalitatea are un rol de netăgăduit în istoria societății, privează opera sa de un mesaj clar, lipsii de dubii și echivocuri. Dar prin marea sa dragoste de oameni, prin forța denascatoare a verbului său, prin poziția hotărîlă pe care a adoptat-o în fața așîțătorilor la război, autorul romanului „Război cu salamandrele” și-l a cîștigat stima și încrederea milioanei de oameni simpli. Cele două romane publicate recent sînt edificatoare în ceea ce privește drumul creației lui Capek și sensul ascendent al evoluției sale.

*) E.P.L.U., 3961

„Război cu salamandrele” condensează, într-o triplă metaforă destinele societății capitaliste. „Simbolul salamandrelor, arată într-o prezentare deosebit de judicioasă. Ov. S. Crohmălniceanu, e labil, ca în toate lucrările de acest gen... vcdorea nu trebuie căutată în exactitatea decalcului ci în forța sugestiei”. Cele trei cărți ale romanului schițează, (cu cită transparență a simbolurilor!), etapele capitalismului, începînd cu formele sale primitive și terminînd cu sistemul mondial al imperialismului, acel sistem care avea să genereze fascismul, războaiele și tot ce ține de stadiul parazitărilor, tnrubund al acestei societăți. Monumentala metaforă a lui Capek transcrie experiența istoriei iur tragicul final al cărții, accentuat desigur și de atmosfera anilor 1936, se impune ca un veritabil avertisment. Capek vedea primejdia demenței fasciste și a războiului imperialist. Cu amărăciune, cu o amărăciune care uneori avea să ajungă pînă la pragul disperării, scriitorul cel își avertiza contemporanii. Rechizitoriul lui, punctat de o nimicitoare ironie (vezi tragica anticipare a conferinței de la Munchen) se înscrie în rîndul celor mai valoroase contribuții ale scriitorilor combatanți. Căci Capek a fost un combatant. DitKolo de influențele pe care le-au exercitat ideologia și mediul în care s-a format, dincolo de unele ezitări (epoca prieteniei sale cu președintele Masaryk) autorul romanului „Război cu salamandrele”, a răspuns cu promptitudine și spirit combativ la marile probleme ale epocii noastre.

Cu „Hordubal” volumul ne prezintă <> altă latură a creației lui Capek. Mai puțin spectaculos, cel de al doilea roman publicat în volumul de „Opere alese” investighează una din marile drame prezente în

viața oamenilor simpli. Vom găsi în roman influența lui Cehov și alături de eu, nuanțe mai puțin fertile de melodramatism.

Evident stingherit atunci cînd vrea să reconstituie dramele diurne, cotidiene, Capek dezbate în „Hordubal” situația emigrantului cel revenit în patrie după ani și ani de muncă în America. Înstrăinat de ai săi, Hordubal cunoaște drama oamenilor care nu mai sînt necesari, cărora viața în societatea capitalistă le refuză chiar și cea mai elementară fericire. Prăbușirea lui depășește cu mult semnificațiile pe care le-ar fi putut solicita o crimă pasională sau un adulter. Hordubal moare așa cum mor doar oamenii de prisos, oamenii care ani de zile au trăit cu iluzia că sînt necesari, pentru ca, în cele din urmă, rigorile unei societăți bazate pe exploatarea omului de către om, să le distrugă chiar și această ultimă iluzie.

Moartea timpurie a lui Capek a zăgăzuit evoluția firească a scriitorului. Ultimele sale pagini, în care multe din neclaritățile începutului au fost înlăturate, mărturisesc însă cu prisosință stadiul și nivelul de înțelegere la care ajunsese scriitorul. Fără îndoială că gestul tragic provocat de ocuparea Cehoslovaciei a eliminat din peisajul literaturii mondiale contemporane unul din cele mai pasionante capitole ale ei: creația lui Capek, ca scriitor realist socialist.

O ultimă observație: romanele publicate, ca și cele care le vor urma, ne vor oferi, desigur, destule date asupra prozatorului Karel Capek. Dar și dramaturgul Capek autorul piesei „Mama” merită să intre în studiul teatrelor noastre.

H. Falihin

**Revisfa Tievistelar*

— din țară —

Pagina de critică a „LUCEAFĂRULUI”,
nr. 13—19/1961

Numim astfel pașina a doua a revistei, consacrată prin excelență analizării fenomenului literar și totodată cea oare, prin specificul rubricilor și prin cuprins, exprimă mai fidel direcția preocupărilor și exigența redacției, dînd m același timp și măsura posibilităților de oare dispun colaboratorii —• în majoritatea lor tineri — grupați în jurul revistei.

De-o vreme, pagina reușește să îmbine unitatea preocupărilor ou varietatea procedeeleor; încearcă să răspundă simultan actualității prin trei modalități curente ale criticii: cronică literairă, medalionul (portretul) critic și recenzia.

Ailătuoi de modalitățile pomenite, se iitilnesc — mult mai rar — împrăstiate ici-eolo pe întinsul paginilor, alte două moduri de a lua atitudine în problemele actualității literare: notele și comentariile —• polemice sau nu — literare, artistice, culturale și revista revistelor. Trebuie spus că apariția lor, sporadică, le face în bună parte inoperante. Motiv suficient de a ne întoarce la pagina a doua.

Cronica literară este fără îndoială zona cea mai puțin expusă fluctuațiilor diletantismului. Ea este de la o vreme susținută, alternativ de cei trei critici din redacție.

Cu preferințe, pe cît se pare, pentru analiza prozei, Valeriu Rîpeajiu semnează, în noua lui postură, trei cronici interesante pe marginea volumelor de proză re-

cente ale lui Ury Beniador, Hairaiamb Zincă și Ion Crăcea. Argumentația e strînsă, oritiloull nu se rătăcește în considerații marginale, tematice, sau de altă natură, și nici nu se împotmoleșite în amănunte, bunăoară de istorie literară. Aceasta nu înseamnă că referințele istorice lipsesc din articolele Jui Rîpeanu. Dimpotrivă, un merit al său e acela de a se preocupa de fixarea operei într-un context mai larg, do a-i determina coordonatele specifice în cadrul literaturii noastre. Bunăoară, romanul! lui Ury Benador este situat pe firul romanului nostru mai vechi înfățișînd procesul parvenirii, cartea lui Grecoa e apreciată din perspectiva romanelor „de formație”. Ceea ce-i reproșăm oritiloullui este tendința de supraevaluare a cărților despre care scrie, scăzuta exigență ideologioo-artistică de care dă dovadă (laprecierea romanului lui Grecoa este hotărât exagerată).

În singura cronică semnată de I. D. Bălan în acest interval de timp, ou privire la volumul de versuri al Florenței Albu, găsim considerații adevărate. Ne supără exoosdle riefenișlelor de istorie literară oare au tendința de a se constitui într-un veritabil stat în stat. Criticul schițează „tema” Bărăganului, imoepiiml de la Dinicu Gotescu și pină la... Fănuș Neagu. În plus, sc poate imputa cronicii, faptul că analizei i se substituie, cîto-odată, generalități retarizate, ceea ce ne surprinde la un critic cu experiența lui I. D. Bălan.

Cronicile semnate de Gh. Achiței conțin multe observații întemeiate și exprimate curajos cu privire la cărțile recenzate (Ție, Săloudeanu). Pentru a izbuti însă pe deplin, criticul trebuie să-și supravegheze înaiarte de toate o supărătoare îndelungă spre tonul naiv-șententios, reminiscență a unei etape de mult depășite în critica noastră literară. Afirmații ca : „*Obișnuți cu marile creații ale prozei noastre, ne vom complăcea întotdeauna (!) mai puțin în compania unor romane artificioase*” se întâlnesc mult prea des în cronicile lui Achiței și au în cazul cel mai bun o existență pur parazită, când nu păcătuiesc față de logică. Achiței scrie de pildă așa : „*Pentru o mai bună înțelegere a romanului e necesar să facem la început câteva abstracții*”. Ce fol de „abstracții”, se întreabă o olipă cititorul, gata să suspecteze o greșeală de tipar. Lămurirea vine însă imediat : „*Adică să nu ținem seama că în carte aproape toate aceste personaje*” etc. etc. Cu alte cuvinte criticul a vrut să spună : e necesar să facem abstracție de câteva elemente, împrejurări etc. Dar cum a spus-o? În alt loc, se arată că personajul pozitiv al cărții lui Ție a avut, cu ocazia unui incident, „o ieșire demnă” – de ce nu calmă sau chiar solemnă?

Despre cea de a doua „zonă” a paginii în discuție, „*Profiluri literare*”, lucrurile bune oare ar putea fi spuse sînt, din păcate, destul de puține.

Inițiind în urmă cu un an această rubrică, menită să prezinte cititorului „profiluri” de tineri scriitori, redacția a avut în vedere două obiective mai însemnate : a discuta „*profilul general al creatorului, evoluția sa, acele procese din laboratorul său de creație care provoacă operelor fisuri de conținut ori de formă*”, și, legat de aceasta, de a încerca definirea personalității creatorului „*cu particularitățile sale de temperament, de structură psihologică*” (rar. 9/1961, p. 2).

Ce s-a întîmplat însă de-atunci încoace? În afară de câteva excepții onorabile, sarcina schițării „profilurilor”, această operație delicată, de mare răspundere, de a

detecta personalitatea în plină formare a tinerelor talente, a ajuns să devină prilejul uucir exerciții nu odată superficiale, în care preocupării de a surprinde evoluția scriitorului i se substituie o înșirare de rezumate puse oap la oap, iar definirea personalității acestuia eșuează în generalități de circumstanță sau în apropieri hazardate. Astfel articolul lui Gh. Dimișiaaaiu despre Petre Sălcudeanu este de fapt o recenzie consacrată ultimei creații a prozatorului. „*Profitul*” acestuia » rămas uitat undeva în intenții. Tot un fel de recenzie sau, mai bine zis, o succesiune de considerații ou totul exterioare, fără nici o preocupare pentru specificul scriitorului analizat și pentru evoluția lui, este și articolul lui Nicolae Ciobanu despre Dumitru Micu.

Dar acesta nu-i singurul neajuns al articolelor în discuție. Nu o dată, construcții gramaticale greșite și cuvinte folosite anapoda conviețuiesc armonios ou „imagini” în cel mai bun oaz bizare. Pentru exemplificarea să desprindem câteva din „profilul” schițat de Marin Bucur lui Conneiu Leu : „*Pericolul care se ivește uneori în paginile romanului se datorește minuțiozității descrierii și a pitorescului excesiv care strică echilibrul compoziției... îmbolnăvirea lui Kefala dă speranță de îmbogățire tuturor neamurilor, dorindu-i (corect : care-i doare) moartea cît mai repede. Lupta între pretendenți e feroce. Care fiară va rupe mai mult din cadavru sau care va fi în stare să le îndepărteze pe celelalte. (Frază ilogică, incompletă). ...hienele îndată ce au mirosit a cadavru, tabără desperată asupra muribundului, uneltind unii (hienele!) împotriva celorlalți. Este o junglă în care se aud răgete de ură și țipete de frică*”.

Ținînd seama de saireinile importante pe care le are revista „*Luceafărul*”, mai ales în îndrumarea creației tinerilor, așteptăm de la sectorul de critică literară, un nivel mai ridicat al exigenței în ceea ce privește îndrăzneala aprecierilor critice, ținuta literară a articolelor, precum și stimularea unor modalități critice cît mai diverse, mai atactice ; într-un cuvînt, acei

„nivel teareic-arlfctic” .J criticii, „ .....] cerea ÎMr-un .....]. Dan Deșii u.

C Jf.

„TRIBUNA”, august-septembrie 1961

Pe cit de inegala, „ ..it de interesantă «vista săptăminaiă clujeană ne oferă în un- merele dm augnst și septembrie un conținut bogat și variat. Ceea ce ne-a .....]. mai cu seamă în acest interval a fost pro- za – schiță, fragment de roman, reportaj - poezia într-o oarecare măsură, precum Și materialele de critică literară.

Dintre acestea din urmă, trebuie men- ționate stridiile lui Ion Vitrier despre D fi Popescu și Vasile Rebreanu, studii al că- ror caracter monografic indică .e pe acum Profilul unei noi compoziții critice, dedi- cată figurilor celor mai reprezentative ale proze, noastre tinere. De reținut de ase- menea contribuția lui Teodor Virgoliei care fixează puncte de reper inedite pen- tru o viitoare monografie bacoviană.

Cît privește articolele închinare produc- ție, literare curente și problemelor de creație imediate, unele dintre ele cuprind analize grăbite și concluzii neprincipiale. Ji cazul celor două articole semnate de Ion Vlad, despre schijele din „Gazeta li- terară”, articole scrise pe un ton didactic și in urma unui examen superficial. Ion Vlad apreciază fără rezervă, cu totul ne- critic, o serie de lucrări de valoare dis- cutabilă. Criticul e de părere bunăoară «a schița „Un oaspete de la U.T.M.” a lui Radu Cosașu, care dă de fapt o ima- gine falsă a satului, ar vădi „o orientare spre problemele majore”. Furat de moda- litatea artistică a schiței _ „formula mo- nologului evocator” _ criticul nu ține eoni de măsura în care lucrarea oglindește sau nu realitatea, criteriu hotărâtor al valabilității artistice. Cititorul amintitei schițe se întreabă pe bună dreptate cînd și unde a existat în țara noastră obicei- ul ca amfitrionul să-și ofere oaspetelui propria fiică, obicei statornicit într-o

tradiție îndepărtată și devenit lege foar- te severă a unei atotputernice și tiranice morale colective, a cărei ignorare aduce după sine oprobriul și dezonoarea? Căci așa stau lucrurile în schița lui Radu Co- sașu (a cărei acțiune se petrece prin 1949). Bazat probabil pe „” mate- rial anecdotic de valoare dubioasă și nu pe cunoașterea directă a realității, proza- torul merge pînă acolo cu imaginația, în- cît îl pune pe amfitrionul țărăn să-și bată fata pentru că nu a fost destul de pricepută în a-l ademini și a-l determina pe musafir să se supună tradiției. Se dă de înțeles că nemîngiitul lată e pus, prin lipsa de îndeminare și neascultarea fetei, într-o situație penibilă și degra- dantă în fața opiniei publice a satului și chiar așa se și explica violența, cu care reprimă încercarea de derogare de la normă. Greșeala lui Radu Cosașu _ pe care critici) era dator să i-o arate _ constă în abaterea de la datele realității. E lucru cunoscut că odată cu dezvolta- rea relațiilor economice capitaliste, se constată și în rindurile țărănimii o anu- mită destrămare a moravurilor, dar de aici pînă la crearea unei noi „morale” ti- ranice pe baza libertinajului, e o distan- ța mare. E regretabil că autorul celor două articole care ne-au prilejuit această lungă paranteza s-a lăsat furat de „for- mula monologului evocator” și de cali- tățile reale ale prozei lui Radu Cosașu, fără să-i atragă atenția asupra faptului că exagerarea, goana după senzațional, mgroșarea liniilor nu contribuie totdeau- na la relieffarea a ceea ce este caracteris- tic în realitate.

Dar criteriul confruntării cu realitatea nu se bucura de mai multă atenție din partea criticului nioi cînd e vorba de analiza prozei altor autori. Referitor la schița „Bani cu împrumut” a lui Petre Sălcudeanu se face în treacăt observația că ea „se anemiează treptat din pricină că scriitorul, furat mai ales de pretext... se grăbește spre un final patetizat în chip artificial”. Nu avem nimic împotriva acestei observații, numai că „patetizarea”

de care vorbește criticul trădează de fapt necunoașterea și îndepărtarea de realitate, ea nefiind simplul rezultat al faptului că autorul ținea cu lot dinadinsul să încheie schița „cu o poantă ușor anecdotică”. Adevărul e că, în cazul schiței lui Petre Sălcudeanu, avem de a face cu o alunecare evidentă spre idilism. Neglijând faptul că odată cu sporirea cîștigurilor în gospodăria colectivă, cresc și cerințele, autorul schiței „Bani cu împrumut” imaginează o situație paradoxală, de farsă involuntară: aceea a unui sat în care țărani, copleșiți de povara banilor primiți pentru zilele lucrate, nu au literalmente ce să facă cu ei. Lucrurile merg pînă acolo încît oamenii se strigă pe ulițele satului și se îmbie reciproc cu sumele care-i stingheresc. Situația este evident șarjată, ceea ce compromite bunele intenții ale autorului. (În paranteză fie spus, ni se pare bizar faptul că „Gazeta literară”, prin pana lui M. Petroveanu* manifestă o îngăduință similară față de defectele prozei din „Tribuna”. De pildă, despre schița „Nu e cazul” a lui Grigore Beuran, în care lucrurile sînt umflate și trase de păr pînă la ridicol, criticul afirmă că e construită pe baza unei situații „plauzibile și revelatoare”).

Revenind la materialele critice din „Tribuna”, vom releva articolele lui Mircea Zăciu despre Roger Martin du Gard, Arthur Miller, Galaction, interesante și scrise cu aceeași responsabilitate a cuvintului și opiniilor ce-l caracterizează, ca și contribuția sa la discuțiile pe marginea studiilor privind istoria Transilvaniei. În „Tribuna” ne-a fost dat să citim cel mai interesant dintre interviurile date de poetul Quasimodo cu ocazia vizitei sale în țara noastră. Al. Căprariu a reținut cu multă atenție amănunte revelatoare din biografia poetului, amănunte care aruncă lumini suplimentare asupra operei marelui liric italian. Trebuie subliniat modul adesea original, divers și ingenios în care revista clujeană și-a făcut simțită prezența prin reportaje, note, interviuri —

*) Nr. 39/21 sept. 1961

chiar mici studii, cum este cel al lui Aurel Martin despre piesele într-un act — la manifestările artistice importante ale toamnei acesteia: al VI-lea concurs al echipelor artistice de amatori și Festivalul George Enescu.

La capitolul poezie vom consemna pagina semnată de Al. Căprariu, unul din cei mai activi critici ai „Tribunei”, mai puțin personal și îndrăzneț în manifestările lirice. Exigența cerută pe bună dreptate altor poeți, ne-am bucura dacă am vedea-o îndreptată și asupra lui însuși, în așa fel încît să nu mai paslișeze (chiar dacă Intenționat) pe Arghezi, iar rodul meditațiilor la țărmul mării să fie înfățișat într-o manieră lirică de nuanțe mai personale. Reținem mai puțin deci creioanele argheziene „întrebare” și „Urmă” și mai mult „Inscripție la liniștea mării”, „Altfel”, ori „Cîntec la Pontul Euxin”, în care Al. Căprariu dovedește că lirisul său poate primi volum și culoare atunci cînd părăsește formulele fixate de condeie străine. Ion Brad, degajat și contemporan în „La marginea mării” și „Toate drumurile”, bate drumuri învechite în „Elegie mamei” și „Dă-mi înapoi”. Prezenți de asemenea cu versuri: Negoită Irimie. Ion Rahoveanu, Ana Blandiana, Leonida Neamțu; se rețin poeziile lui N. Tautu, din suita lirică pe motive enesciene, cum și cele două cicluri de poezie sovietică și bulgară.

În paginile „Tribunei” reportajul semnat de condeie tinere apreciate, este cultivat cu consecvență. În acest interval au fost publicate reportaje colective din Maramureș și din Cluj („Dimineți de octombrie”), „Secvențe în lunca Dunării” de Emil Bunea, un reportaj despre Reșița de Romulus Rusan, „Petrol, secolul XX” de V. Nicorovici etc.

În privința prozei artistice propriu zise, se rețin îndeosebi schițele lui Pavel Ai-oanei, fragmentul de roman și mai puțin schițele lui Vasile Rebreanu, două schițe foarte bune ale lui Fodor Săndor. Cît privește pe Grigore Beuran, în „Țigara” reușește să studieze și să redea cu destulă

pricepere manifestările și reacțiile psihologice ale unui om în fața unui amănunt nesemnificativ în aparență. Nu același lucru l-am putea spune despre „Zburătorul” în care se insistă prea mult asupra unui pitoresc al situațiilor, precum și asupra unui psihologic și lexical. Recunoaștem totuși în Grigore Beuran un satiric autentic; i-am cere însă mai mare severitate față de el însuși și grijă în a nu confunda genul scurt cu o expresie a unei lumi microbiene, care, adusa la iveală de ochiul microscopului, ia uneori forme monstruoase. Același lucru l-am spune și despre „0 feirweie la Milcov”, al cărei autor, Vasile Rebreanu, se lasă de asemenea furat de un pitoresc lexical, (cuvântul „maică” e folosit de 43 de ori pe două coloane!), nesemnificativ și derutant.

Demn de reținut e faptul că în paginile „Tribunei” se publică o proză actuală de cele mai multe ori merituoasă, ce satirizează rămășițele trecutului ori oglindește ceea ce e nou în viața de azi a societății noastre. Deocamdată salutăm în treacăt și acest aspect, ce se adaugă observației generale de la începutul rândurilor de față.

I. C.

De peste hotare

„OGTBABR”, nr. 9/1961

Înaltele principii care alcătuiesc codul moral al societății comuniste, înscrise în noul program al P.C.U.S., formează tema comună a grupajului de articole cu care se deschide numărul din septembrie al revistei „Okteabr”. Morala comunistă reflectă principalele norme morale general-umane, născute în lupta milenară a maselor populare împotriva asupririi sociale. Aceste norme au fost integrale moralei revoluționare a clasei muncitoare, dezvoltată și îmbogățită în cursul construirii socialismului și comunismului. Incercând să definească trăsăturile de bază ale acestei morale noi, prozatoarea Galina Sebrekova evocă exemplul vieții și luptei

duse de marii dascăli ai proletariatului. Devotamentul fierbinte al lui Marx, al lui Engels și al lui Lenin pentru cauza tuturor exploataților și asupriților, optimismul și încrederea lor fermă în victoria clasei muncitoare, ura lor neîmpăcată împotriva capitalismului, împotriva oricăror forme de desconsiderare și batjocorire a omului muncitor, împotriva viciilor societății bazate pe exploatare, simplitatea, modestia, grija și respectul lor față de tovarășii de luptă și de muncă, rămân modele nepieritoare ale moralei comuniste.

Nicolai Ravici evocă lupta pentru punerea în practică a primelor două programe ale P.C.U.S. În cursul acestei lupte au început să apară trăsăturile morale noi ale oamenilor care construiesc astăzi comunismul. Autorul își amintește de momentele grele din 1918—1919, când oamenii sovietici înfruntau dificultăți ce păreau de nelucru, având prezentă în mintea lor imaginea viitorului.

Notele de călătorie ale lui S. Babaevski, care a vizitat recent mai multe colhozuri ale regiunii Stavropol, cuprind o seamă de mărturii semnificative, ale uriașului ecou trezit de publicarea noului proiect de program al partidului. Acest program, arată autorul, a dat un nou impuls optimismului creator al poporului sovietic, care va trebui reflectat în creația literară. „În sinul poporului nostru nu vor găsi aprobare — dimpotrivă, vor fi categoric condamnate — pesimismul și deprimarea, apologia conștiințelor frînte, elogiul insului solitar, tema mărunță, nesemnificativă, proprie literaturii burgheze apusene” — scrie S. Babaevski.

Artistul Boris Zaharov întrezărește apropierea momentului când creația artistică va înceta să fie o „profesie”, ci va deveni o manifestare obișnuită, larg accesibilă. Într-un articol intitulat „Muncă, creație, progres”, V. Krotov, directorul „Uralmaș-ului”, celebra uzină constructoare de mașini, scrie că începând din 1965, când producția se va dubla față de cea a anului 1958, se va putea vorbi de nașterea unui al doilea „Uralmaș”

Pentru aceasta se cere o muncă uriașă cară nu va fi lipsită nici de episoade dramatice. „Dacă vreunui scriitor îi lipsesc situațiile încordate — scrie autorul — să vină la noi, la „Uralmaș”. Va găsi aici materiale pentru toate genurile literare, de la roman de aventuri pînă la foileton”. V. Krotov spune că nivelul tehnic al producției a crescut considerabil, ceea ce aduce după sine schimbări în profilul muncitorului. Din 1959 funcționează în uzină un institut de cercetări științifice, care execută studiile prealabile necesitate de introducerea tehnicii moderne. Ridicarea nivelului tehnic al producției se reflectă și în faptul că la admiterea în școlile profesionale ale uzinei se prelinde, un minimum de cunoștințe tehnice și de cultură generală, iar la unele specialități nu sînt admiși Jecil absolvenți ai școlii medii.

Acest număr al revistei „Okleabr” găzduiește în paginile sale o largă dezbatere a volumului III din „Istoria literaturii sovietice ruse” (1941—1957), apărut de curînd sub îngrijirea unui colectiv condus de Al. Dementiev. În discuții s-a insistat asupra necesității unei tratări filozofice mai profunde a procesului de dezvoltare a literaturii sovietice. S-a exprimat de asemenea cerința unei analize concrete a creației fiecărui scriitor. În sfîrșit, a fost combătută tendința de a acorda rabat asupra calității artistice, tendință motivată uneori cu ideea justă în sine, a încurajării unei varietăți de forme și stiluri.

La rubrica de critică, L. Jak confruntă două nuvele cu teme similare: „La lumina zilei” de E. Kazakevici, și „Kira Gheorghievna” de V. Nekrasov. Eroinele celor două nuvele, poartă încă stigmatul vechilor concepții morale dar în timp ce la Kazakevici este relevată poziția critică principială față de eroina sa, autorul afirmînd superioritatea moralei comuniste, Nekrasov are o poziție obiectivistă față de concepțiile și modul de viață al eroinei sale, negăsind eroi pe care să-i opună Kirei Gheorghievna și care să re-

prezinte bogăția și profunzimea spirituală a omului sovietic.

Vorbînd despre ultima lucrare a poetului N. Aseev, intitulată „Pentru ce și cui îi este necesară poezia?”, criticul D. Moldavski o definește ca pe o „pledoarie împotriva rutinei în artă, în virtutea faptului că literatura realist-socialistă este o veșnică inovație, o permanentă căutare, dominată de grija unei bune educații social-estelice a cititorului”. „Nu există poet fără cititor, scrie N. Aseev dar nici cititor fără poet. Cititorul e cucerit de poet în măsura în care simpatizează cu ideile poetului, iar pe de altă parte, prin forța mijloacelor poetice de influențare. prin forța expresivității poetului... Un cititor familiarizat cu literatura nu va căuta la un autor asemănarea, repetarea unor modalități artistice cunoscute, ci o nouă elaborare a acestora”.

În acest număr al revistei se publică sfîrșitul romanului „Matrozii” de A. Pervențev, amintirile lui Al. Drozdov despre prozatorul F. Panfiorov, ș.a.

I. P

„LA NOUVELLE CRITIQUE”,

nr. 124, 125, 127/1961

Revista *La nouvelle critique* publică în cursul a trei numere (124, 125, 127/1961) un studiu amplu dedicat problemelor neo-romanului francez, fenomen literar, mai mult sau mai puțin omogen, cunoscut sub denumirea de frondă : la nouvelle vague (noul val). Autorii studiului. Edouard Lop și Andre Sauvage întreprind o analiză a fenomenului — în special pe baza operei a trei reprezentanți tipici : Nathalie Sarraute, Alain Robbe-Grillet și Michel Butor — căutiud pentru prima oară de cînd se discută această direcție nouă imprimată romanului occidental contemporan, să releve nu numai baza ci filozofico-estetică, ci și cauzele economico-sociale oare au generat-o.

Intre cele mai evidente trăsături ale operei și doctrinei profesate de promotorii „noului val”, cei doi autori ai studiului *Essai sur le nouveau roman* („Eseu asupra romanului nou”), remarcă ruptura deliberată și afirmată de tradiția romanului clasic, fie ea reprezentată de realismul critic al lui Balzac, Stendhal sau de ramura romanului de analiza psihologică: Princesse de Cleve, Adolphe etc.; o a doua tendință foarte pronunțată a „noului val” este importanța acordată procedeelor tehnice în vederea unei așa zise perfecționări care să permită o cit mai totală cuprindere și transcriere a realității. Relevind meritul acestor scriitori care s-au ridicat împotriva formelor închistate ale romanului burghez contemporan, practicate de epigonii marilor romancieri ai secolului al XIX-lea, Edouard Lop și Andre Sauvage procedează în continuare la analiza mijloacelor prin care aceștia se străduiesc să descopere realitatea specifică epocii noastre și să o redea în opera lor. Cei doi autori descoperă astfel două direcții fundamentale în care operează neo-romancierii: explorarea subconștientului (specifică în special scriitoarei Nathalie Sarraute care folosește pentru aceasta ea procedee principale monologul interior și conversația) și „reificarea” realității, adică o atenție deosebită acordată obiectelor, observate în cele mai mici detalii (tendință specifică lui Michel Butor, Claude Simon și în cel mai înalt grad lui Alain Robbe-Grillet). Folosind o bogată și solidă argumentație, autorii studiului demonstrează că atât explorarea inconștientului cât și valoarea excesivă acordată obiectelor nu fac să progreseze cu nimic cunoașterea noastră în domeniile asupra cărora se aplică, făcându-ne astfel să ne îndoim chiar de importanța și posibilitățile acestor domenii. Nathalie Sarraute folosește un limbaj metaforic care caută să sugereze procesele larvare ale subconștientului, să le descrie, după cum spune ea, „păstrându-le acea mișurare și acel mister pe care-I au totdeauna acțiunile pentru cel care le trăiește”. Dar această descriere oricât de sugestivă și de exactă nu ne face să avansăm propriu zis în cunoștința noas-

tră asupra fenomenelor care au loc în subsolul conștiinței umane și care continuă să-și păstreze „misterul”. Tehnica lui Robbe-Grillet prezintă deopotrivă inconveniente. Voind să demistifice viziunea asupra lumii, umanizată de romancierii tradiționali, Robbe-Grillet vrea să înfățișeze lucrurile „așa cum sînt ele”, fără niciun amestec al conștiinței noastre. Rezultatul este că, în romanele sale, omul apare copleșit de obiecte, strivit de ele, uneori el însuși un obiect printre celelalte, deoarece redus la elemente exterioare, uneori numai la vestmintele pe care le poartă, el este golit de interioritate, de pasiuni, de sentimente. Dar poate că, eșuînd în cercetările asupra omului, procedeul lui Alain Robbe-Grillet este mai eficace în redarea lumii exterioare? Această tehnică are „ca efect — scriu autorii studiului — faptul că restituie romancierului simțul concretului, ceea ce constituie un oîștig incontestabil, în raport cu viziunea uscată a epigonilor burghezi ai romanului clasic”. Totuși, oprindu-se pe primele trepte ale realismului, la descrierea amănunțită și nediferențiată a obiectelor, Robbe-Grillet ca și ceilalți adepți ai „reismului”, urmăresc de fapt, nu numai să ne înfățișeze lucrurile în toată densitatea lor concretă, cât să sublinieze existența lor exterioară, independentă de conștiința noastră și impenetrabilă, în loc să ne apropie obiectele, procedeul acesta nu face însă decît să le îndepărteze de noi, să le facă dense dar necognoscibile, străine. Pe deasupra, înverșunarea neo-romancierilor de a descrie lumea așa cum e, refuzînd să o înțeleagă și cu atât mai puțin să o supună unui examen critic, relevă o pasivitate și o resemnare (care nu are nimic revoluționar în ea, deși neo-romancierii vor să revoluționeze arta) în fața realității burgheze, contemporane.

într-un nou capitol al studiului lor, autorii se ocupă de semnificația care se desprinde din operația neo-romancierilor de a „purifica” personajele lot de orice determinare socială, lăsîndu-le să evolueze pe un vag fundal convențional și paralel reprezentînd societatea. în opera lui Robbe-

Grillet, „descaroarea sociala” nu numai că-1 privează pe cititor de orice punct de reper asupra personalității eroilor, dar face ca aceste personaje să fie gratuite. „Dacă nimic nu le leagă ide alți oameni, dacă nicio constrângere socială nu influențează alegerea lor, sau nu determină revolta lor, dacă niciun sentiment de solidaritate nu le îndeamnă sau nu le reține, ele n-au nici o rațiune de a merge mai degrabă într-o parte decât în alta, nici o rațiune, în orice caz, pe care cu, cititorul, să o pot recunoaște și într-un fel să mi-o însușesc”. Totodată creind o ruptură radicală între individ și societate, făcând ca eroii săi să evolueze în afara societății și să nu aibă decât vagi raporturi cu ea, Robbe-Grillet cade în aceeași pasivitate față de realitatea lumii burgheze, pe care implicit o acceptă cu toate relele ei. „Concepția negativă care sălășluiește în fondul acestei atitudini, este ideea că lumea, și nu numai lumea materială a naturii și a obiectelor, ci și lumea reală a oamenilor, adică societatea, este în esența ei inexplicabilă, că nu poate fi cunoscută nici apropiată altfel decât din afară, într-o totalitate brută, lipsită de orice semnificație. Motivele pentru care oamenii trăiesc și suferă, mor sau omoară, mecanismele sociale care determină destinul nostru individual nu pot fi cunoscute”.

Nathalie Sarraute care are ca temă principală „neautenticitatea”, adică înstrăinarea naturii umane a omului, pare că pornește să facă procesul mediului mării burghezii franceze care excelează prin prejudecăți, snobism, etc. („Aceasta pictură de moravuri este, după părerea noastră, partea cea mai viabilă a operei lui Nathalie Sarraute...”) Dar curind deplasează obiectivul atacurilor sale.

Neautenticitatea nu este privită de scriitoare ea o formă de minciună practică de o anumită oasă socială ci ca o deficiență general umană, care apare imediat ce oamenii vor să intre în contact unii cu alții, să comunice unii cu alții. Opoziția dintre eroul său principal, aproximativ același în toate romanele, un intelectual sensibil, vulnerabil și burghezul „solid” datorită poziției sale sociale și judecăților gata

făiMite, care-i stau la îndemână, se dovedește a fi labilă. La im moment dat orice om poate deveni pentru alții ori o ființă dezarmată, fragilă, ori o ființă „solidă”, opacă și de nepătruns. În consecința neautenticitatea devine, în opera Nathalie Sarraute o formă a vieții sociale, opusă autenticității care este apanajul eului intim; drama intelectualului în societatea capitalistă este astfel transformată, în mod arbitrar, într-o dramă a omului în general.

O altă relație obiectivă pe care reprezentanții noului roman vor să o anuleze este timpul. În operele lor, ordinea clasică a timpului este anihilată de multe ori fără nicio justificare. În felul acesta timpul care este un factor determinant în izbucnirea sau în maturizarea unei drame, nu mai are nici un rol. Evenimentele urmând o ordine arbitrară și gratuită, în afara istoriei. Scriitorul poate astfel substitui vieții reale o temă găsită în mod arbitrar, expresie a subiectivității sale, tot interesul deplasându-se asupra procedeelelor formale. De aici decurge estetismul „noului val” ca și sărăcia și conventionalitatea lumii pe care o înfățișează. Cele mai multe romane aparținând curentului pun în circulație simboluri care tind să înlocuiască relațiile obiective ale lumii reale, populând-o cu „sisteme de corespondențe misterioase”: labirintul (chiar în titlul unui roman, simbolizând căutarea nouă a omului) guma (simbol al derizoriului) etc. „Intelectualul renunță la cunoașterea «Urmii furioase» în care trăiește și care îl sfîșie — spun autorii studiului — și încearcă să regăsească o demnitate și o unitate, iluzorii, în exercitarea talentelor sale de specialist. Dincolo de activitatea artificială a estetismului și de aparenta lui rigoare, lecția de resemnare și de pasivitate este încă odată aceeași”.

Analiza judicioasă a doctrinei filozofice și estetice care se desprinde din opera ca și din profesiunile de credință ale promotorilor „noului val” în romanul francez contemporan, îi îndreptățește pe autorii studiului din „Nouvelle critique” să socotească această mișcare literară ca o expresie a derutei sociale în care se află în momentul

de față intelectualul mic-burghez din Franța: „În Franța, intelectualul mic-burghez s-a lăsat fascinat de dificultățile care asaltează, de vreo zece ani încoace, clasa muncitoare franceză și aliații săi. Și, după cum e normal ca să transforme o situație particulară, dar care este a lui, într-o situație generală și absolută el face o iufringere definitivă din ceea ce nu este decît un epizod al luptei istorice a torțelor populare. Nici ideologia lui, nici practica lui nu-i îngăduie, într-adevăr, să considere a-eeastă situație ca u: moment trecător, nici să vadă legătura obiectivă care unește lupta dusă în propria lui țară de dezvoltarea generală a forțelor 'Socialiste din lume. Și cura în același timp el se lasă amețit de aparenta prosperitate a capitalismului francez din ultimii ani pe care o ia drept o stare de stabilitate, nu-i mai rămîne decît să transforme decepția sa într-o resemnare dezabuzală și derutat de formele multifile ale luptei de clasa, să sistematizeze înromprehensiunea într-o neputință definitivă a conștiinței sale de a înțelege lumea”.

Astfel, cu toată modestia celor doi autori, Edouard Lap și Audre S. mvage, care ne atrag de cîteva ori atenția că eseul lor nu este decît o încercare, „unc approclie”, asupra noului roman, soliditatea ca și justetea concluziilor la care au ajuns, ne fac să-l considerăm un studiu de bază, alcătuit în spirit științific, și deplin obiectiv, asupra unui fenomen literar complex.

GEORGETA HORODINCA

„IL CONTEMPORANEO”.

nr. 38 — 39/1961

Anul acesta s-a împlinit un sfert de veac de la începutul războiului civil din Spania, de la pornirea agresiunii armate a generalilor trădători contra guvernului republican le-ftim, cu ajutorul fasciștilor lui Mussolini și al Germaniei hitleriste. Cu ocazia aniversării evenimentului istoric care a constituit preludiul ultimei conflagrații mondiale, revista lunară italiană „Il Contemporaneo” 3 *ă-Aicai Uli*. număr dublu cul-

turii spaniole. Din abundența cuprins se remarcă paginile de evocare a războiului civil, precum și comentariile politice. Dar, în cea mai mare parte, materialul publicat prezintă aspecte ale vieții literare și artistice din Spania de azi, după două decenii și jumătate de rezistență populară contra dictaturii lui Franco. Există o adevărată prăpastie între conducerea franchistă și masa intelectualilor spanioli. Prin atitudinea și creația lor, aceștia contribuie la solidaritatea activă a forțelor antifasciste din întreaga lume. Căci reîntoarcerea Spaniei la libertate și democrație a devenit o problemă cu caracter internațional.

Revista se deschide cu un text inedit al secretarului general al Partidului Comunist Spaniol, Santiago Garrillo. El descrie lupta maselor muncitorești, a țăranilor și intelectualității împotriva opresiunii, trăgînd învățăminte din cele petrecute pînă acum. Sînt analizate de asemenea raporturile dintre regimul lui Franco pe de o parte, și biserica catolică și puterile atlantice pe de alta. Urmează un articol de Luigi Longo, în care fruntașul comunist italian arată cum cei mai buni fii ai clasei muncitoare din Italia, luptînd cu abnegație pentru apărarea democrației și libertății în iSpania, se căleau în același timp, pregătindu-se pentru asaltul noțarilor pe care aveau să-f dea, nu mulți ani după aceea, împotriva fascismului mtissolinian.

Dintre scriitorii mai vechi, Anfonio Machado, „inaest.ru a două generații”, figurează cu cîteva discursuri politice ținute de el în anii 1937 și 1938. Antologia cuprinde apoi poeme de Rafael Alberfi și Miguel Fernandez, precum și un număr de creații lirice ale poezilor tineri, toate în original și însoțite de traducerile respective. Se publică de asemenea o nuvelă de Armando Lopez: Salina și un fragment din romanul „Mina” al aceluiași autor.

Foarte documentate sînt studiul scriitoarei italiene Rosa Rossi despre romanul spaniol, precum și eseul avîndii

ca subiect teatrul contemporan din Spania, scris de F. Olmos Garda. De producția cinematografică iau cunoștință cititorii din articolul lui Antonio Robles, intitulat „Cinematograf și realism”. Unul dintre cei mai dotați critici de artă din noua generație, J. J. Jimenes, se ocupă de problemele artelor plastice în Spania, începând de la primul război mondial și pînă în prezent. Jose Bergamin, în articolul său intitulat „Crima de a gîndi”, atacă violent scandaloasa cenzură de stat, care își manifestă „idioția ei satanică” mai ales în domeniul teatral.

Eroismul luptătorilor republicani în războiul civil din 1936—1939 e evocat în extrase din jurnale de război. Printre acestea, o mărturie de înaltă valoare, luînd proporții de frescă literară, o constituie „Jurnalul războiului civil” al scriitorului sovietic Mihail Kolțov, corespondentul de pe front al ziarului «Pravda». Pline de interes sînt și cele câteva fragmente din impresiile lui Giuliano Pajetta și Vittorio Vidali, care au luptat în brigăzile internaționale.

Conducerea revistei „II Contemporaneo” a alocat sumele rezultate din vânzarea numărului omagial, Comitetului italian pentru amnistierea deținuților politici din închisorile lui Franco, rezervînd o parte și celor constrînși să ia calea exilului, spre a putea lupta în libertate pentru cauza democrației.

J. M.

„COMUNITA”, nr. 90/1961

Arturo Colombo intervine în discuția cu privire la „politica universitară” italiană, consemnînd, [printre altele, aspecte caracteristice pentru situația actuală în învățămîntul superior din Italia. Statistica repartiției studenților pe facultăți relevă o situație defavorabilă necesităților dezvoltării economice și tehnice ale țării. Numărul cel mai mare de absolvenți revine facultăților juridice, uma-

nistice și de științe naturale, pe cînd numărul absolvenților ingineri și economiști este cu totul insuficient. În 1957—1958, față de 4500 juriști, 3800 de filologi, pedagogi și absolvenți ai facultăților de filozofie și de limbi străine, absolvenții ingineri și economiști sînt în număr de 2500, respectiv 2000, iar numărul absolvenților de la facultățile fizico-matematice nu depășește anual cîteva sute. Autorul vede viciul fundamental al învățămîntului universitar italian, tocmai în neadecvarea sa la nevoile dezvoltării economiei și la cerințele progresului tehnic. Cu oit e mai stringenta nevoia de ingineri, chimiști, fizicieni, statisticieni, serie A. Colombo, cu atît e în fiecare an invers proporțională „producția” de filozofi, umaniști și avocați!

Datele preliminare privind cerințele de cadre de specialiști laie economiei naționale italiene în 1975, comparativ cu 1960, arată că învățămîntul superior italian nu va putea acoperi nici pe departe necesarul de tehnicieni medii și de cadre tehnice superioare, al căror procent ar treimi — după previziuni — să crească de 4 respectiv de 5 ori față de 1960. Eroarea principală a „politicii universitare” a clasei dominante în Italia, scrie autorul, constă în absența „unei viziuni de perspectivă”, în discrepanța dintre dinamica dezvoltării tehnico-economice și schemele, dimensiunile învechite în care se menține învățămîntul superior. Printre soluțiile propuse, este interesant să relevăm aceea a aplicării „principiului democratic al dreptului la studii, înscris în Carta constituțională”, întrucît „cariera științifico-academică”, rămîne încă și azi deschisă numai celor care dispun de mijloace.

Iecenzînd, în același număr al revistei italiene, recenta carte a prof. mexican Leopoldo Zea, „America latină și lumea occidentală”, Sergio de Santis relevă faptul că „suh-continentul ibero-american” și viitorul lui reprezintă pentru așa-zisa „lume occidentală” unul din cele mai grave și anxioase semne de întrebare. Sub America Latină el înțelege nu „guvernele-lan-

tome", antipopulare, de gen Trujilln, Somoza, ci popoarele în sinul cărora are loc actualmente procesul de trezire a conștiinței naționale antiimperialiste. Ceea ce caracterizează astăzi America Latină este creșterea unei conștiințe proprii, afirmarea unei „originalități” naționale, eliberarea de sentimentul de inferioritate, cultivat de imperialismul european și nord-american, de a nu fi decît o anexă a Occidentului și de a se afla, de fapt, la marginea istoriei. Occidentul a pierdut conducerea lumii, notează autorul, iar popoarele au început

să-și dea scama din ce în ce mai limpede că politica occidentală, afirmînd verbal principiile libertății, suveranității și prosperității materiale, în practică aparî interesele trusturilor care au investit capitaluri în diferitele țări. Această înțelegere a relațiilor istorice între Occident și America Latină a generat în sinul unei părți a intelectualității curentul de gîndire care se opune „occidentalității”, reflectînd tendințele mișcării de eliberare ce se intensifică în emisfera vestică.

I. P.